

Nr 40.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till gruvlag m. m.; given Stockholms slott den 4 januari 1938.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) gruvlag;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 10 och 11 §§ lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;
- 3) lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående in-teckning i fast egendom; samt
- 4) lag angående ändrad lydelse av 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 31) om in-teckning i tomträtt och vattenfallsrätt.

GUSTAF.

K. G. Westman.

F ö r s l a g
till
G r u v l a g .

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Envar äger genom inmutning erhålla rätt att på de villkor och med de inskränkningar som i denna lag stadgas undersöka och bearbeta sådan å egen eller annans grund belägen mineralfyndighet som innehåller:

1) malm till någon av följande metaller, nämligen: guld, silver, platina, kvicksilver, koppar, bly, zink, järn, mangan, krom, kobolt, nickel, titan, vanaadin, molybden, wolfram, tenn, vismut, antimon och arsenik, dock ej sjö- och myrmalm;

2) svavelkis, magnetkis, grafit, apatit eller magnetit.

Angående förbud för utländska medborgare samt vissa bolag, föreningar, andra samfälligheter och stiftelser att inmuta mineralfyndighet samt om vissa inskränkningar i rätten att förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift är särskilt stadgat.

2 §.

Den som vill erhålla sådan rätt som omförmåles i 1 § (*inmutningsrätt*) till fyndighet av däri angivet slag har att i den ordning som i andra kapitlet stadgas göra skriftlig ansökning därom hos bergmästaren.

Bifalles ansökningen, skall bergmästaren utfärda *mutsedel*; och äger sökanden (*inmutaren*) därefter inom det område som i mutsedeln anvisas (*inmutat område*) anställa undersökningsarbete å inmutningsbara mineral.

Visas att inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande mineral som är av det i 1 § angivna slag och lämpar sig för teknisk bearbetning samt förekommer i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift, äger inmutaren, efter särskild ansökning hos bergmästaren, få sig anvisat visst arbetsområde (*utmål*) samt inom detta bryta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral.

3 §.

Inmutningsrätten gäller i förhållande till andra inmutare från och med den dag då ansökningen därom inkom till bergmästaren.

Hava flera å samma dag inkommit med ansökningar som helt eller delvis avse samma område, meddele bergmästaren dem var sin mutsedel, och njute de sedan lika rätt med avseende å det område som är gemensamt för ansökningarna; dock skall, därest någon av inmutarna kan visa att han, innan ansökningarna inkommit, först upptäckte inmutningsbar mineralfyndighet inom det område hans ansökning avser samt nämnda fyndighet icke är belägen å område som förut varit inmutat eller belagt med utmål, inmutningsrätten till det gemensamma området tillhöra honom ensam.

2 KAP.

Om inmutning.

4 §.

Inmutat område skall vara cirkelformigt med tvåhundra meters radie i horisontalplanet räknat, dock med den inskränkning i områdets yta som betingas av hinder enligt 5 §.

Medelpunkten i cirkeln (*inmutningspunkten*) skall vara till sitt läge å marken bestämd.

Det inmutade områdets gränser skola på djupet räknas lodräta, såvida det kan ske utan intrång å äldre utmål.

5 §.

Inmutningspunkten må icke vara belägen å, ej heller inmutat område omfatta:

1) område å kronojord som genom beslut av Konung och riksdag förklarats skola utgöra statsgruvefält; dock att vad sålunda stadgats ej skall äga tillämpning, där inmutning sökes för kronans räkning;

2) område som enligt vad därom är stadgat blivit avsatt till nationalpark;

3) befästningsområde eller område utanför detta till den utsträckning Konungen bestämmer;

4) kyrkogård eller begravningsplats;

5) område på mindre avstånd än trettio meter från sådan järnväg eller kanal som är upplåten för allmän trafik, såvida ej medgivande till inmutningen lämnats av vederbörande ämbetsmyndighet; skolande nämnda avstånd räknas från ytterkant av bank eller skärning eller, där sådan ej finnes, från själva anläggningens ytterkant;

6) område beläget på mindre avstånd än etthundra meter, i horisontalplanet räknat, från boningshus eller från annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård, med mindre medgivande till inmutning lämnats av såväl ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården som den vilken därtill har nyttjanderätt; dock att under byggnad som nu sagts ej skall innefattas byggnad som är belägen å inmutat eller utmålslagt område vartill gruvrätten äger bestånd;

7) område som upptages av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning, med mindre medgivande till inmutning lämnats av ägaren till kraftstationen eller anläggningen;

8) förut inmutat område eller utlagt utmål, såvida rätten därtill äger bestånd då den nya ansökningen inkommer, eller område vartill annan på grund av stadgandet i 3 § första stycket äger företrädesrätt;

9) område varå koncession förut meddelats för eftersökande och bearbetande av stenkol, såvida begärd inmutning avser mineral som ingår i stenkolen och ej kan utvinnas utan stenkolens förbränning; dock att hinder mot inmutning ej föreligger om koncessionsinnehavaren lämnat medgivande därtill.

6 §.

1 mom. Ansökning om inmutningsrätt skall ingivas eller i betalt brev med posten insändas till bergmästaren i det distrikt där inmutningspunkten är belägen.

2 mom. I ansökningen skall uppgivas:

- 1) sökandens namn, yrke, hemvist och postadress;
- 2) mineralfyndighetens art;
- 3) fastighet, församling och län, där det med ansökningen avsedda området är beläget, ävensom ägarens namn, yrke, hemvist och postadress;
- 4) inmutningspunktens belägenhet med så noggrann beskrivning, att någon osäkerhet därom ej kan uppstå;
- 5) huruvida sökanden veterligen inom en omkrets på tvåhundra meters avstånd från inmutningspunkten finnes område till vilket enligt 5 § inmutningsrätt icke eller icke utan särskilt medgivande må beviljas;
- 6) huruvida inom det med ansökningen avsedda området sökanden veterligen finnes fyndighet vilken tidigare varit föremål för rätt på grund av inmutning samt, där så är förhållandet, huruvida rätten förfallit innan den nya inmutningsrätten sökes, ävensom fyndighetens förut åsatta benämning samt vad i övrigt kan tjäna till upplysning om den äldre inmutningsrätten;
- 7) förslag till benämning å det inmutade området.

3 mom. Vid ansökningen foga sökanden:

1) karta eller kartskiss i två exemplar, varå skall utmärkas såväl det med ansökningen avsedda området som även detta område berörande ägo gränser och närliggande områden, inom vilka enligt 5 § inmutningsrätt icke må beviljas;

2) där jämlikt 5 § 5), 6), 7) eller 9) särskilt medgivande kräves antingen för inmutningen överhuvudtaget eller för inmutning av någon del av det med ansökningen avsedda området, handling utvisande att sådant medgivande lämnats;

3) där sökanden är svenskt bolag eller svensk ekonomisk förening, handlingar utvisande sökandens rätt att verkställa inmutningen eller, om sökanden icke innehar sådan rätt, till Konungen ställd ansökning om tillstånd att verkställa inmutningen;

4) en ansökningsavgift av tio kronor för varje inmutning samt förskott till

stämpel och lösen för mutsedel ävensom till beräknad kostnad för mutsedelns kungörande på sätt i 10 § stadgas.

7 §.

Finner bergmästaren att ansökningshandlingarna äro ofullständiga i något av de avseenden som angivas i 6 § eller att eljest upplysning erfordras rörande omständighet som för ansökningens bedömande är av betydelse, eller har sökanden underlåtit att erlægga ansökningsavgift eller förskott, skall bergmästaren ofördröjligen förelägga sökanden att inom viss tid avhjälpa bristen vid äventyr, om det försummas, att ansökningen förfaller i sin helhet eller såvitt angår viss del av det med ansökningen avsedda området; bergmästaren likväl obetaget att, när det med hänsyn till särskilda omständigheter finnes skäligt, meddela nytt föreläggande. Beslutet, däri äventyr som nu sagts skall intagas, skall genast genom bergmästarens försorg delgivas sökanden eller tillsändas honom i rekommenderat brev.

8 §.

Har ansökning om Konungens tillstånd till inmutning ingivits till bergmästaren, skall denne ofördröjligen insända ansökningen jämte eget utlåtande till Konungens befallningshavande i det län där det med ansökningen avsedda området är beläget; och åligger det Konungens befallningshavande att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen.

I avbidan på Konungens beslut i sådant ärende skall ansökningen om inmutningsrätt vila.

9 §.

1 mom. Så snart ske kan och sist inom trettio dagar efter det ärendet kommit i sådant skick, att detsamma kan av bergmästaren företagas till slutligt avgörande, skall bergmästaren meddela skriftligt besked över ansökningen.

2 mom. Ansökningen skall avslås:

1) om, enligt vad därom är särskilt stadgat, sökanden icke äger här i riket inmuta mineralfyndighet eller om, där Konungens tillstånd till inmutning erfordras, sådant blivit sökanden förvägrat;

2) om den uppgivna mineralfyndigheten icke är av det slag som angives i 1 §;

3) om inmutningspunkten är belägen å område till vilket enligt 5 § inmutningsrätt ej må beviljas.

3 mom. Föreligger ej något av de i 2 mom. angivna skäl till avslag, skall bergmästaren bevilja inmutningsrätt till det område som enligt vad i 4 § stadgas skall utgöra inmutat område samt utfärda mutsedel i enlighet med de närmare föreskrifter kommerskollegium därom meddelar.

10 §.

Bergmästaren skall ofördröjligen i rekommenderat brev översända mutsedeln till inmutaren. Samtidigt härmed skall bergmästaren i enahanda ordning sända en avskrift av mutsedeln till ägaren av det inmutade området el-

ler, om detta utgöres av mark som är samfällid för flera fastigheter med skilda ägare, till den som förvaltar samfälligheten eller till en av delägarna i densamma.

Det åligger därjämte bergmästaren att inom sextio dagar efter mutesdelns utfärdande sända meddelande om mutesdeln och dess innehåll till allmänna tidningarna och tidning i orten för meddelandets införande däri.

11 §.

1 mom. Är sökanden missnöjd med bergmästarens beslut över ansöknin-gen om inmutningsrätt, må talan mot beslutet föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola vara dit inkomna sist å trettionde dagen efter det sökanden fått del av beslutet.

2 mom. Anser annan rättsägare än sökanden, att ansöknin-gen bort avslås eller att visst område icke bör ingå i det inmutade området, må före utmåls-förrättningen anställas klander, hos kommerskollegium om den inmutade fyn-digheten ej är föremål för inmutning enligt 1 §, men eljest efter stämning vid domstol.

Har inmutningsrätt beviljats i strid med bestämmelse i 5 § 1), 2) eller 3) eller i 9 § 2 mom. 1), vare ock allmän åklagare berättigad att vid domstol föra talan som nyss sagts.

3 KAP.

Om undersökningsarbete.

12 §.

Minst fjorton dagar innan något arbete å det inmutade området börjas skall inmutaren härom, i den ordning som för delgivande av stämning är stadgad eller annorledes bevisligen, underrätta såväl ägaren av den mark varå han äm-nar bedriva arbetet som den vilken med nyttjanderätt innehar sådan mark; dock må, där marken äges eller innehaves av enskild person som är frånvarande och låter egendomen förvaltas av annan, underrättelsen lämnas förvaltaren.

Det åligger därjämte inmutaren att, innan något arbete å det inmutade om-rådet börjas, ställa pant eller borgen för all den ersättning vartill han är för-bunden enligt 17 §. Denna säkerhet skall, där den icke antages av den till er-sättning berättigade, vara godkänd av överexekutor i den ort där inmutnings-punkten är belägen.

13 §.

Undersökningsarbetet må bestå allenast i sådana åtgärder, vilka erfordras för att ådagalägga att inom det inmutade området förekommer mineralfyndig-het av det slag varom i 1 § är sagt samt för att vinna närmare kännedom om fyndighetens storlek, beskaffenhet och brytvärdhet. Allt arbete skall utföras så, att minsta möjliga skada förorsakas.

Å det inmutade området må inmutaren icke utan tillstånd av jordens ägare och innehavare uppföra andra byggnader än sådana som oundgängligen er-

fordras för undersökningsarbetets bedrivande. Inmutaren äger begagna eller anlägga erforderlig väg till och inom det inmutade området.

14 §.

1 mom. Under arbetet brutna inmutningsbara mineral må inmutaren icke använda på annat sätt eller i större omfattning än som är nödvändigt för undersökning av deras beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Därvid utvunna produkter äger inmutaren fritt tillgodogöra sig.

På enahanda sätt äger inmutaren utnyttja inom det inmutade området befintligt varp, som förutvarande gruvinnehavare icke, enligt vad i 57 § stadgas, äger bortföra och som icke är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning.

2 mom. Icke inmutningsbara mineraliska ämnen må av inmutaren brytas allenast i den mån sådant är erforderligt för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande, och äge inmutaren därav använda vad för undersökningsarbetet å fyndigheten behöves.

15 §.

I syfte att förebygga att inmutaren överskrider den rätt som enligt 13 § första stycket och 14 § tillkommer honom, äge bergmästaren meddela särskilda föreskrifter. Sådana skola omedelbart lända till efterrättelse samt gälla intill dess på förd klagan annorlunda kan varda förordnat av högre myndighet.

16 §.

Påbörjar inmutaren undersökningsarbetet innan han fullgjort vad honom enligt 12 § åligger eller åsidosätter han föreskrift som meddelats av bergmästaren jämlikt 15 §, straffes med dagsböter.

Har arbetet påbörjats innan inmutaren fullgjort vad honom enligt 12 § andra stycket åligger, eller har inmutaren inom det inmutade området uppfört annan byggnad än han enligt 13 § ägt därå uppföra, ankomme på överexekutor att på ansökan av jordens ägare eller innehavare förordna, i förra fallet om inställande av arbetet intill dess nämnda åliggande blivit fullgjort och i senare fallet om byggnadens borttagande på inmutarens bekostnad. Där inmutningen skett å kronojord, må ansökan varom nyss är sagt göras av allmän åklagare; och skall i sådant fall kostnaden för förrättningen, där utmätningsmannen det äskar, förskjutas av allmänna medel. I övrigt gälle enahanda bestämmelser, som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen avsedda fall.

17 §.

För begagnandet av den mark som inmutaren tager i anspråk för arbete enligt 13 § skall han till innehavaren av jorden giva full ersättning i årlig avgift som för varje år skall förskottsvis betalas. Inmutaren skall jämväl ersätta skada som marken kan hava tagit för framtiden; och ansvare han, intill dess denna ersättning blivit erlagd, för fulla beloppet av den årliga avgiften för markens begagnande.

Då eljest av undersökningsarbetet förorsakas förlust, skada eller intrång, skall ock full ersättning därför givas.

18 §.

1 mom. Sämjas ej parterna om beloppet av årlig avgift eller annan ersättning som enligt 17 § skall utgå, äger den som fordrar ersättning påkalla att densamma bestämmes av skiljemän; och skall beträffande sådan tvist vad i lagen om skiljemän stadgas äga motsvarande tillämpning, dock med iakttagande av vad i denna paragraf finnes särskilt föreskrivet.

Skiljedomskostnaderna skola gäldas av den som skiljemännen pröva därtill skyldig; ej må dock sådan skyldighet åläggas den ersättningsberättigade, utan så är att han uppenbarligen påkallat förfarandet utan skäl.

Vill den som fordrar ersättning, hellre än att låta tvisten avgöras av skiljemän, draga densamma under domstols prövning, skall det stå honom öppet.

2 mom. Har då utmålsförrättning hålles tvist om ersättning icke hänskjutits till avgörande av skiljemän eller domstol, skall frågan, där ej parterna sämjas om ersättningen, avgöras av förrättningsmännen i den ordning som i 38 § stadgas.

19 §.

Det undersökningsarbete som enligt 2 § erfordras för erhållande av utmål skall vara utfört inom tre år från dagen för mutsedelns utfärdande, där ej enligt vad nedan stadgas förlängning av undersökningstiden erhålles.

Har undersökningsarbetet på grund av tvist som avser inmutningsrättens bestånd eller omfattning under någon del av undersökningstiden icke bedrivits, äger inmutaren, därest han före utgången av nämnda tid därom hos bergmästaren gör ansökan, erhålla förlängning av undersökningstiden med lika lång tid som den varunder arbetet på grund av tvisten icke bedrivits.

Adagalägger inmutaren att arbetet på grund av markens beskaffenhet, särskilda naturförhållanden, arbetsinställelse eller annan till sin verkan därmed jämförlig omständighet icke kan fullgöras inom den i första stycket stadgade tid eller den förlängda tid som enligt andra stycket kan hava blivit bestämd, må bergmästaren, därest inmutaren före tidens utgång därom gör ansökan, medgiva förlängning av undersökningstiden med den tid som av omständigheterna påkallas, dock högst två år. Sökes sådan förlängning, skall inmutaren vid ansökningen foga, förutom handlingar till bevis om den omständighet han vill åberopa såsom skäl för förlängningen, berättelse över de av honom utförda undersökningsarbeten, vilken berättelse bör vara till riktigheten vitsordad av två ojäviga personer.

Är ansökning om utmål eller om förlängning av undersökningstiden vid den-
nas utgång beroende på prövning, må undersökningsarbetet fortgå intill dess ansökningen slutligen prövats; avslås ansökningen om förlängning av undersökningstiden, men söker inmutaren utmål inom den i 20 § stadgade tid, må undersökningsarbetet därutöver fortgå intill dess ansökningen om utmål slutligen prövats.

4 KAP.

Om erhållande av utmål och förändring av utmål.

Om ansökning om utmål.

20 §.

Ansökning om utmål skall göras skriftligen och till bergmästaren ingivas eller i betalt brev med posten insändas. Ansökningen skall hava kommit bergmästaren tillhanda före utgången av den i 19 § första stycket stadgade undersökningstiden eller den förlängda undersökningstid som jämlikt samma paragraf kan hava beviljats. Har bergmästaren avslagit ansökning om förlängning av undersökningstiden, må dock, där detta beslut givits senare än trettio dagar före undersökningstidens utgång, ansökning om utmål kunna göras sist inom trettio dagar efter det beslutet om avslag givits.

Försummar inmutaren att inom tid som i första stycket sägs göra ansökning om utmål, have han förlorat inmutningsrätten.

21 §.

1 mom. I ansökning om utmål skall uppgivas:

- 1) sökandens namn, yrke, hemvist och postadress;
- 2) den mutsedel på vilken inmutningsrätten grundas;
- 3) fastighet, församling och län, där de områden äro belägna, som sökanden önskar erhålla såsom utmål eller därutöver jämlikt 34 § taga i anspråk;
- 4) de personers namn, hemvist och postadress vilka äro ägare av de under 3) angivna områden eller med avseende därå hava nyttjanderätt, återköpsrätt, rätt till elektrisk kraft eller till avkomst eller annan förmån eller rätt till servitut;
- 5) huruvida omedelbart intill det sökta utmålet finnes område varå enligt 31 § utmål ej må utläggas samt, där fråga är om sådant område varom sägs i 5 § 5)—9), dess innehavares namn, hemvist och postadress.

2 mom. Vid ansökningen foge sökanden:

- 1) där sökanden icke själv sökt inmutningen och icke förut hos bergmästaren visat behörighet att innehava och bearbeta ifrågavarande fyndighet, handlingar utvisande att sökanden äger sådan behörighet;
- 2) karta över de under 1 mom. 3) angivna områden jämte erforderlig beskrivning, vilka handlingar skola vara upprättade av lantmätare, bergsstatstjänsteman eller annan sakkunnig person; skolande av dessa handlingar, av vilka kartan i fråga om utmålet skall vara utförd i skala om minst 1:4000 samt såvitt angår mark som endast är avsedd för väg, transportbana eller ledning må vara upprättad i därför lämplig skala, tydligt framgå områdenas belägenhet, tillstötande gränser för de i 1 mom. 5) avsedda områden, inmutningspunktens läge, de ställen där inmutningsbara mineral påträffats samt övriga för inmutaren kända förhållanden som äro av betydelse för bedömande av fyndighetens storlek, läge och sträckning;

3) berättelse över de resultat som erhållits genom undersökningsarbetena samt annan förefintlig utredning som är av betydelse för bedömande, huruvida de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för utmåls anvisande föreligga;

4) bestyrkt avskrift av ansökningen jämte därvid fogade handlingar.

3 mom. Där sökanden samtidigt vill söka utmål för flera varandra berörande eller i närheten av varandra belägna inmutade områden, må för samtliga dessa göras en gemensam ansökning om utmål.

4 mom. Kostnaderna för utmålsförrättningen, kungörelsekostnaden däri inbegripen, skola gäldas av sökanden; och vare denne pliktig att, där bergmästaren det fordrar, förskjuta desamma.

22 §.

Finner bergmästaren ansökningshandlingarna ofullständiga eller någon ytterligare upplysning erforderlig eller önskar bergmästaren erhålla förskott å kostnaderna för utmålsförrättningen, äge han förelägga sökanden att inom viss tid inkomma med erforderlig handling eller upplysning eller fordrat förskott, vid äventyr, om det försummas, att ansökningen icke anses hava inkommit förrän den dag det förelagda blivit fullgjort. Beslutet, däri äventyr som nu sagts skall intagas, skall genast genom bergmästarens försorg delgivas sökanden eller tillsändas honom i rekommenderat brev.

Om utmålsförrättnings kungörande.

23 §.

1 mom. Sedan ärendet kommit i sådant skick att detsamma kan slutligen avgöras, skall bergmästaren företaga utmålsförrättning så fort ske kan och tjänlig årstid är för handen.

2 mom. Bergmästaren föranstalte därom att kungörelse om förrättningen med uppgift å tid och ställe för densamma samt angående ansökningens innehåll varder minst trettio dagar före förrättningen införd i allmänna tidningarna och tidning i orten.

3 mom. Det åligger därjämte bergmästaren att i rekommenderat brev med mottagningsbevis översända kungörelsen såväl till sökanden som till de sakägare, vilka jämlikt 21 § 1 mom. 4) och 5) uppgivits i ansökningen eller eljest äro för bergmästaren kända. Kungörelsen skall avsändas så tidigt, att densamma kan komma mottagarna tillhanda minst trettio dagar före förrättningen.

Bestyrkt avskrift av ansökningshandlingarna skall för att hållas tillgänglig för sakägarna samtidigt med kungörelsen översändas till ägaren av den fastighet å vilken inmutningspunkten är belägen eller, där ansökningen är gemensam för flera inmutade områden, till ägaren av den fastighet å vilken de flesta inmutningspunkterna äro belägna. I kungörelsen skall angivas var avskrift som nu sagts finnes tillgänglig.

Är mark som beröres av utmålsläggningen samfällad för flera fastigheter med skilda ägare och finnes för samfälligheten känd styrelse eller annan som är satt att den förvalta, erfordras ej kallelse till de särskilda delägarna i samfälligheten, utan skall det för jordägaren avsedda exemplaret av kungörelsen samt, där avskrift av ansökningshandlingarna skall tillställas jordens ägare, jämväl nämnda avskrift översändas till ledamot av styrelsen eller till förvaltaren; och vare denne, där han ej äger att själv föra talan för samfälligheten, delägarna ansvarig för att handlingarna tillställas någon som äger behörighet härtill eller, om sådan ej finnes, kommer till delägarnas kännedom. Finnes ej känd styrelse eller förvaltare och är marken samfällad för flera än tio fastigheter med skilda ägare, må handlingarna sändas till en av delägarna att vara för dem alla tillgängliga. I fall varom sist nämnts skall uppgift om vilken delägare handlingarna tillställts intagas i kungörelsen om förrättningen; och skall kungörelsen anslås i socken- eller rådstugan eller å annan lämplig plats inom kommunen.

24 §.

Ägare av jordområde som avses med ansökningen vare pliktig att, då inmutaren för lämnande av stadgad uppgift i utmålsansökningen eller ock bergmästaren därom framställer begäran, utan dröjsmål uppgiva envar som med avseende å området har nyttjanderätt, återköpsrätt, rätt till elektrisk kraft eller till avkomst eller annan förmån eller rätt till servitut. Underlåter jordägaren detta och lider sådan rättsägare skada i följd därav att han icke blivit kallad till förrättningen, vare jordägaren pliktig att, där han ägt eller bort äga kännedom om att rättsägaren berördes av förrättningen, ersätta skadan.

25 §.

Det åligger bergmästaren att inom tid och på sätt som i 23 § 3 mom. sägs översända kungörelsen om förrättningen till den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom.

Är kronan sådan sakägare, som jämlikt 23 § 3 mom. skall kallas till förrättningen, skall kungörelsen likaledes inom tid och på sätt i nämnda lagrum sägs översändas till Konungens befallningshavande i det län där inmutningspunkten är belägen; och åligge det Konungens befallningshavande att ofördröjligen förordna ombud till bevakande av kronans rätt eller, där sådant bevakande tillkommer annan myndighet, överlämna kungörelsen till denna myndighet.

Om utmålsförrättnings företagande och utmåls utläggande.

26 §.

Vid utmålsförrättningen skall bergmästaren biträdas av två gode män, vilka av honom utses bland dem som i orten äro valda till gode män vid lantmäteriförrättning, så ock, där sådant anses nödigt, av lantmätare, bergsstatstjänsteman eller annan sakkunnig person som förordnas av Konungens befall-

ningshavande. Där ej annorlunda i denna lag föreskrives, ankomme på bergmästaren ensam att avgöra till förrättningen hörande frågor.

Mot bergmästaren och de vid förrättningen biträdande gälle de jäv som i lag äro stadgade i fråga om domare.

De vid förrättningen tjänstgörande äro berättigade till ersättning enligt grunder som fastställas av Konungen.

27 §.

Bergmästaren skall föra protokoll över allt som förekommer vid förrättningen.

I protokollet skola antecknas de personer som blivit kallade till förrättningen samt de som personligen eller genom ombud kommit tillstädes.

Det åligger bergmästaren att i protokollet noga upptaga av sakägare framställda yrkanden och anförda skäl samt grunderna för besluten.

28 §.

Utebliver sökanden från förrättningen, varde den inställd, och ankomme dess företagande sedermera på anmälan inom den tid, som i 20 § är föreskriven för ansökning om utmål.

Annan sakägares uteblivande må ej hindra förrättningens fortgång, såvida kungörelse om förrättningen utfärdats samt delgivits vederbörande på sätt och inom tid som i 23 och 25 §§ stadgas. Är så ej fallet, skall förrättningen uppskjutas till annan dag för den uteblivnes behöriga inkallande.

Förrättningen må ock, där så finnes skäligt, uppskjutas, om tillstädeskommen sakägare, vilken icke blivit inom föreskriven tid kallad till förrättningen, därom framställer begäran.

29 §.

Vid förrättningens början skall efterhöras, om jäv är att anföras mot bergmästaren eller någon av de vid förrättningen biträdande, och meddele bergmästaren och gode männen omedelbart beslut över framställt jäv. Yppas därvid skiljaktiga meningar, gälle vad de flesta säga.

Finnes bergmästaren jävig, skall förrättningen uppskjutas att företagas å dag till vilken ojävig förrättningsman kan hinna förordnas och inställa sig å förrättningsstället. Finnes god man jävig, kalle bergmästaren annan i hans ställe. Finnes annan vid förrättningen biträdande jävig, ankomme på bergmästaren att pröva, huruvida annan person skall inkallas i den jäviges ställe.

Ogillas framställt jäv, skall förrättningen fortgå, med rätt för den med beslutet missnöjde att fullfölja sin talan däremot i sammanhang med huvudsaken.

30 §.

Visas vid förrättningen att de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för erhållande av utmål blivit uppfyllda, äger sökanden, där ej eljest enligt denna lag hinder däremot möter, efter fyndighetens sannolika sträckning och

gruvdriftens behov erhålla ett utmål om högst sexton hektar, i horisontalplanet räknat.

Utmålet skall, där ej annat av förhållandena påkallas, begränsas av räta linjer samt vara fyrssidigt med räta vinklar; dess längd må ej överstiga dubbla bredden. Inom utmålet skola ligga såväl inmutningspunkten som minst ett på inmutade området beläget ställe varå påvisats inmutningsbar fyndighet.

Gränserna för utmålet skola på djupet räknas lodräta, där detta kan ske utan intrång på äldre utmål.

31 §.

Föreligger vid utmålsförrättningen i 5 § omförmålt hinder mot inmutning, skall hindret, där det förefanns redan vid mutsedelns utfärdande, även gälla i fråga om utläggande av utmål.

Vid utmålets utläggande utanför det inmutade området skall iakttagas, dels att annat inmutat område, som ej enligt första stycket utgör hinder mot utmålsläggningen, ej må beröras i vidare mån än som erfordras för att utmålet skall erhålla mot varandra vinkelräta gränslinjer vilka tanger förstnämnda inmutade område, dels ock att annat redan utlagt utmål ej till någon del må tagas i anspråk.

32 §.

Utmålet skall vid förrättningen utstakas samt förses med ordentliga rösen eller skiljemärken, skolande särskild karta däröver upprättas och bifogas förrättningsprotokollet, som tillika bör upptaga fullständig beskrivning över utmålet med dess belägenhet och sträckning. Finnas inom utmålet flera jordägare, skola de särskilda jordägarnas ägoområden tillika å kartan utmärkas och i protokollet beskrivas.

33 §.

Sökanden må själv bestämma, huru stort utrymme inom utmålet, som han vill taga i anspråk för arbetet ovan jord. Denna mark skall särskilt utstakas och inläggas å kartan ävensom anmärkas i protokollet.

34 §.

Utom utmålet äger sökanden vid förrättningen få sig anvisad nödig mark dels för uppläggande av malm samt varp och andra avfallsprodukter dels ock för sådan byggnad eller annan anläggning, väg, transportbana eller kraftledning, som är erforderlig för gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet. Därest för utförande av elektrisk kraftledning erfordras Konungens tillstånd, må dock mark därför icke anvisas förrän sådant tillstånd erhållits.

Är fråga om anläggning av järnväg, som jämväl är avsedd för allmän trafik, gälle beträffande förvärv av därtill erforderlig mark vad särskilt är stadgat.

Jämväl den mark utanför utmålet, som enligt denna paragraf anvisas, skall utstakas, utmärkas å karta och i protokollet antecknas på sätt i 32 § sägs.

Karta över sådan mark må upprättas i den skala som för ändamålet prövas lämplig.

35 §.

Med ledning av vad vid förrättningen uttrönts rörande utmålets storlek skall bergmästaren uträkna och i protokollet anteckna beloppet av den årliga försvarsavgift, som enligt 55 § skall för utmålet erläggas.

Om jordlösen och annan ersättning.

36 §.

Mark inom utmålet, som gruvinnehavaren tager i anspråk för arbetet ovan jord, skall av honom lösas. Upplåtes för ändamål som avses i 34 § mark utom utmålet skall, såframt marken helt tages i anspråk för ändamålet eller lider synnerligt men av upplåtelsen, erläggas lösen för marken, och i annat fall utgå ersättning för skada eller intrång som förorsakas.

Skall en del av en fastighet avstås och lider genom avståendet eller markens begagnande för gruvdriften en återstående del av fastigheten synnerligt men, skall jämväl denna del lösas, om ägaren det begär. Uppkommer eljest skada eller intrång å återstoden av fastigheten, skall ersättning därför givas.

Är nyttjanderätt till mark, varför lösen skall givas eller som lider skada eller intrång, av ägaren åt annan upplåten, eller är marken besvärad av rätt till avkomst eller annan förmån eller till servitut eller till elektrisk kraft eller av återköpsrätt, och går till följd av utmåsläggningen sådan särskild rätt förlorad eller lider den intrång, skall ersättning jämväl därför givas.

Då till följd av utmåsläggningen förorsakas annan skada eller förlust än ovan nämnts, skall ock sådan skada eller förlust ersättas.

37 §.

Lösen och annan ersättning varde bestämd i penningar att utgå på en gång, särskilt för varje sakägare. Lösen för mark, ersättning för skada eller intrång å fastighet samt annan ersättning till jordägaren skola ock bestämmas var för sig.

Lösen varde bestämd till den avträdde markens fulla värde och hälften därutöver. Annan ersättning beräknas till belopp motsvarande full gottgörelse och hälften därutöver för förlusten, skadan eller intrånget. Medför sådan särskild rättighet, varom förmåles i 36 § tredje stycket, förminskning av markens värde, skall till grund för den ägaren tillkommande ersättningen läggas det värde marken med därå vilande besvär äger.

Erfordras för tillämpning av reglerna i 43 § andra stycket att särskild värdering sker av marken dels med och dels utan visst besvär som därå vilar, varde i samband med ersätningens fastställande sådan värdering tillika verkställd.

Vid uppskattning av återköpsrätts inverkan till förminskande av markens värde skall hänsyn tagas jämväl till det i samband med återköpsrätten avtalade

villkoret angående fastighetens användning. Värdet av återköpsrätten skall anses uppgå till belopp motsvarande den sålunda uppskattade förminskningen av markens värde.

38 §.

Sämjas ej parterna om lösen eller annan ersättning, skall sådan vid förrättningen bestämmas av bergmästaren och gode männen. Yppas därvid skiljaktiga meningar, gälle vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening, gälle den mening till vilken jämkning kan ske.

39 §.

Uppstår efter utmålsförrättningens avslutande skada eller intrång, som ej vid förrättningen förutsetts, må särskild talan om ersättning därför kunna föras vid domstol.

Om utmålsförrättnings avslutande, så ock om fullföljd av talan mot förrättningen och därunder meddelade beslut.

40 §.

Sedan beslut muntligen avkunnats i alla till utmålsförrättningen hörande frågor, skall bergmästaren tillkännagiva att förrättningen är avslutad samt meddela de närvarande och i protokollet intaga fullständig underrättelse om vad iakttagas skall för fullföljd av talan mot förrättningen och därunder meddelade beslut.

41 §.

1 mom. Är någon missnöjd med åtgärd eller beslut under utmålsförrättningen i fråga som avser

1) huruvida de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för erhållande av utmål äro uppfyllda,

2) huruvida det anvisade utmålet erhållit den storlek, form eller sträckning som betingas av fyndighetens sträckning och gruvdriftens behov,

3) anvisande av mark utanför utmålet enligt 34 §,

äger han däröver hos kommerskollegium anföra besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola vara dit inkomna sist å nittionde dagen från förrättningens avslutande. Besvären skola vara åtföljda av utdrag av protokollet i vad angår den åtgärd eller det beslut som överklagas.

Har klaganden underlåtit att ingiva utdrag av protokollet, förelägge kommerskollegium klaganden viss tid att inkomma därmed vid äventyr att, där detsamma ej är i kollegium tillgängligt då målet företages till avgörande, klaganden skall hava förlorat sin talan.

2 mom. Är någon missnöjd med åtgärd eller beslut vid utmålsförrättningen i annan fråga än i 1 mom. nämnts, instämme sin talan därom, vid äventyr av dess förlust, sist inom ett år från förrättningens avslutande. Har vid förrättningen utmålet blivit utlagt över ett äldre utmål till vilket rätten ännu äger bestånd, vare dock innehavaren av sistnämnda utmål för bevarande av sin

rätt icke pliktig att inom tid som nyss nämnts instämma klander mot förrättningen.

Allmän åklagare vare berättigad att föra talan mot utmålsförrättning i fall motsvarande vad i 11 § 2 mom. stadgats i fråga om beviljande av inmutningsrätt.

Om utbetalning av ersättningsmedel.

42 §.

Vid utmålsförrättningen fastställd lösen och annan ersättning jämte sex procent ränta därå från dagen för förrättningens avslutande skola inom nittio dagar från samma tid, oavsett mot förrättningen förd talan, erläggas till den ersättningsberättigade. Är den mark för vilken, enligt vad i 36 § första eller andra stycket sägs, lösen eller annan ersättning skall givas, besvrad av sökt eller beviljad inteckning för fordran eller kan marken jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för ogulden köpeskilling, skola dock såväl nämnda för markens ägare avsedda ersättningsbelopp som ock de ersättningsbelopp, som må hava avsetts för innehavare av särskild rättighet till samma mark, jämte ovan föreskriven ränta inom tid som nyss sagts nedsättas hos Konungens befallningshavande i det län där utmålet är beläget. Även i annat fall än nu sagts må gruvinnehavaren, om han det hellre vill, nedsätta vid utmålsförrättningen fastställd ersättning hos Konungens befallningshavande.

Då ersättning nedsattes hos Konungens befallningshavande, skall gruvinnehavaren tillika ingiva gravationsbevis rörande den fastighet varom fråga är ävensom utdrag av protokollet över utmålsförrättningen i vad det avser hans ersättningsskyldighet, vid äventyr att det felande varder på gruvinnehavarens bekostnad anskaffat av Konungens befallningshavande. Avser ersättningen mark, som är samfälld för flera än tio fastigheter med skilda ägare, vare gruvinnehavaren dock ej pliktig att ingiva gravationsbevis. Erfordras i ty fall för ersättningens fördelning att äga tillgång till dylik handling, må densamma anskaffas på gruvinnehavarens bekostnad.

Där ersättningen jämte ränta icke inom föreskriven tid erlægges eller hos Konungens befallningshavande nedsattes, njute den till ersättningen berättigade hos överexekutor skyndsamt handräckning för ersättningens utbekommande; ägande ock överexekutor på därom av den ersättningsberättigade gjord framställning förordna om gruvarbetets inställande, intill dess ersättningen erlagts eller uttagits.

Medel som nedsatts skola, i den mån utbetalning av dem ej omedelbart kan försiggå, av Konungens befallningshavande ofördröjligen insättas i bankinrättning för att där innestå mot ränta.

43 §.

Konungens befallningshavande utbetale nedsatta medel jämte därå upplupen ränta till den som är berättigad till desamma. Är ej sådant fall för handen som avses i andra stycket, må utbetalningen ske utan hinder av mot förrättningen förd talan.

Häftar marken för fordran varom förmäles i 42 § första stycket, äge stadgandena om fördelning hos överexekutor av köpeskilling för utmättningsvis såld fast egendom motsvarande tillämpning, såvida ej nedan annorlunda stadgas. Är marken förutom av fordran besvärad av annan särskild rätt, som förminskar fastighetens värde och åtnjuter sämre rätt än fordringen, erhålle fordriingsägaren, i den mån det tarvas för fulla gäldandet av hans fordran, betalning såsom om marken icke vore av nämnda rätt besvärad, och varde ersättningen för rättigheten i motsvarande mån förminskad.

Sammanträde för fördelningen skall hållas så snart ske kan. Kallelse till sammanträdet skall genom Konungens befallningshavandes försorg minst fjorton dagar förut med posten sändas till jordägaren och kända innehavare av fordran som skall utgå ur de nedsatta medlen ävensom innehavare av sådan rättighet för vilken särskild ersättning blivit bestämd; är innehavare av fordran okänd, skall kungörelse om sammanträdet minst fjorton dagar förut införas i allmänna tidningarna och tidning inom orten. Är marken samfällad för flera fastigheter med skilda ägare och finnes för samfälligheten känd styrelse eller annan som är satt att den förvalta, erfordras ej kallelse till de särskilda delägarna i samfälligheten, utan må kallelsen översändas till ledamot av styrelsen eller till förvaltaren; och vare denne, där han ej äger att själv föra talan för samfälligheten, delägarna ansvarig för att kallelsen tillställs någon som äger behörighet härtill eller, om sådan ej finnes, kommer till delägarnas kändedom. Finnes ej känd styrelse eller förvaltare och är marken samfällad för flera än tio fastigheter med skilda ägare, må kallelsen sändas till en av delägarna att vara för dem alla tillgänglig. Delgives kallelse på sätt som sist nämnts, skall kungörelse om sammanträdet utfärdas med uppgift om vilken delägare kallelsen tillställts; och skall kungörelsen anslås i socken- eller rådstugan eller å annan lämplig plats inom kommunen.

Är marken samfällad för flera än tio fastigheter med skilda ägare och utgöra omständigheterna grund för antagande, att genom utmåsläggningen säkerheten icke avsevärt minskas för innehavarna av fordringar, för vilka marken på grund av sökt eller beviljad in-teckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken häftar, förordne Konungens befallningshavande att betalning ur de nedsatta medlen icke må tilläggas innehavare av fordran för vilken marken sålunda häftar, med mindre denne eller annan sådan rättsägare senast å åttonde dagen före sammanträdet skriftligen framställt anspråk därpå hos Konungens befallningshavande; underlåtenhet att väcka dylikt anspråk må dock ej läggas någon till last såsom försummelse i bevakande av honom eller annan tillkommande rättighet. Framställes ej anspråk som nu sagts, och påyrkar ej heller någon av delägarna i marken senast vid sammanträdet fördelning av de nedsatta medlen, skola dessa tillhandahållas delägarna för samfällad räkning. Göra ej dessa inom tio år från sammanträdet anspråk på de nedsatta medlen, må dessa lyftas av gruvinnehavaren, såframt denne för sådant ändamål anmäler sig hos Konungens befallningshavande under elfte året efter sammanträdet. Sker ej sådan anmälan, tillfalle beloppet kronan. Förordnande som i detta stycke sägs skall intagas i kallelse och kungörelse.

De med fördelningen förenade kostnaderna skola gäldas av gruvinnehavaren.

44 §.

Utfaller vid fördelning som i 43 § andra stycket sägs likvid å in-tecknings huvudstol, åligger det Konungens befallningshavande att därom, sedan fördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, ofördröjligen göra anmälan hos inskrivningsdomaren samt därvid tillika insända fördelningslängden.

Om förändringar med avseende å utmål.

45 §.

Önskas sedan utmål erhållits utvidgning eller minskning av utmålet eller ock reglering eller ny utstakning av dess gränser, eller yppas behov att för arbete ovan jord taga i anspråk ytterligare mark inom utmålet eller att för ändamål som omförmäles i 34 § få mark anvisad utanför utmålet, må ansökan därom göras hos bergmästaren; och gälle beträffande sådant ärende i tillämpliga delar vad om utmålsförrättning är stadgat, dock att, vad angår reglering eller ny utstakning av utmål, gränserna på djupet skola räknas på sätt vid utmålets tillkomst blivit tillämpat. Uppkommer i fall varom nu är sagt fråga om utmålets utläggande utanför det inmutade området, skall hinder som i 5 § sägs gälla, ändå att det tillkommit efter mutsedelns utfärdande.

Begäres att särskilda utmål som gränsa intill varandra må vardas för gemensam gruvdrift till ett enda sammanlagda, äge kommerskollegium att där-om förordna efter ty lämpligt prövas, utan avseende därå att det sammanlagda utmålet innefattar större vidd än eljest är tillåtet. Yrkas att utmål uppdelas i två eller flera särskilda utmål, äge kommerskollegium meddela tillstånd till sådan uppdelning, när särskilda skäl därtill äro; och skall i fråga om verkställighet av sådan uppdelning gälla vad kommerskollegium därom förordnar. Vid sammanläggning eller uppdelning varom nu är sagt skola utmålsgränserna på djupet räknas lodräta, där detta kan ske utan intrång på annans utmål.

5 KAP.

Om kronans rätt till andel i gruvföretag.

46 §.

Sker inmutning av annan än kronan, vare kronan berättigad att i gruvföretaget njuta andel med hälften (*kronoandel*).

Kronoandel kan begagnas till fullo eller till viss del.

47 §.

Sedan mutsedel blivit utfärdad, äge kronan när som helst inom nedan angivna tid anmäla sig till begagnande av kronoandel. Anmälan, som göres skriftligen hos bergmästaren, skall ske sist inom en månad efter det regel-

bunden brytning av inmutningsbara mineral pågått under en tid av sex månader från det bergmästaren enligt 70 § erhållit underrättelse om påbörjande av sådan brytning; dock må anmälan alltid kunna ske inom två år från utgången av det år under vilket utmålsförrättningen avslutats.

När anmälan om begagnande av kronoandel inkommit, åligger det bergmästaren att omedelbart i rekommenderat brev därom underrätta inmutaren eller den till vilken enligt anteckning i gruvregistret inmutningsrätten övergått.

48 §.

Från den tid kronan anmäler sig till begagnande av kronoandel eller, där inmutaren erhållit utmål, från och med året efter det, då sådan anmälan skett, njute kronan del i gruvföretaget med skyldighet att vidkännas motsvarande andel i alla kostnader som för arbetets bedrivande därefter erfordras, dock med iakttagande av föreskrifterna i 63 §.

49 §.

1 mom. Vid sitt inträde i företaget vare kronan pliktig att i förhållande till sin andel ersätta inmutaren för dessförrinnan av denne anskaffad egendom eller nedlagd kostnad av följande slag, nämligen:

1) byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap, inventarier och förråd, som äro nödiga eller nyttiga för fortsatt gruvdrift, efter det värde egendomen har vid kronans inträde;

2) utgifter till jordlösen och annan ersättning enligt 36 § ävensom kostnader för utmålsförrättning och fördelning av ersättningsmedel;

3) kostnader för sådana efter utmålsförrättningen utförda tillredningsarbeten som äro nödiga eller nyttiga för fortsatt gruvdrift (schaktsänkning, ortdrivning och dylikt).

2 mom. Uppstår tvist om vilken egendom eller kostnad kronan har att ersätta, om fördelningsgrunderna för ersättningen eller om beloppet av densamma, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

50 §.

Har anmälan om kronoandelens begagnande ej skett inom den i 47 § stadgade tiden, have inmutaren ensam rätt till gruvföretaget.

6 KAP.

Om rätt till brytning inom utmålet.

51 §.

Sedan utmål blivit anvisat, äger den eller de som hava del i fyndigheten (*gruvinnehavaren*) rätt att bryta och tillgodogöra sig alla inom utmålet befintliga inmutningsbara mineral.

Under undersökningstiden brutna inmutningsbara mineral, som icke blivt enligt 14 § 1 mom. använda, skola efter utmålsförrättningen tillfalla inmutaren. Inträder kronan i företaget, äge dock kronan rätt att bekomma hälften av mineral varom nu sagts, såframt kronan senast vid utmålsförrättningen därom framställt begäran.

52 §.

Gruvinnehavaren må inom utmålet bryta icke inmutningsbara mineraliska ämnen i den mån sådant erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i fråga om de inmutningsbara mineralen.

Av de icke inmutningsbara mineraliska ämnen som före eller efter utmålsläggningen brutits må gruvinnehavaren använda vad vid gruvarbetet behöves. Vad av dessa ämnen icke användes må han ock tillgodogöra sig, såframt det icke av jordägaren, mot erläggande av gottgörelse för brytnings- och uppfordringskostnader, avhämtas inom sex månader efter tillsägelse.

Uppstår tvist om beloppet av den gottgörelse varom nu är sagt, skall vad i 18 § stadgas äga motsvarande tillämpning; dock skola parterna stå var sina kostnader för skiljedomsförfarandet och gälda vardera halva kostnaden för skiljemännens sammanträde, och varde tiden för avhämtandet räknad från det gottgörelsens belopp blivt slutligen bestämt.

53 §.

Brutna inmutningsbara mineral, som finnas inom utmålet och härröra från äldre gruvbrytning, tillfalla gruvinnehavaren, i den mån desamma icke enligt vad i 57 § stadgas må av förre gruvinnehavaren bortföras. Gruvinnehavaren må dock ej tillgodogöra sig varp som är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning.

54 §.

Gruvinnehavaren äger icke använda utmålet i dagen eller under jord för annat ändamål än gruvarbete och därmed sammanhängande verksamhet för produkternas tillgodogörande.

I dagen må utmålet på sätt nu är sagt användas allenast till den del det blivt inlöst.

Det åligger gruvinnehavaren att omkring det inlösta området ensam hålla det stängsel som är nödigt.

7 KAP.

Om försvarsavgift, så ock om förverkande av rätt till gruva.

55 §.

Det åligger gruvinnehavaren, vare sig arbete bedrivs eller icke, att från och med året efter det varunder utmålsförrättningen avslutats utgiva en årlig försvarsavgift av tio kronor för varje hektar eller överskjutande del

av hektar av utmålets areal. Av avgiften tillfaller hälften kronan och hälften den jordägare på vilkens mark utmålet är beläget. Finnas inom utmålet flera jordägare, njute de lott i avgiften, efter som de äga del i jorden. Är gruvinnehavaren tillika ägare av mark inom utmålet, skall den honom tillkommande andelen i avgiften icke uttagas.

Avgiften skall förskottsvis för varje år senast den 31 december föregående år inbetalas till bergmästaren samt vara åtföljd av uppgift å gruvinnehavarens eller, där flera delägare i gruvan finnas, gruvföreståndarens namn och postadress.

56 §.

Försummar gruvinnehavaren att inom tid som i 55 § sägs erlægga försvarsavgift, skall han senast den 31 mars påföljande år till bergmästaren inbetala dubbel avgift, vid äventyr, om det försummas, att rätten till gruvan förverkas.

Det åligger bergmästaren att senast den 15 januari i rekommenderat brev till den i gruvregistret antecknade innehavaren av gruvan eller anmäld gruvföreståndare översända påminnelse om avgiftens erläggande med angivande av det belopp som skall inbetalas samt äventyret om det försummas.

Varder rätten till gruvan förverkad, skall bergmästaren omedelbart i rekommenderat brev sända meddelande därom dels till gruvinnehavaren, dels ock till den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom.

57 §.

Då rätt till gruva förverkats, vare gruvinnehavaren förlustig all rätt dels till de vid tiden för förverkandet inom utmålet befintliga icke uppfordrade inmutningsbara mineral, dels till de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader, dels ock till den mark som inom eller utom utmålet blivit upplåten till gruvdriften.

För gruvdriften gjorda anläggningar, som icke äro att hänföra till de i första stycket omförmälda, ävensom ur gruvan uppfordrade inmutningsbara mineral må under högst två år efter förverkandet kvarligga för gruvinnehavarens räkning; till det som icke inom nämnda tid borttagits have gruvinnehavaren förlorat all rätt.

Efter förverkandet vare jordägaren berättigad att utan lösen förfoga över den mark som varit upplåten för gruvdriften. Annan förverkad egendom tillfalle kronan; dock skola de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader övergå till den som i laga ordning förvärvar rätt till gruvans arbetande.

8 KAP.

Om samäganderätt i gruva.

58 §.

Om två eller flera deltaga i samma gruvrörelse, skall i avseende därå gälla vad nedan i detta kapitel stadgas, bestämmelserna i 61—64 §§ dock endast i den mån ej annorlunda mellan delägarna avtalats.

59 §.

Det åligger delägarna att för gruvans förvaltning årligen utse en gruvföreståndare, som har att vid stadgad påföljd iakttaga vad i 10 kap. i denna lag bestämmes. Gruvföreståndare kan endast den vara, som är svensk undersåte och bosatt i riket.

Val av gruvföreståndare skall anmälas hos bergmästaren. Sker ej sådan anmälan eller har obehörig person utsetts till gruvföreståndare, är varje delägare ansvarig, såsom vore han gruvans föreståndare.

60 §.

Gruvföreståndaren äger från delägarna infordra tillskott, som äro av nöden för erläggande av försvarsavgift, så ock för iakttagande av föreskrifter som enligt bestämmelser i 10 kap. meddelas av kommerskollegium eller bergsstatstjänsteman.

61 §.

Minst en gång om året skall med delägarna hållas stämma, varvid val av gruvföreståndare samt frågor angående gruvrörelsens bedrivande och andra gemensamma angelägenheter skola företagas.

Stämman skall utlysas av gruvföreståndaren å tid som av delägarna kan hava bestämts eller då han eljest finner sådant erforderligt, så ock då delägare, som tillsammans äga minst en fjärdedel i gruvan, därom hos honom skriftligen framställa begäran. Finnes ej gruvföreståndare, äger envar delägare utlysa stämman.

Till stämman skola de delägare som äro till namn och adress kända kallas genom rekommenderade brev, vilka skola avsändas så tidigt att kallelsen kan beräknas vara delägare tillhanda minst fjorton dagar före stämman. Saknas kännedom om namn och adress på någon av delägarna, skall kallelsen tillika inom ovan stadgad tid före stämman införas i allmänna tidningarna och tidning i orten.

62 §.

Vid omröstning å stämman skall varje delägares rösttal beräknas efter den lott han äger i gruvan.

Val avgöres vid lika rösttal genom lottning.

I andra frågor skall, dock med iakttagande av vad i 63 § stadgas, den mening som erhållit högsta rösttal eller vid lika rösttal biträdes av ordföranden gälla såsom beslut för samtliga delägare. Ej må för delägarnas gemensamma räkning upptagas lån, där ej alla samtycka därtill.

63 §.

Vilja några delägare bryta mera och andra mindre och innehava de förra minst hälften i gruvan, må den större brytningen ske; de som påkallat denna vare dock pliktiga att ensamma utgiva tillskott som utöver behovet för den mindre brytningen erfordras.

Av den för varje år brutna malmen skall den del som motsvarar skillnaden mellan den större och den mindre brytningen tillgodoräknas allenast delägare vilka utgivit tillskott som i första stycket sägs.

Vill delägare, som ej från början anmält sig till deltagande i den större brytningen, sedermera ansluta sig till denna, må det ske efter tillkännagivande å stämman eller skriftlig anmälan hos gruvföreståndaren. Sådan delägare vare skyldig att i förhållande till sin lott i gruvan utgiva ersättning för den nedlagda merkostnad för anläggningar, maskiner, redskap och förråd, som påkallats av den större brytningen, efter det värde egendomen har vid delägarens anslutning.

Uppstår i fall varom i denna paragraf sägs tvist mellan delägarna rörande avkastningens fördelning eller beloppet av tillskott eller ersättning, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

64 §.

Underlåter delägare att betala tillskott som blivit av gruvföreståndaren infordrat enligt 60 § eller som erfordras för bestridandet av kostnaderna för gruvdriften i den mån dessa belöpa på delägaren, och har han, sedan den för beloppets erläggande utsatta tiden gått till ända, bevisligen blivit erinrad om betalningens fullgörande men icke inom sextio dagar efter mottagandet av sådan erinran erlagt tillskottet, have han till övriga delägare förverkat sin lott i gruvan och dess tillhörigheter.

Har delägare efter ty nu är sagt förverkat sin lott i gruva, njute han ersättning för sin andel i gruvan tillhörande jordegendom; och vare han från tillskottets betalande fri.

9 KAP.

Om övergång av rätt till gruva.

65 §.

Avtal varigenom rätt till gruva eller andel däri överlåtes skall upprättas skriftligen; och varde i avhandlingen upptagna samtliga villkor som betingas. Ändring eller tillägg som ej avfattas skriftligen vare utan verkan.

Överlåtelse varom i första stycket sägs vare ej gällande mot överlåtarens

borgenärer, förrän anmälan om överlåtelsen blivit gjord hos bergmästaren på sätt i 66 § stadgas.

66 §.

Har rätt till gruva eller andel däri övergått å ny innehavare, vare denne pliktig att därom göra skriftlig anmälan hos bergmästaren med uppgivande av namn, yrke och postadress. Make som förvärvat sådan rätt genom bodelning vare ej pliktig göra anmälan, med mindre rätten förut tillhört andra maken.

Anmälan skall ske senast inom nittio dagar efter det rätten övergått å ny innehavare. För arvinge eller universell testamentstagare skall tiden för anmälan räknas, där för lottens bestämmande bodelning eller skifte erfordras, från det sådan förrättning hölls eller av skiftesman verkställt skifte blivit ståndande, men i annat fall från det bouppteckningen avslutades. För testamentstagare skall tiden för anmälan icke i något fall börja löpa innan testamentet blivit ståndande.

När anmälan göres, skall fångeshandlingen i huvudskrift företes samt en bestyrkt avskrift därav ingivas att av bergmästaren för framtiden bevaras.

Är fångeshandling ej företedd eller finnes att den till vilken rätten övergått icke utan Konungens tillstånd äger förvärva eller bearbeta mineralfyndighet och att sådant tillstånd ej erhållits, skall bergmästaren förklara anmälan vara utan verkan. I annat fall än nu är sagt skall bergmästaren om den skedda anmälan göra anteckning i gruvregistret samt förse fångeshandlingen med bevis härom.

Försummar den nye innehavaren att göra anmälan på sätt och inom tid varom nu är sagt, straffes han med dagsböter.

67 §.

Bestämmelserna i 65 och 66 §§ skola äga motsvarande tillämpning, där nyttjanderätt till gruva eller andel däri blivit upplåten åt annan eller övergått å ny innehavare.

10 KAP.

Om tillsyn över gruvdriften.

68 §.

Kommerskollegium och bergsstatstjänstemännen skola över gruvdriften utöva sådan tillsyn, att nödig trygghet beredes arbetarna och att icke genom sättet för gruvbrytningen fara uppstår för annans egendom.

Med avseende å arbetarnas trygghet skall särskilt iakttagas, att lämpliga anstalter vidtagas till förekommande av olycksfall genom ras samt att inrättningarna för person- och godsbefordran äro betryggande och underhållas i sådant skick, att olyckshändelse icke må inträffa genom bristfällighet därå.

Om arbetarnas skyddande mot olycksfall och ohälsa i arbetet samt tillsyn däröver är därjämte stadgat i lagen om arbetarskydd.

69 §.

De i 68 § nämnda tillsynsmyndigheter skola vidare tillse, att gruvarbetet icke bedrivs på sådant sätt att gruvans framtida bestånd äventyras eller tillgodogörandet av kvarlämnad känd tillgång på malm omöjliggöres eller i väsentlig mån försvåras eller eljest uppenbar misshushållning med malm äger rum.

Utfraktsvägar och orter, som leda till gruvans obrutna delar, skola underhållas på ett betryggande sätt samt städse hållas tillgängliga. Vill någon igenlägga utfraktsväg eller ort som nu sagts, söke därtill bergmästarens tillstånd, vare sig gruvrätten äger bestånd eller icke.

Är gruva ej under arbete och kan annan i arbete varande gruva därigenom bliva besvärad av ökat vattentillopp, skall bergmästaren tillse att till förekommande härav lämpliga åtgärder vidtagas.

70 §.

Vid påbörjande av regelbunden brytning så ock vid nedläggande av gruvdriften för längre tid än två månader eller vid dess återupptagande skall anmälan därom utan dröjsmål göras hos bergmästaren. Det åligger denne att om inkommen anmälan omedelbart underrätta den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom.

71 §.

Finner bergmästaren nödigt att i gruva göres anstalt till trygghet för arbetarna eller till förekommande av fara för annans egendom eller gruvans bestånd eller till betryggande av tillträde till gruvans obrutna delar eller till förhindrande av sådan misshushållning med malm varom förmäles i 69 §, äger bergmästaren förelägga gruvinnehavaren att inom viss tid hava utfört sådan anstalt vid äventyr, om det försummas, förutom ansvar enligt vad i 72 § sägs, att efter omständigheterna anstalten varder på hans bekostnad utförd genom bergmästarens försorg eller gruvarbetet inställes, till dess sådan anstalt blivit gjord. Bergmästaren äge ock i syfte som nu sagts meddela andra föreskrifter i fråga om gruvarbetets bedrivande.

Medför gruvarbete synnerlig våda för arbetarna, eller drives det på sådant sätt, att uppenbar fara för gruvans bestånd eller annans egendom därigenom uppstår, äger bergmästaren förbjuda gruvarbetets fortsatta bedrivande, och skall sådant förbud omedelbart gå i verkställighet samt gälla intill dess på förd klagan annorlunda kan varda förordnat av högre myndighet. Då bergmästaren förordnat om gruvarbetets inställande, må han, där så är nödigt, för verkställighet därav anlita polismyndighetens biträde.

72 §.

Igenlägger någon i gruva utan bergmästarens tillstånd utfraktsväg eller ort, som leder till gruvans obrutna delar, straffes med dagsböter.

Samma lag vare där gruvinnehavaren försummar att göra anmälan varom i

70 § sägs eller icke ställer sig till efterrättelse föreskrift som meddelats enligt 71 §.

73 §.

Den som utan att hava förvärvat inmutningsrätt å egen eller annans grund bearbetar mineralfyndighet av det slag varom i 1 § är sagt straffes med dagsböter.

74 §.

Över gruva som erhållit utmål och är under arbete skall i minst tre exemplar upprättas fullständig och noggrann gruvkarta i skala 1:800; och böra alla nya grubarbeten inmätas och inläggas å kartan sist inom påföljande årets utgång. Av kartan skall ett exemplar finnas vid gruvan, ett exemplar insändas till bergmästaren och ett till kommerskollegium.

Upprättande av gruvkarta så ock komplettering av sådan karta skall verkställas av bergsstatstjänsteman eller annan, som av kommerskollegium förklarats behörig att verkställa gruvmätningar. Kostnaderna för upprättandet av kartan samt kompletteringen av det vid gruvan förvarade exemplaret skola gäldas av gruvinnehavaren. Denne vare ock skyldig tillhandahålla erforderligt material för komplettering av de exemplar av kartan vilka förvaras av bergmästaren och kommerskollegium.

Närmare föreskrifter om kartans upprättande och komplettering meddelas av kommerskollegium.

75 §.

Försummar gruvinnehavaren vad i fråga om kartas upprättande och komplettering är föreskrivet, äge bergmästaren förelägga honom att inom viss tid, vid vite ej överstigande femhundra kronor, antingen inkomma med karta eller ock lämna erforderligt förskott för arbetets utförande genom bergmästarens försorg.

76 §.

Gruva må icke utan bergmästarens tillstånd nedläggas, förrän alla grubarbeten blivit inmätta och inlagda å karta. Sker det, vare straffet dagsböter.

77 §.

Före den 1 mars varje år skall gruvinnehavaren till bergmästaren insända uppgift å vunnen malm under föregående år jämte de övriga statistiska redogörelser som kommerskollegium kan föreskriva.

Försummar gruvinnehavaren vad i denna paragraf påbjudes, böte tjugufem kronor; och äge bergmästaren förelägga ytterligare tid för uppgiftsskyldighetens fullgörande, varje gång vid vite ej överstigande tvåhundra kronor.

78 §.

Bergmästaren skall föra gruvregister dels över inmutade områden och dels över utmål, och skall i detta register göras anteckning, förutom om anmälan varom förmåles i 66 §, om alla sådana av bergmästaren, domstol eller annan

myndighet meddelade beslut eller vidtagna åtgärder, som röra det inmutade området eller utmålet, ävensom beträffande andra omständigheter som äro av betydelse för bedömande av rätten till gruvan.

Har domstol eller annan myndighet meddelat beslut varom anteckning bör ske i gruvregistret, skall underrättelse om beslutet så snart ske kan tillsändas bergmästaren.

Närmare föreskrifter om gruvregistrets inrättande och förande meddelas av Konungen.

11 KAP.

Särskilda bestämmelser.

79 §.

Å kronan tillhörig jord som innehaves under stadgad åborätt njute åbon de rättigheter, vilka enligt denna lag tillkomma jordägaren.

80 §.

Där ej förut i denna lag annorlunda stadgats, må klagan över bergmästarens enligt denna lag meddelade beslut föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola vara dit inkomna sist å trettonde dagen från delfäendet av det beslut som överklagas.

81 §.

Första domstol i tvistemål som skola bedömas enligt denna lag vare allmän underrätt i den ort där inmutningspunkten är belägen.

82 §.

Förbrytelse varom i 16 § förmåles må ej, där densamma endast förnärmar enskild persons rätt, åtalas av annan än målsägande. I övrigt må brott mot stadgande i denna lag åtalas av allmän åklagare.

Böter och viten som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1940.

Genom denna lag upphävas gruvestadgan den 16 maj 1884 (nr 24) samt lagen den 28 april 1926 (nr 88) om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län.

Har före denna lags ikraftträdande inmutning sökts eller utmål utlagts, skola beträffande därigenom uppkomna rättsförhållanden bestämmelserna i äldre författning fortfarande gälla, i den mån icke genom här nedan meddelade bestämmelser annorlunda föreskrives.

1. I stället för bestämmelserna i 37 och 38 §§ gruvestadgan skall gälla vad i 45 § denna lag är stadgat.

2. Bestämmelserna i 39—48 §§ gruvestadgan om arbetskyldighet och om

vilostånd skola icke tillämpas, utan skola i stället gälla bestämmelserna i 7 kap. denna lag med iakttagande dock:

att den årliga försvarsavgiften ej må överstiga femtio kronor för varje utmål;

att, därest vid nya lagens ikraftträdande arbetsskyldighet för ett eller flera intill varandra gränsande utmål blivit enligt föreskrifterna i gruvestadgan fullgjord för längre tid än ett år, gruvinnehavaren skall med avseende å den del av samma tid, som faller efter denna lags ikraftträdande, vara befriad från erläggande av försvarsavgift för det eller de utmål för vilka arbetsskyldigheten blivit fullgjord;

att, om gruvinnehavaren innan denna lag trätt i kraft erhållit vilostånd eller förlängt vilostånd för tid som faller efter denna lags ikraftträdande, gruvinnehavaren skall vara befriad att för sådan tid erlægga försvarsavgift;

samt att den i 56 § stadgade påföljden av avgiftsförhöjning i fall av dröjsmål med försvarsavgiftens erläggande ej skall äga tillämpning under det år som följer efter lagens ikraftträdande.

3. Bestämmelserna i 6 kap. gruvestadgan om ordningen för gruvdrift, i 70 § av nämnda stadga, såvitt denna paragraf avser sättet för klagan över bergmästarens beslut enligt nämnda kapitel, samt i 12 § lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län skola icke tillämpas utan skola i stället gälla bestämmelserna i 9 och 10 kap. samt 80 och 82 §§, allt i denna lag.

4. Beträffande samäganderätt i gruva skall vad i 7 kap. gruvestadgan är föreskrivet ej äga tillämpning utan skola i stället gälla bestämmelserna i 8 kap. denna lag.

5. Har inmutning skett enligt 2 § lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län äger sedan förevarande lag trätt i kraft såväl inmutaren som kronan och annan ersättningsberättigad påkalla förrättning för fastställande av lösen för den mark inmutaren tagit i anspråk och av den ersättning inmutaren i övrigt har att erlægga. Med avseende å rätten till lösen och ersättning samt lösen- och ersättningsbeloppets fastställande och betalande skola bestämmelserna i förevarande lag tillämpas. I fråga om förrättningens verkställande skall i tillämpliga delar gälla vad i förevarande lag stadgas om utmålsförrättning.

6. Där på grund av bestämmelse i 17 § tredje stycket gruvestadgan eller 6 § andra stycket lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län inmutare njuter kronan tillkommande jordägareandel till godo med skyldighet för honom att från utgången av tjugonde året efter utmålsläggningen eller efter mutsedelns utfärdande vara underkastad de bestämmelser om rätt för kronan att själv begagna jordägareandelen, vilka då må vara gällande, skall kronan äga begagna kronoandel enligt bestämmelserna i 5 kap. denna lag, såvida anmälan därom göres senast den 31 december 1941 eller, om vid förevarande lags ikraftträdande omförmälda skyldighet för inmutaren ännu ej inträtt, inom två år från det så skett.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 10 och 11 §§ lagen den 30 maj 1916 (nr 156)
om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva
eller aktier i vissa bolag.

Härigenom förordnas, att 10 och 11 §§ lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag skola erhålla följande ändrade lydelse:

10 §.

Har någon enligt vad i 6 § sägs förvärvat inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet, skall han inom ett år efter det den exekutiva auktionen vunnit laga kraft eller inom den längre tid därefter, som Konungen för särskilt fall må efter ansökan bestämma, avyttra egendomen. Underlåtes detta, skall, om ej inom nämnda tid de förhållanden, på grund av vilka inroparen ej ägt att utan Konungens tillstånd förvärva egendomen annorledes än å exekutiv auktion, upphört eller inroparen erhållit Konungens tillstånd att behålla egendomen, undersöknings- eller gruvarbete, som inroparen efter samma tid företager, vara utan verkan till bevarande av rätt till fyndigheten eller gruvlägenheten. Där bestämmelserna i 7 kap. gruvlagen äga tillämpning med avseende å försvar av gruvrätten, skall i fall varom nyss är sagt denna vara förverkad å först infallande dag, då försvarsavgift skolat erläggas.

11 §.

Företager någon å inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet, för vars förvärvande eller bearbetande Konungens tillstånd enligt vad ovan sägs erfordras, utan sådant tillstånd undersöknings- eller gruvarbete, vare arbetet utan verkan till bevarande av rätt till fyndigheten eller gruvlägenheten.

Innehar någon utan vederbörligt tillstånd, varom förut är sagt, sådan gruva, varå bestämmelserna i 7 kap. gruvlagen äga tillämpning, vare gruvrätten förverkad å först infallande dag, då försvarsavgift skolat erläggas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1940.

F ö r s l a g

till

L a g**om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.**

Härigenom förordnas, att 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom¹ skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

2 mom. Kommer vid fördelning av ersättning enligt vattenlagen för för-lorad vattenkraft eller av ersättning, som enligt nämnda lag eller lagen om flottning i allmän flottled tillkommer jord- eller vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt bestämmelserna i gruv-lagen avträtts till inmutare, eller av ersättning, som enligt samma lag tillkommer jordägare för skada eller intrång, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i egendomen, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsökningslagen skola fördelas mellan rättsägare i fast egendom ändå att försäljning av egendomen ej skett, betalning å huvudstolen av intecknad fordran, för vars gäldande försäljningen skolat ske, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan; och varde därom, sedan fördelningen visats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, anteckning gjord i inteckningsprotokollet, som nyss sagts.

Vad sålunda — — — intecknings huvudstol.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1940.

¹ Senaste lydelse se SFS 1919: 430.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 31) om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt.

Häri genom förordnas, att 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt¹ skall erhålla följande ändrade lydelse:

3 mom. Kommer vid fördelning av ersättning enligt vattenlagen för fördorad vattenkraft eller av ersättning, som enligt nämnda lag eller lagen om flottning i allmän flottled tillkommer jord- eller vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt bestämmelserna i gruvlagen avträtts till inmutare, eller av ersättning, som enligt samma lag tillkommer jordägare för skada eller intrång, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i tomträten, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsökningslagen skola fördelas mellan rättsägare i tomträtt ändå att försäljning av tomträten ej skett, betalning å huvudstolen av intecknad fordran, varför utmätning skett, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan; och varde därom, sedan fördelningen visats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, anteckning gjord i tomträttsprotokollet som nyss sagts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1940.

¹ Senaste lydelse se SFS 1912: 215.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 maj 1936.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, finans-, jordbruks- och handelsdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, fråga om *ny gruvlagstiftning* samt anför:

»Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 februari 1920 tillkallade chefen för justitiedepartementet den 20 i samma månad borgmästaren Jakob Pettersson, bergmästaren C. I. Asplund, numera presidenten Gunnar Bendz, numera landshövdingen Bernhard Eriksson, domänintendenten Bernhard Nilsson, direktören Gustaf Wallin samt godsägaren Petrus Ödström att såsom sakkunniga biträda inom justitiedepartementet med utarbetande av förslag till ny gruvlagstiftning. Den 26 november 1920 uppdrog chefen för justitiedepartementet, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande samma dag, åt professorn Arvid Johansson att jämte förenämnda personer såsom sakkunnig biträda inom justitiedepartementet med utarbetande av omförmälda förslag.

De sakkunniga avlämnade den 21 juni 1923 betänkande¹ med förslag till gruvlag. Betänkandet åtföljdes av en historisk redogörelse över gruvlagstiftningsfrågans tidigare behandling, vissa översikter över utländsk gruvlagstiftning ävensom en promemoria angående gruvegendomens rättsliga natur i några främmande rättssystem och gruvegendom såsom underlag för kredit. Reservationer mot väsentliga delar av de sakkunnigas förslag anfördes av herrar Asplund och Eriksson. Därjämte avgåvos särskilda yttranden av herrar Pettersson, Bendz och Johansson i fråga om vissa punkter i förslaget.

Över betänkandet avgåvos under år 1924 utlåtanden av kommerskollegium, efter bergmästarnas hörande, socialstyrelsen, järnkontoret, ingenjörsvetenskapsakademien, svenska teknologföreningen, Sveriges industriförbund, svenska vattenkraftföreningen, föreningen bergshandteringens vänner samt värmländska bergsmannaföreningen.

Kungl. Maj:t uppdrog härefter den 13 mars 1925 åt socialiseringsnämnden — vilken tidigare erhållit i uppdrag att verkställa utredning angående lämpligheten av och betingelserna för ett överförande i samhällets ägo eller under

¹ Statens off. utredn. 1924: 16.

samhällelig kontroll av naturtillgångar och produktionsmedel, som vore för landets ekonomi och befolkningens välbefinnande av större vikt eller eljest prövades böra omhändervardas av samhällliga organ — att inkomma med yttrande angående de allmänna principerna för en ny gruvlagstiftning och det förslag till dylik lagstiftning, som utarbetats och framlagts av nämnda sakkunniga. Vid avgivande av sitt yttrande skulle nämnden vara oförhindrad att uttala sig om de övriga spörsmål, vilka komme under övervägande i samband med frågan om en ny gruvlagstiftning. Dock skulle en utredning angående åtgärder, som kunde vara erforderliga för utnyttjande av statens rätt såsom innehavare av vissa gruvföretag, icke få fördröja avgivandet av yttrande i fråga om en ny gruvlagstiftning.

Till fullgörande av sitt uppdrag avlämnade socialiseringsnämnden i augusti 1927 ett yttrande angående allmänna principer för en ny gruvlagstiftning.¹ Vid yttrandet fanns fogad en av ledamöterna Falkman och Lindblad avgiven gemensam reservation beträffande vissa delar av nämndens yttrande.

Över socialiseringsnämndens yttrande anmodades kommerskollegium att efter samtliga bergmästares hörande avgiva utlåtande, varjämte järnkontoret, ingenjörsvetenskapsakademien, svenska teknologföreningen och Sveriges industriförbund lämnades tillfälle att yttra sig. Samtliga nu nämnda myndigheter och sammanslutningar inkommo med utlåtanden.

Frågan om en ny gruvlagstiftning har härefter varit föremål för fortsatt beredning inom justitiedepartementet. Därvid har med ledning av förenämnda sakkunnigas lagförslag, socialiseringsnämndens yttrande samt övriga i ärendet avgivna utlåtanden utarbetats ett nytt förslag till *gruvlag*.

Då jag nu anhåller att få anmäla detta förslag för Kungl. Maj:t torde jag i anslutning till detsamma få lämna följande redogörelse.

Inledning.

Bergsbruket har i vårt land sedan gammalt varit av utomordentlig betydelse för samhällsekonomin. Den avkastning våra mineraltillgångar lämnat under tidernas lopp har i och för sig varit betydande. Den utgör emellertid icke den enda och kanske icke ens den viktigaste mätaren på bergsbrukets samhällliga värde. Bergsbruket kan med fog betecknas såsom en vägröjare för det ekonomiska framåtskridandet. Det har föranlett kolonisation av stora områden och har på många sätt bidragit till jordbrukets förkovran. Det har åt skogarna givit ett ökat värde och från början framtvingat en mera rationell skogshushållning. Det har lagt grunden till viktiga industrier och har, direkt eller indirekt, skapat arbetstillfällen för en avsevärd del av landets befolkning.

Den viktiga roll som tillkom mineralfyndigheterna i avseende å landets ekonomiska utveckling uppmärksammades tidigt av statsmakterna. Här må erinras därom, att det såvitt man vet väsentligen var på statens initiativ som de äldsta bergverken tillkommo och att det var i hägnet av statens särskilda omsorger som bergsbruket sedermera gick sin uppblomstring till mötes. Statens betydelsefulla insatser inom gruvnäringen i äldre tid stodo i visst samband

¹ Statens off. utredn. 1927: 14.

därmed att staten förmådde hävda en rätt att förfoga över malmstrecken i landet. Denna s. k. *regalrätt* har varit av grundläggande betydelse för rättsutvecklingen på förevarande område.

Regalrätten tillgodosåg i första hand det fiskaliska intresset att öka statens inkomster. Men även ur näringspolitisk synpunkt torde regalrätten ha tett sig väl motiverad. På en tid då nödiga resurser för upptagande av gruvdrift knappast kunde påräknas hos de enskilda skulle mineralfyndigheterna ha kunnat förbliva outnyttjade. Att så ej skedde var emellertid ett allmänt intresse som det tillkom staten att tillvarataga. Enskilda jordägare, i vilkas mark mineralfyndigheter anträffats, kunde icke tillåtas förhindra, att dessa bearbetades och utnyttjades till fördel för hela landets ekonomi. Att jordäganderätten ej ansågs innefatta rådighet över mineralfyndigheterna kunde, rättsligt sett, väl försvaras. Det rättsskydd, som statsmakten tillförsäkrat den enskilde jordägaren med hänsyn till jordens brukande för sedvanliga ändamål, kunde ju vid tiden för bergsbrukets begynnelse knappast åberopas såsom stöd för tillgodogörande av naturrikedomar, om vilka man dittills saknat kännedom.

Gruvlagstiftningens historia visar emellertid, hurusom staten i växande omfattning begagnade sin regalrätt till att på olika sätt stödja enskild företagsamhet inom gruvnäringen. För bergsbrukets fortsatta utveckling var särskilt upptäckandet av nya fyndigheter en nödvändig förutsättning. Härigenom uppkom en allt starkare tendens att stimulera letandet efter nya fyndigheter. I sådant hänseende gick utvecklingen därhän, att staten tillförsäkrade upptäckaren viss andel i den av honom upptäckta fyndigheten. Även jordägaren — dock enligt olika regler allt efter jordnaturen — erhöll andelsrätt i fyndigheten, och detta närmast för att han icke skulle frestas att lägga hinder i vägen för malmletningen eller hemlighålla något fynd. Den andelsrätt som sålunda inom regalrättens ram tillades upptäckare och jordägare bildar utgångspunkten för det *inmutningssystem* på vilket vår nuvarande gruvlagstiftning vilar. Vad särskilt angår jordägarens andelsrätt är sålunda att märka, att denna har sin historiska upprinnelse, icke i själva jordäganderätten såsom sådan, utan i regalrätten. Sedan under förra hälften av 1700-talet upptäckaren och jordägaren tillerkänts företrädesrätt att själva tillgodogöra sig mineralen emot viss avgift till staten, har visserligen regalrätten förlorat sin omedelbara praktiska betydelse och så småningom kommit att fördunklas i det allmänna medvetandet. För en riktig förståelse av vår nuvarande gruvlagstiftning, med dess i mångt och mycket säregna rättsregler, måste emellertid hållas i minnet att densamma, ur historisk synvinkel, närmast framträder såsom det sätt på vilket staten utskiftat sin regalrätt.

Enligt nu gällande gruvstadga av den 16 maj 1884 kan envar genom en viss rättslig procedur (*inmutning*) förvärva uteslutande rätt att bearbeta och tillgodogöra sig en mineralfyndighet (8 §). Detta gäller vare sig fyndigheten är belägen å inmutarens egen eller å annan persons mark. Emellertid är *jordägaren* berättigad att till hälften med inmutaren deltaga i gruvarbetet och den därav fallande vinsten (16 §).

I motsats till vad som gällt i äldre tid, då praktiskt taget alla kända metaller och mineral voro föremål för inmutning, har alltsedan 1855 års gruvestadga *inmutbarheten* varit begränsad till vissa uppräknade malmer och mineraliska ämnen. Såsom föremål för inmutning och bearbetande av den som sig därtill anmäler uppräknas i nu gällande gruvestadga 1) malmerna till guld, silver, platina, kvicksilver, bly, koppar, järn med undantag av sjö- och myrmalmer, mangan, krom, kobolt, nickel, zink, tenn, titan, molybden, wolfram, vismut, antimon och arsenik samt 2) svavelkis, magnetkis och grafit. Å kronojord, som står under kronans omedelbara förvaltning eller blivit för kronans räkning till brukning på viss tid åt annan upplåten, kunna inmutas jämväl de mineralfyndigheter, vilka innehålla apatit och magnesit (1 §). Mineralfyndigheter av andra slag än de nu uppräknade — dock med undantag av stenkols- och saltfyndigheter, för vilka kategorier en särskild koncessionslagstiftning är gällande — hemfalla under jordägarens förfogande.

Ansökan om inmutning göres skriftligen hos bergmästaren i orten. I ansökningen skall bland annat uppgivas medelpunkten i det område ansökningen avser (inmutningspunkten) med så noggrann beskrivning å denna punkts belägenhet att någon osäkerhet därom ej kan uppstå (4 §). Ansökningen prövas av bergmästaren, som när så erfordras kan förelägga sökanden viss tid att komplettera sina uppgifter vid äventyr att ansökningen eljest förfaller (5 §). Vid prövningen tillses bland annat att inmutningen ej sker å sådan plats — t. ex. statsgruvefält eller område beläget på mindre avstånd än tvåhundra meter från boningshus — där enligt vad i gruvestadgan föreskrives inmutning ej är tillåten (3 §). Möter ej hinder för bifall till ansökningen, utfärdar bergmästaren ett tillståndsbevis, s. k. *mutsedel*, om vars innehåll gruvestadgan lämnar vissa föreskrifter. Det åligger inmutaren att inom sextio dagar från *mutsedeln*s utfärdande låta kungöra densamma i vederbörlig kyrka, vid äventyr av inmutningsrättens förlust om annan anmäler sig därtill innan kungörandet sedermera sker (6 §).

Inmutningsrätten, som gäller från den dag ansökningen inkom till bergmästaren, avser visst område med lodräta gränser på djupet (2 §). Detta område utgör under försöksarbetet en cirkel, som har en radie av etthundra meter och vars medelpunkt sammanfaller med den i *mutsedeln* angivna inmutningspunkten (11 §). Sådant område benämnes *inmutat område*. När sedermera genom försöksarbetet fyndigheten blivit blottad och prov å malmen erhållits, äger inmutaren genom särskild förrättning få sig anvisat visst arbetsområde, s. k. *utmål* (21 §). Detta område, som träder i stället för det inmutade området, är vanligen fyrkantigt och får upptaga högst tvåhundra meter i längd och bredd. Utmålet sammanfaller sålunda icke med det inmutade området; dock får utmålet ej läggas så att inmutningspunkten faller utom utmålet (26 §).

Med *inmutningsrätten* följer befogenhet att bearbeta och tillgodogöra sig icke blott själva den inmutade mineralfyndigheten utan även andra inmutningsbara mineral som finnas inom det inmutade området eller utmålet. Övriga mineraliska ämnen inom det ifrågavarande området få brytas i den mån sådant

är erforderligt för gruvarbetets ändamålsenliga drivande, och därav får användas vad för gruvdriftens ändamål behöves. Vad sålunda icke användes får jämväl behållas, såframt det ej inom viss tid avhämtas av jordägaren, som därvid har att erlægga gottgörelse för brytnings- och uppfordringskostnader (8 §).

Minst fjorton dagar innan något arbete å det inmutade området börjas skall inmutaren på sätt närmare angives — vid äventyr av inmutningsrättens förlust och skyldighet att för all genom arbetet förorsakad skada ansvara såsom för åverkan — lämna bestyrkt avskrift av mutsedeln till såväl det inmutade områdets ägare som den vilken innehar och brukar det med nyttjanderätt. Därjämte åligger det inmutaren att, innan arbetet börjas, ställa vederbörlig pant eller borgen för den ersättning som han under försöksarbetet är skyldig utgiva till innehavaren av jorden. Vid försummelse härutinnan äger utmätningssmannen i orten, då han därom anlitas, inställa arbetet, till dess godtagbar säkerhet blivit anskaffad (13 §).

I fråga om arbetets bedrivande gälla olika regler för tiden före och tiden efter utmålsläggningen. Under förstnämnda period äger inmutaren allenast utföra det *försöksarbete*, som erfordras för fyndighetens undersökning och blottande. Han får därunder begagna eller anlägga väg till stället (11 §). Däremot får han icke, utan tillstånd av jordens innehavare, å det inmutade området uppföra andra byggnader än sådana som oundgängligen erfordras till försöksarbetets drivande (15 §). För den mark inmutaren begagnar under försöksarbetet skall han giva innehavaren av jorden full ersättning i årlig avgift, som för varje år förskottsvis betalas. Även skada och intrång som förorsakas av försöksarbetet är inmutaren skyldig att ersätta (11 §). I händelse av tvist om beloppet av den årliga avgiften eller annan ersättning skall frågan prövas av skiljemän i närmare angiven ordning (12 §). — Det allmänna intresset av att en mineralfyndighet, till bergsbrukets förkovran, snarast möjligt blir undersökt har kommit till uttryck i en särskild bestämmelse om skyldighet för inmutaren att, vid äventyr av inmutningsrättens förlust, inom viss tid påbörja försöksarbetet. Denna tid utgör åtta månader från mutsedelns utfärdande eller, om inmutningspunkten är belägen i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands eller Västernorrlands län, ett år från nämnda tidpunkt (14 §). Det försöksarbete som erfordras för anvisande av utmål skall vara fullgjort och ansökning om utmål ingiven till bergmästaren senast inom tre år från mutsedelns utfärdande. Försummelse härutinnan medför inmutningsrättens förlust. Under vissa förutsättningar äger dock bergmästaren medgiva förlängd tid av högst två år för arbetets utförande (21 §).

Under försöksarbetet kan jordägaren, när han vill, hos inmutaren anmäla sig till begagnande av sin *jordägareandel* till fullo eller till någon viss del. Dylik anmälan skall, med visst undantag, göras senast vid utmålsläggningen. Från den tid anmälan bevisligen skett njuter jordägaren delaktighet i anläggningen. Han är emellertid därvid skyldig att vidkännas motsvarande andel i alla kostnader, som för arbetets bedrivande efter nämnda tid erfordras, ävensom att i enahanda förhållande ersätta värdet av de för arbetet nödiga och nyt-

tiga byggnader, redskap och förråd som dessförinnan blivit anskaffade. I kostnad som inmutaren tidigare haft för fyndighetens undersökning och blottande är jordägaren ej skyldig att taga del, såvitt sådan skyldighet ej följer av vad nyss nämnts. Tvist om beloppet av den ersättning jordägaren bör giva avgöres av skiljemän (18 §). Försummar jordägaren att inom föreskriven tid anmäla sig till begagnande av sin rätt, förlorar han sin jordägareandel (20 §). Inmutaren blir härigenom ensam ägare till gruvan. — Beträffande *kronans rätt till jordägareandel* gälla vissa särskilda bestämmelser. Ligger fyndigheten å kronojord som innehaves under ständig besittningsrätt eller är anslagen till boställe, tillfaller jordägareandelen åbon respektive boställsinnehavaren. Vidkommande kronojord av annat slag, den s. k. odisponerade kronojorden, har kronan däremot rätt till jordägareandelen. Begagnar kronan ej sin andel, tillfaller denna inmutaren. Emellertid får inmutaren denna förmån ej, såsom i vanliga fall, utan vederlag utan blir skyldig att årligen till kronan erlægga en avgäld, motsvarande sjuttiofemtedelen av värdet av alla de inmutningsbara ämnen som under året brutits och uppfodrats (17 §).

När ansökan om utmål blivit gjord, är bergmästaren skyldig att, så fort ske kan och tjänlig årstid är för handen, på stället företaga den sökta *utmålsläggningen* (22 §). Vid förrättningen biträdes bergmästaren av två gode män. Särskild kallelse med uppgift om tiden och stället för förrättningen skall meddelas jordägaren minst trettio dagar förut. Inom samma tid skall kungörelse om förrättningen uppläsa i kyrkan. Skall utmålet läggas å kronojord, gör förrättningsmannen härom anmälan hos Konungens befallningshavande för förordnande av allmänt ombud (23 §). Vid förrättningen utstakas utmålet på marken; karta upprättas och beskrivning av utmålet intages i förrättningsprotokollet (28 §). Utöver utmålet äger gruvägaren vid förrättningen få sig anvisad nödig väg samt plats åt de för gruvdriften erforderliga kraftledningarna (32 §). Gruvägaren bestämmer själv huru stor del av utmålet som bör inlösas för att disponeras för arbete ovan jord. Område i dagen, som icke blivit inlöst, får gruvägaren icke begagna. Han får ej heller å inlöst område uppföra andra byggnader än sådana som erfordras för gruvdriften (30 §). Om gruvägaren till en början endast inlöser en del av utmålet, har han möjlighet att i fall av behov få sitt arbetsområde i dagen utvidgat vid en senare förrättning (35 §). — Vid utmålsförrättningen bestämmes den *lösen* gruvägaren har att erlægga för mark som till honom avträdes. Sämjas ej parterna om beloppet, fastställes detta av förrättningsmannen och gode männen efter markens uppskattning till det värde annan mark av enahanda beskaffenhet och godhet i orten högst gäller, med beräkning att jordägaren ansvarar för räntor och utskylder av jorden. Är marken intecknad, skall lösesumman nedsättas hos Konungens befallningshavande, om ej inteckningshavarna medgiva att jordägaren får lyfta densamma. Fördelning av sålunda nedsatt belopp verkställes i den ordning som gäller för fördelning av köpeskilling för utmättningsvis såld fast egendom. Betalning eller nedsättning av lösesumman jämte ränta skall fullgöras inom nittio dagar från utmålsförrättningen vid äventyr att gruvägaren förverkar utmålet och sin på mutsedeln grundade rätt (31 §).

Gruvägaren är jämväl skyldig att giva full *ersättning för skada och intrång*, som jordens ägare eller innehavare tillskyndas av utmålet, ävensom ersättning för anvisad väg och plats för kraftledning. Även dylik ersättning kan bestämmas vid utmålsförrättningen (33 §). — Ett en gång utlagt utmål kan under vissa förutsättningar, efter prövning av bergsöverstyrelsen (kommerskollegium), utvidgas genom ny förrättning. Härvid får utmålet i sin helhet efter tillökningen icke överskrida den för utmål i allmänhet gällande maximibegränsningen av fyra hektar (37 §). Däremot kunna särskilda utmål, som gränsa intill varandra, under vissa omständigheter sammanläggas till ett enda utan avseende därå att det sammanlagda utmålet innefattar större vidd än eljest är tillåtet (38 §).

En för gruvlagstiftningen säregen institution äro de regler som angå *försvar av gruvrättighet*. Till grund för dessa regler ligger den från regalrättstiden nedärvda uppfattningen att en gruvägare som blivit tillerkänd förmånen att få utnyttja en mineralfyndighet bör visa sig detta förtroende värdig genom att — i samhällsekonomiens intresse — göra gruvan fruktbarande, och att han därför genom underlåtenhet att driva gruvan bör ådraga sig påföljden av gruvrättens förverkande. Enligt gruvestadgan åligger det gruvägaren att i regel varje kalenderår utföra visst s. k. *försvarsarbete*, vilket skall avse verklig gruvdrift eller eljest vara av beskaffenhet att det kan lända gruvanläggningen till nytta. Detta arbete skall inom varje inmutat område eller utmål bedrivas i den omfattning, att för varje kalenderår verkställas minst så mycket gruv- eller gruvbyggnadsarbete att värdet därav motsvarar kostnaden för bergsprängning i gruvan av tio kubikmeter i fast klyft (berg) eller, räknat i upplagt berg, aderton kubikmeter. Dock är det tillåtet att under ett år fullgöra arbetskyldigheten för flera, högst fyra därefter närmast följande arbetsår, såframt vederbörlig anmälan därom göres inom föreskriven tid (39 §). Gruvägare som innehar flera intill varandra gränsande utmål kan ock av bergsöverstyrelsen erhålla tillstånd att under ett eller flera år genom arbete inom något eller några av utmålen fullgöra arbetskyldigheten för dem alla (40 §). — Sedan arbetskyldigheten i en gruva blivit fullgjord för minst tre år och utmål blivit gruvan tilldelat, kan försvarsarbetet, om gruvägaren så vill, utbytas mot en årlig avgift av femtio kronor för vart utmål. Denna avgift, vanligen benämnd *försvarsavgift*, skall inbetalas till Konungens befallningshavande för varje arbetsår innan dess utgång. Avgiften fördelas så, att hälften tillfaller kronan och hälften den jordägare på vars mark utmålet är beläget (41 §). — Från försvarsarbete respektive försvarsavgift kan bergmästaren, efter skriftlig ansökan, bevilja befrielse, s. k. *vilostånd*, för högst fyra arbetsår (kalenderår) åt gången. Villkoren härför äro dels att det förefinnes väsentliga hinder mot gruvdriftens fullföljande, vilka icke kunnat av gruvägaren förekommas, eller att andra giltiga anledningar till vilostånd uppgivas och styrkas, dels ock att arbetskyldigheten tidigare fullgjorts för minst tre arbetsår och utmål blivit gruvan tilldelat (42 §). När det kan befaras att på grund av viloståndet annan i arbete varande gruva kommer att besvärans av ökat vattentillopp, erfordras härjämte

samttycke av nämnda gruvas ägare. Dock är sådant ej nödvändigt, om sökanden visar att överenskommelse träffats med den andra gruvägaren om vattnets undanhållande under viloståndstiden eller sökanden ställer pant eller borgen för skadan (43 §). Viloståndstiden kan, när särskilda omständigheter därtill föranleda och jordägaren så medger, genom beslut av bergsöverstyrelsen förlängas under ytterligare högst fyra arbetsår (44 §). Nytt vilostånd får icke meddelas, med mindre arbetsskyldigheten blivit fullgjord eller försvarsavgift erlagts för minst tre arbetsår från den tid förut beviljat vilostånd eller förlängning därav gått till ända (45 §).

Försummelse att iakttaga reglerna om försvar medför att gruvrätten kan gå förlorad genom att gruvan av domstol förklaras *sönad* vid utgången av det arbetsår under vilket försummelsen ägt rum. För att en gruva skall bli sönad erfordras emellertid att talan härom anställes inom två år från sistnämnda tidpunkt (47 §). När gruva blir sönad eller inmutningsrätten eljest — på någon av de grunder tidigare nämnts — blir förverkad, innebär detta att förhållandena i avseende å rätten till själva fyndigheten återföras till det läge vari de befunno sig före inmutningens tillkomst. Enligt uttrycklig bestämmelse skall såväl jordägareandelen i gruvan som den mark vilken varit till gruvägaren upplåten hemfalla till jordägaren utan ersättning. Om den övergivna gruvan blir föremål för ny inmutning, blir sålunda jordägaren berättigad att ånyo njuta jordägareandel i fyndigheten och att bekomma lösen för avträdd mark. I fråga om rätten till bruten malm och utförda anläggningar finnas ej uttömmande regler. Då det föreskrives att ur gruvan uppfordrad malm må kunna för ägarens räkning kvarligga avgiftsfritt å marken under två år, anses härav följa att förre gruvinnehavaren efter utgången av nämnda tid förlorar all rätt till sådan malm i den mån den finnes kvar vid gruvan. De i gruvan befintliga, för dess styrka och bestånd verkställda byggnader tillfalla ny inmutare utan lösen (48 §).

Enligt i gruvestadgan upptagna bestämmelser om ordningen för gruvdrift utövas genom bergverksstyrelsen, d. v. s. kommerskollegium och bergsstaten, en viss *statlig kontroll* över gruvdriften. Bergverksstyrelsen har att tillse att nödig trygghet beredes arbetsmanskaper och att icke genom sättet för gruvbrytningen gruvans framtida bestånd äventyras eller fara för annans egendom uppstår (50 §). I avseende å gruvbrytningen innehåller gruvestadgan vissa detaljföreskrifter, som avse att minska risken för olyckshändelser (51 §). Bergmästaren har i nämnda hänseende befogenhet att förelägga gruvägaren att inom viss tid hava utfört erforderlig anstalt vid äventyr, förutom ansvars-påföljd, att det föreskrivna arbetet på gruvägarens bekostnad verkställs genom bergmästarens försorg eller att gruvarbetet inställes till dess anstalten blivit gjord (52 §). Medför gruvarbete synnerlig våda för arbetsmanskaper eller drives det på sådant sätt att uppenbar fara för gruvans bestånd eller annans egendom därigenom uppstår, äger bergmästaren förbjuda gruvarbetet (53 §). — Beträffande gruvrättighets övergång å ny ägare finnes en ordningsföreskrift, enligt vilken den nye ägaren har att inom nittio dagar anmäla sitt förvärv hos bergmästaren (56 §). I förevarande del av gruvestadgan finnas

vidare föreskrifter om upprättande av gruvkarta och årlig statistik ävensom vissa straffbestämmelser.

Om två eller flera personer deltaga i samma gruvrörelse — vare sig detta sker på grund av reglerna om inmutares och jordägares andelsrätt eller på annan grund — äro delägarna skyldiga att för gruvans förvaltning årligen utse en *gruvföreståndare*, som har att vid stadgad påföljd iakttaga bestämmelserna om ordningen för gruvdrift (61 §). Rättsförhållandet mellan flera delägare är i övrigt beroende av vad dessa sinsemellan avtalat (67 §). Angående dylik *samäganderätt i gruva* innehåller gruvestadgan emellertid följande subsidiära bestämmelser. Gruvföreståndaren äger från delägarna infordra nödiga tillskott för fullgörande av försvarsarbete eller erläggande av försvarsavgift (62 §). Underlåter delägare att betala sådant infordrat tillskott eller tillskott som blivit beslutat å gruvstämma, kan han, under omständigheter som närmare angivas, till övriga delägare förverka sin lott i gruvan och dess tillhörigheter. I sådant fall njuter han dock ersättning för sin andel i gruvan tillhörande jordegendom och blir jämväl fri från skyldigheten att betala tillskottet (65 §). Gruvstämma — varom kallelse skall utfärdas i viss angiven ordning — utlyses av gruvföreståndaren eller av ägare till minst hälften i gruvan (63 §). Vid omröstning beräknas varje delägars röstetal efter den andel han äger i gruvan. För beslut gäller i regel enkel majoritet. Emellertid må lån ej upptagas utan att alla delägare samtyckt därtill (64 §). Ett annat undantag från regeln om enkel majoritet föreligger beträffande beslut om brytningens omfattning. Vilja några delägare bryta mera och andra mindre, skall nämligen vid lika röstetal den ha vitsord, som önskar den större brytningen. I sådant fall skall denne emellertid ensam förskjuta tillskott, som utöver behovet för den mindre brytningen erfordras, och för sådant förskott ej ha annan fordringsrätt än att för förskottet jämte fem procent ränta hålla sig till den malm, som för meddelägarnas andel i gruvan motsvarar skillnaden mellan den större och den mindre brytningen (66 §).

Gruvestadgan har, såsom redan nämnts, ej numera tillämpning på *stenkols- och saltfyndigheter*. När de skånska stenkolsfälten under senare hälften av 1800-talet blevo föremål för exploatering i större skala, visade sig nämligen den fria inmutningsrätten leda till avsevärda olägenheter. På grund av stenkolsflötsernas vidsträckta utbredning och ringa mäktighet måste för deras bearbetande tagas i anspråk mycket större vidder än för bergmalmer. De svårigheter denna omständighet kunde förorsaka jordbruket på de bördiga slättbygder där stenkolen fanns skärptes ytterligare genom en vid nämnda tid förekommande ohejdad spekulation i inmutningar av vilka endast en ringa del kunde leda till fruktbärande gruvarbete. I följd av det missnöje med inmutningssystemet som sålunda uppkom bland jordbrukarna antogs 1886 en särskild lag angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter (stenkolslagen). Denna lag utvidgades 1917 till att omfatta jämväl saltfyndigheter samt 1933 till att gälla även i avseende å olje- och gasfyndigheter.

I olikhet mot gruvestadgan är stenkolslagen uppbyggd på *koncessionssystem*.

Rättighet att eftersöka och bearbeta stenkols-, salt- samt olje- och gasfyndigheter är sålunda beroende på särskilt tillstånd (koncession), som meddelas av Konungen. Eftersom å ena sidan koncessionen kan omfatta ett jämförelsevis stort område — högst ettusensexhundra hektar — men å andra sidan inom detta område endast en mindre ytvidd behöver anvisas för arbetet i dagen, undvikas härigenom vissa olägenheter som, icke minst med hänsyn till skyldigheten att utföra försvarsarbete, skulle ha uppkommit om en fyndighet av förevarande slag enligt inmutningssystemet bearbetats inom en mängd smärre utmål. Jordägaren har icke enligt stenkolslagen någon andelsrätt i fyndigheten. Han är emellertid i stället berättigad att, utan deltagande i kostnaden för arbetet, av koncessionsinnehavaren erhålla en avgift motsvarande värdet av en sjuttiofemtedel av vad å området vinnes och i dagen uppfordras. Dock äger koncessionsinnehavaren å denna avgift avräkna så stor del, som belöper på området i dagen i förhållande till hela det område koncessionen omfattar. — Även stenkolslagen innehåller bestämmelser om arbetskyldighet och vilostånd samt åtskilliga ordningsstadganden.

Den enligt gruvestadgan föreliggande fria inmutningsrätten har föranlett betänkligheter jämväl ur andra synpunkter än nyss berörts. Då i slutet av förra århundradet de stora lappländska järnmalmsfyndigheterna började bearbetas, yrkades från skilda håll att staten borde gripa in för att åt det allmänna trygga åtminstone en del av de vinster, som eljest skulle tillfalla enskilda. Sålunda framkom förslag om att inmutningsrätten borde upphävas i fråga om fyndigheter å kronojord för att ersättas med ett koncessionssystem. Emellertid betonades även den synpunkten att utnyttjandet av malmtillgångarna borde ske med hänsyn till den inhemska järntillverkningens framtida behov och med hänsyn till kommande generationers berättigade anspråk att bli delaktiga i nämnda tillgångar. I följd av dylika meningyttringar tillkommo år 1902 vissa *provisoriska lagbestämmelser* angående rätten till gruvdrift å odisponerad kronojord i Norrbottens län. Dessa bestämmelser, vilka varje år förnyades och år 1907 utsträcktes att gälla även Västerbottens och Jämtlands län, inneburo att å jord av nämnda beskaffenhet inmutning finge ske endast för kronans räkning. Den under krigstiden rådande bristen på metaller föranledde emellertid yrkanden att inmutningsförbudet måtte upphävas, såvitt anginge kopparmalm, nickelmalm och svavelkis. I följd härav kom den förutvarande provisoriska lagstiftningen att ersättas genom en likaledes provisorisk lag av den 31 maj 1918, enligt vilken inmutningsförbudet begränsades till att avse järnmalmsfyndighet, varemot andra fyndigheter skulle få inmutas med vissa inskränkningar. Sistnämnda lag — vari beträffande ifrågavarande kronojord upptogos en del särskilda bestämmelser angående verkan av inmutning samt om det inbördes förhållandet mellan inmutare och jordägare — ägde efter årligen skedd prolongering giltighet till den 1 maj 1926, då den likaledes provisoriska lagen den 28 april 1926 om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län trädde i kraft. I denna lag stadgades att inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län inmutning för annans än

kronans räkning ej finge ske å odisponerad kronojord utan Kungl. Maj:ts för särskilt fall givna tillstånd. Sedan 1926 års lag genom särskilda författningar prolongerats till den 1 januari 1933, erhöll den genom lag år 1932 fortsatt giltighet från och med sistnämnda dag.

Det statliga intresset i avseende å gruvnäringen har kommit till uttryck jämväl i det genom lagändring år 1910 möjliggjorda utläggandet av *statsgruvefält*. Syftet härmed är huvudsakligen att undgå de olägenheter, som kunna vara förenade med att enskilda tillåtas verkställa inmutningar kring området för en fyndighet som tillhör kronan eller företag vari kronan har del. Med anordningen torde emellertid även vara avsett att åt kronan bevara rätten till värdefullare mineraltillgångar å kronojord. Har ett område genom beslut av Konung och riksdag förklarats skola utgöra statsgruvefält, medför detta jämlikt 3 § 1 mom. gruvestadgan att inmutning därstädes ej får äga rum. Statsgruvefält utläggas endast å odisponerad kronojord. För närvarande äro statsgruvefälten till antalet 16. De äro samtliga belägna i övre Norrland.

Äldre förslag till reform av gruvlagstiftningen.

Jämsides med den provisoriska lagstiftning för vilken förut redogjorts har frågan om mera genomgripande förändringar i gruvlagstiftningen tid efter annan varit föremål för överbägande.

I den till 1906 års riksdag avlätna proposition, nr 148, varigenom förslag om förlängning av lagen den 6 juni 1902, innefattande inskränkning i inmutningsrätten, underställdes riksdagens prövning, uttalade dåvarande chefen för justitiedepartementet, att han, bland de betänkligheter som anförts med avseende å ifrågasatt definitivt upphävande av inmutningsrätten inom Norrbottens län, funnit största betydelse böra tilläggas farhågan, att genom inmutningssystemets upphävande de enskildas intresse att efterspana malmfyndigheter skulle komma att minskas samt att följderna härav kunde bliva att Norrbottens malmtillgångar ej bleve utforskade och kända. Detta spörsmål vore av så stor vikt, att definitivt beslut i ämnet icke borde fattas, innan fullständig utredning ägt rum, huruvida det vid upphävande av inmutningsrätten vore möjligt att på annat sätt giva upptäckare av malmfyndigheter sådan uppmuntran, att den enskilda företagsamheten fortfarande lockades att ägna sig åt eftersökande av malmer.

För att verkställa den i nyssnämnda proposition omförmälda utredningen tillkallades tre sakkunniga. Dessa avgåvo *betänkande med förslag den 7 februari 1907*. I betänkandet uttalade de sakkunniga, att de ansågo inmutningsrätten vara av den största betydelse för den svenska bergshanteringen genom den lätthet att erhålla malmer, som den beredde, och den sporre till uppletande av sådana, som den innebure. Genom inmutningsrätten befrämjades icke blott bergshanteringen utan jämväl hela landets utveckling, i det att obefolkade och öde bygder öppnades för arbete och kolonisation. De missförhål-

landen som givit anledning till den provisoriska lagstiftningen framträdde ofta vid uppåtgående konjunkturen på metallmarknaden, och då deras förekomst till stor del vore att tillskriva det genom en kungörelse år 1889 meddelade förbudet i visst fall mot utmål, syntes de icke vara av beskaffenhet att föranleda inmutningsrättens upphävande. I enlighet med erhållet uppdrag framlade emellertid de sakkunniga förslag till bestämmelser rörande tillgodogörande av fyndigheter å kronojord, byggt på annan grund än inmutningssystem. Enligt förslaget skulle riksdagen medgiva Kungl. Maj:t att åt enskilda personer för viss tid och enligt vissa av riksdagen godkända allmänna grunder meddela upplåtelse av rätt att bearbeta fyndigheter å kronojord. Upplåtelsen (arbetstillståndet), som icke finge avse större område än 50 hektar, skulle innefatta två perioder, en försöksperiod om 3 år avsedd för fyndighetens undersökning och en arbetsperiod om högst 45 år. Inom dessa gränser skulle Kungl. Maj:t äga bestämma såväl storleken av arbetsområdet som arbetsperiodens längd. I övrigt hade Kungl. Maj:t att föreskriva de villkor beträffande storleken av avgäld eller dylikt, som kunde finnas lämpliga. Avgälden skulle utgå efter värdet av alla inom området vunna mineraliska ämnen till i allmänhet minst en trettio tredjedel av samma värde. Den som upptäckt en fyndighet skulle äga viss företrädesrätt att erhålla arbetstillstånd, därest upplåtelse överhuvudtaget ansåges böra äga rum. För den händelse arbetstillstånd meddelades annan än upptäckaren, skulle upptäckaren vara berättigad till en belöning av 1,500 kronor att erläggas av den som erhållit arbetstillståndet. De föreslagna bestämmelserna avsågos skola tillämpas icke blott i Norrbottens län utan i hela riket och skulle avse jämväl andra mineralfyndigheter än dem som voro inmutningsbara enligt gruvestadgan.

Över detta förslag avgåvos yttranden av länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, bergmästaren i norra distriktet, professorn Walfrid Petersson, fullmäktige i järnkontoret samt kommerskollegium. Förslaget föranledde skiftande omdömen. Ett definitivt upphävande av inmutningsrätten å kronojord tillstyrktes av länsstyrelserna i Norrbottens och Jämtlands län.

Med anledning av de anmärkningar som framstälts mot 1907 års förslag utarbetades under år 1908 inom justitiedepartementet med biträde av tillkallade sakkunniga nya förslag i ämnet, däribland dels förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 3, 8, 17, 22, 44, 49 och 65 §§ gruvestadgan, vilket förslag innebar upphävande av inmutningsrätten å kronojord, och dels förslag till bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande av mineralfyndighet å viss kronojord. Sistnämnda bestämmelser, vilka skulle ersätta inmutningsrätten, voro avsedda att tillämpas i fråga om den odisponerade kronojorden inom hela landet men skulle — i motsats till 1907 års förslag — endast avse mineralfyndighet av sådant slag som enligt gruvestadgan kunde bli föremål för inmutning. Enligt det föreslagna systemet skulle rätt för enskilda att anställa arbete för undersökning av mineralfyndighet (skärpning) och rätt att med arbete belägga och tillgodogöra sig sådan fyndighet (gruvdrift) vara beroende av särskilda tillstånd. För skärpningstillstånd, som skulle meddelas

av bergmästaren, skulle huvudsakligen erfordras samma förutsättningar som för erhållande av mutsedel enligt gruvestadgan. Dock skulle skärpningstillstånd ej få beviljas å område, som i särskild ordning förklarades för statsgruvefält. Innehavare av skärpningstillstånd skulle, om han fullgjorde den honom åliggande arbetskyldigheten och ej bröte mot meddelade föreskrifter, äga företrädesrätt till erhållande av gruvdriftstillstånd, som meddelades av Kungl. Maj:t. Gruvdriftstillstånd skulle gälla utan begränsning i tiden men med uppsägningsrätt för kronan sedan 15 år av upplåtelseiden tilländagått. I händelse av uppsägning skulle tillståndet upphöra vid utgången av femte kalenderåret efter det varunder uppsägning skett. Om tillståndet upphörde på grund av uppsägning från kronans sida, skulle kronan vara skyldig dels inlösa maskiner och byggnader m. m. efter deras värde, dels därutöver utgiva ersättning för verkställda tillredningsarbeten samt särskild gottgörelse motsvarande en femtedel av den nettobehållning som redan blottade och tillredda malm-tillgångar under en tidrymd av högst tio år kunde beräknas lämna. För upplåtelsen skulle tillståndshavaren till staten erlægga dels en årlig jordskyld, beräknad efter den upplåtna markens värde, och dels en årlig avgäld (royalty) utgående å saluvärdet på arbetsplatsen av alla inom det upplåtna området vunnna, av tillståndshavaren från arbetsplatsen försålda eller bortförda produkter. Avgälden skulle, därest tillståndshavaren förut innehaft skärpningstillstånd, utgå med tre procent å nämnda saluvärde samt eljest med den procent Konungen bestämde.

Över 1908 års förslag avgåvos yttranden av kommerskollegium, länsstyrelsen i Norrbottens län, samtliga bergmästare, professorn Petersson, fullmäktige i järnkontoret och gruvingenjören i mellersta distriktet. Därvid uttalade kommerskollegium, fullmäktige i järnkontoret och professorn Petersson att, under förutsättning av inmutningsrättens upphävande, de föreslagna bestämmelserna syntes ägnade att utgöra grundval för ny lagstiftning i ämnet. Emellertid framhöllo de samtidigt, i likhet med vissa av bergmästarna, att en fullständig revision av gruvestadgan, med bibehållande av inmutningsrätten å all jord, vore att föredraga. Länsstyrelsen i Norrbottens län ansåg däremot förslaget erbjuda många och stora företräden framför det fria inmutningssystemet.

Vid behandlingen av detta lagärende i statsrådet den 4 december 1908 gjorde dåvarande *justitieministern Albert Petersson* vissa principuttalanden rörande gruvlagstiftningen i allmänhet. Han anförde sålunda bland annat följande:

Det syntes otvivelaktigt att den nuvarande svenska gruvlagstiftningen vilade på den uppfattning, att äganderätten till mineralfyndighet tillkomme ägaren av jorden och att inmutningsrätten utgjorde en inskränkning i jordägarens rätt att förfoga över vissa mineralier — en inskränkning som staten med begagnande av sin höghetsrätt funnit sig böra stadga på grund av samhällets intresse i dessa mineraliers tillgodogörande. Sålunda hade tvivelsutan enligt svensk rätt en jordägare befogenhet att utan inmutning tillgodogöra sig de inmutbara mineralier som befunne sig i hans jord, givetvis dock under risk att annan genom inmutning förvärvade bättre rätt till desamma. Att i och med inmutningsrättens bortfallande utan dess ersättande med andra regler de förut inmutbara mineralierna fritt finge tillgodogöras av jordägaren, hade också ansetts självklart. — Vid flerfaldiga tillfällen under sist förflutna århundradet

hade yrkats att inmutningsrätten borde helt och hållet upphävas, således jämväl vad anginge den privata jorden. Dessa yrkanden hade huvudsakligen motiverats med hänvisning till dels det intrång, som jordägarna till följd av inmutningsrätten nödgades lida i sitt förfogande över jorden och som långt ifrån alltid kunde anses behöfligt eller lämpligt, och dels de olägenheter som den esomoftast starkt florerande mutsedelshandeln medförde särskilt därutinnan, att de verkliga idkarna av bergsnäringen tvungos, till förmån endast för åtskilliga spekulanter, betala överdrivna pris för gruvorna. Under debatterna i denna fråga hade väl någon gång framburits tanken att medelst ett koncessionssystem ersätta inmutningsrätten, men de ojämförligt flesta av denna rätts motståndare hade varit av den åsikt, att med inmutningsrättens upphävande mineralierna borde överlämnas åt jordägarens fria förfoganderätt och således bergsnäringens idkare tvingas att i förekommande fall träffa uppgörelse med vederbörande jordägare. Ett upprättat förslag i denna riktning hade emellertid mött starkt motstånd, och vid antagandet av den nuvarande gruvestadgan hade det även visat sig att inom riksdagen sympatierna i mycket övertvägande grad vore för inmutningsrättens bibehållande. Justitieministern kunde ej heller finna det vara av förhållandet påkallat att framlägga förslag om inmutningsrättens upphävande, såvitt den privata jorden anginge. En ändring i lagstiftningen, varigenom staten tillerkändes äganderätt till mineralierna å jord av sistnämnda slag samt rätt att för egen räkning förfoga över desamma, skulle otvivelaktigt innebära ett obehörigt ingrepp i den bestående jordägarerätten. Skäl av så tvingande natur, att de skulle kunna motivera ett dylikt ingrepp, syntes ingalunda föreligga. Vad åter anginge frågan, huruvida ej möjligen från andra synpunkter vore lämpligt, att inmutningsrätten å enskild jord upphävdes och, utan att staten trädde i den enskilde jordägarens ställe, ersattes med ett annat system, likartat med det för stenkolshandlingar gällande, så föreläge ej anledning att upptaga denna fråga till behandling i samband med den förevarande frågan om upphävande av inmutningsrätten å kronojord, enär den sistnämnda frågan därmed skulle fördröjas och för övrigt utgångspunkterna vore olika. — Beträffande frågan om upphävande av inmutningsrätten å kronojord, så hade man kommit till allt klarare insikt om nödvändigheten för staten att äga visst inflytande över malmbrutningen och malmexporten och om nödvändigheten att hindra, att värdefullare svenska gruvor fölle i utlänningars händer. Med hänsyn härtill hade statsmakterna funnit sig föranlåtna att genom köp förvärva åtskilliga av de stora gruvfälten i Norrbotten. Av denna gruvpolitik syntes såsom en oavvislig konsekvens följa att staten, då så utan förnärmande av annans rätt kunde ske, genom lagstiftningen bibehöllas vid äganderätten till mineralfyndigheterna å kronans mark. Om nämligen nyssnämnda intressen ansåges vara av den betydelse, att staten för deras tillvaratagande borde även till höga pris förvärva sig gruvor från enskilda, betingade samma intressen än mera ändring i en lagstiftning, varigenom envar tillerkändes rätt att medelst inmutning avhända kronan den äganderätt till å dess mark befintliga fyndigheter, som tvivelsutan principiellt tillkomme kronan såsom jordägare. Såsom en ytterligare fördel av statens bibehållande vid äganderätten till ifrågavarande fyndigheter torde också böra räknas, att kronan därigenom säkerligen skulle kunna vinna större direkta inkomster än vad den vore i tillfälle att draga av den rätt till jordägarandel, som enligt nuvarande lagstiftning tillkomme kronan, och att sålunda avkastningen av dessa fyndigheter i större utsträckning komme alla statsborgare till godo.

Enligt justitieministerns mening borde förhållandena med avseende å mineralfyndigheter å kronojord ordnas i väsentlig överensstämmelse med 1908 års

förslag. Detta förslag blev därför med en del mindre ändringar enligt justitieministerns hemställan remitterat till högsta domstolen för utlåtande.

Inom högsta domstolen yttrade dåvarande justitierådet *friherre Marks von Würtemberg* följande: Många hade ställt sig bestämt avvisande gentemot tanken att tillerkänna staten förfoganderätt till ännu oupptäckta eller obrukade fyndigheter å enskilt område, i det att de ansett en lagändring i denna riktning innebära ett obehörigt ingrepp i den bestående jordäganderätten. Denna uppfattning kunde justitierådet för sin del icke biträda. Vad beträffade fyndighet, som ännu vore fullkomligt okänd, torde väl näppeligen något berättigat intresse kunna kränkas därigenom, att en ny lag fränkande jordägaren den andel i fyndigheten, som enligt förutvarande lag skulle tillkommit honom, därest fyndigheten blivit upptäckt under sistnämnda lags giltighetstid. Lika litet som från allmänrättsliga synpunkter något skulle med fog invändas mot en lagstiftning, vilken t. ex. minskade eller avskaffade jordägarens andel i nedgrävd skatt eller bottenfynd, som anträffades å hans ägor, lika litet syntes grundsatsen om välförvärvade privaträttigheters skyddande lida något verkligt avbräck genom en lagstiftningsåtgärd, sådan som den varom här vore tal. Beträffande åter redan kända eller förmodade men likväl icke under bruk varande fyndigheter — framför allt sönade gruvor — kunde det snarare synas, som om en lagändring i antydd riktning skulle leda till rättskränkning. Icke heller detta torde emellertid vara riktigt. Den rätt jordägaren skulle gå förlustig vore ej efter gällande lagstiftning ovillkorlig utan ginge i händelse av inmutning från annans sida förlorad, om den ej gjordes gällande under gruvarbetets början. Då således jordägaren redan nu vid äventyr av rättsförlust kunde tvingas att göra rättigheten gällande å en av hans eget bestämmande alldeles oberoende tidpunkt, komme en ny lag, varigenom jordägareandelen i ännu ej inmutade gruvor tillades staten, i själva verket knappast att innebära annan ändring i jordägarens ställning, än att tiden för den nya lagens ikraftträdande komme att i stället för de i nu gällande gruvestadga bestämda tider utgöra sluttermin för jordägarerättens utövande; och om övergångstiden gjordes någorlunda rymlig, torde i varje fall, där en känd fyndighet besatte något verkligt värde, jordägaren ha tillfälle att genom inmutning för egen räkning eller andras intresserande för frågan tillgodose sina intressen i avseende å fyndigheten. En annan fråga vore, huruvida tillräckligt vägande skäl föreläge för en så genomgripande omgestaltning av gruvlagstiftningen som den nu berörda. Utan att söka från socialpolitisk och näringspolitisk synpunkt ingå på detta spörsmål kunde justitierådet ej underlåta att från rättslig ståndpunkt uttala tvivelsmål, huruvida en lagstiftning, som lämnade enskilda möjlighet att tillägna sig ännu okända mineraltillgångar av måhända oberäkneligt värde, verkligen stode i överensstämmelse med det rådande rättsmedvetandet. Anledning syntes ej saknas att antaga motsatsen; ej heller torde det vara ur vägen att i lagstiftningen taga hänsyn till möjligheten av att nya mineraltillgångar av högst betydande värde kunde upptäckas å enskild mark eller tekniska metoder uppfinnas, som förlänade högt värde åt tillgångar, vilka nu ej kunde tillgodogöras. Skulle på dylik väg stora rikedomar komma att hopa sig å enskilda händer, kunde det be-

faras att det allmänna tänkesättet skulle starkt reagera, måhända icke så mycket mot den lagstiftning vilken lett till dylika förhållanden som mot det sakläge den framkallat; och det vore under dylika omständigheter kanske ej alldeles visst, att detta sakläge komme att från statens sida respekteras. Skulle emellertid staten drivas till att, direkt eller på omvägar, till sin fördel inkräkta på rättigheter, som enskilda under hägnen av statens egen lagstiftning vunnit, måste sådant leda till ett betänkligt nedsättande av lagens och samhällsordningens helgd. Att staten såsom rättens handhavare borde främst av alla söka undvika löftesbrott och avhålla sig från löften, vilka ej under alla omständigheter kunde infrias, syntes ligga i öppen dag. Från denna synpunkt ansåge justitierådet skäl föreligga att taga i närmare övervägande, huruvida icke i stället för gällande bestämmelser om inmutning å enskild jord och jordägarens rätt att taga del i inmutad fyndighet borde träda en lagstiftning, byggd på grundvalen av statens rätt att för sin räkning förfoga över mineralfyndigheter även å enskilt område.

I övrigt framställdes mot det remitterade förslaget vissa anmärkningar av olika ledamöter i högsta domstolen.

Vid ärendets förnyade anmälan i statsrådet den 19 mars 1909 anförde *justitieministern*, i anledning av friherre Marks von Würtembergs uttalande, följande: Den svenska lagstiftningen vilade tvivelsutan på den uppfattningen, att jordäganderätten principiellt innefattade även alla i jorden befintliga mineralier, och detta givetvis oberoende av huruvida deras förekomst vore känd eller okänd. En förändring av gruvlagstiftningen i antydd riktning skulle således innebära en i princip ingalunda oviktig inskränkning av de befogenheter vilka för närvarande innefattades i äganderätten till jord. Huruvida åter de skäl som förebragts för angivna omgestaltning av gruvlagstiftningen vore av den betydelse, att de finge anses göra en dylik inskränkning berättigad, därom kunde naturligtvis olika meningar råda. Att i förevarande sammanhang närmare ingå på denna fråga syntes emellertid överflödigt. Det vore nog att hänvisa därtill att tanken på en så genomgripande omläggning av vår gruvlagstiftning som den ifrågasatta säkerligen ej uppbyres av den allmänna rättsuppfattningen.

Sedan 1908 års förslag i anledning av framställda anmärkningar undergått vissa ändringar, blev ärendet genom fyra särskilda propositioner, nr 119—122, framlagt för 1909 års riksdag.

Under nämnda riksdag väcktes inom andra kammaren av herr Lindhagen m. fl. en motion, nr 112, däri hemställdes dels att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om övervägande, i vad mån och under vilka villkor genom lag borde stadgas *koncession*¹ för förvärv och utnyttjande av gruvor, samt framläggande snarast möjligt av det lagförslag, vartill detta övervägande kunde föranleda, dels ock att riksdagen i avvaktan på nämnda lagstiftning måtte för sin del antaga provisoriskt en lag därom att Konungens tillstånd i vissa fall erfordrades i angivna avseenden. Till stöd för denna hemställan framhöllo motionärerna att den svenska gruvlagstiftningen fortfarande måste anses vara

¹ Motion angående införande av koncessionssystem hade väckts även vid 1908 års riksdag

grundad på en regalrätt. Ett utbyte av inmutningssystem mot koncessions-system innebure därför ur privaträttslig synpunkt icke någon fullständig nyhet utan blott en förändring i det sätt varpå staten använde sin regalrätt. För en sådan förändring föreläge ett verkligt behov, i det att i gruvdriften stora statsintressen funnes att bevaka, vilka aldrig komme till sin rätt genom den fria inmutningen.

I det utlåtande, nr 5, som *sammansatt stats- och lagutskott* avgav över förenämnda propositioner och motion, hemställde utskottet att lagförslaget måtte av riksdagen antagas, d. v. s. inmutningsrätten å odisponerad kronojord upphävas. Beträffande förslaget till bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande av mineralfyndighet å viss kronojord anförde däremot utskottet att, då förslaget förutsatte att vissa områden skulle i särskild ordning förklaras för statsgruvefält men utredning härom icke vore att emotse förrän vid påföljande års riksdag, utskottet ej kunde finna lämpligt att för det dåvarande förorda förslaget till antagande. I fråga om den väckta motionen uttalade utskottet sin anslutning till justitieministerns mening, att en ändring i lagstiftningen, varigenom staten tillerkändes äganderätt till mineralierna å privat jord samt rätt att för egen räkning förfoga över desamma, otvivelaktigt skulle innebära ett obehörigt ingrepp i den bestående jordäganderätten. Någon lagstiftning i sådant syfte kunde utskottet sålunda ej förorda. Huruvida det möjligen från andra synpunkter vore lämpligt, att inmutningsrätten å enskild jord upphävdes och, utan att staten trädde i den enskilda jordägarens ställe, ersattes med annat system, exempelvis ett koncessionsförfarande, ansåge sig utskottet icke kunna med bestämdhet uttala sig om. Emellertid syntes det utskottet lämpligast att, då uppfattningen vore ganska växlande, denna fråga finge anstå i avvaktan på verkningarna av det föreslagna upphävandet av inmutningsrätten å den odisponerade kronojorden. Utskottet hemställde sålunda att motionen ej måtte bifallas.

Beträffande det föreslagna upphävandet av inmutningsrätten å kronojord stannade kamrarna i olika beslut. Då utskottets utlåtande i övrigt godkändes av riksdagen, blev sålunda resultatet att någon lagstiftning ej kom till stånd.

Sedan 1909 års förslag till bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande av mineralfyndighet å viss kronojord i vissa hänseenden omarbetats, framlades för *1910 års riksdag* i särskilda propositioner, nr 50—53, dels förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 3, 8, 10, 17, 22, 44 och 65 §§ gruvestadgan ävensom vissa andra lagförslag, dels förslag till bestämmelser i nyssnämnda ämne och dels förslag angående utläggande av vissa statsgruvefält m. m.

I väckta motioner yrkades dels av herr Magnuson (första kammaren, nr 51) att inmutningsrättens upphävande å viss kronojord allenast måtte gälla Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län och dels av herr Lindhagen m. fl. (andra kammaren, nr 153) att inmutningsrätten såväl å kronojord som å enskild jord måtte ersättas med koncessionssystem.

I det utlåtande, nr 1, som *sammansatt lag- och jordbruksutskott* avgav över förenämnda propositioner och motioner anfördes bland annat:

Gruvindustrien hade enligt sin natur alltid varit av riskabel beskaffenhet. Med de stora uppoffringar och dryga omkostnader som, ofta utan motsvarande vinst, vore förenade med gruvdrift, måste det fordras en stark uppmuntran för den enskilde för att han skulle driva sådan verksamhet och stå risken därför. Även måste det vara en uppgift för lagstiftningen att sörja för att de metaller och mineralier ett land kunde gömma ej förbleve förborgade skatter, utan att näringslivet och befolkningen och därmed samhället i dess helhet finge tillgodonjuta de förmåner åtkomsten av dessa tillgångar kunde medföra. Det innebure därför en fara att så kringskära bearbetarens eller upptäckarens rätt som herr Lindhagen m. fl. motionärer syntes önska. Att gruvindustrien hos oss nått den grad av utveckling som skett, vore i väsentlig grad att tillskriva principen om upptäckarens rätt och om fri konkurrens i fråga om denna rätt. Från sakkunnigt håll hade också inmutningssystemet vunnit erkännande. Vid nu anförda förhållanden syntes det icke tillrädligt att på sätt yrkats åtgärder vidtoges för införande i hela landet av ett alldeles nytt system. Ett sådant steg skulle enligt utskottets mening, även vad den enskilda jorden anginge, stå i strid mot den från gammal tid sig härledande uppfattningen om jordägarens rätt i ifrågavarande avseende, varå gruvlagstiftningen vilade. Utskottet avstyrkte därför omförmälda motion.

Vad anginge de föreliggande propositionerna syntes det utskottet som om de principer vilka däri kommit till uttryck i det hela vore tillfredsställande, när man ville upphäva inmutningsrätten. Utskottet hade dock funnit anledning att mot förslagen framställa vissa erinringar. Då den omarbetning som därför vore erforderlig icke lämpligen kunde av utskottet verkställas, ansåge sig utskottet böra avstyrka bifall till nämnda propositioner i föreliggande skick.

Åtta ledamöter inom utskottet reserverade sig beträffande utskottets motivering samt anförde:

Enligt reservanternas uppfattning borde en ny i stort sett enhetlig gruvlagstiftning komma till stånd, byggd på den principen att mineralier, i den mån de ej redan vore tagna i bruk av enskilda, skulle närmast falla inom statens intresseområde, oavsett om fyndigheten låge på kronans eller enskildas mark. Olika meningar vore rådande om vilken princip beträffande äganderätten till mineralfyndighet låge till grund för den nuvarande gruvlagstiftningen. Säkerligen kunde man här ej komma längre än till att oklarhet rådde i detta ämne. Denna oklarhet borde då undanröjas, och detta förefölle av flera skäl böra ske genom ett förklarande att mineralierna fölle under statens intresseområde i stället för att gå den motsatta vägen och fränkänna staten alla anspråk. Detta uteslöte icke att givetvis även andra berättigade intressen, i synnerhet jordägarens och upptäckarens, måste behörigen tillgodoses. För en ny lagstiftning, som sålunda måste grundas på ett koncessionssystem, förelåge förebilder dels i 1886 års lag angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter och dels i det kungliga förslag, som vore föremål för utskottets bedömande.

Sedan ärendet först av båda kamrarna blivit återremitterat till utskottet i anledning av framställt förslag att, oberoende av övriga delar, lösa frågan om statsgruvefält särskilt för sig, hemställde utskottet i nytt utlåtande, nr 2, om bifall till propositionen om statsgruvefält men om avslag såväl å övriga propositioner som å motionerna. De åtta ledamöterna förnyade sin reservation un-

der hemställan att riksdagen ville anhålla att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida och under vilka villkor inmutningsrätten jämväl på enskild mark kunde upphävas och ersättas med ett annat väsentligen på koncession byggt system för tillgodogörande av mineralier med iakttagande tillika av behörig hänsyn jämväl till jordägarens och upptäckarens berättigade intressen.

Båda kamrarna biföllo propositionen i vad den angick statsgruvefälten. I övrigt stannade kamrarna i olika beslut: Första kammaren biföll utskottets hemställan men andra kammaren reservationen. Kungl. Maj:ts förslag hade sålunda, ehuru med principiellt helt olika motivering, avslagits av båda kamrarna.

Vid 1914 års riksdagar väcktes inom andra kammaren av herr Lindhagen motioner (A-riksdagen nr 191 och B-riksdagen nr 135), däri med samma motivering som i tidigare motioner, yrkades att riksdagen ville dels anhålla att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning, varigenom inmutningsrätten till mineralfyndighet upphävdes och ersattes med ett koncessionssystem, dels ock för sin del i avvaktan på nämnda lagstiftning antaga en provisorisk lag om upphävande av inmutningsrätten med föreskrift att Konungens tillstånd erfordrades för bearbetande av ny mineralfyndighet.

I det utlåtande (B nr 2), som sammansatt lag- och jordbruksutskott avgav över den sist avlämnade motionen, förklarade sig utskottet vidbliva den uppfattning, som uttalats av 1910 års sammansatta lag- och jordbruksutskott, samt avstyrkte därför motionen. Vissa ledamöter reserverade sig till förmån för koncessionssystemets införande.

Första kammaren biföll utskottets hemställan, varemot andra kammaren biföll reservationen.

Frågan om ny gruvlagstiftning fick därefter vila, intill dess Kungl. Maj:t den 10 mars 1916 uppdrog den vidare utredningen åt en kommitté (*gruvlagstiftningskommittén*). Enligt de riktlinjer för kommitténs arbete, som uppställdes i yttrandet till statsrådsprotokollet av dåvarande chefen för justitiedepartementet, skulle kommittén icke upptaga frågan angående en omläggning av det inom gruvlagstiftningen gällande systemet i dess helhet och således icke heller spørsmålet om upphävande av inmutningsrätten å enskild jord. Däremot skulle kommittén företaga en förnyad allsidig granskning av 1910 års förslag om gruvdrift å kronojord, särskilt med hänsyn till vissa spørsmål som berörts vid frågans behandling i riksdagen. Vidare skulle kommittén företaga den revision av gruvestadgan, som vore erforderlig för att, utan rubbande av grunderna för stadgan, bringa densamma i närmast möjliga överensstämmelse med de bestämmelser som kommittén kunde komma föreslå beträffande kronojorden. Kommittén skulle därjämte äga att föreslå de förändringar i gruvestadgans bestämmelser, som kunde finnas av behovet påkallade.

Gruvlagstiftningskommittén avgav den 20 juni 1919 betänkande med förslag till gruvlag m. m. Kommittén, som framhöll att frågan om inmutningsrätt eller koncessionssystem icke hade något nödvändigt samband med det teo-

retiska spörsmålet om äganderätten till mineralen, förordade i princip inmutningsrättens bibehållande. Härutinnan anfördes i huvudsak följande:

Med avseende å möjligheten att åstadkomma en det allmännas kontroll över mineraltillgångarnas tillgodogörande erbjöde visserligen koncessionssystemet åtskilliga fördelar, men möjlighet funnes att i allt väsentligt vinna samma syftemål även inom inmutningssystemets ram. En övergång till koncessionssystemet syntes därför icke vara att förorda under annan förutsättning, än att man icke därigenom förlorade de fördelar som inmutningsrätten erbjöde. Att så bleve förhållandet på en utomordentligt viktig punkt vore emellertid enligt kommitténs uppfattning ställt utom tvivel. Gruvdrift vore nämligen ett företag, som på samma gång det möjliggjorde stora vinster också vore förbundet med stora risker. I synnerhet vore riskerna för igångsättandet av ett företag stora. Såväl efterforskandet av nya fyndigheter som därefter följande undersökningsarbeten vore förenade med stora kostnader, och ett misslyckande innebure ren förlust av kapital och arbetstid. Med den rätt till ovillkorligt företräde att få tillgodogöra sig en fyndighet, som inmutningssystemet innebure, kunde en person våga nedlägga kostnader både på efterforskningar och undersökningsarbeten, då han ju visste att, om å ena sidan risken vore stor, han å andra sidan finge skörda vinsten, därest företaget lyckades. Ett koncessionssystem innebure däremot icke på samma sätt någon lockelse att efterforska nya fyndigheter eller att nedlägga kostnader på undersökning av fyndigheter. Den som eljest skulle vara hågad därtill avhölles på grund av att han icke på förhand kunde beräkna, vare sig att han sedermera erhöle tillstånd att tillgodogöra sig en upptäckt eller undersökt fyndighet eller på vilka villkor ett dylikt tillstånd kunde komma att beviljas.

Kommittén upptog sålunda i sitt förslag bestämmelser om inmutningsrätt (1 kap.), om erhållande av mutsedel (2 kap.), om undersökningsarbete inom det inmutade området (3 kap.), om erhållande av utmål (4 kap.), samt om rätt till brytning inom utmålet (5 kap.). Dessa bestämmelser, vilka i det stora hela voro byggda på samma grunder som motsvarande bestämmelser i gruvestadgan, innehöllo åtskilliga nyheter med avseende å den närmare utformningen. Beträffande försvar av gruvrättighet föreslog kommittén upphävande av nuvarande föreskrifter om arbetsskyldighet samt införande av nya bestämmelser om försvarsavgifter (6 kap.). Försvarsavgiften — genom vilken gruvinnehavaren ådagalade sin avsikt att behålla gruvan — skulle erläggas vare sig arbete vid gruvan bedreves eller icke (64 §). Den skulle utgå med tio kronor för hektar, om utmålets areal icke överstege fyra hektar, tjugu kronor för hektar, om arealen ej överstege åtta hektar, och med trettio kronor för hektar i övriga fall. Avgiften skulle lika fördelas mellan kronan och den jordägare på vilkens mark utmålet vore beläget. Försummelse att i rätt tid erlægga försvarsavgiften skulle medföra skyldighet att inbetala dubbel avgift; uraktlåtes även detta, skulle gruvanläggningen bliva sönad (66 §). Angående jordägareandel (7 kap.) innehöll förslaget i likhet med gruvestadgan den principiella bestämmelsen att jordägaren skulle vara berättigad att till hälften med inmutaren deltaga i grubarbetet och den därav fallande vinsten (68 §). Kommittén föreslog en väsentlig utsträckning av den tid inom vilken jordägaren hade att anmäla sig till begagnande av jordägareandelen. Anmälan skulle göras sist inom sex månader efter det brytning börjat inom jordägarens ägovälde;

dock vore sådan anmälan icke av nöden, förrän fem år förflutit från utmålsförrättningens avslutande (69 §). I förslaget upptogos vidare, i huvudsaklig anslutning till gällande rätt, bestämmelser om samäganderätt i gruva (8 kap.), om övergång av rätt till gruva (9 kap.), om tillsyn över gruvdriften (10 kap.) samt övriga bestämmelser (11 kap.).

Utöver nu nämnda stadganden upptog kommittén, i en andra avdelning av förslaget, särskilda bestämmelser om gruvor å viss kronojord. Dessa bestämmelser skulle tillämpas på gruva å sådan kronan tillhörig jord, som icke innehades under ständig besittningsrätt eller vore anslagen till boställe (12 kap. 94 §). Under erinran att 1910 års förslag rörande gruvdrift å kronojord varit byggt på ett koncessionssystem av så modifierad typ, att det i väsentliga avseenden närmade sig inmutningssystemet, förklarade sig kommittén vilja gå den motsatta vägen och genom ett modifierat inmutningssystem söka vinna samma fördelar som åsyftats med 1910 års förslag. Bland de modifikationerna av inmutningssystemet, som sålunda föreslogos beträffande fyndigheter å odisponerad kronojord, märktes främst bestämmelser om inskränkning i brytningsrätten (13 kap.). Utmålsinnehavaren skulle icke utan särskilt tillstånd äga inom utmålet bryta och uppfordra mera än 25,000 ton berg årligen. Önska des större brytningsrätt, skulle tillstånd därtill på särskild ansökan kunna beviljas av Kungl. Maj:t, som skulle äga att föreskriva de villkor för tillståndets åtnjutande som kunde finnas erforderliga (98—99 §§). I fråga om kronans jordägareandel (14 kap.) innebar förslaget, att denna skulle tillfalla inmutaren med skyldighet för honom att till kronan betala en viss årlig avgäld (royalty), motsvarande 25 procent av den å gruvföretaget uppkomna nettovinsten (101 §). Slutligen innehöll förevarande avdelning av förslaget vissa bestämmelser om rätt för kronan att övertaga gruva (15 kap.). Vid utgången av trettionde kalenderåret efter det år, under vilket utmålsförrättningen förklarats avslutad, skulle kronan vara berättigad att övertaga gruvan. Om denna rätt icke begagnades å nämnda tidpunkt, skulle rätten stå kronan öppen vid vart tionde år därefter (112 §). Vid övertagandet skulle de i gruvan befintliga, för dess styrka och bestånd verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan utan lösen tillfalla kronan. Övriga för gruvan gjorda anläggningar skulle kronan vara berättigad att inlösa till fulla värdet. På yrkande av utmålsinnehavaren skulle kronan även vara pliktig att inlösa sådan egendom, i den mån densamma vore nödig eller nyttig för fortsatt gruvdrift (113 §).

Mot gruvlagstiftningskommitténs förslag anfördes *reservationer* av, bland andra, kommittéledamöterna herrarna C. I. Asplund och Bernhard Eriksson.

Den förstnämnda reservanten anslöt sig visserligen till inmutningssystemet men ville överföra de av kommittén med avseende å kronojord föreslagna inskränkningarna i inmutningsrätten att gälla all jord, enskild likaväl som kronojord. Vidare förordade denne ledamot i vissa avseenden än längre gående inskränkingar i inmutarens befogenheter. Sålunda ville han icke medgiva inmutaren rätt till brytning av en viss i lagen föreskriven kvantitet utan ansåg att det borde läggas i bergmästarens hand att vid utmålsförrättningen

fastställa brytningsrätten till den lägre kvantitet, som kunde anses motiverad av den påvisade malmtillgången. Dessutom ville han bibehålla kronan vid dess rätt till jordägareandel i fyndigheter å odisponerad kronojord samt tillerkänna kronan vissa andra förmåner, såsom att gruvan vid gruvrättens förverkande skulle tillfalla kronan samt att kronan vid ommutning skulle erhålla andel i den inmutade fyndigheten.

I den av herr Eriksson anförda reservationen förordades införande av rent koncessionssystem, gällande för fyndigheter å såväl kronojord som enskild jord.

De myndigheter och sammanslutningar som avgåvo yttranden över gruvlagstiftningskommitténs förslag uttalade sig i allmänhet till förmån för bibehållande av inmutningssystemet. Sålunda ansågo kommerskollegium, svenska teknologföreningen, ingenjörsvetenskapsakademien, järnkontoret samt bergmästarna i Gävle-Dala och mellersta distriktet — av skäl som i vissa yttranden utförligt utvecklades — att inmutningssystemet, i varje fall med hänsyn till speciellt svenska förhållanden, borde föredragas framför koncessionssystemet. Bergmästaren i västra distriktet uttalade att båda systemen hade sina fördelar och olägenheter. Huvudsaken med det system som valdes borde vara att detsamma uppmuntrade icke blott till eftersökande av fyndigheter utan även till gruvbrytning, vilket endast kunde ske, om huvudvikten lades vid fyndigheternas fria utnyttjande. Systemet borde därför efter förnuftiga linjer bygga helt på den ena eller andra grundsatsen, ty en inskränkt inmutningsrätt, sådan kommittén föreslagit för odisponerad kronojord, vore icke att föredraga framför ett koncessionssystem, byggt på liberala principer. Bergmästaren i östra distriktet gjorde gällande att såväl inmutnings- som koncessionsprincipen borde komma till användning, den förra i förstadiet, d. v. s. i fråga om förvärvande av rätt till fyndighet och brytning av denna i mindre omfattning, samt den senare principen, då brytningen vore avsedd att företagas i större skala.

De av kommittén föreslagna särskilda bestämmelserna om gruvor å viss kronojord rönt i yttrandena starka gensagor. Svenska teknologföreningen, järnkontoret samt bergmästarna i mellersta, östra och södra distriktet uttalade sig principiellt till förmån för enhetlig lagstiftning, gällande för såväl enskild jord som kronojord.

I övrigt framställdes åtskilliga erinringar mot lagförslagets särskilda delar.

Gruvlagstiftningskommitténs förslag anmäldes i statsrådet den 6 februari 1920. Chefen för justitiedepartementet anförde därvid i huvudsak följande:

Inmutningsrätten, sådan den utformats i gällande gruvlagstiftning, tillgodosåge icke tillbörligen det allmännas berättigade krav och medförde lätt mindre önskvärda resultat. Själva utgångspunkten för nuvarande gruvlagstiftning, nämligen att tillgodogörandet av landets mineralfyndigheter främjades genom utsikten av ekonomisk vinst för upptäckaren, vore visserligen i och för sig beaktansvärd och hade tidigare ägt än större berättigande. Men det kunde icke anses vara rationellt, att upptäckarintresset allt fortfarande tillgodosåges i den obegränsade utsträckning, som fallet vore enligt nu gällande, på fri inmutnings- och brytningsrätt grundade system. Särskilt i ett land med så rika mineralfyndigheter som vårt och där det personliga initiativet och företagarintresset ända hitintills haft fullständigt fria händer att så gott som okontroll-

lerat disponera dessa landets naturliga tillgångar, måste det framstå såsom ett berättigat krav, att nyupptäckta fyndigheter i högre grad och mera direkt bragtes under det allmännas inflytande. Härigenom bereddades ock större möjlighet att förebygga ett ur samhällelig synpunkt oekonomiskt förlösande av landets mineralskatter samt att främja uppkomsten och utvecklingen av en inhemsk förädlingsindustri. Vidare borde beaktas att för ett gruvföretag, åtminstone om det vore av större omfattning, krävdes sammandragande av arbetskraft från olika håll, ofta nog till oländiga trakter, samt att detta i regel medförde nog så betydelsefulla sociala problem, vilkas lösning ej lätteligen låte sig genomföras med nuvarande inmutningssystem, enligt vilket varje kontroll saknades å vederbörande företagens förutsättningar för igångsättande och utövande av gruvdrift. De olägenheter inmutningsrätten sålunda medförde vore emellertid desamma, vare sig fråga vore om enskild jord eller kronojord, varför redan på denna grund den nya lagstiftningen borde såvitt möjligt vara enhetlig. Då enligt kommitténs förslag inmutningsrätten skulle bibehållas i princip oförändrad med avseende å enskild jord, kunde chefen för justitiedepartementet icke förorda att förslaget upphöjdes till lag utan ansåge att en förnyad allsidig utredning vore erforderlig för utarbetande av förslag till en ny enhetlig gruvlagstiftning, som på ett bättre sätt än den nuvarande tillgodosåge det allmänna intresset av att landets malmtillgångar på lämpligaste sätt tillvaratoges och utnyttjades. Det spörsmål som vid denna utredning i första rummet borde tagas under omprövning måste bliva, huruvida den nya lagstiftningen skulle grundas på ett rent koncessionssystem eller ock på ett blandat koncessions- och inmutningssystem. Vid val av system och lagstiftningens utformning i övrigt borde givetvis erforderlig hänsyn tagas till jordägarens berättigade intressen.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 februari 1920 blevo därefter gruvlagstiftningssakkunniga tillkallade med uppdrag att inom justitiedepartementet biträda med utarbetande av förslag till ny gruvlagstiftning.

Gruvlagstiftningssakkunnigas förslag.

De sakkunniga — som i sin allmänna motivering uttalade att enligt svensk rättsuppfattning äganderätten till jorden omfattade allt vad till jorden hörde i den mån ej genom positiv lag däri gjordes inskränkning — utgingo från att jordägaren principiellt sett ägde mineraler i jorden. Emellertid ville de sakkunniga icke ifrågasätta det rättsligen berättigade i att jordägarens rätt lede inskränkning genom inmutningsrätten. Tillräcklig rättsgrund härför kunde hämtas ur det förhållandet att jordägarens rätt sedan gammalt varit underkastad mer eller mindre vittgående inskränkningar, för vilkas innehåll och utformning olika intressen varit bestämmande under olika tider. De sakkunniga framhöllo att frågan om inmutningsrätt eller koncessionssystem icke hade något nödvändigt samband med spörsmålet om äganderätten till mineralen. Att jordägaren enligt de sakkunnigas uppfattning vore att betrakta såsom ägare till mineralen utgjorde icke hinder för att de inskränkningar i fråga om jordägarens förfoganderätt över mineralen, som sedan gammalt bestode, genom lagstiftningen ordnades på det sätt som kunde anses ändamålsenligast och att således, om detta ansåges lämpligt, inmutningssystemet ersattes med ett koncessionssystem.

I valet mellan olika *system* funno de sakkunniga att inmutningssystemet vore att föredraga framför koncessionssystemet. Såsom skäl härför framhöllo de sakkunniga att inmutningssystemet innebure den största lockelsen till efterforskande och undersökning av nya fyndigheter. Den omständigheten att lagen tillförsäkrade upptäckaren en verklig rätt till den upptäckta fyndigheten gjorde att den enskilde kunde riskera stora kostnader på efterforsknings- och undersökningsarbeten. Inmutningssystemets verkningar i fråga om upptagande av nya fyndigheter bestyrktes av en lång historisk utveckling, och det torde vara ställt utom tvivel, att den fria inmutningsrätten inneburit en kraftig hävstång för bergsbrukets utveckling i vårt land. Det vore alltjämt av största vikt, att efterforskandet av nya mineraltillgångar uppmuntrades. Lagstiftningen borde därför icke genom övergång till ett helt nytt och oprövat system äventyra, att intresset för nya förekomsters upptagande förslappades. Inom de länder där koncessionssystem tillämpades förekomme malmerna i allmänhet såsom flötser inom stora sammanhängande områden i lagrade yngre bergarter. I Sverige däremot förekomme samtliga malmer såsom mindre eller större linser eller körtlar här och var spridda inom urbergets malmförande bergarter. Fyndigheterna låge vanligtvis mer eller mindre vertikalt och ginge därför med relativt liten yta upp i dagen. Det vore uppenbart att med detta förekomstsätt efterforskandet av malmerna skulle kräva ett träget och systematiskt arbete. Den stundom framträdande uppfattningen att upptäckten av en fyndighet endast berodde på en lycklig tillfällighet överensstämde således, vad de svenska malmförekomsterna beträffade, föga med de verkliga förhållandena. Förekomsternas upptäckt vore tvärtom i allmänhet resultatet av ett långvarigt arbete, som endast mera sällan finge sin ersättning i en upptäckt av en fyndighet av värde. Det låge därför även ur rättvisans synpunkt icke något obilligt i grundsatsen att lagen tillerkände vederbörande upptäckare en verklig rätt till den upptäckta fyndigheten.

Såsom ytterligare motivering för sin ståndpunkt framhöllo de sakkunniga att koncessionssystemet innebure åtskilliga olägenheter. Det vore ägnat att medföra stora administrativa svårigheter. Detta framginge särskilt därav att under nuvarande ordning inmutningarna vore synnerligen talrika men att flertalet av dessa avsåge fyndigheter av obetydligt eller intet värde, vilka enligt inmutningssystemet automatiskt utgallrades på ett tidigt stadium. Om med införande av koncessionssystem antalet ansökningar om koncession skulle bliva lika stort som antalet mutsedelsansökningar och sådan särskild prövning i olika avseenden, som vanligtvis förutsattes vid koncession, skulle äga rum, skulle detta förorsaka ett högst betydligt ökat arbete, medförande ökat behov av arbetskrafter. Det vore visserligen tänkbart att man låte upptäckaren få rätt att utan koncession bryta och tillgodogöra sig viss mindre kvantitet malm. Mot en sådan anordning kunde emellertid erinras att, om vederbörande icke på förhand kunde vara viss om att han sedermera erhöle koncession, en dylik rätt icke vore ägnad att verka uppmuntrande till undersökningsarbetets företagande. Vidare erinrade de sakkunniga att koncessionssystemet innebure ett visst osäkerhetsmoment beträffande tillämpningen. Den koncessionssökande

måste räkna med att koncessionsvillkoren kunde bli olika alltefter olika uppfattning hos den koncessionsbeviljande myndigheten. Att i detta avseende olika åskådningar på det ekonomiska och politiska området kunde göra sig gällande, vore icke ägnat att skänka nödig auktoritet åt själva systemet såsom sådant. Vidare förelåge fara för att den verkliga upptäckaren av den bestämmande myndigheten bleve tillbakasatt för en annan koncessionssökande som ansåges besitta bättre förutsättningar för gruvdriften. En viss olikhet inför lagen kunde således komma att i detta avseende göra sig gällande. De sakkunniga utvecklade slutligen hurusom, därest koncession endast skulle fordras för viss större gruvdrift, svårigheter och olägenheter skulle uppstå genom en gränsdragning. De fördelar som man avsett att vinna med koncessionssystem kunde enligt de sakkunnigas mening till stor del åstadkommas även inom inmutningssystemets ram. Sålunda upptogos i förslaget bestämmelser om anvisande av malm till inhemsk förbrukare, om arbetarnas bostadsförhållanden, om rätt för kronan att efter viss tid övertaga gruva ävensom vissa stadganden, som åsyftade att förhindra rovdrift och konstlat uppehållande av malmpriser.

Det av de sakkunniga utarbetade lagförslaget innehöll i 1 kap. vissa *allmänna bestämmelser*, varigenom särskilt inmutningsrättens begrepp närmare preciserades. Genom inmutningen skulle inmutaren förvärva en uteslutanderätt att undersöka alla inmutningsbara mineral inom det inmutade området samt att tillgodogöra sig inmutningsbara mineral inom det område som vid särskild förrättning kunde bli anvisat som arbetsområde (utmål).

I 2 kap. upptogos närmare bestämmelser om *inmutning*. Dessa avveko i åtskilliga punkter från motsvarande bestämmelser i gruvestadgan. Sålunda skulle ansökningen om inmutningsrätt innehålla detaljerade uppgifter i olika avseenden samt vara åtföljd av en kartskiss över det med ansökningen avsedda området ävensom förskott till stämpel och lösen för mutsedel samt till beräknad kostnad för mutsedelns kungörande (6 §). Skyldigheten att kungöra mutsedel skulle icke, såsom enligt gällande rätt, åligga inmutaren utan bergmästaren (10 §). Den i 6 § 4 punkten gruvestadgan för försummelse av kungörelseskyldigheten stadgade påföljden av inmutningsrättens förlust skulle vid sådant förhållande borttagas.

I 3 kap. meddelades bestämmelser varigenom *undersökningsarbetet* närmare reglerades. Enligt dessa bestämmelser skulle inmutaren äga rätt att inom det inmutade området vidtaga alla åtgärder, som vore erforderliga dels för att ådagalägga att därinom förekomme inmutningsbar fyndighet och dels för att vinna närmare kännedom om denna fyndighets storlek, beskaffenhet och brytvärdhet (13 §). Däremot finge inmutaren icke använda de under arbetet brutna produkterna på annat sätt eller i större omfattning än som vore nödvändigt för undersökning av produkternas beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning (14 §). Särskilda stadganden föreslogos, som åsyftade att möjliggöra kontroll över att inmutaren icke överskred sin befogenhet i omfördälda avseenden (15 och 16 §§). Vidare upptogos i förslaget bestämmelser angående skyldighet för inmutaren att vid äventyr av inmutningsrättens för-

lust inom viss tid ingiva ansökning om utmål (19 §, jfr 20 §). Härutinnan bibehölls den nuvarande treårsfristen; emellertid gävos närmare föreskrifter angående rätten till förlängning av nämnda tid, för att bergmästaren därigenom skulle få tillfälle att mera noggrant pröva ansökning om dylik förlängning.

Om *erhållande av utmål och förändring av utmål* gävos i 4 kap. utförliga regler. Då det för utmålsförrättningens underlättande och påskyndande ansågs vara av icke ringa vikt, att redan själva ansökningen om utmål lämnade så rikhaltigt material som möjligt för belysande av de frågor som kunde inverka på utmålets utläggande, föreslogos detaljerade föreskrifter om vad nämnda ansökan skulle innehålla samt vilka handlingar skulle fogas vid densamma (21 §). Kungörelse om utmålsförrättning skulle — på sätt jämväl föreslagits beträffande vissa andra kungörelser — införas i en särskild publikation benämnd bergskungörelserna, varjämte kungörelsen skulle uppläsas i kyrka och i rekommenderat brev tillställas sakägare (23 §). För att erhålla utmål måste inmutaren visa, att inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande inmutningsbar malm eller mineral, som lämpade sig för teknisk bearbetning och som förekomme i sådan myckenhet, att fyndigheten med sannolikhet kunde göras till föremål för gruvdrift (2 och 30 §§). I förslaget, som bibehöll nu gällande bestämmelser om storleken på inmutningsområden och utmål, upptogs ett särskilt stadgande, varigenom skulle beredas möjlighet att redan vid utmålsläggningen få ett gemensamt utmål utlagt för flera intill varandra liggande inmutningsområden (32 §). Rätten för gruvägaren att få sig anvisad mark utanför utmålet skulle utvidgas i vissa hänseenden (34 §). Jämväl i övrigt innebar förslaget åtskilliga modifikationer i nuvarande bestämmelser om utmål.

I fråga om *jordägarens andelsrätt* bibehöll förslaget den nuvarande principen, att jordägaren är berättigad att till hälften med inmutaren taga del i gruvföretaget. De i förslaget upptagna bestämmelserna härom innehöllo emellertid nyheter i väsentliga avseenden. Sålunda föreslogs förlängning av den tid inom vilken anmälan om begagnande av jordägareandel sist skulle göras. Anmälan skulle ske sist inom en månad efter det regelbunden brytning av inmutningsbart mineral pågått inom jordägarens ägovälde under en tid av sex månader efter det underrättelse därom lämnats av inmutaren; dock skulle anmälan alltid kunna göras inom två år från utgången av det kalenderår under vilket utmålsförrättningen avslutats (47 §). Om anmälan icke skedde inom stadgad tid, skulle jordägareandelen tillfalla inmutaren mot förpliktelse för honom att till jordägaren erlægga en årlig avgäld uppgående till 25 procent av nettovinsten å gruvföretaget, i den mån detta avsett jordägarens ägovälde (50 §). I olikhet mot gruvestadgan, som icke känner annan form för jordägarens andelsrätt än att han ingår som delägare i företaget, innebar sålunda förslaget, att jordägaren kunde välja mellan att ingå i företaget och att erhålla årlig avgäld. Beträffande sättet för beräkning av den vinst å vilken avgälden skulle utgå meddelades i förslaget detaljerade föreskrifter (51 §). I samband härmed upptogos åtskilliga stadganden om räkenskapsföring och redovisning av driftsresultatet (52 §) samt om avgäldens bestämmande i hän-

delse av tvist mellan gruvägaren och jordägaren. För sistnämnda fall stadgades att jordägaren kunde påkalla att avgälden bestämdes av en nämnd, bestående av bergmästaren såsom ordförande samt två andra ledamöter, av vilka vardera parten utsåge en (53 §). Rörande dylikt ärendes handläggning inför nämnden, besvär över nämndens beslut — vilka skulle upptagas av en för hela riket gemensam prövningsnämnd — samt handläggning av besvärstående hos prövningsnämnden gävos i förslaget närmare regler (54—56 §§).

I 6 kap. av förslaget meddelades bestämmelser om *rätt till brytning inom utmålet*. Dessa bestämmelser överensstämde i huvudsak med motsvarande regler i gruvestadgan.

Däremot innehöllo de i 7 kap. upptagna bestämmelserna om *försvarsavgift så ock om förverkande av rätt till gruva* viktiga avvikelser från den nu gällande ordningen. De sakkunniga föreslogo avskaffande av nuvarande regler om arbetsskyldighet (försvarsarbete). Det skulle i stället åligga gruvinnehavaren, vare sig arbete bedreves eller icke, att från och med kalenderåret efter det varunder utmålsförrättningen avslutats till staten erlægga en årlig försvarsavgift av 10 kronor för varje hektar eller överskjutande del av hektar av utmålets areal. Avgiften skulle erläggas förskottsvis för varje år senast den 31 december föregående år (65 §). Om gruvinnehavaren försummade att inom stadgad tid erlægga försvarsavgiften, skulle han senast den 1 mars påföljande år till bergmästaren inbetala avgiften, ökad med en tiondel, vid äventyr om det försumrades att rätten till gruvan förverkades (66 §). Beträffande förverkande av gruvrätt framhöllo de sakkunniga vikten av att inmutarens rättsställning gjordes säkrare; de föreslogo därför borttagande av ett flertal nu gällande regler, enligt vilka inmutarens underlåtenhet att företaga viss åtgärd medför inmutningsrättens förlust. Inmutningsrätten skulle emellertid enligt förslaget gå förlorad dels om utmål icke blivit sökt inom föreskriven tid eller ansökning om utmål blivit avslagen och dels, på sätt nyss nämnts, om försvarsavgift icke blivit erlagd. Då rätt till gruva förverkats, läge det enligt de sakkunnigas mening i sakens natur att förhållandena, såvitt anginge rätten till själva fyndigheten, skulle återföras till samma läge som före inmutningen. Sålunda skulle, liksom nu får anses gälla, jordägaren äga förfoga över fyndigheten i dess helhet intill dess ny inmutning skedde. Uttryckligen stadgades att gruvinnehavaren skulle gå förlustig all rätt dels till de vid tiden för förverkandet inom utmålet befintliga icke uppfordrade inmutningsbara mineral, dels till de för gruvans styrka och bestånd under jord verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan, dels ock till den mark, som inom eller utanför utmålet blivit upplåten för gruvdriften. Andra anläggningar än nyssnämnda liksom ock de ur gruvan uppfordrade inmutningsbara mineralen skulle, på sätt även nu är stadgat, få kvarligga för gruvinnehavarens räkning under två år; till det som icke inom nämnda tid borttagits, skulle gruvinnehavaren förlora all rätt. Den förverkade egendomen skulle tillfalla jordägaren. Skedde ny inmutning, skulle med rätten till fyndigheten följa rätt till de för gruvans styrka eller bestånd under jord verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan (67 §).

Angående *samäganderätt i gruva* meddelades i 8 kap. bland annat vissa nya regler, varmed särskilt avsågs att stärka minoritetsdelägares rättsställning. I princip skulle delägare icke behöva deltaga i gruvbrytningen i större omfattning än han själv önskade. Å andra sidan finge en delägare ej verkställa större brytning än andra delägare, där han ej ägde majoritet i gruvan eller åtminstone disponerade över halva rösttalet i densamma. Den brytning som enligt nyssnämnda regler verkställdes skulle anses utförd å samtliga delägares lotter (73 §). Delägarna skulle vara pliktiga att i förhållande till de kvantiteter för vilka de anmält sig vilja deltaga i brytningen erlægga de tillskott som erfordrades för bestridande av driftskostnaderna för året. Även tillskott till anläggningskostnad skulle i regel utgå i nämnda proportion. Om emellertid anläggningskostnader förut blivit nedlagda å företaget samt delägarna icke bidragit därtill i förhållande till sina lotter i gruvan, skulle, när fråga uppkomme om nya kostnader av detta slag, en utjämning ske på det sätt att gamla och nya kostnader sammansloges och fördelades på de i brytningen deltagande i samma förhållande som driftskostnaderna, varefter envar hade att tillskjuta skillnaden mellan vad på honom belöpte och det belopp varmed han förut bidragit till sådana kostnader (74 §). Om delägare under något år gjort tillskott, överskjutande vad å honom i förhållande till hans lott i gruvan belöpte av samtliga tillskott, skulle han för överskottet erhålla fordringsrätt mot delägare, som icke deltagit i tillskotten i förhållande till sin lott i gruvan. Dylik fordran skulle endast kunna uttagas ur den malm som under det ifrågavarande året brötes å annan delägares lott utöver den kvantitet varmed denne själv deltog. I den mån fordringen vore grundad på tillskott till anläggningskostnad skulle den tillskjutande delägaren dock under en tid av femton år kunna göra sig betäckt jämväl ur annan malm än nu sagts. I fråga om sättet för uttagandet av den tillskjutande delägarens fordran föreslogs, med frångående av det nuvarande auktionsförfarandet, att malmen enligt vissa grunder skulle övertagas till sitt saluvärde (75 §). De föreslagna bestämmelserna om samäganderätt skulle tillämpas endast i den mån ej annorlunda avtalats. Vissa föreskrifter angående anställande av gruvföreståndare och dennes befogenheter skulle dock ha karaktären av tvingande rättsbud (68—70 §§).

I 9 kap. upptogos bestämmelser om *övergång av rätt till gruva*. Bland dessa märktes ett stadgande av innehåll, att överlåtelse av gruvrätt icke skulle vara giltig, förrän anmälan om överlåtelsen gjorts till bergmästaren och anteckning om överlåtelsen skett å mutsedel respektive överlåtelsehandling.

De i 10 kap. upptagna bestämmelserna om *tillsyn över gruvdriften* innehöll nyheter i vissa hänseenden. Sålunda föreslogs utsträckning av den bergmästaren tillkommande rätten att vaka över gruvans framtida bestånd till att även i viss mån gälla sättet för hushållningen med mineraltillgången (81—82 §§). I förslaget medtogos även särskilda regler angående arbetarnas bostadsförhållanden. Om gruvan vore belägen på sådant avstånd från bebyggd ort att det icke skäligen kunde påfordras att arbetarna skulle där vara bosatta, skulle det åligga gruvinnehavaren att sörja för att arbetarna vid eller i närhe-

ten av arbetsstället erhöle tillgång till en efter ortens förhållanden avpassad bostad. Vid arbete av tillfällig art eller beträffande arbetare, som hade sitt egentliga hemvist å annan ort, skulle gruvinnehavaren tillhandahålla natthärbärge motsvarande skäligen fordringar på en tillfällig bostad (86 §).

I 11 kap. gåvos bestämmelser om *tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning*. Det skulle tillkomma Kungl. Maj:t att föreskriva att gruvinnehavaren skulle under viss tid till inhemsk förbrukare avstå viss del av årligen utvunnen myckenhet malm eller annat inmutningsbart mineral av viss beskaffenhet till därå vid leveransen gällande inhemskt marknadspris samt på villkor i övrigt som stode i överensstämmelse med rådande handelsbruk. Sådan föreskrift skulle dock icke få meddelas, där den ifrågavarande malmen av gruvinnehavaren uteslutande användes för förädling inom riket. Där malmen delvis användes för inhemsk förädling och delvis exporterades, skulle skälig hänsyn tagas till gruvinnehavarens och förutvarande avnämares behov av malmen för förädling inom riket (91 §). I förslaget gåvos närmare regler angående förfarandet i ärende av omförmälda slag (92 §). Enligt en särskild bestämmelse skulle gruvinnehavare icke få deltaga i någon överenskommelse, som avsåge uppehållande på konstlat sätt av prisen på gruvprodukter på den inhemska marknaden (93 §).

Den av de sakkunniga föreslagna *rätten för kronan att övertaga gruva* reglerades i 12 kap. Kronan skulle vara berättigad att vid utgången av sextionde kalenderåret efter det, under vilket utmålsförrättningen förklarats avslutad, övertaga gruvan med dess tillhörigheter. Begagnades ej inlösningsrätten vid nämnda tidpunkt, skulle den stå kronan öppen vid utgången av vart tjugonde år därefter (94 §). Om kronan ville övertaga gruva, skulle underrättelse där-om meddelas gruvinnehavaren senast fem år före övertagandet, varjämte frågan senast ett år före övertagandet skulle fullföljas genom stämning till domstol (95 §). När gruva övertoges av kronan, skulle dels själva fyndigheten jämte brutna men icke uppfordrade mineraliska produkter, dels ock de i gruvan befintliga, för dess styrka och bestånd verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan utan lösen tillfalla kronan. Övriga anläggningar ävensom inventarier, redskap och förråd skulle kronan äga rätt att inlösa samt jämväl vara pliktig att inlösa, i den mån egendomen vore nödig eller nyttig för fortsatt gruvdrift i oförändrad omfattning, där sådan betingades av kända mineraltillgångar. Lösen skulle erläggas efter egendomens dåvarande värde för fortsatt gruvdrift. Kronan skulle jämväl vara pliktig återgålda utgiven marklösen (96 §). Angående förfarandet vid övertagandet samt andra därmed sammanhängande förhållanden innehöll förslaget närmare bestämmelser.

I 13 kap. upptogos slutligen *särskilda bestämmelser* angående klagan över bergmästarens beslut, forum och åtalsrätt.

Enligt *övergångsbestämmelserna* skulle den föreslagna gruvlagen i princip icke äga tillämpning på rättsförhållanden som grundlagts genom inmutning, som blivit sökt före lagens ikraftträdande, eller genom utmålsläggning, som blivit verkställd före nämnda tidpunkt. Från denna regel gjordes dock undan-

tag i flera viktiga avseenden. Sålunda skulle åtskilliga nu gällande förverkandegrunder borttagas beträffande äldre gruvföretag. De nya reglerna om försvar av gruvrättighet, samäganderätt, övergång av rätt till gruva samt ordningen för gruvsdrift skulle med vissa modifikationer äga tillämpning även på äldre gruvor.

Det av gruvlagstiftningssakkunniga framlagda förslaget representerade icke någon enhällig mening bland de sakkunniga. *Reservationer* mot väsentliga delar av förslaget anfördes av herrar Asplund och Bernh. Eriksson.

Herr *Asplund* erinrade i sin reservation om de för utredningen lämnade direktiven, enligt vilka den nya lagstiftningen borde grundas antingen på ett rent koncessionssystem eller ett blandat koncessions- och inmutningssystem, som på ett bättre sätt än det nuvarande inmutningssystemet tillgodosåge det allmänna intresset av att landets malmtillgångar på lämpligaste sätt tillvaratoges och utnyttjades. Enligt reservantens mening uppfyllde förslaget icke de krav, som borde ställas på en ny lagstiftning, nämligen att nyupptäckta fyndigheter i högre grad och mera direkt bringades under det allmännas inflytande, varigenom större möjlighet bereddes att förebygga ett ur samhälls- lig synpunkt oekonomiskt förlösande av landets mineralskatter samt att främja uppkomsten och utvecklingen av en inhemsk förädlingsindustri. På grund härav framlade reservanten ett lagförslag, som i åtskilliga punkter, dock med bibehållande av inmutningssystemet, avvek från de sakkunnigas förslag.

Herr *Eriksson* sade sig förorda ett system med fri skärpningsrätt för fyndighets undersökande i förening med modifierat koncessionssystem för den egentliga gruvsdriften. Reservanten anförde härom bland annat följande:

I likhet med de sakkunnigas flertal ansåge reservanten, att en för gruvor å såväl kronojord som enskild jord i allt väsentligt lika lagstiftning borde komma till stånd, men i olikhet med majoriteten hölle reservanten före, att denna lagstiftning borde utgå från att alla inmutningsbara mineral skulle falla inom statens intresseområde. Några berättigade skäl varför jordägaren och icke kronan skulle äga att tillgodogöra sig å enskild mark nyupptäckta mineralfynd förefunnes icke. Frukterna av det arbete som nedlagts på jordens odling och förbättrande borde tillfalla odlaren, men till de naturvärden som vore gömda i jordägarens mark vore han icke mera berättigad än övriga samhällsmedlemmar.

Vad anginge valet mellan inmutningssystem och koncessionssystem hade helt naturligt vardera systemet sina fördelar och sina brister. Det kunde icke förnekas att ett system som gäve fyndighetens upptäckare fri och okontrollerad äganderätt till upptäckten stimulerade till fyndigheters eftersökande. Men häremot måste vägas alla de nackdelar detta förhållande skapade. Därigenom utlämnades malmförekomsterna — enligt de sakkunnigas förslag även de å kronojord — till okontrollerad exploatering med därav följande mutsedels- jobberi, gruvspekulation och möjlighet för enskilda kapitalister eller kapital- sammanslutningar att för egen vinning tillgodogöra sig även de största och värdefullaste fyndigheter. Starka ekonomiska sammanslutningar kunde in- köpa inmutningar och gruvor i obegränsad omfattning och utan kontroll från samhällets sida antingen upptaga en omfattande gruvrörelse eller låta fyndig- heterna ligga obrutna. Därigenom kunde de, utan att komma i kontakt med det föreslagna förbudet mot konstlad prisförhöjning, skapa sig en monopol- ställning beträffande mera sparsamt förekommande malmkvaliteter. Den på-

stådda fördelen hos inmutningssystemet, att upptäckaren, oavsett om personliga eller ekonomiska förutsättningar för uppgiften föreläge, tillförsäkrades förfogande- och äganderätt till fyndigheten, vore för den ekonomiskt svaga upptäckaren i regel av mindre värde men frammanade uppenbara missförhållanden. Då upptäckaren icke ägde för uppgiften nödiga resurser, måste han avbryta undersökningsarbetet, så snart fyndigheten blottats så pass att utmål kunde erhållas. Han sökte sedan sälja fyndigheten eller ock satte han i gång ett föga bärkraftigt gruvföretag. Sökte han att försälja fyndigheten, finge han i följd av den bristfälliga undersökningen och bristande affärsförbindelser en ringa ersättning även för en måhända värdefull gruva.

Under högkonjunkturer ingångsattes helt planlöst ett flertal för det normala malmbehovet fullständigt onödiga gruvföretag. I brist på nödigt kapital anordnades driften primitivt och av denna anledning eller i brist på socialt intresse eftersattes de nödvändigaste anordningarna för arbetarnas bekvämlighet. I andra fall utfördes däremot större förberedelsearbeten än som varit behöfligt; arbetarbstäder uppfördes i stor omfattning och en stor arbetsstyrka bosatte sig på platsen, varför kommunen med upplånade medel måste uppföra kostsamma skolhusbyggnader och lösa andra kommunen vidkommande uppgifter. Så snart lågkonjunkturer åter började inträda och även tidigare upphörde arbetet. Arbetarna finge söka sig till andra platser, och om verklig arbetsbrist rådde finge kommunen träda till för familjernas underhållande. Sådant gruvföretag hade i regel icke vare sig nationalekonomiskt eller privat-ekonomiskt berättigande. Malmfyndighetens utnyttjande skulle ha sparats, till dess behov av malmen föreläge. Missgrepp av dylikt slag kunde visserligen förekomma inom alla näringsgrenar, men ingenstädes bleve de sociala verkningarna så svåra som inom gruvhanteringen. Om enskilda tillätes utnyttja förekommande malmer, borde åtminstone krävas sådan ordning, att de vid företaget anställda finge en någorlunda tryggad ställning med ordnade bostads- och samhällsförhållanden. Behovet av malm vore ingalunda så stort, att lagstiftningen behövde stimulera fram nya icke bärkraftiga företag.

En annan olägenhet med det okontrollerade tillgodogörandet av malmförekommsterna vore den obehindrade malmexporten. Även om för närvarande sakkunnades förutsättningar att uppamma en inhemsk järnhantering för förädling av de fosforrika malmer som nu utnyttjades för export, kunde med teknikens utveckling förhållandena i detta avseende komma att ändras. Och även om, som sannolikt vore, vårt lands malmtillgångar tålte den nuvarande exporten, innebure detta icke något löfte om att icke exporten kunde ökas i en omfattning, som kunde bliva allvarligt betänklig. Att genom exportförbud reglera malmhushållningen vore ur skilda synpunkter icke någon lämplig utväg. Omsorgen om framtiden syntes uppfordra statsmakterna att hålla sin kontrollerande uppmärksamhet fäst på ifrågavarande företeelse.

Yttranden¹ över gruvlagstiftningssakkunnigas förslag.

De myndigheter och sammanslutningar, som avgåvo yttranden över gruvlagstiftningssakkunnigas förslag, ansågo i allmänhet att förslaget, efter omarbetning i vissa hänseenden, borde läggas till grund för utarbetande av en ny gruvlag.

Beträffande den principiella frågan om inmutningssystem eller koncessionssystem blev de sakkunnigas ståndpunkt, att en ny gruv-

¹ Här bortses från socialiseringsnämndens yttrande, som längre fram särskilt redovisas.

lagstiftning borde grundas på inmutningssystemet, tillstyrkt eller lämnad utan erinran av *samtliga* hörda myndigheter och sammanslutningar. I åtskilliga yttranden betonades inmutningssystemets företräden framför koncessionssystemet. Sålunda anförde *ingeniörsvetenskapsakademien* bland annat följande:

Akademien ville uttala sin tillfredsställelse över att de sakkunniga efter ingående överväganden kommit till samma uppfattning, som den akademien tidigare givit uttryck åt, nämligen att inmutningssystemet borde i princip bibehållas. De skäl, som återopats till stöd härför, hänförde sig dels till nödvändigheten att äga ett system som — genom att tillförsäkra upptäckaren en verklig rätt till den upptäckta fyndigheten — skapade lockelse till efterforskande och undersökning av nya malmförekomster och dels till det sätt, varpå malmfyndigheterna i vårt land förekomme. Såsom belysande för inmutningsrättens betydelse för nya fyndigheters efterforskande ville akademien hänvisa till de betydelsefulla upptäckterna av stora malmförekomster i Västerbottens län, vilka blivit gjorda sedan förbudet mot inmutning å kronojord i de nordligaste länen för andra mineral än järnmalm år 1918 upphävts. Dessa malmfynd hade framkommit efter årslånga systematiskt bedrivna undersökningar under anlitande av olika vetenskapliga metoder. Denna väg torde även bli den karakteristiska vid uppdagandet av nya, ännu okända malmtillgångar. Endast i sällsynta undantagsfall kunde några fynd av betydelse numera tänkas tillkomma av en slump. Inmutningsrätten vore sålunda icke en förmån som utan större arbete eller kostnad tillföle inmutaren, utan varje fynd föreginges av omfattande och med stora utgifter förenade arbeten, som för övrigt relativt sällan kunde beräknas leda till positivt resultat. Givetvis vore det otänkbart, att arbeten av sådan art skulle komma till utförande, om icke lockelse funnes, att vid de enstaka tillfällen då ett gott fynd gjordes efter många misslyckanden, upptäckaren finge draga största möjliga fördel av detsamma. Akademien ville även understryka de sakkunnigas uttalanden rörande den inverkan, som de svenska malmernas förekomstsätt borde hava i valet mellan inmutnings- och koncessionssystem. Våra inom vida, delvis obebodda områden spridda vertikala eller lutande malmlinser, täckta av kvartära avlagringar, företedde ur upptäckarsynpunkt så grundväsentliga olikheter mot fyndigheternas förekomstsätt i de länder där koncessionssystem tillämpades, att någon direkt jämförelse vore omöjlig att göra.

Det reservationsvis framlagda förslaget om ett modifierat koncessionssystem vore däremot ägnat att väcka de starkaste betänkligheter. Om det vore så att man med hänsyn till nödvändigheten att locka till upptäcksarbeten på detta område funnit erforderligt att tillerkänna inmutningssystemet en förstahandsställning, syntes nämnda förslag föga konsekvent. Givetvis låge det ingen lockelse i att endast bli tillerkänd rätten att med dryga kostnader undersöka en fyndighet. Endast då gäve inmutningsrätten åt upptäckaren en förmån, om han, för så vitt ekonomiska förutsättningar funnes, hade visshet att genom den upptäckta fyndighetens exploatering få ersättning för sina uppoffringar under efterforsknings- och undersökningsarbetet.

Ur synpunkten av de intressen som akademien bevakade funnes icke anledning att principiellt motsätta sig sådana åtgärder, vilka kunde vara ägnade att öka det allmännas inflytande över malmtillgångarnas tillgodogörande, men en bestämd förutsättning härför vore att grunderna för en önskvärd livaktighet i fråga om malmetningen icke därigenom rubbades och att produktionsbetingelserna i övrigt icke försämrades.

Vidkommande frågan om jordägarens andelsrätt i gruvföretag gavs i åtskilliga yttranden uttryck åt den uppfattningen att de sakkunnigas förslag innebure ett alltför starkt gynnande av jordägaren. I detta hänseende riktade sig kritiken särskilt mot den del av förslaget som avsåg införande av rätt för jordägaren att njuta avgäld ur gruvföretag.

Sålunda avstyrkte *järnkontoret* sistnämnda del av förslaget samt anförde härom följande:

Enligt järnkontorets mening föreläge icke några bärande skäl att gynna alla jordägare med en rätt som icke nu finnes och som då den framkommit i tidigare förslag allenast avsett en företrädesrätt för kronan med hänsyn till dess särskilda ställning. Genom en rätt till avgäld för jordägaren lades ytterligare en tung börda på en näring som redan förut arbetat under svåra förhållanden, och jordägaren tillfördes en extra förmån som icke motsvarades av något produktivt arbete från hans sida. För det intrång i jordäganderättens utövning, som följde av gruvföretaget, erhöle jordägaren full ersättning, och då jordägaren principiellt fränkants företrädesrätt till mineralen i jorden, syntes ej föreligga anledning, varför han skulle taga del i gruvföretagets vinst utan att han själv inträtt däri. Det berättigade intresse jordägaren kunde ha att få draga ekonomisk fördel av gruvföretaget hade av ålder tillgodosetts genom rätt för jordägaren att taga del i själva företaget, en form som sålunda gjorde jordägaren till en ny produktionsfaktor. Det hade nu invänts att den kapitalfattige jordägaren icke hade möjlighet att begagna sig av denna utväg och att hans svaga ekonomiska ställning ävenledes försvårade möjligheten att genom avyttring utnyttja ifrågavarande rätt med tillbörlig ekonomisk fördel. Dessa invändningar komme emellertid att väsentligen förlora sin betydelse om lagförslaget i övrigt upphöjdes till lag. Jordägaren behövde nämligen icke anmäla sig till begagnande av sin jordägareandel, med mindre regelbunden brytning pågått inom hans ägovälde viss tid och i varje fall icke förrän viss tid efter utmålsförrättningen. Härigenom hade ökat tillfälle beretts jordägaren att vinna bestämmd uppfattning om gruvföretagets värde, innan han behövde bestämma sig. Och vidare kunde jordägaren, sedan han ingått i företaget, enligt de föreslagna bestämmelserna om samäganderätt i gruva icke tvingas att deltaga i brytningen i större omfattning än han själv önskade. På grund av vad sålunda anförts avstyrkte järnkontoret förslaget i vad därigenom stadgades införande av allmän rätt för jordägare till avgäld av gruvföretag. I allt fall vore den föreslagna avgälden av 25 procent å nettovinsten alltför hög. En sådan beräkning kunde leda till orimliga resultat. Om överhuvud avgäld skulle utgå med mera avsevärt belopp, borde jordägaren vara skyldig tåla avdrag för de år då företaget gått med förlust.

Ingenjörsvetenskapsakademien anförde i denna del följande:

Akademien ansåge allvarlig erinran kunna göras mot de föreslagna bestämmelserna om rätt för jordägaren att njuta avgäld av gruvföretaget. Dessa bestämmelser innebure ett väsentligt avsteg från inmutningsrättens princip, enligt vilken jordägaren skulle vara berättigad att inträda som med inmutaren likställd delägare i gruvdriften och taga sin andel av eventuell uppträdande vinst eller förlust. Om nu jordägaren, på sätt som skett i förslaget, dels gäves en oproportionerligt lång betänketid att avgöra, om han skulle taga de med företaget förenade riskerna eller icke, och dels — om hans beslut härutinnan ginge i negativ riktning — likväl tillerkändes del i eventuellt uppkommande vinst, bleve situationen för inmutaren avsevärt försämrad, och den

uppmuntran till malmletning och gruvbrytning, som inmutningssystemet skulle skapa, bleve till väsentlig del eliminerad.

I fråga om tillgodoseendet av jordägarens intressen syntes det akademien endast förefinnas två antagbara möjligheter: *antingen* att jordägaren tillerkändes rätt till inträde i gruvföretaget på villkor jämförliga med dem som gällde för inmutaren *eller* att han förvägrades sådan rätt men i stället tillerkändes skäligen avgäld såsom ersättning för att inmutaren finge disponera hans jordägareandel. Skulle jordägaren likväl givas förmånen att välja mellan dessa båda utvägar, borde sådant val ovillkorligen träffas senast vid utmålsförrättningen.

Såsom förslaget utformats i fråga om beräkandet av avgälden kunde resultatet bli att jordägaren — sett på längre sikt — måhända ensam finge hela vinsten av företaget, medan inmutaren-gruvägaren, som nedlade kapital på rörelsen, finge vidkännas förlust. Ett gruvföretag vore nämligen i högre grad än de flesta andra industriella företag underkastat kraftiga variationer i avseende å avkastningen. I regel arbetade en gruva med en synnerligen smal marginal mellan försäljningspris och produktionskostnader. Vid tillfälligtvis inträffande goda konjunkture kunde vinsterna på grund av produktionens stora tontal visserligen bli betydliga, men vid försämrat marknadsläge kunde det å andra sidan mycket lätt uppstå förluster. Att rörelsen icke under sådana förlustår nedlades sammanhängande med att företagen i regel hade synnerligen stora fasta omkostnader, med vilka under alla omständigheter måste räknas, och att det därför kunde vara ekonomiskt fördelaktigare att trots betydande förluster driva företaget än att avbryta driften, i vilket fall förlusten skulle bli ännu större. Det syntes akademien nödvändigt, att för beräkandet av avgälden gruvägaren medgäves rätt att från årets vinst avdraga de icke förut täckta utgifterna under föregående år. Därest dylikt avdrag icke medgäves, vore det att antaga att avgälden skulle komma att bereda jordägaren en i förhållande till inmutarens behållning alldeles oskäligen vinstandel. Vidare vore akademien av den uppfattningen att om jordägaren överhuvud taget skulle tilläggas någon alternativ rätt att uppbära avgäld denna icke borde överstiga 10 procent av nettovinsten.

Svenska teknologföreningen ansåg att någon avgäld icke borde tillkomma jordägaren. Såsom skäl härför anförde föreningen följande:

Om jordägaren icke ville ikläda sig den ekonomiska risk som han löpte genom att anmäla sig vilja begagna sin jordägareandel, borde han icke heller få njuta inkomst av ett företag på vars ekonomiska framgång han hyste tvivel. Att under sådana förhållanden medgiva honom andel i vinsten vore att gynna honom oskäligt. Utan att ha lagt ned penningar i företaget skulle han få del i uppkommande vinst men icke behöva bli lidande i händelse av förlust. Emellertid hade jordägaren möjligheten att inom lagstadgad tid anmäla sig till begagnande av sin jordägareandel utan att därför — enligt de föreslagna bestämmelserna om samäganderätt — vara skyldig deltaga i brytningen i större omfattning än honom för gott syntes. Ville jordägaren icke förty söka göra sig en riskfri inkomst, stode honom alltid den utvägen öppen att sälja sin jordägareandel, en utväg som ganska ofta torde anlitas.

Även *Sveriges industriförbund* fann de föreslagna bestämmelserna angående jordägarens andelsrätt vara mindre väl avvägda. Enligt förbundets mening borde jordägaren sist vid utmålsförrättningen ha att bestämma sig för om han ville bli utlöst från sin jordägareandel med avgäld eller icke. Avstode han från avgälden, skulle det emellertid därefter stå honom fritt att vänta

intill två år med ett slutligt avgörande, om han ville delta i den framtida brytningen.

Föreningen *bergshandteringens vänner* avstyrkte helt bestämmelserna om avgäld till jordägaren samt anförde härom bland annat följande:

Ifrågavarande bestämmelser utgjorde lagförslagets betänkligaste del, i det att de delvis upphävde den nödvändiga stimulans som låge i ett lämpligt inmutningssystem. Då de sakkunniga som alternativt bibehållit den gamla principen om jordägarens rätt till hälften av fyndigheten under förutsättning av hans deltagande i de med gruvdriften förenade kostnaderna, hade de tydligen erkänt denna princip såsom riktig och rättvis. Under sådana förhållanden vore det svårt att förstå att de velat som ett annat för jordägaren valfritt alternativ införa ett avgäldssystem, som helt och hållet kullkastade den ekonomiska grundvalen för jordägarens andelsrätt. De betänkligheter, som detta principiella avsteg från förutvarande bestämmelser måste väcka, ökades ytterligare vid en granskning av förslagets utformning i förevarande del. Framför allt måste man taga bestämt avstånd från såväl avgäldens storlek av 25 procent på nettovinsten som ock det sätt, varpå avgälden skulle utgå till jordägare som ej gjort något för att tillhandahålla landet de under hans jord befintliga naturtillgångarna. Oavsett om ett gruvföretag under flera år lämnat förlust, skulle jordägaren det eller de år, då rörelsen lämnade ett överskott, bliva delaktig i vinsten, utan att gruvägaren först ägde rätt att göra avdrag för förut redovisad förlust. Av en specialutredning, som en av föreningens styrelseledamöter verkställt angående de föreslagna bestämmelsernas verkningar beträffande visst bestämt gruvföretag, framginge att företaget — med beräkning i enlighet med de sakkunnigas förslag — under åren 1900—1923 skulle ha lidit en förlust av 1,254,100 kronor, under det att jordägaren skulle ha erhållit en vinstandel av ej mindre än 477,580 kronor. Sannolikt skulle många liknande exempel kunna framdragas för att ytterligare belysa bestämmelsernas skadliga verkningar. Bestämmelserna vore även ägnade att giva anledning till tvistigheter och ständiga slitningar mellan gruvägare och jordägare. Därest mot vad föreningen sålunda anført en årlig avgift likväl ansåges böra utgå till jordägaren, syntes grunden för en sådan avgift böra vara att gruvägaren skulle till jordägaren årligen avstå en viss del, förslagsvis en sjuttiofemtedel, av de ur fyndigheten utvunna försäljningsbara produkterna.

Värmländska bergsmannaföreningen ansåg den föreslagna avgälden av 25 procent på nettovinsten vara alldeles för högt tilltagen. Med ledning av sifferuppgifter, hämtade från ett visst mellansvenskt gruvföretags deklARATIONER, ansåge sig föreningen kunna fastslå att — om den föreslagna avgäldsberäkningen ägt tillämpning — jordägaren i förevarande fall under åren 1902—1923 skulle ha erhållit en inkomst av 223,000 kronor, medan gruvägarens företagervinst under samma tid skulle ha inskränkt sig till 87,000 kronor.

De föreslagna bestämmelserna om avgäld kritiserades även av de flesta *bergmästare* såsom ledande till alltför starkt gynnande av jordägaren. Sålunda anförde *bergmästaren i västra distriktet* bland annat följande:

Den juridiska doktrinen hade icke lett i bevis, att jordägaren innehade det under hans ytområde liggande djupområdet med äganderätt. Inmutning medförde ej annat intrång i hans rätt än beträffande hans verkliga ägoområde i dagen. För sådant intrång borde jordägaren hållas skadeslös men ej mer. Emellertid skulle de sakkunnigas förslag, om det upphöjdes till lag, i hög

grad ytterligare öka jordägarens befogenheter uti ett ägovälde, som ej vore hans utan statens. Varför jordägaren utan någon risk, utan något besvär, arbete eller kapitalutlägg skulle tillerkännas 25 procent av gruvföretagets vinst vore svårt att förstå. Endast den verkliga ägaren till djupområdet — staten — borde kunna göra anspråk på dylik avgäld, om den i övrigt kunde anses skälig och riktig. Men 25 procent av vinsten vore i regel — och även om de föreslagna beräkningsgrunderna såsom rimligt vore ändrades därhän, att ränta och amortering å det på fyndighetens förvärv och undersökning nedlagda kapitalet finge frändragas bruttot — en alltför betungande avgäld för en så problematisk näring som gruvhanteringen. För jordägaren bleve valet ej svårt, om han finge välja mellan att delta i företaget samt stå därmed förenade risker och att utan någon egen prestation få njuta 25 procent av en annans arbetsvinst. Säkerligen skulle vid sådant förhållande jordägaren, för så vitt han icke själv vore inmutare, sällan eller aldrig göra anspråk på sin jordägareandel.

Kommerskollegium ansåg att den från flera håll förordade procentsatsen av 10 procent vore ekonomiskt riktigare än den av de sakkunniga föreslagna. Vidare framhöll kommerskollegium att avgälden, i stället för att beräknas endast efter nettovinsten under ett år å företaget, borde beräknas efter nettovinsten i medeltal under flera år, t. ex. de fem sistförflutna åren.

Beträffande de föreslagna bestämmelserna om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning gjordes åtskilliga erinringar. I vissa yttranden uttalades därjämte, att om någon reglering av ifrågasvarande förhållanden skulle anses påkallad densamma borde företagas i annan ordning än genom bestämmelsernas införande i gruvlagen.

Järnkontoret hade i princip icke något att invända mot bestämmelserna om anvisande av malm till inhemsk förbrukare. Däremot fann järnkontoret det mindre lämpligt att i lag upptaga en bestämmelse mot konstlat uppehållande av priset å gruvprodukter på den inhemska marknaden.

Ingenjörsvetenskapsakademien fann de föreslagna bestämmelserna ytterst betänkliga, enär desamma icke överensstämde med de grundsatser i fråga om frihet i produktionen, på vilka den nuvarande ekonomiska samhällsordningen vilade. Akademien anförde härom följande:

Det syntes självfallet att malmkonsumenten liksom varje annan varuförbrukare själv borde tillse att han kunde skaffa sig erforderliga råvaror. Ett avsteg från denna regel skulle kunna medföra konsekvenser, vilka ur national-ekonomisk synpunkt måste betecknas såsom olyckliga. Därest en konsument icke hade egen gruva men ansåge sig böra säkerställa sin tillgång till råmaterial, stode det honom fritt att själv förvärva sådan gruva i öppen konkurrens, en utväg som de flesta förädlingsverken i landet för övrigt redan torde ha använt. Men även därförutan hade den inhemska konsumenten alltid förutsättningar att kunna få sitt malmbehov fyllt, då det låge i sakens natur att han kunde betala ett högre pris än den utländske förbrukaren, för vilken malmen med hänsyn till den längre transporten givetvis bleve betydligt dyrare. Exportprisen vore icke — såsom de sakkunniga i sin motivering uppgivit — i allmänhet högre än prisen på den inhemska marknaden. Vidare hade av utredningar, som verkstälts senast av malmkommissionen, framgått att någon brist på malm för tillverkning av tackjärn icke vore att befara inom överskådlig tid. Även beträffande andra malmer syntes något behov av

de föreslagna bestämmelserna ej föreligga. Bestämmelser av detta slag skulle medföra väsentliga olägenheter därutinnan, att de gjorde det svårare för gruvägaren att planera för sin gruvdrift och ordna sina försäljningar genom längre kontrakt. Betydande svårigheter komme att uppstå i sådana fall då enighet ej kunde vinnas i fråga om köpevillkoren. Vad slutligen anginge de föreslagna bestämmelserna mot konstlat uppehållande av malmpriser, borde dylika bestämmelser, om de ansåges erforderliga, meddelas i samband med lagstiftning mot trustbildningar i allmänhet.

Svenska teknologföreningen ansåg att bestämmelserna om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning borde, åtminstone såvitt anginge järnmalm, utgå ur lagförslaget. För närvarande föreläge icke något behov att reglera eller begränsa exportkvantiteterna av fosforfattig och än mindre av fosforrik järnmalm. Skulle den tid komma, då en dylik reglering eller begränsning bleve nödvändig, hade statsmakterna bättre och smidigare medel till sitt förfogande än lagstiftning på sätt nu ifrågasatts.

Sveriges industriförbund fann något behov ej finnas av en lagstiftning, som avsåge att säkerställa det inhemska malmbehovets tillgodoseende. Förbundet anförde härom följande:

Under seklets första decennium hade inom vissa kretsar av den svenska järnbruksvärlden funnits någon oro för den framtida åtkomsten av fosforren järnmalm. Man trodde nämligen att tillgångarna på sådan malm vore starkt begränsade. Emellertid hade det sedermera blivit utrett, att dessa tillgångar vore mycket större än man tidigare vågat förmoda och, även om en viss export försigginge, fullt tillräckliga för den mellansvenska brukshanteringens framtida behov, sådant detta nu kunde överskådas. Förbundet kunde icke dela de sakkunnigas farhåga, att utländska stålverk skulle kunna få så stort behov av Mellan-Sveriges fosforrena järnmalmer att risk kunde uppstå för att de svenska bruken i framtiden icke skulle kunna täcka sitt behov därav. Redan det faktum, att många svenska gruvfält med malm av detta slag, vilka tidigare tillhört utländska ståltillverkare, under senare år övergått i svensk ägo, liksom att återstående i utländska händer befintliga svenska gruvfält praktiskt taget alla vore nedlagda, jävade i viss mån de sakkunnigas uppfattning. Under den tid de svenska lagstiftarna sökt finna lämpliga restriktioner för malmexporten hade i andra delar av världen, t. ex. i Nordafrika, vuxit upp nya gruvindustrier, vilka delvis intagit den plats som de svenska gruvorna varit hindrade eller, av rådande ovisshet beträffande den blivande svenska lagstiftningen, icke vågat intaga. Då arbetskraften i de nordafrikanska länderna vore mycket billig och de enskilda gruvorna hade en hög produktionsförmåga, kunde de mellansvenska järngruvorna, som arbetade med dyr arbetskraft och relativt liten årsproduktion, icke ha stora utsikter att konkurrera, särskilt som frakten till konsumenterna vore praktiskt taget densamma från nordafrikanska och svenska hamnar. Med dessa faktorer för ögonen kunde man vara frestad förutsäga, att export av mellansvensk fosforren järnmalm, även utan restriktioner, knappast komme att i någon större utsträckning bliva lönande. Att under en tid, då bevisligen hela den svenska gruvhanteringen, med undantag av de stora exportfälten, arbetade med stora svårigheter och då utsikterna för framtiden vore så ovissa, genomföra sådana restriktioner mot näringsfriheten som de sakkunniga föreslagit, kunde enligt förbundets mening icke vara förenligt med statskloket. Det borde tvärtom vara statsmakterna angeläget att i en dylik tid lämna denna betryckta näring behövligen lättnader, så att den kunde till det allmännas och de anställdas båtnad åter uppblomstra

Föreningen bergshandteringens vänner ansåg att ifrågavarande bestämmelser lämnade gruvinnehavaren alltför liten trygghet utan att samtidigt giva den inhemska järnhanteringen någon fördel. Bestämmelserna utginge från delvis oriktiga förutsättningar. De sakkunnigas uttalande att det inhemska marknadspriset i regel låge icke obetydligt under exportpriset vore oriktigt. Enligt vad ett stort antal gruvbolag och malmhandlare för föreningen bekräftat förhölle det sig i stället så, att malmpriset på den inhemska marknaden med vissa undantag vore och hade alltid varit ej obetydligt högre än exportpriset. Föreningen yrkade att ifrågavarande bestämmelser måtte uteslutas ur förslaget.

Även *Värmländska bergsmannaföreningen* ställde sig avvisande mot de sakkunnigas förslag i denna del.

Bergmästaren i östra distriktet, som ansåg någon lycklig lösning av frågan om befrämjande av malmförädlingen inom landet icke ha framkommit, förordade att malmexport från de fyndigheter, som blivit utmåslagda enligt 1918 års lag eller som framdeles bleve utmåslagda efter ikraftträdandet av en ny gruvlag, gjordes beroende av Kungl. Maj:ts medgivande. Om en dylik fyndighet vore av den storlek och hade de förutsättningar i övrigt att malm, lämpande sig för inhemsk förädling, kunde i avsevärd omfattning erhållas till billigt pris, borde Kungl. Maj:ts medgivande gestalta sig som en koncessionsakt, inrymmande föreskrift att åt gruvinnehavaren medgäves export av malm i viss omfattning under villkor, att malm för inhemsk förädling likaledes i viss avpassad omfattning stode till förfogande för inhemska järnverk till självkostnadspris.

Bergmästarna i mellersta, västra och södra distrikten ansågo att den föreslagna bestämmelsen mot konstlat uppehållande av malmpriser borde utgå ur förslaget.

Kommerskollegium uttalade att bestämmelser av näringspolitisk art syntes naturligtast ha sin plats i annan lag än gruvlagen. I övrigt gjorde kollegium invändningar mot de föreslagna bestämmelserna och yttrade härutinnan följande:

Kollegium delade givetvis de sakkunnigas önskan, att den inhemska malmförädlingen måtte kunna beredas fördelen av säkrad tillgång till billig malm. Det syntes emellertid allvarligt kunna ifrågasättas, huruvida något verkligt behov av föreskrifter rörande tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning föreläge. Erfarenheten syntes icke giva vid handen, att den svenska malmförädlingsindustrien beretts några svårigheter att förvärva inhemsk malm av önskade kvaliteter genom pågående export av sådan malm, och de sakkunniga hade ej heller påstått att så varit förhållandet. Genom den av föreningen bergshandteringens vänner förebragta utredningen syntes det ock vara klarlagt, att det inhemska marknadspriset i mellersta och södra Sverige, åtminstone vad beträffade järnmalmen, som regel låge över exportpriset. Under sådana förhållanden torde det icke möta några större svårigheter för inhemsk förbrukare av malm att få sitt behov fyllt, om han ville betala gängse marknadspris och kunde prestera säkerhet för betalningen. Det vore därför tämligen överflödigt att ålägga gruvinnehavaren att avstå malm. Då emellertid bestämmelser av förevarande art måste anses innefatta en viss framtida trygghet för järn- och metallindustrien, ansågo sig kollegium icke böra fram-

ställa någon erinran mot deras intagande i gruvlagen, helst som de icke torde behöva medföra större men för gruvhanteringen. Vad särskilt anginge det föreslagna stadgandet mot konstlad prisbildning, syntes det emellertid i hög grad ovisst, huruvida den med stadgandet avsedda verkan vore att motse. Där- emot kunde stadgandet otvivelaktigt komma att medföra den olägenheten för gruvhanteringen, att man inom densamma bleve förhindrad att ingå jämväl fullt lojala och för intet svenskt intresse skadliga prisöverenskommelser. Då därjämte de sakkunniga själva uttalat, att några monopolistiska företeelser icke visat sig på gruvindustriens område i Sverige och alltså något särskilt behov av omedelbara åtgärder för just denna industri icke syntes vara för handen, ansåge sig kollegium böra påyrka att nämnda stadgande utginge ur förslaget.

Vad härefter angår de föreslagna bestämmelserna om rätt för kronan att övertaga gruva framkommo i yttrandena skiftande om- dömen.

Järnkontoret hemställde att frågan måtte tagas under förnyat överbäggande och att, därest inlösningsrätt för kronan funnes böra införas, denna rätts in- trädande i varje fall måtte göras beroende av att ett påvisligt allmänt behov därav föreläge. Såsom skäl för denna hemställan anförde järnkontoret följande:

Järnkontoret ställde sig mycket tveksamt till de föreslagna bestämmelserna, vilka icke syntes stå i rimligt förhållande till det ändamål som inlösnings- rätten skulle tjäna. Det torde med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke det önskade inflytandet från kronans sida över malmhushållningen kunde beredas statsmakterna genom medel, som mindre ingripande berörde den enskilde gruv- ägarens berättigade intressen. Såsom ofta framhållits vore gruvindustrien i ovanligt hög grad beroende av konjunkturväxlingar. Härtill komme att en gruvägare varken kunde eller borde samtidigt bryta alla gruvor, varöver han ägde rådighet. Vissa fyndigheter måste hållas i reserv, intill dess att andra fyndigheter blivit utbrutna. Till dessa omständigheter syntes de sakkunniga ha tagit alltför ringa hänsyn, i det att den föreslagna inlösningsrätten skulle inträda efter 60 år alldeles oavsett om fyndigheten bearbetats eller hållits i reserv och utan avseende å huruvida gruvägaren kunnat under denna tid vinna täckning för de kostnader som redan nedlagts å gruvan. Med den ovillkorliga rätt att efter viss tid övertaga gruva, som enligt förslaget in- rymts åt kronan, torde det vara att befara, att gruvägaren komme att helt och hållet bliva beroende av den tillfälliga näringspolitiska uppfattningen vid den tid då rätten inträdde. De sakkunniga hade icke ens låtit inlösnings- rätten, såsom i vattenlagen vore stadgat i fråga om vattenkraftsanläggningar, vara beroende av att övertagandet påkallades för tillgodoseende av allmänt be- hov. De skäl som föranlett de sakkunniga att härutinnan göra en skillnad syntes icke järnkontoret övertygande. Vid anläggande av en vattenkrafts- anläggning torde man kunna räkna med ett stadigvarande behov av elektrisk kraft, som gjorde utnyttjandet av en sådan anläggning vida mindre beroende av konjunkturernas växlingar än vad fallet vore med en gruvanläggning.

Järnkontoret framhöll jämväl, att om inlösningsrätt infördes upplåtelse- tiden under inga omständigheter finge göras kortare än de sakkunniga före- slagit eller 60 år. Vidare ansåg järnkontoret — såsom förordats i en av pro- fessorn Arvid Johansson till de sakkunnigas betänkande avgiven reservation — att särskild hänsyn borde tagas till gruvföretag, som producerade malm

för inhemsk förädling. I detta hänseende hemställde järnkontoret att gruva måtte undantagas från inlösningsrätten, om den i gruvan brutna malm, som lämpade sig för inhemsk förädling, under viss tidsperiod, exempelvis 20 år, före den tidpunkt då inlösningsrätten eljest skulle ha inträtt, blivit utslutande använd för inhemsk förädling eller i varje fall utbjuden på den inhemska marknaden.

Ingenjörsvetenskapsakademien avstyrkte de sakkunnigas förslag i denna del och anförde därvid följande:

Förslaget vore ägnat att väcka starka betänkligheter, och akademien hyste allvarliga farhågor för att, om förslaget realiserades, detsamma skulle visa sig medföra olyckliga konsekvenser i avseende å gruvhanterings framtid. Om det också kunde anföras ett visst teoretiskt stöd för den uppfattningen att staten icke borde tillåta inmutning på sina marker, med mindre gruvorna en gång i framtiden bleve statens egendom, syntes det minst sagt omtvistat och ovisst, huruvida motsvarande stöd förefunnes för principens utsträckande till att gälla även inmutningar å enskild mark. Härvidlag borde de praktiska konsekvenserna av en sådan åtgärd ägnas särskild eftertanke. Det vore akademimens bestämda uppfattning att införandet av inlösningsrätten vore ägnad att minska nitet för efterforskning av malm och att sålunda hämma utvecklingen på gruvindustriens område. För den händelse ifrågavarande väsentliga avvikelser från inmutningssystemets grundprincip likafullt skulle genomföras, borde de föreslagna inlösningsbestämmelserna ovillkorligen ändras därhän, att den fria företagarverksamheten icke alltför mycket hämmades. Full ersättning borde sålunda vid inlösningsstillfället utgå till gruvägaren icke endast för anläggningar över och under jord utan även för utförda förberedande gruvarbeten, i den mån de vore nödvändiga eller nyttiga för fortsatt gruvdrift. Dylika bestämmelser vore motiverade icke allenast ur synpunkten av rättvisa och uppmuntran åt företagarinitiativet utan påkallades även för att förebygga den tendens till rovbrytning, som eljest bleve ofrånkomlig. Givetvis borde ersättning även lämnas för den ouppfordrade brutna malmen. Med de brytningsmetoder som numera i regel tillämpades låge vanligtvis stora malmkvantiteter magasinerade i gruvan, och ingen anledning funnes varför dessa produkter, för vilkas brytning gruvägaren nedlagt kostnader och vilka låge färdiga för uppfraktning, skulle avstås till staten utan ersättning. Följden av en bestämmelse, sådan som den de sakkunniga föreslagit, bleve ofelbart att gruvarbetet under åren närmast före överlåtelse tiden ordnades så, att malmlagring i magasinerna underlättes eller att befintliga lager tömdes därifrån, vilket skulle menligt inverka på möjligheterna att senare rationellt bryta gruvan.

Svenska teknologföreningen ställde sig likaledes avvisande samt yttrade bland annat:

Genom inlösningsrätten skulle åtskilliga olägenheter kunna förorsakas på grund av ovissheten om huruvida kronan efter 60 år komme att begagna sin rätt eller icke. Sålunda skulle denna ovisshet troligen föranleda, att vid driften komme att tagas mindre hänsyn till gruvans framtid än om någon inlösen icke vore ifrågasatt. Och om en inhemsk malmförädlare av omtanke om sitt framtida malmbehov förvärvat fyndigheter, vilka såsom reserv skulle ligga obrutna under avvaktan på att en annan fyndighet av samma slag bleve utbruten, skulle hans möjlighet att utnyttja en dylik fyndighet kraftigt beskäras.

Sveriges industriförbund ansåg det ur alla synpunkter förkastligt att i gruvlagen införa ett sådant osäkerhetsmoment som den föreslagna inlösningsrätten innebure. Om — såsom förbundet i annat sammanhang framhållit — det icke föreläge någon risk för en olämpligt stor export av mellansvenska järnmalmer, finnes icke heller något skäl för staten att kontrollerande ingripa i malmhushållningen. De föreslagna bestämmelserna kunde då endast tjäna stats-socialistiska principer.

Även *föreningen bergshandteringens vänner* avstyrkte de sakkunnigas förslag i denna del.

Värmländska bergsmannaföreningen uttalade att själva principen om kronans inlösningsrätt kunde motiveras med behovet av reglerande ingripande på malmexporten. Emellertid ansåg föreningen att åtskilliga andra och lika goda om ej bättre utvägar stode till buds härutinnan, vilka icke så bryskt ingrepe i den enskilda företagarens rätt. Inlösningsrätten borde i allt fall icke göras tillämplig på andra gruvor än sådana som arbetade för export. Den borde vara utesluten även i det fall att en gruva, som tidigare brutits för export, sedermera övergått till produktion huvudsakligen för inhemsk räkning.

Av *bergmästarna* ställde sig bergmästaren i mellersta distriktet avvisande till den föreslagna inlösningsrätten. Även bergmästarna i Gävle-Dala, västra och södra distriktet syntes närmast förorda att någon inlösningsrätt ej tillerkändes kronan. Bergmästaren i östra distriktet uttalade däremot att den i förslaget angivna upplåtelse tiden av 60 år vore alltför lång med hänsyn till att en fyndighet kunde komma att utnyttjas för obegränsad malmexport; under 60 år hunne man mycket väl utbryta även en stor malmförekomst.

Kommerskollegium ställde sig i huvudsak välvilligt till den föreslagna inlösningsrätten, som kollegium ansåg ha tillkommit för tillgodoseende av dels malmpolitiska och dels fiskaliska önskemål. Då emellertid statens organ näpeligens torde bära ingripa reglerande i den inhemska malmhushållningens detaljer utan lämpligen borde inskränka sin verksamhet till ett övervakande mera i stort av malmproduktionen och dess fördelning på den inhemska och den utländska marknaden, syntes grundtanken i det av professorn Arvid Johansson avgivna särskilda yttrandet — däri förordats att inlösningsrätten icke skulle avse fyndigheter vilka uteslutande tillgodogjorts vid inhemska förädlingsverk — vara värd att tillvaratagas vid detaljbestämmelsernas utformande. Beträffande tiden för inträdandet av kronans rätt att övertaga gruva ansåg kommerskollegium de sakkunnigas förslag vara väl grundat och lämpligt avvägt med hänsyn till olika på frågan inverkan faktorer. Kommerskollegium hyste den uppfattningen, att kronan endast i relativt få fall hade någon egentlig fördel av att begagna rätten att övertaga gruva och att inlösningsbestämmelserna huvudsakligen komme att få användning beträffande större fyndigheter.

Utöver vad nu berörts framfördes i yttrandena olika erinringar mot utformningen av de sakkunnigas förslag i dess särskilda delar. För dessa erinringar — till stor del detaljanmärkingar — torde redogörelse få lämnas i samband med specialmotiveringen.

Socialiseringsnämndens förslag.

Socialiseringsnämnden, som förklarade sig ej ämna föreslå någon ändring beträffande redan uppkomna och bestående gruvrättigheter, upptog till behandling frågan om tillgodogörande av oupptäckta eller ej i bruk tagna (sönade) mineraltillgångar. Med stöd av verkställd utredning förslög nämnden härutinnan vissa allmänna grunder på vilka enligt nämndens mening en ny gruvlagstiftning borde uppbyggas. Syftet med de föreslagna nyheterna skulle enligt nämnden vara att giva staten ökad möjlighet att utöva *direkt* inflytande på malmhushållningen och tillgodogöra sig del av vinsterna vid mineralens exploatering.

Själva utgångspunkten för nämndens förslag var att ä g a n d e- och f ö r f o g a n d e r ä t t e n till landets ännu oupptäckta eller ej i bruk tagna mineraltillgångar skulle förklaras tillkomma allenast *staten*. Från denna utgångspunkt skulle gruvlagstiftningen byggas upp efter ett *inmutningssystem*. Enligt detta skulle inmutaren och staten njuta andel vardera med hälften i gruvföretag å inmutad fyndighet. Senast vid utmålsläggningen skulle staten ha anmält till inmutaren, huruvida staten ville bevaka sin andelsrätt. I annat fall skulle inmutaren äga nyttja hela fyndigheten under stadgad upplåtelse-tid. Ägande av den mark varå inmutning skedde skulle ej längre medföra rätt till del i inmutad fyndighet. Däremot skulle jordägaren tillkommande rätt till marklösen och gottgörelse för av gruvdriften föranledd skada eller förlust å mark eller annan egendom utsträckas, så att dylik ersättning utginge med fulla värdet och hälften därutöver, varvid hänsyn skulle tagas jämväl till värde av annan beskaffenhet än rent ekonomisk.

Vidkommande inmutarens rätt skulle denna enligt nämndens förslag få karaktären av en t i d s b e g r ä n s a d n y t t j a n d e r ä t t. Den skulle upphöra efter *trettio* år, räknat från det regelbunden brytning pågått sex månader inom det utmåslagda området eller fem år från utmålsläggningen, såvitt staten senast inom utgången av tjugufemte året gjort anmälan till gruvinnehavaren att den ville övertaga gruvan. Avstod staten från övertagande av gruvan första gången rätten därtill stod öppen, skulle tiden för inmutarens nyttjanderätt förlängas i perioder om femton år, varvid anmälan om statens övertagande av gruvan vid slutet av sådan period skulle ske senast fem år dessförinnan. Vid statens övertagande av gruva skulle själva fyndigheten och de redan brutna mineral som funnes i gruvan jämte de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader samt inrättningar för vandring upp och ned i gruvan utan lösen tillfalla staten. Staten skulle ha rättighet och, på framställning av gruvinnehavaren, skyldighet att inlösa övriga för gruvan gjorda anläggningar och för gruvdriften anskaffade inventarier samt den mark, som inom eller utanför utmålet blivit för gruvdriften tagen i anspråk, i den mån sådan egendom vore nödig och nyttig för fortsatt gruvdrift. Ville staten åt annan överlåta att driva av staten övertagen gruva, skulle den förutvarande gruvinnehavaren äga företrädesrätt därtill, om han i övrigt fyllde de för överlåtelserna uppställda villkor.

Beträffande försvar av gruvrättighet anslöt sig nämnden till gruvlagstiftningssakkunnigas förslag att arbetsskyldigheten skulle ersättas med en årlig försvarsavgift av tio kronor per hektar och att denna avgift skulle, icke såsom nu fördelas mellan jordägaren och staten, utan i sin helhet tillfalla den sistnämnda. Däremot ansåg nämnden — i olikhet mot nyssnämnda sakkunniga — att vid förverkande av gruvrätt den förverkade egendomen, i den mån den ägts av gruvinnehavaren, borde helt tillfalla staten.

En viktig nyhet i nämndens förslag var att statsgruvefält skulle få utläggas icke blott såsom nu å kronojord utan även å enskild jord.

Nämnden grundade sitt principiella ståndpunktstagande huvudsakligen på följande synpunkter:

Beträffande först frågan, vem som rent *juridiskt skulle anses vara ägare* till de ännu oupptäckta eller ej i bruk tagna mineraltillgångarna, kunde ur gällande lagstiftning inga bestämda slutsatser dragas, och inom rättsvetenskapen vore meningarna delade. Nämnden funne emellertid den historiska utvecklingen visa, att staten icke i sin lagstiftning följt en för alla tider fastslagen rättsteori utan vid varje given tidpunkt handlat så som den trodde bäst främja gruvnäringen och gagna landet. Ett sådant förfarande gäve icke rum för någon evig, orubblig rätt för enskild part inom gruvlagstiftningen. Över enskilda parters rättigheter stode det gemensamma folkhushållets — samhällets — krav. Den enskilde måste därför underkasta sig de förändringar, som hänsynen till samhällets intressen kunde påkalla. Vid den praktiska tillämpningen av denna åskådning borde visserligen undvikas vad som med fog kunde anses vara ett obehörigt ingrepp i enskildas rätt. Men något sådant ingrepp kunde icke sägas ske för det fall att staten skulle finna med samhällets fördel förenligt att inskränka eller borttaga den rätt till ännu oupptäckta eller ej i bruk tagna mineral, som enligt gällande lag tillkomme jordägaren eller upptäckaren. Då även jordägarens andelsrätt i fyndighet allenast vore en av kronan på jordägaren överlätten rätt, kunde ett återkallande av denna överlåtelse icke anses som ett ingrepp i jordägarens äganderätt. Vad jordägaren i sådant fall ginge miste om vore allenast del i ett värde, vars tillvaro nu vore för honom antingen fullständigt okänd eller vilket han, genom att icke ha använt sig av sin inmutningsrätt, avstått från att taga i anspråk. Enligt nämndens mening kunde enskildas anspråk på äganderätt till vårt lands oupptäckta eller ej i bruk tagna mineraltillgångar sålunda icke erkännas. De måste anses utgöra en hela folkets egendom. Såsom representant för folket och folkhushållet borde staten hävda den gemensamma äganderätten till dessa naturtillgångar och sålunda åter göra dem till obestridd statsegendom. Nämnden förordade alltså att ännu oupptäckta eller ej i bruk tagna mineraltillgångar skulle förklaras utgöra statens egendom.

Beträffande *jordägarens ställning* i gruvlagstiftningen erinrade nämnden att jordägarens andelsrätt på sin tid varit starkt motiverad av samhällsnyttan och till gagn för gruvnäringen. På grund av omständigheter som nämnden närmare utvecklade vore emellertid gruvnäringen numera icke beroende av de positiva insatser från jordägarens sida som i äldre tid givit denne en privilegierad ställning inom gruvrätten. Vidare hade det blivit vanligt att jordägaren mot kontant ersättning överläte sin andelsrätt till inmutaren. Företaget åsamkades härigenom en för produktionen onödig utgift. Själva förefintligheten av jordägarens andelsrätt gjorde inmutaren obenägen att före utmålsförrättningen eller innan överenskommelse med jordägaren träffats bearbeta sitt fynd mer än vad nödigt vore för erhållande av utmål eller för försvar av detsamma, enär han kunde befara att ett närmare blottande av fyndig-

heten komme att stegra jordägarens anspråk på ersättning för andelsrätten. Företaget komme i så fall senare i gång än vad som betingades med hänsyn till dess egen natur. Enligt nämndens mening tjänade sålunda jordägarens andelsrätt icke längre något för folkhushållet och gruvnäringen gagneligt ändamål. Andelsrätten hade tvärtom förvandlats till en onödig börda för produktionen. Nämnden föresloge därför att jordägarens andelsrätt skulle bortfalla. Emellertid förordade nämnden samtidigt en utvidgning av jordägarens rätt till lösen för avstådd mark och ersättning för skada och intrång. Med hänsyn till det affärsmässiga syftet med de till gruvägaren avträdde områdena och då dessa ofta kunde ha ett värde för jordägaren utöver det som den avstådda marken i ekonomiskt avseende representerade — ett s. k. ideellt värde — ansåge nämnden att jordägaren borde tillerkännas lösen och annan ersättning efter i huvudsak samma grunder som i tillämpliga delar av vattenlagen vore stadgat.

Angående frågan huruvida *upptäckaren* fortfarande borde erhålla en särställning i gruvlagstiftningen erinrade nämnden därom, att ju större förmåner som lämnades åt finnaren av nya fynd desto större vore utsikterna att dolda mineral skulle komma i dagen. Ett land såsom vårt, där mineraltillgångarna vore kringspredda och svårfunna, hade därför större anledning att premiera upptäckaren än ett land, där mineralens förekomst vore sådan att fyndigheterna vore mer eller mindre allmänt kända och där själva letandet således hade mindre betydelse. Visserligen hade de nya letningsmetoderna givit staten ökad möjlighet att själv bedriva en så effektiv upptäcksverksamhet, att det allmännas intresse av att upptäckter göras icke numera vore i samma grad som tidigare beroende av enskildas åtgärder. Det syntes dock än så länge vara uteslutet, att statsmakterna skulle kunna enas om att anslå de mycket stora belopp, som på grund av malmernas spridda förekomst och de stora geografiska områden det här vore fråga om skulle erfordras till ett statligt malmletarorgan, vilket kunde tillräckligt effektivt ersätta de enskilda letarna. De förbättrade, nyuppfunna metoderna för malmletandet innebure ej heller, att de enskildas verksamhet på området kunde tänkas undvara den stimulans som låge i att upptäckaren tillerkändes en privilegierad ställning i lagstiftningen.

Nämnden funne de statliga uppgifterna inom gruvnäringen kunna uttryckas så, att det gällde dels att egga till upptäckande av nya mineralfyndigheter och att säkerställa bedrivande av rationell gruvhantering, dels att bereda det allmänna nödigt inflytande över fyndigheternas utnyttjande och största möjliga vinst av deras avkastning. Formerna för utövandet av sagda inflytande och sättet för utnyttjandet av mineralfyndigheterna kunde och borde växla, allt eftersom folkhushållets intressen under ett visst tidskede bäst tillgodosåges på det ena eller andra sättet. Visserligen borde staten, då det gällde viktigare och sannolikt vinstgivande malmtillgångar, aktivt deltaga i gruvhanteringen och således själv uppträda som företagare. Förutsättningen härför måste dock vara att den statliga gruvdriften kunde förväntas giva ett produktionsresultat, som icke understeg det som framkomme vid enskild drift. Den från gruvlagstiftningen artschilda frågan om formerna för en eventuell statlig gruvdrift måste därför underkastas en sorgfällig undersökning, innan staten kunde anses rustad att uppträda som självständig gruvföretagare. Om staten själv uppträdde som gruvföretagare utgjorde detta emellertid icke anledning att utestänga andra från rätten att idka gruvdrift på basis även av nyinmutade fyndigheter. Nämnden funne således att inrättande av statsmonopol på gruvdrift för närvarande icke borde ifrågakomma. Med hänsyn till vad förut anförts om vikten av en effektiv letarverksamhet förordade nämnden bibehållande i modifierad form av inmutningssystemet.

Huruvida förhandsrätten till ett fynd borde tillerkännas inmutaren även gentemot *staten*, vore en fråga av stor räckvidd. Det kunde tänkas att *staten* borde förbehållas rätten att vid varje nyupptäckt pröva, huruvida den, givetvis mot skälig belöning till upptäckaren, ville övertaga fyndigheten eller ej. Enligt nämndens mening vore emellertid skälen för att *staten* skulle under nu rådande förhållanden förbehålla sig rätten att ensam utnyttja av enskilda nyinmutade fyndigheter icke av den styrka eller art, att de olägenheter som därav skulle möta uppvägdas. Nämnden ville däremot föreslå att den andelsrätt, som för närvarande tillkomme jordägaren och som enligt vad nämnden uppvisat förlorat sitt berättigande, i stället skulle tillfalla *staten*. Denna hälftenrätt borde *staten* icke utan tvingande skäl använda till att i gruvföretaget ingå som passiv delägare, den där utan egen kostnad och risk lade sig i efterhand för att träda till först om företaget visade sig gå bra. *Staten* borde i regel antingen aktivt använda sin andelsrätt, genom att från början gå med i företaget med dess kostnader samt taga både de risker och de vinster som därutav kunde följa, eller arrendera bort andelsrätten eller också avstå från att göra densamma gällande. — I de fall där *staten* funne det lämpligt att ingå som aktiv meddelägare i företaget torde det för inmutaren i de flesta fall vara en fördel att få *staten* som kompanjon vid startandet och utvecklandet av gruvdriften.

Den andra hälften av fyndigheten borde av *staten* upplåtas till inmutaren. Emellertid borde inmutaren icke för all framtid vara tillförsäkrad rätten att utnyttja den sålunda upplåtna hälftendelen. Ett sådant förfarande skulle nämligen ha inneburit att *staten* för all framtid avhände sig rätten till en naturtillgång som den principiellt förfogade över. Detta förefölle av flera skäl icke lämpligen böra ske. Vad särskilt malmerna beträffade kunde förhållanden lätt inträffa, som av malmpolitiska, fiskaliska eller andra skäl gjorde det önskvärt, att *staten* kunde återtaga förfoganderätten över till enskilda upplåtna malmtillgångar. Den rätt att exploatera en del av en landets naturtillgång, som gäves inmutaren, borde således begränsas genom en rätt för *staten* att efter viss tid återtaga förfoganderätten över sin egendom. *Staten* borde med andra ord ha rätt att efter viss tid övertaga gruva; givetvis med rättighet och skyldighet att inlösa även gruvan tillhörande anläggningar.

Tidpunkten för gruvans återfall till *staten* borde sättas så, att både inmutarens och *statens* intressen till gagn för folkhushållet bleve i möjligaste mån tillgodosedda. Vid fastställande av upplåtelsetidens längd vore det av vikt från vilken tidpunkt upplåtelsen började räknas. Erfarenheten hade visat att många gruvföretag, särskilt större sådana, ej hunne få brytningen i gång förrän en längre tid efter utmålsläggningen. Med hänsyn härtill förordade nämnden att upplåtelsen skulle räknas först från den tidpunkt, då regelbunden brytning pågått sex månader inom det utmålslagda området. För att förhindra att en fyndighet utan tvingande skäl finge ligga outnyttjad borde dock upplåtelsetiden alltid kunna räknas från utgången av femte året efter utmålsläggningen. Skulle särskilda förhållanden tala därför, borde sistnämnda tidsperiod av Kungl. Maj:t kunna förlängas. Under nu angivna förutsättningar borde själva upplåtelsetiden sättas till trettio år, med femårig uppsägnings-tid. En längre upplåtelsetid än den sålunda föreslagna skulle säkerligen i många fall blott komma att göra *statens* inlösningsrätt illusorisk, när fyndigheten skulle hinna utbrytas eller alltför starkt minska i värde. En tidrymd av trettio år finge å andra sidan anses vara tillräckligt lång för att giva företagaren tillfälle att taga ut ersättning för sina kostnader och en skälig vinst, där sådan överhuvud taget stode att vinna. Genom skyldighet för *staten* att inlösa vissa anläggningar vid gruvan kunde företagen nämligen befrias från att behöva räkna med en slutamortering under upplåtelsetiden av hela an-

läggningskapitalet. Sedvanliga årliga avskrivningar och amorteringar å byggnader, maskiner och vissa gruvarbeten m. m. måste betraktas såsom löpande kostnader och borde skäligen belasta de årliga driftsresultaten.

Då tillgodogörandet av mineralen vore en av staten till inmutaren upplåten rätt, borde vid gruvnas återfall till staten icke någon lösen utgivas för själva fyndigheten eller för de redan brutna mineral, som vid återfallet kunde finnas kvar i gruvan. Visserligen kunde härav uppkomma den olägenheten, att en gruvinnehavare för att kunna ekonomiskt tillgodogöra sig brutna mineral under upplåtelseiden äventyrade en rationell gruvdrift i fortsättningen. En lagstadgad skyldighet för staten att utgiva lösen för de brutna mineral som vid övertagandet finnes kvar i gruvan hade emellertid kunnat leda till orimliga resultat och hade varit föga förenlig med den uppfattning om äganderätten till mineral, varpå nämndens förslag vore byggt. Där frågan om ersättning för brutna mineral kunde komma att visa sig vara av väsentlig betydelse för båda eller endera av parterna, borde den avtalsmässigt ordnas i samband med gruvinnehavarens uppsägning. Ett skäligt och för båda parterna tillfredsställande sådant avtal borde kunna vinnas från den utgångspunkten, att staten vore legalt berättigad att lösenfritt erhålla kvarvarande mineral men samtidigt ekonomiskt intresserad av att få övertaga gruvan i ett tekniskt gott skick. — I likhet med gruvlagstiftningssakkunniga ansåge nämnden att jämväl de i gruvan befintliga, för dess styrka och bestånd verkställda byggnader samt inrättningarna för vandring upp och ned i gruvan borde — såsom oskiljaktiga tillhörigheter till gruvan — utan lösen tillfalla kronan. Beträffande kronans rätt och plikt att inlösa övriga för gruvan gjorda anläggningar anslöte sig nämnden i huvudsak till gruvlagstiftningssakkunnigas förslag.

Utöver vad redan angivits upptog nämnden till bedömande vissa principiellt viktigare spörsmål i anslutning till gruvlagstiftningssakkunnigas förslag. Nämnden fann sig därvid i de flesta fall kunna tillstyrka vad de sakkunniga föreslagit. I följande hänseenden intog emellertid nämnden en avvikande ståndpunkt.

Nämnden ansåg sig icke böra föreslå att gruvföretag pålades särskild avgäld till staten. Härom anförde nämnden följande:

Bakom de förslag om avgäld från gruvor å kronojord, som vid olika tillfällen diskuterats i vårt land, hade legat den principiella uppfattningen, att staten borde erhålla en förvärvsinkomst från sina malmtillgångar. Detta önskemål torde få anses fyllt vid ett genomförande av de principer för en ny gruvlagstiftning som nämnden framlagt, varför avgälden icke torde behöva här närmare behandlas. Emellertid kunde frågan om avgäld även ses ur en principiellt annan synpunkt. Rätten att idka gruvdrift innebure något mera än en vanlig rätt att driva ett näringsfång. Vid bearbetandet och utnyttjandet av en mineralfyndighet toges i anspråk en naturtillgång, som vore i samhallets ägo och som icke förnyades eller komme åter. Det kunde då synas naturligt, att gruvföretagen, även de statliga, till det genom tiderna bestående folkhushållet finge avstå en större del av sina vinster än som utginge beskattningssvägen. Avgälden borde i så fall lämpligen användas för kapitalbildande ändamål, varvid ett sunt ekonomiskt stödande och främjande av gruvnäringen främst borde komma i åtanke. Även om således vissa skäl kunde anföras för en hårdare belastning av gruvnäringen än av andra näringar, torde den begränsade rätt, som enligt nämndens förslag skulle tillkomma inmutaren, icke utan ett äventyrande av den önskvärda enskilda företagarverksamheten medgiva, att gruvföretagen pålades särskild avgäld. Nämnden ville i detta sammanhang uttala, att statens vinster av gruvhanteringen borde, sedan statens

kostnader för bergsbruket blivit täckta, delvis användas till kapitalbildande ändamål.

De av gruvlagstiftningssakkunniga föreslagna bestämmelserna om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning fann nämnden icke böra upptagas i den tillämnade lagstiftningen. Härom anfördes bland annat:

För det dåvarande föreläge inga skäl att genom statsingripande inskränka brytningen eller reglera exporten av malm från landets gruvor utöver vad som skett i 1927 års avtal mellan staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund med tillhörande dotterbolag. Ej heller hade visats behov av bestämmelser om tvångsförsäljning av malm utöver vad som i nämnda avtal berördes. Skulle ändrade förhållanden påkalla ytterligare ingrepp i något av dessa avseenden, kunde det ske genom utfärdande av ett för alla gruvor gällande exportförbud och exportens reglerande med ett licenssystem; ett förfarande som finge betydelse för både exporten, brytningens omfattning och den inhemska marknadens förseende med malm. Vad särskilt anginge den föreslagna bestämmelsen mot konstlat uppehållande av priset å gruvprodukter på den inhemska marknaden vore det förhållande man här vänt sig mot icke särskilt utmärkande för gruvnäringen, och bestämmelsen hade, även om den i och för sig vore berättigad, icke sin plats i gruvlagstiftningen utan i en allmän monopollagstiftning. Frågan syntes ej heller vara av det aktuella intresse beträffande de inmutningsbara mineralen, att det fördenskull krävdes en särslagstiftning i avvaktan på en allmän monopollagstiftning.

Beträffande slutligen den av gruvlagstiftningssakkunniga föreslagna skyldigheten för en gruvföretagare att tillgodose behovet av vissa sociala välfärdsanordningar för företagets personal hyste nämnden visserligen den uppfattningen, att en dylik skyldighet borde inom rimliga gränser åligga företagaren. Men detta gällde principiellt alla företagare, ej blott sådana som vore verksamma inom viss näringsgren. Frågan om sociala välfärdsanordningar hörde hemma i vår sociallagstiftning och icke i de speciella näringslagarna, till vilka gruvlagen måste räknas.

Det av socialiseringsnämnden sålunda avgivna förslaget angående principerna för en ny gruvlagstiftning omfattades, såsom redan nämnts, icke av någon enhällig mening inom nämnden. Från det yttrande som avgivits av majoriteten (herrar Möller, Gunnar Andersson, Leo, Sandler och Steffen) voro de två ledamöterna *Falkman* och *Lindblad* skiljaktiga. Dessa reservanter togo avstånd från den i nämndens yttrande angivna uppfattningen rörande äganderätten till mineralen. Deras yrkanden i övrigt sammanfattades i följande punkter: 1) Gruvlagstiftningen borde uppbyggas å inmutningsrättens princip med bibehållande av hittillsvarande fördelning av andelarna i gruva mellan inmutare och jordägare, dock att delägare icke skulle ha större andel i gruvans avkastning än som svarade mot hans deltagande i brytningen. 2) Den på inmutning grundade rätten skulle icke vara till tiden begränsad. 3) Rätt till gruva borde givas så långt som möjligt samma karaktär som rätt till annan egendom. Rätt till inteckning i gruvegendom borde vidgas. 4) Statsgruvefält skulle kunna läggas endast å kronojord och skulle vara beträffande giltighetstid och omfång möjligast begränsat.

Beträffande frågan om äganderätten till mineralen anförde reservanterna bland annat följande:

Den historiska utvecklingen kunde icke återopas som stöd för en statens äganderätt. Att under en tvåhundraårig mellanperiod vissa regalanspråk på gruvområdet hävdats borde så mycket mindre kunna inverka å nutida rättsförhållanden som ifrågavarande anspråk uttryckligt uppgivits för mer än tvåhundra år sedan. Inmutningssystemet hade icke, såsom nämndmajoriteten gjort gällande, inneburit ett överlåtande på inmutaren och jordägaren av delar av kronans rätt till mineralen — överlåtelser som när som helst kunde av staten återkallas — utan ett av samhällsnyttan och av upptäckarens berättigade anspråk motiverat gynnande på jordägarens bekostnad av den som upptäckt nya fyndigheter. Den därmed åstadkomna beskringen i jordägarens rätt hade emellertid påtagligen i verkligheten inneburit också ett befordrande av dennes egna intressen, i det att det för honom givetvis vore bättre att äga endast en del i en upptäckt och exploaterbar än det hela i en oupptäckt och därför ekonomiskt värdelös tillgång. Teorin om regalrätten såsom förutsättning och underlag för inmutningssystemet vore så mycket ohållbarare som i den mån förut inmutningsbara mineral förklarats icke längre vara föremål för inmutning — såsom skett särskilt i 1855 års gruvestadga — den enskilde jordägaren återfått oinskränkt rätt till desamma.

Ett godkännande av majoritetens ståndpunkt skulle medföra som konsekvens, att jordägarens rätt till allt det som låge under markytan endast bleve en förfoganderätt som gällde tillsviðare och som kunde när som helst avbrytas av statens anspråk att förfoga över denna 'sin' egendom. Var ginge då gränsen mellan det av jordägaren ägda och det endast temporärt till honom upplåtna? Den privata äganderätten bleve genom majoritetens förslag på ett viktigt område upphävd.

Den av majoriteten ifrågasatta principen skulle ingalunda gagna folkhushållet utan lända gruvnäringen och den därav direkt eller indirekt beroende delen av folkhushållet till avsevärd skada.

I fråga om jordägarens ställning i gruvlagstiftningen anförde reservanterna vidare:

Reservanterna ville visserligen ej bestrida att jordägarens insats för malms upptäckande i regel vore ringa i jämförelse med inmutarens. Emellertid vore det för malmletningen otvivelaktigt av betydelse, att jordägaren vore intresserad för att malmfynd gjordes å hans mark, enär han eljest på olika sätt kunde försvåra letningen. Att han ofta icke deltog i den eventuellt efterföljande gruvbrytningen utan funne det fördelaktigare att till inmutaren-företagaren efter frivilligt avtal avyttra sin andel i det gjorda fyndet medförde en för rationell gruvbrytning önskvärd konsolidering av intressena. Erfarenheten torde ha visat, att dylika i regel på ett tidigt stadium av en fyndighets undersökning genomförda andelsförsäljningar i genomsnitt taget varit fördelaktigare för säljarna än för köparna, medan de å andra sidan vid de procentuellt fåtaliga malmfynd som givit upphov till verklig gruvdrift sällan medfört någon särskilt tyngande belastning för gruvföretaget. Såsom argument för jordägareandens upphävande kunde nämnda belastning i varje fall ej användas, därest man föresloge att staten skulle inträda i jordägarens ställe, ty därmed bleve ju belastningen ej mindre utan i verkligheten större.

Reservanterna kunde icke dela majoritetens uppfattning, att det för inmutaren i de flesta fall vore en fördel att få staten som kompanjon vid startandet och utvecklandet av gruvdriften. Bortsett från att varje kompanjonskap vore för företagaren mindre gynnsamt än den fulla och fria förfoganderätten över hela fyndigheten — vilken i regel kunde vinnas när de olika gruvandelarna

låge på enskilda händer — så måste kompanjonskapet med staten te sig såsom det minst eftersträfvansvärda. Även i ekonomiska angelägenheter torde nämligen statens handlande komma att framdeles liksom hittills i stor utsträckning influeras av opinionens och politikens växlande uppfattningar och av synpunkter av helt annat slag än de som borde vara för en delägare i vederbörande gruva utslagsgivande. Och staten hade alltid en god arsenal av påtryckningsmedel till förfogande för att göra sina önskemål gällande beträffande det gemensamma företaget. Den enskilde företagaren-meddelägaren komme säkerligen alltid att känna sig osäker och beroende.

Någon säkerhet funnes påtagligen ej heller och kanske knappt ens någon sannolikhet för uteslutande affärsmässighet vid handhavandet av statens ifrågavarande företagarkerksamhet. Icke endast statens egna utan i lika hög grad inmutaren-kompanjonens intressen bleve därav lidande. Skulle statens beslutande och handlande inom gruvföretagen utställas till granskning och kritik av den art, som brukade förekomma beträffande statsföretag, vore det även sannolikt att många av dem, som finge att tillvarata statens ifrågavarande intressen, komme — för att undvika klander för misstag — att låta staten inom gruvföretagen bliva den passive, den där utan egen kostnad och risk lade sig i efterhand för att träda till först om företaget visat sig gå bra. Att detta skulle medföra skada både för kompanjonen och för gruvnäringen vore påtagligt.

Såsom ett tungt vägande skäl för bibehållande av jordägarens andelsrätt i gruva kunde till slut framhållas, att ifrågavarande rätt redan vunnit en snart tvåhundraårig hävd och ingått i rättsuppfattningen. Sådana rättsprinciper borde ej i det väsentliga rubbas, därest icke mycket starka skäl därför funnes. Några sådana hade emellertid icke förebragts.

Jordägaren kunde tänkas tillgodosedd genom avgäld från gruvdriften eller genom andel i gruvan. Enligt reservanternas mening vore det sistnämnda systemet att förorda. En hittillsvarande oegentlighet vid detta systems tillämpning borde likväl avlägsnas, nämligen möjligheten att utnyttja en gruvandel 'passivt'. De delägare som endast nominellt men ej i nämnvärd omfattning deltog i brytningen hade enligt nuvarande regler rätt att få till sig redovisade hela den del av gruvans överskott som motsvarade deras gruvandelar. Att sådana bestämmelser vore obilliga och ur folkhushållets synpunkt olämpliga behövde ej närmare utläggas. I full överensstämmelse med majoritetens allmänna ståndpunkt i dylika frågor förordade reservanterna sådan ändring av bestämmelserna, att andelen i en gruvrörelses överskott bleve beroende av deltagandet i brytningen.

Angående inmutarens ställning anförde reservanterna i huvudsak följande:

En företagare kunde icke förväntas vara särskilt intresserad av att nedlägga kapital i ett gruvföretag, som vore upplåtet på en relativt kort tid. Än mindre hågad måste han vara att nedlägga kapital i för malmens tillgodogörande avsedda förädlingsanläggningar och större transportanordningar; när förfoganderätten till gruvan upphörde, kunde ju sådana anläggningar bliva för företagaren helt värdelösa. Många bergverksföretag av vad man hittills skulle ansett normal typ, direkt och indirekt gagneliga för folkhushållet, komme därför vid en begränsad upplåtelsetid antagligen överhuvud taget ej till stånd.

I de fall där vinstutsikterna vore så stora, att de föranledde en gruvnas arbetande trots tidsbegränsningen, komme gruvföretaget oundvikligen att inrättas och drivas på ett helt annat och för folkhushållet mindre önskvärt sätt än om det baserats på längre sikt. Vad som skapades bleve ett företag av i

viss mån samma typ som de vilka uppstode för utnyttjande av en speciell konjunktur, såsom exempelvis kristidsföretagen. Minsta möjliga anläggningskapital, helst provisoriska anläggningar, minsta möjliga underhåll, hastigast möjliga uttagande av exploaterbara värden och inga eller minsta möjliga förarbeten för tiden efter överlåtelsedagen måste bliva följden av företagarens naturliga strävan att förlora så litet som möjligt, när företaget måste frånträdas. Och resultatet bleve att gruvföretaget, när det övertoges av staten, mistat en avsevärd del av sin avkastningsmöjlighet, eventuellt ända därhän, att driften icke längre lönade sig, i varje fall icke utan betydliga nyinvesteringar. Lagstiftningsåtgärder och statlig kontroll kunde endast mycket ofullständigt hindra dylika ofrånkomliga konsekvenser av att gruvnäringen måste inriktas på korttidsdrift. Föga hjälptes saken av att staten, såsom majoriteten tänkt sig, eventuellt förnyade överlåtelsen till samma företagare, när upplåtelsestiden nalkades sitt slut. Om denne ej från början kunnat räkna med den längre upplåtelsestiden, hade han säkerligen redan inrättat sig efter den kortare, och han hade vid träffandet av sina dispositioner haft anledning utgå ifrån, att sannolikheten för att staten skulle vid första tillfälle begagna sig av sin inlösningsrätt vore större, ju bättre och räntablare gruvföretaget vore vid den kritiska tidpunkten.

Vid bedömandet av konsekvenserna av en begränsad upplåtelsestid för gruvföretag borde beaktas det för gruvor säregna förhållandet, att s. k. förberedande gruvarbeten alltid borde fortgå. Dessa arbeten, som bestode i undersökningar av malm tillgångarna, schaktsänkningar, ortarbeten å nya etager, utsprängande och fyllande av magasin i berget etc., förberedde många år i förväg den framtida brytningen och representerade en mycket väsentlig del av ett gruvföretags normala utgifter. Påtagligen kunde gruvföretagaren icke hava något intresse av att nedlägga stora kapital på dylika arbeten, som avsåge att förbereda brytningen under en tid, då han sannolikt icke längre vore ägare av gruvan, och detta framförallt om han, såsom majoriteten liksom de gruvlagstiftningsakkunniga föreslagit, vid gruvans avträdande icke finge någon som helst gottgörelse för dylika förarbeten. Resultatet måste bliva, att gruvan vid överlåtelsen komme att alldeles särskilt i detta avseende befinna sig i ett för fortsatt drift mycket otillfredsställande skick.

När man föreslagit en tidsbegränsad upplåtelse till inmutaren, borde man i varje fall ha undvikit sådana inlösningsbestämmelser, som måste å ena sidan än ytterligare avskränka företagaren från att engagera sig i gruvverksamheten och å andra sidan motarbeta statens intresse att vid upplåtelsestidens slut erhålla en i bästa möjliga skick befintlig gruva. Icke blott gentemot företagaren rättvisare utan också för staten och framförallt folkhushållet bättre resultat vore säkerligen att vinna, om staten förpliktades att vid eventuell inlösen erlagga det fulla värdet av gruvföretaget i det skick, i vilket det vid inlösningsstillfället befunde sig. Företagaren finge då ett eget intresse av att gruvföretaget överlämnades i gott stånd, och staten hölle — utan att gruvnäringen på samma sätt paralyserades som vid genomförande av majoritetens förslag — åt sig den möjlighet öppen, som majoriteten velat ha säkerställd, nämligen att utan ekonomisk uppoffring kunna direkt ingripa i malmhushållningen och gruvdriften.

Givetvis bleve de för näringen och folkhushållet ogynnsamma följderna av en begränsad upplåtelsestid för gruva starkare framträdande, ju kortare upplåtelsestiden vore, men det vore felaktigt att tro, att om upplåtelsestiden endast tillmättes 'lagom' lång så skulle olägenheterna upphöra. Huvudsakliga skillnaden vore, att olägenheterna vid en längre upplåtelsestid uppträdde senare. Så snart man nalkades den tidpunkt, då statens inlösningsrätt kunde göras gällande, måste de nämnda fenomenen oundvikligen framkomma. Det låge i ett

gruvföretags natur, att det icke kunde utbyggas på en gång. Nytt kapital måste ständigt engageras i anläggningar av olika slag liksom i nyss berörda förberedande arbeten, därest räntabiliteten skulle kunna hållas vid den höjd, som gruvans malmtillgångar möjliggjorde. Men vem tillsköte kapital för nya anläggningar, för underhåll och för framtidsarbeten, när affären inom kort skulle avvecklas?

Det erfordrades i regel lång tid från det en gruvfyndighet upptäcktes och gruvarbetet därå igångsattes och till dess att gruvföretaget bleve relativt färdigutbyggt och ekonomiskt lönande. Denna tid bleve givetvis längre, därest förädlingsverk och nya kommunikationsleder också måste tillskapas, innan en ekonomisk exploatering kunde börja. De tider som i verkligheten åtgått för att skapa bärkraftiga gruvföretag torde visa orimligheten av den föreslagna begränsningen av gruvupplätelser till 30 år från gruvarbetets början, respektive 35 år från fyndighetens utmåsläggande. Majoritetens uppfattning att en tidrymd av 30 år finge anses vara tillräckligt lång för att giva företagaren tillfälle att taga ut ersättning för sina kostnader och en skälig vinst saknade varje stöd i verkligheten. Därest vid en sådan tidsbegränsning kapital ställdes till ett gruvföretags förfogande, skulle företaget i regel knappast mer än hinna bliva försatt i räntabelt skick, förrän tidpunkten för statens övertagande därav vore förestående. Risken härför vore så mycket större om, såsom väl i de flesta fall bleve förhållandet, redan en del av upplåtelseiden förgått, när kapitalinvesteringen påfordrades. Det borde härvidlag särskilt observeras att nya malmfynd av betydelse hädanefter knappt torde kunna förväntas annat än i mer avlägsna delar av landet. Innan en exploatering av sådana fynd överhuvud kunde börja, måste påtagligen varjehanda tidskrävande förarbeten utföras och framförallt kommunikationsleder anskaffas.

Begränsad upplåtelseid hade för en företagare en helt annan innebörd, då det gällde ett gruvföretag, än då det rörde sig om exempelvis en vattenkraftsanläggning. I sistnämnda kategori av företag kunde, i motsats till vad fallet vore vid gruvföretag, den slutliga utbyggnaden i regel ske relativt hastigt, och sedan den en gång skett erfordrades i huvudsak inga andra arbeten än för underhållet. Vidare vore kraftföretagets blivande ekonomi — till markerad åtskillnad från gruvföretagets — relativt lätt att beräkna, innan det utbyggdes. Ofta kunde avsättningen av väsentliga delar av den producerade kraften säkerställas för tiotal av år framåt, vadan en företagare på detta område relativt lätt kunde överblicka de ekonomiska resultaten under den fastställda användningstiden. Ett gruvföretag vore på ett helt annat sätt beroende av konjunkturerna. Många år i rad gäve kanske förluster, andra perioder gäve vinster. För kompensering av riskmomenten måste gruvföretagaren kunna räkna med en lång utjämningsperiod. Det vore under sådana omständigheter anmärkningsvärt, att nämndmajoriteten föreslagit för gruvnäringen en till och med kortare upplåtelseid än den fyrtioåriga, vilken enligt 1918 års vattenlag tillerkänts vattenkraftsföretagare. En väsentligt längre tid hade under alla omständigheter varit motiverad.

Reservanterna framhöllo vidare att majoritetens förslag om införande av andelsrätt och inlösningsrätt för staten medförde som konsekvens, att staten bleve företagare på gruvnäringens område. Härom anförde reservanterna bland annat följande:

Innan lag stiftades, som framtvingade statlig företagarkerksamhet på gruvområdet, syntes det nödvändigt att grundlinjerna för statens utövande av denna nya verksamhet uppdragits och befunnits giva förhoppning om goda resultat. Även om man skulle lyckas finna organisationsformer, som gäve grun-

dad förhoppning om en affärsmässig skötsel av statsföretaget, kvarstode emellertid andra med statsdriften förbundna större svårigheter som icke kunde kringgås. Sålunda vore arbetsgivarproblemen oskiljaktigt förenade med företagarverksamheten. Vilken ställning skulle de statliga affärsföretagen intaga i sin egenskap av arbetsgivare? Skulle staten för att skydda sina industriella intressen i likhet med andra stora företagare ingå i arbetsgivarförening, eller skulle statens företag stå utanför sådana och överlåta åt den andra parten att med hjälp av sina facksammanslutningar ensam stärka sin ställning? Ville staten förbjuda sina arbetare att gå i strejk o. d., även där det icke rörde sig om direkt samhällsvådliga arbetsnedläggelser, eller i motsatt fall, borde staten avstå från arbetsgivarens vapen, lockouten? Valde staten — vilket vore sannolikt med hänsyn till dess politiska byggnad — att för sina företag ej begagna sig av de metoder som kunde skydda en arbetsgivares intressen, finge statsföretagen givetvis betala ständigt stigande och i förhållande till företagens avkastningsförmåga för höga löner, med påföljd att produktionens resultat bleve otillfredsställande och dess upprätthållande äventyrades. Klart vore, att dylika svårigheter framträdde starkare, i den mån den statliga företagarverksamheten växte i omfång i förhållande till motsvarande enskild verksamhet, vilken senare därigenom efter hand förlorade sin hittillsvarande ställning såsom på arbetsgivarområdet i viss mån normgivande.

Det kunde i detta sammanhang ifrågasättas, om det kunde vara till fördel för statens auktoritet och principiellt opartiska ställning, att staten genom att driva egen industriell företagarverksamhet bleve direkt engagerad i intresse tvister med stora grupper av medborgare. Betränkliga komplikationer härav kunde otvivelaktigt lätt uppstå. Rent teoretiskt kunde också det generella spørsmålet diskuteras, om det vore lämpligt, att staten vid utövande av sina överhöghetsfunktioner bleve i alltför många fall så att säga domare i egen sak.

Sist berörda frågor sammanhänge med den om statens s. k. 'dubbelväsen' att vara å ena sidan överhet och lagstiftare för medborgarna och verksamheten i landet och å den andra sidan samtidigt själv en deltagare i denna samma verksamhet. Man kunde — och borde, där statlig affärsverksamhet vore oundviklig — eftersträva ett strängt särhållande av statens funktioner, när den uppträdde i den ena eller den andra av dessa egenskaper, men man måste göra klart för sig, att detta kunde uppnås endast till en viss grad. Hos samma statsmakter och alltså av samma personer beslutades dock i sista hand både över lagstiftning, administration och statlig affärsverksamhet. Och de många intresse måste i regel bliva utslagsgivande, oavsett utgångspunkterna. Ju större relativ omfattning som den statliga affärsdriften finge, desto omöjligare bleve det att undvika konflikter mellan det nödvändiga kravet på likställighet mellan statliga och enskilda företagare och den statliga företagarens strävan att utnyttja samhällsmaktens hjälpmedel till främjande av sina företagarintressen i konkurrens med den enskilde, och desto omöjligare bleve det att undvika, att de inom statsföretagen anställda utnyttjade tillgängliga politiska möjligheter för att befordra sina intressen såsom anställda. Påtagligt vore, att dessa med statlig företagarverksamhet förbundna svårigheter blivit accentuerade genom det bestämmande inflytande å landets angelägenheter, som numera kunde utövas av olika medborgargrupper.

Mot statlig gruvdrift talade även det skälet att gruvindustrin vore en i hög grad riskfylld näring. — Först om på grund av de svaga räntabilitetsutsikterna och alltför besvärande lagbestämmelser enskilda icke längre ville bedriva den gruvdrift, som från folkhushållets synpunkt ansåges nödvändig såsom underlag för annan näringsverksamhet i landet, borde staten ha anledning taga ett eget ingripande i gruvnäringen under övervägande. Men att frammana denna situation och tvinga sig till deltagande syntes föga motiverat.

Ett ytterligare skäl emot statlig gruvdrift vore att denna hantering i regel måste förbindas med förädlingsindustri. Staten som gruvägare måste alltså antingen avstå från att genom sådan kombination med förädlingsindustri skapa möjligheter till bästa resultat eller också genom att taga del även i förädlingsindustrien högst väsentligt öka sin företagarverksamhet med resultat att förutnämnda följder av statens dubbelställning ytterligare förstärktes.

Slutligen kunde ej lämnas utan påpekande den vanskliga ställning, i vilken staten som gruvägare lätt kunde komma vid internationella konflikter. Den export av järnmalm, som förekommit under världskriget, torde exempelvis svårligen ha kunnat upprätthållas från några statsgruvor. Gruvdriften hade sannolikt i stället måst inställas och landet fått ökade försörjningssvårigheter.

Reservanterna uttalade att det för tillkomst och utveckling av en sund gruvindustri med därå baserad förädlingsverksamhet erfordrades ett betryggande *säkerställande* av gruvrätten. Det vore därför ett önskemål att rätt till gruva gäves så långt som möjligt samma karaktär som rätt till annan egendom. Man borde även avlägsna riskmomentet att gruvrätt kunde oåterkalleligen förloras genom försummelse att på dagen inbetala vissa avgifter eller såsom följd av ett återupplivande av något för länge sedan sönat utmål å samma fyndighet. Försummandet av avgiftsbetalning borde ej medföra förlust av gruvrätten utan endast kravrätt mot gruvägaren, för vilken fordran gruvan i sista hand utgjorde säkerhet. I samband med frågan om rättssäkerheten erinrade reservanterna om behovet av lagbestämmelser, som möjliggjorde intecknings beviljande i dels gruva och dels för gruvrörelsen upplåten mark med därå uppförda anläggningar.

Beträffande frågan om statsgruvefält uttalade reservanterna slutligen följande:

Utläggande av statsgruvefält borde förekomma blott i sällsynta undantagsfall och omfatta möjligast begränsade områden. Det borde ske endast för att skydda fyndigheter, som av malmpolitiska eller andra skäl ansåges böra läggas i reserv. Tiden för ett statsgruvefälts giltighet borde vara på förhand fixerad till ett visst antal år, vid vilkas utgång en omprövning av reserveringen borde ske. Därest statsgruvefälten, som väl i regel just vore ur malmetningssynpunkt intressanta, tilltoges större än som vore nödvändigt för den avsiktligt reserverade fyndighetens skyddande, förbleve inom det utlagda området eventuellt förefintliga andra fyndigheter, vilkas omedelbara tillgodogörande kunde vara av allmän betydelse, kanske ouppdagade.

Yttranden över socialiseringsnämndens förslag.

Socialiseringsnämndens förslag om att staten skulle förklaras vara ägare till ännu oupptäckta eller ej i bruk tagna mineraltillgångar och att i samband härmed jordägarens andelsrätt skulle upphöra, såvitt anginge gruva som framdeles upptoges, föranledde skiftande omdömen.

Av bergmästarna ansåg sig bergmästaren i norra distriktet kunna i det stora hela ansluta sig till nämndens förslag. Dock förordades vissa modifieringar häri. Sålunda ansåg bergmästaren att jordägaren borde erhålla vissa fördelar utöver den ersättning för ekonomisk och ideell skada som föreslagits

av nämnden. I sådant hänseende förordades att en årlig avgäld, motsvarande viss del av den taxerade vinsten å gruvbrytningen på jordägarens mark, skulle utgå till den som vid varje särskild tidpunkt ägde och brukade den jord inom vars område gruvan vore belägen. Bergmästaren anförde till stöd för sin ståndpunkt bland annat följande:

Jordägarens andelsrätt i gruva hade i de flesta fall varit av tvivelaktigt värde. Där jordägaren haft anledning direkt intressera sig för gruvdrift, hade han ju i regel varit i tillfälle att själv taga reda på och inmuta de fyndigheter av värde, som kunnat finnas å hans mark. I många fall hade jordägaren redan på ett tidigt stadium, innan malmen blivit ordentligt blottad och något som helst bedömande av fyndighetens värde kunnat ske från hans sida, avyttrat sin andel, oftast till inmutaren för den summa denne eventuellt velat bjuda. Om intet anbud gjorts, hade jordägaren funnit fördelaktigast att avstå från sin andel även utan ersättning, antingen omedelbart vid utmålsförrättningen, eller, om han då anmält sig för andelens begagnande, något år därefter, sedan han fått vara med om tillräckligt många uttaxeringar. Att jordägaren ofta icke deltog i gruvbrytningen utan funne det fördelaktigare att till inmutaren-företagaren efter frivilligt avtal avyttra sin andel i det gjorda fyndet medförde visserligen en för rationell gruvbrytning önskvärd konsolidering av intressena. En sålunda underlättad monopolbildning vore emellertid ingalunda ur nationalekonomiska synpunkter önskvärd; den ledde vanligen till en starkt ökad export av oförädlad råvara och försvårade i hög grad råvaruanskaffningen för de inhemska förädlingsverken, åtminstone i den mån de ej tillhörde mono-polets intresseområde. Ur dessa synpunkter vore det därför långt fördelaktigare, om staten i stället för jordägaren inträdde som hälftendeltagare i gruvarbetet och opartisk utskiftare av malmen-råvaran till inhemska förbrukare, med avstående av så stor del av malmvinsten som kunde behövas för att förädlingen skulle bli ekonomiskt genomförbar.

Emellertid syntes den omständigheten att nu gällande lag dock faktiskt tillerkände jordägaren hälftenrätt i fyndigheten vara ett fullgiltigt skäl för att lämna jordägaren vissa fördelar utöver vad nämnden avsett. Detta tillägg borde icke givas såsom en ersättning en gång för alla eller tillfalla den som vid visst tillfälle vore jordägare eller jordägarens rättsinnehavare. I stället borde, så länge gruvdrift påginge, en årlig avgäld, motsvarande viss del av den taxerade vinsten å gruvbrytningen på jordägarens mark, utgå till den som vid varje särskild tid ägde och brukade den jord inom vars område gruvan vore belägen. Avgälden komme på detta sätt jordbruket direkt till stöd, vilket ofta torde hava en fördelaktig återverkan på gruvföretaget genom bättre tillgång till jordbruksprodukter och förmånligare pris å desamma. Då avgälden icke borde vara begränsad till vissa år, kunde den sättas något lägre än som föreslagits av gruvlagstiftningssakkunniga, möjligen till 15 procent av nettovinsten. Genom borttagandet av jordägarens andelsrätt betoges den jordägare, som intresserade sig för gruvdrift, ingalunda rätten att själv uppsöka och inmuta på hans mark eventuellt befintliga fyndigheter. Tvärtom torde han därigenom spurras till att undersöka sin jord för att icke bli förekommen av andra.

Bergmästaren i Gävle—Dala distrikt bestred att den av nämnden föreslagna principen bleve till gagn för det allmänna. Staten komme att åsamkas större utgifter än inkomster, och intresset för upptäckandet av nya fyndigheter skulle nästan helt försvinna. Detta bekräftades enligt bergmästarens mening av den erfarenhet som vunnits av den år 1899 införda bestämmelsen

att jordägareandelen å odisponerad kronojord skulle tillhöra kronan. Under den tid som förflutit, sedan nämnda lagändring trätt i kraft, hade icke inom distriktet gjorts sådana fynd att arrendeinkomsterna av kronans jordägareandelar kunnat täcka kostnaderna för utarrenderingen. Om staten skulle bevaka jordägareättigheter även beträffande alla inmutningar på enskild mark, skulle det bliva nödvändigt att upprätta ett nytt ämbetsverk som för hela landet handlade dylika ärenden, och statens förlust skulle bliva vida större. — I motsats till vad nämnden förmodat utförde jordägarna alltjämt grundlig malmletning i ganska stor omfattning, särskilt jordrymningar, där flyttblock av omagnetisk malm gäve dem anledning förmoda att malmfyndighet funnes å deras mark. Där jordbetäckningen vore djup, förenade sig ägarna av angränsande marker i utförandet av undersökning. Sålunda hade i ett fall ett stort antal markägare bildat andelsförening för undersökning av förmodade fyndigheter å deras ågor.

Bergmästaren i östra distriktet fann det med hänsyn till förebilderna i utländsk lagstiftning ligga nära till hands att borttaga jordägarens andelsrätt. Huruvida det vore lämpligt att företaga denna åtgärd i den av nämnden föreslagna utsträckningen, kunde emellertid ifrågasättas, då jordägarens andelsrätt hade så gamla anor i vårt land. Beträffande förslaget att överflytta nämnda andelsrätt på staten anförde bergmästaren bland annat följande:

Det vore att förmoda att, om statens andel skulle utnyttjas på sätt nämnden angivit, ej så gynnsamma förhållanden komme att råda som nämnden tänkt sig. Den myndighet som hade att bestämma om staten skulle bevaka sin rätt uti inmutad fyndighet finge givetvis iakttaga en viss försiktighet, alldenstund en fyndighet, särskilt av ädel metall, vid tiden för utmålsläggningen kunde synas obetydlig men vid fortsatt bearbetning bliva rikartad. Följden bleve alltså den att staten, för att ej försitta vinstmöjlighet, rätt ofta komme att bevaka sin andel i inmutad fyndighet. Fråga uppstode då, huru den bevakade andelen skulle utnyttjas. Näppeligen torde staten under dylika förhållanden bestämma sig för att aktivt deltaga i brytningen, en fråga som för övrigt torde vara av beskaffenhet att behöva underkastas riksdagens prövning och sålunda vålla tidsutdräkt till men för inmutaren, som givetvis ofördröjligen ville ha klart för sig, huru med statens andel i gruvföretaget skulle förfaras. Om statens andel bleve föremål för utarrendering, vore det föga troligt, att någon avsevärd arrendeavgift vore att förvänta, då någon närmare kännedom om fyndigheten vanligen icke förefunnes vid utmålsläggningen. De arrendevillkor som för närvarande tillämpades vid utarrendering av kronan tillkommande jordägareandel hade icke i den omfattning man tänkt sig lockat andra personer än inmutaren till arrendering. Och arrendeavgifterna syntes hava stannat vid skäligen blygsamma siffror i förhållande till de besvär och kostnader som åsamkats statsverket. Då ett arrendesystem efter andra riktlinjer ej heller skulle leda till ett bättre resultat, förefölle utarrendering överhuvud taget föga lämplig. Förmånligast syntes vara att staten finge del av fyndighetens avkastning i form av royalté. Om fyndigheten vore belägen å enskild mark, syntes ägaren därav böra få en viss del av denna royalté. De invändningar som tidigare framstälts mot ett dylikt system torde ej behöva upprepas, om man toge till förebild de bestämmelser som gällde i den senaste franska lagstiftningen och enligt vilka avgäld utginge efter viss progressiv skala.

Bergmästaren i västra distriktet tillstyrkte att jordägarens andelsrätt borttoges och staten förklarades vara ägare till mineralen. Emellertid borde statlig gruvdrift ej ifrågakomma, utan staten borde till enskilda upplåta brytningsrätten och som vederlag härför åtnjuta en del av den nettovinst gruvbrytningen kunde lämna. En mindre andel i fyndighetens avkastning borde, liksom vid stenkolskoncessioner, tillerkännas jordägaren. Dessa åsikter motiverades närmare sålunda:

Bestämmelsen att jordägaren skulle ha rätt till hälften av inmutningsbar fyndighet hade icke befordrat gruvhanteringen. Tvärtom hade jordägarens andelsrätt uti många fall verkat hinderlig, såsom då den i spekulationssyfte inköpts av utomstående vilka trakasserat och ställt orimliga krav på inmutaren. Ytterst sällan ginge jordägaren in som kompanjon i företaget och delade utgifterna och riskerna. Han bidroge icke till att skapa de nya värden som folkhushållet hade gagn av. Han satte sig i efterhand och profiterade av inmutarens arbete.

Om såsom på goda grunder kunde göras gällande varken jordägare eller inmutare hade äganderätt till någon del av undergrunden, så kunde äganderätten icke tillerkännas någon annan än staten. Det syntes riktigt att denna princip uttryckligen fastsloges i en blivande gruvlagstiftning. Härav följde emellertid ingalunda att staten för egen räkning skulle förfoga över dessa tillgångar och bedriva gruvbrytning. Statlig gruvdrift vore icke något lockande framtidsperspektiv. Såsom företagare på gruvhanteringsens område skulle staten säkerligen komma att skada de enskilda näringsidkarna i deras förhållande till arbetarna. Staten måste även här bliva en mönsterarbetsgivare, anordna välfärdsinrättningar, betala arbetslöner och garantera sina arbetare förmåner som de enskilda näringsidkarna icke förmådde lämna. Genom sitt höga exempel skulle staten komma att oroa arbetsmarknaden inom gruvfacket.

Bergmästaren i södra distriktet avstyrkte förslaget. Att staten utan något vederlag övertog ägande- och förfoganderätten till oupptäckta eller icke i bruk tagna mineralfyndigheter innebure ett våldförande på rättskänslan.

Bergmästaren i mellersta distriktet ansåg att staten och jordägaren borde lika dela hälftenrätten till nyupptäckt fyndighet men att delägare borde hava andel i gruvavkastning blott i proportion till hans aktiva deltagande i brytningen. Härom anfördes följande:

Enligt gällande gruvestadga erhöles i regel markägaren oförskyllt hälftenrätten i på hans mark gjort fynd och hans betydelse för dess exploaterande torde i allmänhet vara ringa. Skulle fyndet vara av värdefullare beskaffenhet, vilket ju dock mycket sällan vore förhållandet, vore hans andel att jämställa med ett oväntat arv eller en oförtjänt jordvärdestegring. Av samma anledning som staten ej ansåge sig i dylikt fall berättigad att uppträda med anspråk på hela kapitalvärdet i fråga torde emellertid jordägaren ej böra fränkännas all andel i fyndet. Vilkendera av staten eller jordägaren som bäst gagnade det allmänna borde vara avgörande för huru värdeobjektet skulle skiftas. Vid ett mindre fynd syntes jordägaren hava större betydelse för ett gruvföretags tillkomst, under det att vid ett större, värdefullare statens stöd skulle kunna vara mera betydelsefullt för företagaren. Då en ny gruvlag borde vara enhetlig, d. v. s. gälla för såväl kronojord som enskild mark och avse hela riket, syntes under sådana förhållanden rimligt, att staten och jordägaren erhöles lika andel i fyndet. Förklarade sig ingendera av dem vilja deltaga i brytningen och bära dess risker, borde ej heller någondera hava rätt till vinstandel. Ville del-

ägare göra sig en riskfri inkomst, stode alltid utväg öppen för honom att sälja eller utarrendera sin rätt i fyndigheten. I det fall att jordägaren ej vågade ingå i företaget eller saknade kapital, tillfördes honom genom fyndets bearbetande ändock fördelar genom avsättning av produkter till bättre pris, markförsäljning m. m. En sådan uppdelning av nuvarande jordägare rätt på två parter föranledde visserligen att företagaren-inmutaren finge att göra med i enklaste fall två delägare i stället för tidigare blott en. Då gruvföretaget i regel bäst tillgodosåges, om företagaren hade full handlingsfrihet, syntes detta dock i de flesta fall ej bereda honom större svårigheter, då han torde hava lättare att träffa frivillig överenskommelse med två mindre delägare än med en hälftenägare. Därjämte skulle för det fall att staten ej ville bevaka sin rätt i gruva statens andel enligt förslaget tillfalla inmutaren, varigenom även på detta sätt företagaren skulle tillförsäkras ökad frihet. — Staten borde ej själv bedriva gruvrörelse; det allmännas intresse inom bergshanteringen tillgodosåges nämligen bäst i form av intressegemenskap i av enskilt företag bedriven gruvrörelse eller genom gruvrättens utarrendering.

Kommerskollegium förklarade sig icke vilja tillmäta olägenheterna för inmutaren av jordägarens andelsrätt någon större betydelse. För uppsökandet av nya malmtillgångar liksom för förarbetena till deras blottande och vidare undersökning vore det av icke ringa vikt, att en viss intressegemenskap bibehölls mellan malmetaren och jordägaren, så att den senare kunde förväntas befordra i stället för att hindra den förres verksamhet. Ur ändamålsenlighets synpunkt syntes en inskränkning i jordägarens andelsrätt icke vara påkallad. Beträffande frågan huruvida staten skulle kunna förskaffa sig någon fördel genom att inträda i jordägarens ställe som jämte inmutaren delägare i gruva erinrade kommerskollegium att vår gruvhantering, med vissa undantag, vore föga lönande och att förbättrade förhållanden näppeligen kunde ställas i utsikt, i det att icke ens de omständigheter som vore förknippade med den för tillfället lönande järnmalmsexporten vore av beskaffenhet att helt utesluta farhågor för en framtida försämring av läget. Nya fynd av något större värde kunde knappast vara att vänta annat än i delar av Norrland, vilka vore avlägsna från de stora stråkvägarna. Dylika fynd kunde ej heller väntas ha ett sådant för brytningen fördelaktigt läge i dagen, som skulle kunna underlätta en ekonomiskt gynnsam brytning. Den övervägande sannolikheten syntes tala för att å flertalet av de fyndigheter, däri staten enligt förslaget kunde komma att få del, icke skulle kunna grundas några mera vinstgivande företag. Därest emellertid i framtiden då och då en fyndighet av stor ekonomisk betydelse komme att upptäckas inom landet, kunde det intresse staten hade såsom representerande folkhushållet i dess helhet göra det önskvärt att staten bleve direkt delaktig i fyndigheten. Härvid framstode det som skäligen tveklaktigt, huruvida delägarskapet borde åvägbringas redan från tiden för utmålsläggningen eller om det icke vore fördelaktigare att inträda först vid en senare tidpunkt. Då för ett fullständigare tillgodosående av statens intresse inskränkningar torde behöva göras ej blott i den enskilda jordägarens utan även i inmutarens rätt, syntes det kommerskollegium, med hänsyn såväl till svårigheten att bedöma ett gruvföretags framtidsvärde redan vid utmålsläggningen som till olämpligheten av att göra staten delaktig i ett stort antal osäkra, för att icke säga över-

vägande förlustbringande företag, vara mera tillrådligt att staten inskränkte sig till att förbehålla sig en framtida inlösningsrätt som i sådant fall borde omfatta såväl inmutarens som jordägarens andel. Ett överbäggande av de praktiska svårigheter för gruvhanterings rationella bedrivande, som torde vara oundgängligen förbundna med ett direkt överflyttande av jordägareandelen, helt eller delvis, på staten, syntes tala emot en sådan lösning.

Beträffande möjligheten att tillgodose det allmänna intressen inom gruvnäringen anförde kommerskollegium vidare:

Ur malmpolitisk synpunkt torde statens verksamhet böra hava till syfte dels att förhindra malmtillgångarnas utbrytande på ett oekonomiskt sätt och dels att tillse att den inhemska förädlingsverksamheten icke bleve strandsatt på råmaterial. Att statens delägarskap i nya gruvor skulle vara en förutsättning för tillgodoseende av det förstnämnda ändamålet syntes ingalunda självfallet. Statstillsynen över gruvdriften kunde ju alltid på lagstiftningens väg skärpas, därest fara för rovbrytning skulle anses vara vid nuvarande ordning för handen, utan att de åtgärder vidtoges, vilka nämnden förordade. Det syntes till och med antagligt att ökad kontroll över brytningen och andra dylika av malmpolitiska skäl förestavade åtgärder, vilka av företagen åtminstone omedelbart kunde komma att kännas besvärande, lättare kunde komma till stånd i den mån staten ej själv befunne sig bland gruvägarna och idkade gruvdrift samt i sådan egenskap kunde hava motsatta intressen ur statsekonomisk och malmpolitisk synpunkt. För att dylika åtgärder skulle få större betydelse, måste de även hava avseende å äldre gruvföretag, varför förbehåll berörande endast enligt ny gruvlag förvärdade rättigheter icke bleve tillfyllest för ändamålet. Tillgodoseendet av den inhemska förädlingsverksamheten, genom att denna skulle kunna påräkna bidrag av malm ur gruvor vari staten vore delägare, syntes ej särdeles kunna befrämjas av nämndens förslag, om man finge utgå från nu rådande förhållande, att de flesta förädlingsverken låge i mellersta Sverige, under det att de gruvor av betydelse, vari staten skulle på grund av den nya lagstiftningen få del, knappast kunde tänkas beläggas annat än i Norrland. På sätt kommerskollegium i ett tidigare yttrande i ämnet uttalat kunde ifrågasatt malmpolitiska skäl ej heller anses tala för kronans delägarskap i sådana gruvor, vilkas malm användes till inhemska förädling.

Vad reservanterna påpekat angående de svårigheter, vari staten som gruvägare skulle kunna råka vid internationella konflikter, förefölle synnerligen beaktansvärt i betraktande av den eftergivenhet en militärt svag stat kunde bli nödsakad ådagalägga vid dylika tillfällen.

Kollegium anslöte sig till den av nämnden uttalade åsikten att förutsättningen för en statlig företagarverksamhet inom gruvhanteringen måste vara att därav kunde förväntas ett produktionsresultat, som icke understeg det som framkomme vid enskild drift. Innan förslag om utvidgning av statens rätt i nu ifrågasatt omfattning framlades, borde emellertid frågan om formerna för en eventuell statlig gruvdrift underkastas en sorgfälligt undersökning.

För så vitt anmälan om statens delägarskap måste göras redan vid utmålläggningen, skulle helt visst ett betydande antal gruvandelar utan egentligt värde komma i statens ägo. Ett aktivt deltagande från statens sida i gruvdrift å sådana syntes ur ekonomisk synpunkt icke vara önskvärt. Kollegium måste därför hålla före att staten, om utarrendering av dess gruvandelar ej lyckades, komme att, trots de principer nämnden i sådant avseende ville göra gällande, bli en huvudsakligen passiv delägare.

Ingenjörsvetenskapsakademien avstyrkte förslaget och anförde följande:

Nämndens yttrande innehöller näppeligen några argument som gjorde det troligt eller ens sannolikt, att icke gruvhanteringsens produktionsbetingelser skulle försämrast, om staten övertog jordägarens nuvarande rätt. Detta gällde såväl i fråga om malmletningen som gruvdriften såsom sådan. Det förefölle ock som om nämnden utgått ifrån att en sådan försämring skulle komma att inträda, ehuru nämnden icke ansett sig behöva räkna med något 'nämnavärt' avbräck i den enskildes letar- och företagarverksamhet. För sin del vore akademien av den uppfattningen, att realiserande av nämndens ifrågavarande förslag skulle medföra särdeles olyckliga konsekvenser med avseende å gruvnäringens utveckling i allmänhet. En förutsättning för att staten ensam eller i gemenskap med enskilda skulle kunna idka gruvdrift vore att det skapades lämpliga organ för driftens utövande. Emellertid hade i nämndens yttrande icke uppdragits till behandling hur en affärsmässig förvaltning av statens ifrågavarande verksamhet borde organiseras. Akademien kunde för sin del uttala sin anslutning till vad reservanterna inom nämnden anförde angående de avsevärda svårigheter av skilda slag, som skulle uppstå vid utövande på ett rationellt sätt av en statlig gruvdrift.

Järnkontoret avstyrkte nämndens förslag i förevarande del. Härvid framhöll järnkontoret, under åberopande av viss historisk utredning, att jordägaren principiellt sett ägde mineralen i jorden. Nämndens förslag om proklamerande av statens äganderätt till mineralen borde sålunda bedömas såsom en omkastning av nu bestående äganderättsförhållanden. Skäl för ett sådant till sina konsekvenser vittomfattande ingripande hade enligt järnkontorets mening icke blivit förebragta. Järnkontoret anslöt sig alltså till reservanternas hemställan att jordägaren måtte bibehållas vid i huvudsak de rättigheter som tillerkändes honom i gällande gruvestadga.

Beträffande särskilt frågan om staten såsom gruvföretagare anförde järnkontoret följande:

Förslaget avsåge socialisering av en hittills under enskild äganderätt varande viktig naturtillgång och införande i stor utsträckning av självständig statlig företagarverksamhet på ett hittills såsom föremål för dylik verksamhet inom vårt land oprövat område. Järnkontoret delade de av reservanterna inom nämnden anförda betänkligheterna mot att staten uppträdde såsom gruvföretagare. Nämnden hade icke gjort något försök att klargöra under vilka former och genom vilka organ staten skulle idka sin gruvdrift. Ändamålsenlig lösning av dithörande svåra problem måste dock stå som ett oeftergivligt villkor för genomförande av åtgärder i förslagets syfte. Utan visshet att möjlighet förefunnnes att skapa en organisation, som kunde på ett tillfredsställande sätt bära upp en statlig verksamhet av den säregna art och i den omfattning som här avsåges, kunde man under inga förhållanden skrida till sådan lagstiftning som den av nämnden föreslagna.

Svenska teknologföreningen fann sig väsentligen kunna instämma i vad reservanterna inom nämnden anförde. Jordägaren borde rättvisligen bibehållas vid den honom en gång tillerkända äganderätten till å hans mark befintliga mineral. Ett motsatt förfarande vore i hög grad ägnat att skapa vittgående misstro mot statens rättrådighet och kunde därmed äventyra själva grunden för statsbegreppets helgd.

Sveriges industriförbund ställde sig likaledes avvisande samt anförde bland annat följande:

De vilka hyste en mot nämnden avvikande mening om befogenheten i kronans äganderättsanspråk skulle knappast kunna betrakta en överflyttning på kronan av den jordägaren nu tillkommande rätten annorlunda än som ett sådant obehörigt ingrepp i enskildas rätt, vilket med hänsyn till samhällets intresse av rättsstatens upprätthållande borde undvikas. Nämnden hade ej lyckats uppvisa att det gemensamma folkhushållets intresse skulle gagnas genom ifrågavarande ingripande i bestående rättsförhållanden. Visserligen kunde icke bestridas att jordägarens insats beträffande gruvhanteringens utveckling numera i regel icke vore av större betydelse och att hans andelsrätt kunde medföra en icke oväsentlig belastning för den på denna hantering inställda företagarverksamheten i de fall där jordägareandelen utnyttjades 'passivt'. Med nu gällande bestämmelser kunde nämligen en gruvdelägare tillskansa sig obilliga ekonomiska fördelar utan att behöva ikläda sig de med företagarverksamheten förenade riskerna. Detta otillfredsställande förhållande skulle emellertid upphöra, därest lagstiftningen ändrades i sådan riktning att gruvdelägare, såsom reservanterna föreslagit, icke finge större andel i nettoavkastningen än som svarade mot hans deltagande i brytningen. Nämndens förslag i avseende å jordägareandelen komme ingalunda att medföra den avlastning av den på inmutaren-företagaren vilande bördan, som nämnden sagt sig åsyfta. Då staten, åtminstone där fråga vore om viktigare och sannolikt vinstgivande malmtillgångar, skulle komma att aktivt deltaga i gruvhanteringen, påtvingades inmutaren ett kompanjonskap, som han med nu gällande lagstiftning i regel kunde komma ifrån genom uppgörelse med den enskilda jordägaren. Här kunde även framhållas den intresseemotsats, som måste föreligga mellan den enskilda bolagsmannen och staten, på grund av att den förre hade att inrätta sig efter den begränsade tid hans nyttjanderätt till fyndigheten varade, medan staten hade att taga hänsyn till att den efter denna tids förlopp kunde inträda såsom ensam ägare till företaget.

Socialiseringsnämndens förslag att den på inmutning grundade gruvrätten skulle upphöra efter trettio år rönte motstånd i de flesta yttranden.

Bergmästaren i norra distriktet ställde sig i huvudsak välvillig till nämndens förslag men förordade att upplåtelse tiden bestämdes till fyrtio år räknat från utmåsläggningen. Han anförde härom följande:

Om gruvlagstiftningens allra förnämsta syftemål vore att erbjuda största möjliga lockelse till eftersökande av nya malmfyndigheter, vore det självklart att ett inmutningssystem, som gäve upptäckaren för obegränsad tid ensamrätt till fyndigheten, vore den idealiska formen för upplåtelse, särskilt om inmutningsrätten begränsades till nyupptäckta fyndigheter. Men när man ville göra gällande att endast en sådan fri inmutningsrätt kunde skänka järnhanteringen nödig trygghet, då gjorde man ett synnerligen stort misstag. De tider då det var malmförädlarna som till större delen utförde malmetningen tillhörde helt och hållet förgångna århundraden. I nyare tid torde den vanligaste drivfjädern vara önskan att utan allför stora risker göra stora vinster, hos den enskilde genom att så snart som möjligt avyttra inmutningsrätten och hos mera kapitalstarka malmetningsföretag genom att vid en senare gynnsam tidpunkt överlåta fyndigheterna på andra eller realisera malmen på håll där den största möjliga vinst med minsta möjliga kapitalplacering och arbete kunde ernås. Därvid finge hänsynen till inhemska malmförädlares behov att för bibehållande av konkurrenskraften å utländska marknader erhålla malm till billigare

pris än exportpris stå helt och hållet tillbaka. Gällde det åter endast att tillgodose sistnämnda behov och vore redan kända malmfyndigheter tillräckliga härför, skulle ett koncessionssystem, som i främsta rummet tillgodosåge malmförädlingens intresse av billiga råvaror, vara att föredraga. Då emellertid ett fortsatt letande efter nya malmfyndigheter vore nödvändigt och ett rent koncessionssystem icke erbjöde tillräcklig lockelse, syntes företräde böra givas åt en kombination med inmutningssystem, som gäve inmutaren ovillkorlig rätt att under en viss tid få tillgodogöra sig malm till viss på förhand i lagen bestämd maximikvantitet. Vad därutöver kunde överlämnas åt enskild företagare borde förbehållas åt den som kunde inom landet förädla malmen, gärna med företrädesrätt för inmutaren eller hans rättsinnehavare. Därvid borde det vara en självklar sak att malm, som redan vore föremål för förädling vid svenskt verk, även efter en eventuell statsinlösen av fyndigheten borde i oförminskad omfattning tillhandahållas samma verk. För att motverka monopolbildning beträffande malmfångst för svenska förädlingsverk vore det emellertid i andra sidan av behovet påkallat, att åt staten förbehölles rätt att till hälften deltaga i gruvarbetet antingen för egen del eller genom utarrendering till malmförädlare, i vilket fall inmutaren borde ha företräde till arrendet om han ej exporterade malmen eller om han behövde hela årsbrytningen för eget behov eller hela tillgången som malmreserv för framtiden. Av samma skäl borde statens lösningsrätt till inmutareandelen inträda så snart det vore möjligt, utan att lockelsen till malmletning alltför mycket avtoge. I sådant hänseende syntes en tid av fyrtio år, räknat från utmålsläggningen, vara lämplig.

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt ansåg att det med nämndens förslag bleve hopplöst att söka uppbringa kapital för gruvföretag.

Bergmästaren i östra distriktet betvivlade att inlösningsrätt för staten vore nyttig och nödvändig, för såvitt staten på sätt föreslagits erhöle andelsrätt jämväl i fyndighet å enskild jord. Staten förfogade redan nu över malmfyndigheter i sådan omfattning, att de för en betydande tid framåt borde vara tillräckliga för den brytning som staten kunde ha för avsikt att bedriva, vare sig själv eller genom andra. Härtill komme att staten genom fortsatt malmletning kunde ytterligare öka detta malmförråd, genom vars förefintlighet staten för övrigt kunde råda bot för den olägenhet som lätteligen medföljde ständig besittningsrätt, nämligen att fyndigheterna hopades på ett fåtal händer varigenom malm tillgångarna spärrades för andra. Därest tidsbegränsning funnes böra införas, borde upplåtelse tiden ej göras så kort som enligt nämndens förslag. I detta hänseende anförde bergmästaren följande:

I de europeiska länder där tidsbegränsning införts växlade tiden mellan 50 och 99 år. Att våra fyndigheter skulle vara så avvikande från utlandets, exempelvis Norges, att tiden hos oss kunde begränsas till 30 år, vore väl ej fallet. Nu för tiden vore det fråga om jordtäckta eller på djupet liggande fyndigheter, vilkas iordningställande för brytning kunde taga en rundlig tid. Då vidare fyndigheterna företrädesvis vore att förvänta i de på kommunikationsmedel mera vanlottade trakterna i Norrland, bleve tidsutdräkten för att hinna få en vinstgivande brytning till stånd ännu större. Det föreläge ävenledes ringa utsikter till att en inmutare skulle förädla malmen inom landet, om besittningsrätten till fyndigheten endast uppginge till 30 år. Om för bergsnäringsens befordrande den enskildes kapital skulle komma till användning, måste inmutarens besittningsrätt vara så rundligt tilltagen i tid, att betryggande

möjlighet förelåge för den enskilde att kunna utjämna ådragna förluster vid sämre konjunkturer för näringen med inhöstade vinster vid gynnsammare konjunkturer. Ett viktigt skäl för den föreslagna tiden av 30 år låge visserligen däri, att en fyndighet skulle kunna utbrytas om längre tid medgäves, men denna risk kunde ju staten undgå genom en lämpligt anordnad begränsning av brytningsmängden. I samband med denna begränsning borde inmutaren åläggas skyldighet att framlägga en plan för den framtida driften, vilken plan sedermera borde underkastas lämplig myndighets granskning och godkännande.

Bergmästaren i västra distriktet ansåg att någon tidsbegränsning av inmutarens rätt ej borde förekomma. Att gruvbrytaren utan ersättning skulle tvingas avstå från fyndighet, som han tack vare framsynthet och arbete påvisat och iordningställt för blivande tillgodogörande, kunde icke anses stå i överensstämmelse med rättvisans och billighetens krav och skulle säkerligen leda till ett eftersättande av de för gruvdriftens säkerställande för framtiden nödiga arbetena. En till tiden begränsad brytningsrätt skulle vidare göra det omöjligt för enskilda att reservera fyndigheter för framtida behov. Härigenom komme järnhanteringen efter hand i så stort beroende av staten-gruvägaren, att till slut en socialisering av denna viktiga näring bleve den enda naturliga konsekvensen. Emellertid kunde endast en verkligt fri inmutningsrätt skänka järnhanteringen nödig trygghet för en av dess viktigaste råvaror.

Bergmästaren i södra distriktet anslöt sig till vad reservanterna inom socialiseringsnämnden anfört.

Bergmästaren i mellersta distriktet biträdde likaledes reservanternas mening och ansåg att den föreslagna tidsbegränsningen av nyttjanderätten skulle lända gruvhanteringen och folkhushållet till betydlig skada. Till stöd härför anfördes bland annat följande:

En så utomordentligt tung, riskfylld och kapitalkrävande industri som gruvdrift krävde ovillkorligen att få arbeta på lång sikt. Tillkomsten av nya gruvföretag måste stimuleras genom utsikt till lockande vinstmöjligheter. Den föreslagna tidsbegränsningen skulle emellertid föranleda att många nyupptäckta fyndigheter, jämväl sådana av medelstorlek, ej bleve bearbetade. Även de värdefullare fyndigheter som upptoges skulle obetingat utbyggas och drivas på ett helt annat och mindre önskvärt sätt än om företagaren vore tillförsäkrad äganderätten eller han finge disponera sitt företag under en lång tidsperiod. Följden skulle bliva att fyndigheten snabbt exploaterades genom rovdrift med minsta möjliga anläggningar och kapitalutlägg och att de för ett gruvföretags framtid utomordentligt viktiga, kostsamma undersöknings- och tillredningsarbetena endast skulle komma att drivas i den omfattning som motsvarade upplåtelse tiden. Företagets modernisering i enlighet med teknikens framsteg och anläggningens underhåll skulle likaledes i betänkelig grad eftersättas. Såsom en följd härav skulle de nya företagen i jämförelse med de för närvarande utbyggda komma på en vida lägre nivå i alla avseenden, och detta skulle ej minst göra sig gällande i fråga om de sociala förhållandena på arbetsplatsen.

Även värdefulla, välbelägna malmfyndigheter droge en betydlig tid för utbyggnad till full kapacitet. Enbart undersökningsarbetet krävde årtal, och därefter utbyggdes i regel till en början en enklare anläggning. Först sedan drift på detta sätt i mindre skala fortgått under en ytterligare tidsperiod, under vilken fortsatta undersökningsarbeten bättre klarlagt fyndighetens stor-

lek och beskaffenhet, kunde företagaren våga insätta kapital för en rationell utbyggnad, avpassad efter fyndighetens storlek och malmens avsättningsmöjligheter, samt anlägga nödvändiga transportvägar och förädlingsverk.

Nya fyndigheter komme säkerligen att företrädesvis anträffas i Norrland och sannolikt avlägset från kommunikationsled. Då för kommunikationernas ordnande statens medverkan i regel erfordrades och sålunda fullständigt obestämbara faktorer inverkade, kunde någon viss upplåtelse tid av inmutningsrätten ej på förhand fastställas. Med tidsbegränsad upplåtelse kunde inmutaren gå förlustig all lön för sin möda, och malmletningsintresset kunde på sina håll komma att alldeles försvinna.

Den föreslagna tidsbegränsningen skulle försvåra intresserandet av utländskt kapital i svenska gruvor.

Vidare skulle möjligheten för ett järnverk att trygga sina malmreserver genom förvärvande av nyupptäckta fyndigheter komma att kringskäras. Järnverken krävde för olika ändamål olika malmer och måste vara angelägna om att säkerställa sitt framtida behov av dylika genom förvärv av fyndigheter eller gruvandelar.

Tidsbegränsningen skulle även föranleda hinderliga och svårlösta förhållanden på den grund att utmälen inom ett gruvfält vore av mycket olika ålder och belägna om varandra i fältet. Inom en mansålder skulle flerstädes finnas en blandning av dels nu i kraft varande utmål och dels yngre av successivt olika åldrar. Skulle staten i dylikt fall frestas att begagna sin nyttjanderätt till de hemfallsskyldiga utmälen, måste olägenheterna därav understundom bli betydande och kunna förhindra en rationell brytning av fältet.

Olämpligheten av tidsbegränsad nyttjanderätt bestyrktes ytterligare av erfarenheten från den norska lagstiftningen, där dock upplåtelse tiden vore fastställd till högst 50 år.

Kommerskollegium avrådde bestämt från den förkortning av både den första upplåtelse tiden och de senare perioderna som socialiseringsnämndens förslag innebar i förhållande till 1923 års förslag. Införandet av inlösningsrätt vore över huvud ägnat att framkalla en viss betänksamhet. Kollegium anförde härutinnan följande:

Med hänsyn till det sannolika läget och beskaffenheten av de mera betydande fyndigheter, varom här kunde bli fråga, torde det komma att draga mer än vanligt lång tid för att få brytningen vinstgivande. De fall reservanterna i detta hänseende påpekat och varibland befunno sig fyndigheten vid Boliden, som dock vore belägen i en kustsocken och blott en mil från närmaste järnväg, vore härutinnan särskilt belysande.

Det i avgivna yttranden påtalade hinder, som inlösningsbestämmelserna skulle utgöra för hållandet av malmreserver, torde huvudsakligen gälla förädlingsverk som skulle kunna grundas på nya fyndigheter, alltså väl huvudsakligen i avlägsnare delar av Norrland, samt gamla, d. v. s. huvudsakligen i sydligare trakter belägna verk, som icke med säkerhet skulle kunna påräkna framtida nytta av möjligen påträffade nya fyndigheter inom lämpligt avstånd från verken i fråga. För den förstnämnda gruppen skulle med sannolikhet i och för sig svårigheterna för att få rörelsen vinstgivande bli avsevärda, varför kostnaden för bibehållandet av sådana reserver redan utan inskränkning i inmutningsrätten kunde bli betungande. Den osäkra besittningsrätten till nya reserver för förädlingsverken i landets sydligare delar skulle kanske, med hänsyn till att nyupptäckterna här ej kunde beräknas bli av tillnärmelsevis samma betydelse för malmbehovets säkerställande, ej medföra så betydande olägenhet. Vore fyndigheten i och för sig lämplig för före-

tagets verksamhet, torde väl i regel densamma kunna få arrenderas efter utgången av besittningstiden, men frågan om arrendevillkoren torde kunna bereda vissa svårigheter. Då avsikten med statens ifrågasatta ökade rättigheter i de avseenden som här avsåges skulle vara bland annat att garantera den inhemska förädlingsverksamhetens malmbehov, borde väl rimligen staten härvid bliva en icke obillig medkontrahent, men mera betryggande än att blott förlita sig på dylika antaganden vore det givetvis för företagen, om nämndens förslag i detta avseende ej godkändes. Som bekant kämpade ej blott gruvhanteringen utan också järntillverkningen med stora svårigheter. Kollegium funne tydligt att man vid sådana förhållanden om möjligt måste undvika varje åtgärd, varigenom fyllandet av brukens legitima behov av malmreserver skulle kunna, trots de bästa avsikter i motsatt riktning, sättas i fara.

Olägenheterna av inlösningsrätten överhuvud taget framstode obestriddligen i de nu föreliggande uttalandena i starkare dager än förut, och fråga vore, om ej den tydligare belysning, som därigenom fölle på dessa olägenheter, vore av beskaffenhet att kunna framkalla en viss betänksamhet mot hela inlösningsrätten. Stadgades rätt för staten att efter blott 30 års brytning inlösa gruva, skulle endast mindre njudda inlösningsvillkor kunna förhindra en ogynnsam inverkan på företagsamheten beträffande de gruvor varom här vore fråga. Därest inlösningsrätt infördes, borde densamma i varje fall ej avse de för den inhemska malmförädlingen brutna gruvorna och ej heller sådana fyndigheter som malmförädlarna skäligen borde hålla i reserv. Tillika borde tillses att sådana bestämmelser vidtoges, att icke gruva under åren närmast före inlösningsrätten sköttes på ett för framtida gruvdrift menligt sätt.

Ingenjörsvetenskapsakademien avstyrkte att inmutningsrätten begränsades genom statlig lösningsrätt samt uttalade sin anslutning till vad reservanternas inom nämnden yttrat. Akademien åberopade härvid jämväl vad den tidigare i samma ämne anfört i yttrande över gruvlagstiftningssakkunnigas förslag.

Även *järnkontoret* avstyrkte varje tidsbegränsning av rätten till gruva samt anförde härutinnan följande:

Det vore järnkontorets övertygelse att en till tiden begränsad gruvdrift, huru än villkoren närmare utformades, bleve till skada för vår gruvnäring. Järnkontoret instämde helt i vad reservanternas inom nämnden härutinnan anfört. En till tiden begränsad gruvrätt lände till minskat enskilt initiativ och medförde stark avmattning av den enskilda gruvföretagarverksamheten i allmänhet. Man måste betänka att grubarbete i regel vore synnerligen tidskrävande med vidlyftiga, den egentliga malmbrytningen föregående undersöknings- och tillredningsarbeten samt att det bedreves under mycket oberäkneliga förhållanden. Så kunde nyckfullheten i malmernas förekomstsätt vålla en icke förutsedd stagnation i grubarbetet. Vore gruvrätten tidsbegränsad, torde i en sådan situation grubarbetet lätt komma att nedläggas och förlusten bliva definitiv. Men vore gruvägaren fri från hotet att inom viss tid kunna gå rätten till gruvan förlustig, torde hoppet att finna nya malmer driva till ytterligare undersökning, varigenom fortsatt malmbrytning kunde komma att möjliggöras. Såsom ett belysande exempel kunde nämnas Bispbergs gruvfält, där den av ålder brutna malmstocken visat sig taga slut, men där under en tidrymd av 30 år stora kostnader — tillhoppa cirka 170,000 kronor — nedlagts på arbeten för eftersökande av nya malmer. Dessa ihärdiga undersökningsarbeten hade under de sista åren krönts med framgång; på stort djup hade förut fullkomligt okända, betydande malmförekomster upptäckts. I ett motsvarande fall skulle inför en risk att staten komme att lägga hand på de nyfunna malmerna arbetet på deras anträffande helt säkert ha uteblivit.

Man måste även beakta den samhörighet som ofta existerade mellan bruken och gruvorna. I sådana fall skulle ett statens övertagande av gruvan kunna bli av ingripande betydelse för bruket. Även kunde framhållas att ett bruk, som för sin tillverkning hade behov av speciella malmkvaliteter och kunde hämta dem ur en bruket tillhörig, lätt tillgänglig gruva, kanske ej önskade driva gruvan mera forcerat än att endast berörda behov bleve tillfredsställt. Eventualiteten att inom viss tid förlora gruvan kunde emellertid tvinga till snabbe exploatering av densamma, och förr än vad eljest skulle varit nödigt kunde bruket stå utan det för dess tillverkning speciellt lämpade råmaterial.

Järnkontoret återopade jämväl sitt utlåtande över gruvlagstiftningssakkunnigas förslag i förevarande ämne.

Svenska teknologföreningen ställde sig likaledes avvisande samt anförde:

Nya fordringar på järnets och stålets egenskaper liksom ock den ekonomiska konkurrensen krävde tekniska omläggningar i tillverkningen. Härvid kunde ej sållan ifrågakomma att nya malmer behöfve tillgripas, och därför måste järnverken hålla gruvor med malmer av olika egenskaper i reserv. Vid begränsad nyttjanderättstid omöjliggjordes dylikt. Liknande vore förhållandet med andra mineral än järnmalm. Bekant vore sålunda, huru långvariga och mycket kostsamma experiment bedrivits för att få till stånd ett praktiskt tillgodogörande av svenska zinkmalmer.

Oeftergivliga villkor för sund ekonomisk verksamhet av ifrågavarande art vore att företagaren lämnades erforderlig frihet till anpassning efter växlande förhållanden vid driften och olika konjunkturer å marknaden samt att möjlighet funnes för en sund utveckling av företaget till fromma för dess trygga bestånd på lång sikt. Att ordna en gruvdrift så att vinstmöjligheterna utnyttjades på en så kort period som 30 å 35 år kunde möjligen locka en och annan lycksökare men säkerligen icke någon erfaren finans- eller industriman med sinne för skäligen proportioner mellan risk- och vinstmöjligheter. Ännu orimligare syntes den föreslagna tidsbegränsningen, om man betänkte huru långa förberedelser som i regel krävdes för igångsättande av en gruvanläggning. Sällsynt vore ej att undersöknings- och förberedelsearbeten måste vidtagas 10—15, ja kanske 20 år i förväg, arbeten som i de flesta fall vore så kapitalkrävande att de fordrade mycket lång amorteringstid. Det torde få erinras om att staten ej ens vid upplåtelse av kronan tillhöriga vattenfall, vilkas utbyggnadskostnader dock i regel vore avsevärt lättare att förutse och överblicka, stipulerat så kort tid som 30 år utan normalt medgivit 55 å 85 års arrendetid.

Vore det meningen att vid inlösningen skilja mellan en gruva och de förädlingsverk, som eventuellt uppförts uteslutande eller till huvudsaklig del för bearbetning och förädling av samma gruvans malm, bleve förfarandet än orimligare. Skulle en inlösning ifrågakomma, måste den rättvisligen omfatta alla i samband med gruvan verkställda anläggningar, även om de vore belägna avlägset från gruvan. Då emellertid, även med iakttagande härav och även om upplåtelse tiden avsevärt förlängdes, själva systemet med en statsinlösen av en väl driven enskild affär enligt föreningens mening vore helt förkastligt, måste föreningen bestämt avstyrka införande av detta system. Det vore nämligen bland det praktiska livets män en av erfarenheten bestyrkt övertygelse, att affärsföretag av avsevärd omfattning och med de starkt växlande betingelser, som vid gruvdrift i regel vore rådande i avseende på såväl teknisk produktionsförmåga som den kommersiella ledningen, icke kunde rationellt handhavas av ett statsorgan, även om vid detsamma knötes de personligen mest framstående förmågor. Förutsättningen för att dessa skulle kunna göra sig

gällande måste nämligen saknas på grund av den begränsning som statstjänstemans befogenhet och handlingsfrihet alltid vore underkastad, ej blott genom en byråkratisk kontroll från anslagsbeviljande myndigheter utan, vad värre vore, genom politiska förhållanden och icke minst de svårigheter som mötte staten såsom arbetsgivare i dess ställning gentemot arbetareorganisationerna.

Sveriges industriförbund ansåg att varje begränsning av upplåtelse tiden måste medföra att fyndigheternas exploatering skedde på ett för folkhushållet mindre gynnsamt sätt. Denna verkan bleve särskilt påtaglig om den åt nyttjanderättshavaren tillmätta tiden bleve så orimligt knapp som enligt socialiseringsnämndens förslag. Härom anfördes vidare bland annat:

Med de föreslagna bestämmelserna komme den enskilde företagaren att försättas i det egendomliga läget, att på ju längre sikt han investerade kapital i transportanordningar, förädlingsanläggningar, förberedelsearbeten m. m., desto större risk löpte han att företaget komme att av staten övertagas, varvid han ginge miste icke endast om den genom kapitalinvesteringen möjliggjorda avkastningen utan också om en väsentlig del av det investerade kapitalet. De gruvföretag, för vilka de av nämnden föreslagna principerna bleve tillämpliga, skulle för övrigt i konkurrensen med äldre företag i så måtto försättas i ett sämre läge, som de måste räkna med en till nyttjanderättstiden begränsad amorteringstid, i varje fall för de delar av anläggningen beträffande vilka staten icke hade lösningsplikt.

Därest rätten till framdeles upptäckta malmfyndigheter bleve tidsbegränsad, måste detta medföra att den enskilda företagsamheten icke vågade inrikta sig på byggande av de för dessa malmers förädling nödiga verk. Överhuvud taget skulle de föreslagna principerna i hög grad hämma en på enskilt initiativ baserad företagarkerksamhet inom malmetningens, malmbrytningens och malmförädlingens områden.

Beträffande lockelsen till upptäckande av nya mineralfyndigheter skulle en på föreslagna principer baserad lagstiftning långt ifrån att verka eggande tvärtom väsentligt minska eller borttaga intresset för enskild malmetning. Att det icke vore lämpligt att urkoppla det enskilda malmetarintresset och överlåta malmetning åt staten hade nämnden själv uttalat. Även i fråga om bedrivandet av en rationell gruvhantering skulle den föreslagna ordningen verka åt rakt motsatt håll mot det önskade. I den mån staten behövde ingripa för att säkerställa ett rationellt bedrivande av gruvhanteringen kunde detta ske genom utfärdande av särskilda föreskrifter, men därför krävdes ingalunda att staten själv uppträdde såsom utövare av hanteringen. Beträffande vidare syftet att bereda det allmänna nödigt inflytande över fyndigheternas utnyttjande fordrade dess tillgodoseende lika litet att staten ställde sig såsom företagare. Nämnden hade själv uttalat att reglerandet av malmhushållningen och inriktningen av malmpolitiken överhuvud taget borde ske på annat sätt än genom en gruvlagstiftning. Återstode statens uppgift att bereda det allmänna största möjliga vinst av fyndigheternas avkastning. Nämnden hade här med orätt utgått från uppfattningen att den fördel, som staten skulle vinna av att direkt draga vinsten ur en av denna driven gruvhantering, vore identisk med en fördel för det allmänna, för det gemensamma folkhushållet. Det kunde, principiellt sett, väl tänkas att de vinster staten skulle draga ur en av densamma driven gruvhantering långt ifrån att gagna folkhushållet tvärtom skulle sköras på dess bekostnad. Med all sannolikhet skulle detta också i praktiken bliva fallet, om den statliga gruvhanteringsens upptagande skulle ske, såsom enligt nämndens förslag, under stäckande av den enskilda företagsamheten.

Beträffande frågan om gruvrättens säkerställande på sätt av reservanterna inom socialiseringsnämnden yrkats framkommo i yttrandena vissa uttalanden.

Sålunda framhöll *bergmästaren i mellersta distriktet* att man icke lämpligen kunde giva gruvegendom samma karaktär som fast egendom. Därest så skedde kunde befaras att fyndigheter i större utsträckning än för närvarande vore fallet bleve försvarade utan att de undersöktes eller bearbetades. Betydelsen av att en fyndighet återfölla i det fria finge ej underskattas. Endast därigenom kunde fyndigheten utan avträdeskostnad till förre ägaren inmutas av en ny företagare, som kunde ha större förutsättningar att driva gruvan. Inteckningsinstitutets utvidgande på av reservanterna föreslaget sätt vore däremot ett berättigat önskemål.

Järnkontoret instämde i reservanternas hemställan att försummande av avgiftsbetalning skulle medföra förlust av gruvrätten endast i de fall där gruvägare anmält sig önska gruva sönad. Vidare framhöll järnkontoret det angelägna i att gruvindustrien erhöle samma möjlighet som annan modern industri att erbjuda företagen såsom säkerhet vid upplåning av kapital. Även om nämndens förslag genomfördes, syntes det önskvärt att bättre förutsättningar för kredit tillskapades.

Sveriges industriförbund delade reservanternas uppfattning att åt rätt till gruva borde givas så långt som möjligt samma karaktär som åt rätt till annan egendom och att möjligheten att inteckna gruvegendom borde vidgas.

Slutligen innehöllo yttrandena vissa uttalanden rörande frågan om statsgruvefält.

Bergmästaren i mellersta distriktet delade reservanternas uppfattning att staten ej borde få lägga statsgruvefält på enskild mark. Han anförde härom följande:

Gruvlagstiftningen borde vara enhetlig, och staten vore i likhet med den enskilde oförhindrad att i vanlig ordning taga inmutning och erhålla utmål. Nödvändigheten av att utlägga statsgruvefält vore i och för sig ganska omstridd, och statsgruvefält borde icke förekomma ens på kronojord utan synnerligen trängande skäl; i varje fall borde dylikt område starkt begränsas. Giltighetstiden för statsgruvefält borde även vara på förhand bestämd, och efter dess utgång borde omprövning av skälen för reserveringen ske. Avsikten med statsgruvefälten vore ju att bevara reserver för folkhushållet, men dessa tillgångar borde även genom undersökningsarbeten inventeras. De flesta statsgruvefälten hade sedan sin tillkomst ej på minsta sätt undersökts, och någon förändring härutinnan skulle sannolikt ej komma att ske på ännu mycket lång tid. Om staten enligt gällande gruvlagstiftning haft rätt att utlägga statsgruvefält på enskild mark, skulle förvisso den fyndiga zonen av kismalmsförekomster i Västerbotten hastigt ha blivit reserverad till statsgruvefält, med påföljd att letarverksamheten upphört och att de senaste mest värdefulla fynden där kanske aldrig gjorts. Avsättandet av de ofta betydande arealer, som statsgruvefälten omfattade, torde ha skett på rätt lösa grunder, och undersökningar å dessa kunde likaväl lämna nedslående som glädjande resultat. Systematisk malmetning borde i främsta rummet ifrågakomma inom befintliga statsgruvefält. Att staten ej undersökte vad den hade men

samtidigt undandroge lovande områden från enskild letarverksamhet och utfärdade inmutningsförbud för vissa län kunde ej vara riktigt. Rädslan för att den enskilde skulle genom ett fynd hoppa rikedomar kunde rimligtvis ej motivera en undantagsställning för staten, då produktionsvärdet från ett gruvföretag till sin största del komme företagets egna arbetare, övrig industri och det allmänna till godo i likhet med vad förhållandet vore vid varje annan industriell verksamhet.

Kommerskollegium uttalade att, därest nu gällande bestämmelser om jordägareandel bibehölles, som en konsekvens härav statsgruvefält på enskild mark icke borde komma i fråga.

Järnkontoret ställde sig avvisande till tanken att utlägga statsgruvefält på enskild jord samt gjorde gällande att enligt nämndens förslag staten skulle erhålla en strängt taget obegränsad befogenhet att upphäva den fria inmutningsrätten. Den rättsliga innebörden av utläggande av statsgruvefält å enskild mark bleve för övrigt den, att även jordägaren — som rättsligen borde betraktas såsom ägare till mineralen — hindrades från att antingen själv eller genom en utomstående upptäckare exploatera en fyndighet. Till de skadliga verkningar av oberäknelig räckvidd, som den föreslagna principen kunde medföra i avseende å den fria inmutningsrätten, komme således även ett ingrepp i den enskilda äganderätten till jorden. Enligt järnkontorets mening borde rätten att utlägga statsgruvefält helt avskaffas.

Även *Svenska teknologföreningen* uttalade att utläggande av statsgruvefält ej vidare borde ifrågakomma vare sig å kronojord eller enskild mark.

Sveriges industriförbund ansåg likaledes att möjligheten att utlägga statsgruvefält borde avskaffas. Även med de av reservanterna förordade begränsningarna skulle tillräcklig garanti ej finnas för att statens befogenhet på hithörande område icke missbrukades. Med förbundets uppfattning om folkhushållets fördel av att möjligast fria utrymme bereddes den enskilda företagverksamheten i fråga om malmens uppletande och mineralfyndigheternas bearbetning läte sig en utökning av statsgruvefältens antal knappast förenas.

Allmän motivering.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har frågan om en reform av gruvlagstiftningen sedan lång tid tillbaka varit föremål för övervägande. Den nu gällande gruvestadgan är i vissa stycken föråldrad och företer åtskilliga brister i rättstekniskt avseende. En omarbetning av bestämmelserna har redan därför varit av behovet påkallad. De krav som gjort frågan om en reform aktuell ligga dock till stor del på ett annat plan. De avse icke blott jämkningar i förhållandet mellan enskilda intressenter utan beföra även det principiella spørsmålet om en lämplig avvägning mellan de enskildas och folkhushållets intressen. Den styrka varmed dessa krav gjorts gällande göra det nödvändigt att i detta sammanhang taga under omprövning, i vad mån en ändring i de hittillsvarande huvudprinciperna för vår gruvrätt bör komma till stånd. Därvid bör naturligtvis tagas till yttersta ögonmärke, att de olika

**Departements-
chefen.**

intressena avvägas på det sätt som bäst främjar hela landets ekonomiska välfärd. En strävan i denna riktning torde emellertid med hänsyn till själva utgångsläget förutsätta, att frågan om statens förhållande till gruvnäringen i främsta rummet blir föremål för uppmärksamhet.

Att *behovet av stallig verksamhet* framträder med större styrka inom gruvnäringen än inom de flesta andra industrigrenar bottnar delvis i förhållanden som äro speciella för gruvnäringen. Det absoluta beroendet å ena sidan av mineralfyndighetens geografiska belägenhet och å andra sidan av förädlingsindustriens av skilda faktorer bestämda lokalisering innebär i de flesta fall, att från början betydande svårigheter möta för fyndighetens nyttiggörande. Dessa svårigheter kunna mången gång undanröjas genom att staten på ett eller annat sätt medverkar till anordnandet av tillfredsställande kommunikationsmöjligheter. Även andra tekniska och kommersiella problem, vilka måste lösas för att en ekonomiskt lönande gruvbrytning skall komma till stånd eller vidmakthållas, kunna från statens sida motivera positiva ingrepp, varigenom förhållandena tillrättaläggas för en vinstgivande produktion. Dylika problem, som i hög grad äro beroende av det ekonomiska livets ständiga skiftningar, kunna ej lösas en gång för alla utan måste bliva föremål för oavlåtlig uppmärksamhet. Om staten sålunda i den allmänna folkhushållningens intresse vidtager anstalter eller gör särskilda uppföringar till tryggnad av produktionsmöjligheterna, ankommer det även på staten att såsom målsman för detta intresse fortlöpande bevaka, att mineralfyndigheterna utnyttjas på ett sätt som icke låter syftet med statens åtgärder bliva förfelat. Redan ur denna synpunkt kan ett direkt statligt inflytande inom gruvdriften synas önskvärt.

Vad som framför allt giver gruvnäringen dess särskilda karaktär torde vara den omständigheten att driften är baserad på utnyttjande av en naturtillgång, som icke kan successivt förnyas efter hand som den tages i anspråk. Detta förhållande måste giva upphov till hushållningsproblem som knappast kunna tillfredsställande lösas av annan än staten. Sålunda lär det vara en uppgift för staten att sorgfälligt avväga den nu levande generationens intresse av fyndigheternas utnyttjande mot framtidens berättigade anspråk på delaktighet i dessa rikedomar. Ett viktigt önskemål är att mineralfyndigheternas exploatering sker i den ordning, som ur synpunkten av vår nationella hushållning innebär malmens mest effektiva användning. Här upprullas exempelvis frågan huruvida det är möjligt att i större omfattning än för närvarande låta vår järnmalm undergå förädling inom landet. Även andra problem, angående exempelvis gruvnäringens förhållande till den på tillverkning av kvalitetsstål inriktade järnindustrien i Mellansverige, torde kunna påfordra en planmässig malmpolitik med iakttagande, där så finnes erforderligt, av återhållsamhet beträffande brytning eller export av mineral av viss beskaffenhet.

Behovet av statlig kontroll framträder särskilt med hänsyn därtill, att ett motsatsförhållande mellan det enskilda vinstintresset samt folkhushållningens intresse av en ändamålsenlig gruvbrytning på längre sikt lätt nog kan komma till uttryck i själva det tekniska förfarandet. På staten ankommer att i göriligaste mån förebygga, att gruvbrytningen försiggår på ett sätt, som med

förbiseende av framtidens krav endast är inriktat på högsta möjliga tillfälliga vinst. Med nuvarande kontrollsystem torde det emellertid knappast vara möjligt att — utom i mera speciella fall — förhindra de ogynnsamma verkningar som uppkomma, om ett gruvföretag inriktas på korttidsdrift.

Inom gruvnäringen framträda även sociala problem av ganska säregen natur. Här må erinras om sådana fall då ett gruvföretag, på grund av ogynnsamma konjunkturen eller mineraltillgångens alltför snabba uttömmande, måste nedläggas, utan att erforderliga åtgärder hunnit vidtagas för att möta denna situation. För den arbetarbefolkning, som vid gruvföretagets tillkomst lockats att bosätta sig i den merendels ödsliga trakt där fyndigheten är belägen, kunna svåra verkningar uppkomma. I tider av allmän arbetsbrist måste en omflyttning av dessa arbetare möta stora svårigheter, och kostnaderna för det allmänna bliva ej sällan betydande. För den kommun inom vilken gruvsamhället ligger kunna verkningarna bliva ekonomiskt ruinerande. Stora kapitalförluster kunna uppkomma genom att allmänna byggnader och anläggningar i följd av gruvföretagets nedläggande helt eller delvis bliva överflödiga. Problem av denna art ställa särskilda krav på en förutseende bedömning och motivera statliga åtgärder till skyddande av de allmänna intressena. Icke minst med hänsyn till dylika problem är det även ett viktigt önskemål, att icke gruvföretag igångsättas, vilka sakna den nödiga ekonomiska bärkraften eller som eljest ur samhällsekonomisk synpunkt äro onödiga eller olämpliga.

Ett statligt inflytande inom gruvnäringen torde slutligen kunna motiveras jämväl ur den synpunkten att, såvitt angår fyndigheter av större värde, det knappast torde vara rimligt, att de vinster som kunna härröra från dessa naturrikedomar alltför ojämnt hopa sig på relativt få händer. De fördelar som stå att vinna genom mineraltillgångarnas utnyttjande torde, i den mån så kan ske utan förfång för gruvnäringens produktivitet, böra i skälig omfattning komma hela folket till godo.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att ett ur folkhushållningens synpunkt rationellt utnyttjande av mineralfyndigheterna knappast kan ernås, därest dessa utan ledning och kontroll från statens sida underställas de enskildas fria förfoganderätt. Detta är helt visst icke någon ny erfarenhet. Samhälleliga intressen ha i alla tider, om ock i växlande grad, kommit till synes inom gruvrätten. Vad angår den nu gällande gruvstadgan har denna emellertid tillkommit på en tid, då en starkt individualistisk åskådning satt sin prägel på hela samhällsekonomien. Det torde också vara uppenbart, att det statliga inflytande som ur olika synpunkter måste anses önskvärt icke inom gällande gruvlagstiftning tillgodosetts i den omfattning som får anses överensstämma med nutidens krav. Detta bestyrkes ej minst därav, att alla de reformförslag som under de senaste decennierna framkommit på detta område åsyftat att bereda det allmänna en starkare ställning inom gruvnäringen.

Vid olika tillfällen har den tanken uttalats, att tillgodoseendet av det allmänna intressen inom gruvnäringen bäst kunde ske därigenom, att den nu gällande ordningen med *inmutningsrätt* ersattes med ett *koncessionssystem* eller

någon därmed jämförlig anordning. Koncessionssystemet innebär att rätten till gruva förvärfvas genom ett beslut av vederbörande statliga myndighet, därvid denna har fri prövningsrätt i fråga om valet av koncessionär. Systemet, som närmast utbildats i Frankrike, tillämpas numera i åtskilliga andra europeiska länder, såsom Belgien, Holland, Spanien och Portugal. I Norge har den tidigare på fri inmutningsrätt grundade lagstiftningen under innevarande århundrade undergått en genomgripande förändring, i det att vid sidan av gruvlagen genomförts en särskild koncessionslagstiftning. Den inmutningsrätt som kan förvärfvas med stöd av gruvlagen medför sålunda icke i Norge någon obetingad rätt att igångsätta regelmässig gruvdrift. Å andra sidan skiljer sig det norska systemet från det rena koncessionssystemet däri, att koncession ej kan beviljas åt någon annan än den som innehar inmutningsrätten. Även i vårt land har koncessionssystemet erhållit viss tillämpning, i det att den år 1886 antagna lagen angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter m. m. bygger på nämnda system.

Att införandet av ett koncessionssystem inom den allmänna gruvlagstiftningen i vissa hänseenden skulle medföra beaktansvärda fördelar torde knappast kunna bestridas. Sålunda yppas genom detta system möjlighet för staten att för varje särskilt fall tillse, att gruvrätten anförtros åt den som har de bästa förutsättningarna att på ett för folkhushållet gagneligt sätt utnyttja mineralfyndigheten. Systemet torde även göra det lättare för staten att fullfölja en mera planmässig malmpolitik. Staten har helt i sin hand att allt efter omständigheterna låta igångsätta en gruvbrytning, som ur folkhushållningens synpunkt synes önskvärd, eller tills vidare reservera en fyndighet, som för tillfället ej finnes lämplig att exploatera men måhända framdeles kan bliva av betydelse. Vid utformandet av koncessionsvillkoren erbjuder sig möjlighet att allt efter de lokala förhållandena samt gruvföretagets beskaffenhet uppställa regler i avseende å gruvbrytningens omfattning och utförande, malmens användning för särskilda ändamål samt sociala välfärdsanordningar för arbetare och tjänstemän. Även statens fiskaliska intressen kunna med koncessionssystemet på ett mera smidigt och effektivt sätt tillvaratagas.

Emellertid har tanken att uppbygga en ny gruvlagstiftning på grundval av ett koncessionssystem ej kunnat tränga igenom i vårt land. Icke i något av de förslag som hittills upprättats i detta ämne har koncessionssystemet förordats. De myndigheter och sammanslutningar, som vid skilda tillfällen haft att taga ställning till frågan, ha med ganska stor samstämmighet uttalat sig för inmutningssystemets bibehållande. Det synes obestridligt, att de som sålunda ställt sig på den hittillsvarande rättens ståndpunkt åberopat goda skäl för sin mening. Av betydelse är särskilt den synpunkten att inmutningssystemet, genom att upptäckaren erhåller en ovillkorlig rätt till den upptäckta fyndigheten, synes i högre grad än koncessionssystemet ägnat att uppmuntra till efterforskande och undersökning av nya malmförekomster. Då man alltjämt torde kunna räkna med att åtminstone inom vissa delar av landet ännu finnas betydande oupptäckta mineralfyndigheter, är det självfallet ett viktigt intresse att malmletningen fortgår i oförminskad omfattning. Denna

verksamhet är i vårt land förknippad med särskilda svårigheter beroende på malmernas förekomstssätt. Under det att flerstädes i utlandet mineralen huvudsakligen förekomma såsom sammanhängande flötser med jämförelsevis stor yta vänd mot dagen, äro de svenska fyndigheterna ofta splittrade i mindre malmådror, vilka stupa tämligen vertikalt mot djupet och vilkas relativt ringa övre yta vanligen täckes av mäktiga lager av ofyndig materia. På grund härav måste malmletningen i vårt land huvudsakligen få karaktären av ihärdiga, systematiska undersökningar med anlitande av särskilt utbildad personal och moderna tekniska hjälpmedel. En upptäckarverksamhet av denna art, som förutsätter att ansevärd kapitaltillgångar riskeras för tämligen ovissa vinstutsikter, synes åtminstone tillsvidare väsentligen böra anförtros åt de enskildas initiativ och företagsamhet. Åt en ny gruvlag bör därför givas sådan läggning, att den i tillräcklig grad uppmuntrar den enskilda malmletningen. Denna uppgift fylles väl av ett inmutningssystem så utformat, att det icke i alltför hög grad kringskär upptäckarens vinstutsikter.

Den omfattande förekomsten i vårt land av smärre fyndigheter utan ekonomisk betydelse utgör även ett skäl för inmutningssystemets bibehållande. Det praktiska sätt på vilket dylika fyndigheter för närvarande utgallras skulle med koncessionssystemets införande gå förlorat. Om sådan prövning, som förutsattes för beviljande av koncession, komme att företagas i lika många fall som motsvara antalet mutsedelsansökningar för närvarande, skulle detta föra med sig en avsevärd ökning av vederbörande myndigheters arbetsbörd. Måhända finge man därför tänka sig en inskränkning av koncessionssystemets tillämplighet till de fall, där det allmänna verkligen kunde sägas ha något intresse att utöva kontroll över brytningen och vad därmed sammanhänger. Såsom gruvlagstiftningssakkunniga närmare utvecklade, läser emellertid en sådan gränsdragning bliva förbunden med bestämda olägenheter.

Vid överbägande av de olika synpunkter som framkommit med avseende å valet mellan koncessionssystem och inmutningssystem har jag sålunda, i likhet med gruvlagstiftningskommittén, gruvlagstiftningssakkunniga samt socialiseringsnämnden kommit till det resultatet, att någon övergång till koncessionssystem ej bör ske.

För lösningen av spörsmålet i vilken utsträckning och på vilket sätt de allmänna intressena, även med bibehållande av inmutningssystemet, skola kunna tillgodoses inom gruvnäringen ha åtskilliga utvägar blivit prövade. Här torde få erinras att gruvlagstiftningskommittén på sin tid ville meddela särskilda bestämmelser för gruvor belägna å odisponerad kronojord. Beträffande dylika gruvor skulle enligt kommitténs förslag gälla vissa inskränkningar i avseende å brytningsrätten, varjämte kronan vid utgången av trettionde kalenderåret efter det år under vilket utmålsförrättningen förklarats avslutad skulle vara berättigad att övertaga gruvan. Vidare skulle statens rent fiskaliska anspråk, vad nämnda gruvor anginge, beaktas genom viss skyldighet för utmålsinnehavaren att till kronan erlægga en årlig avgäld. Den av kommittén sålunda förordade anordningen rönt emellertid avsevärt motstånd och an-

sågs ej heller böra läggas till grund för lagstiftning i ämnet. Någon meningsskiljaktighet synes knappast numera råda därom, att en ny gruvlagstiftning bör uppbyggas på enhetliga grunder och att sålunda någon väsentlig skillnad i rättsligt avseende mellan gruvor å enskild jord och gruvor å kronojord ej bör ifrågakomma.

I 1923 års förslag har önskemålet att bättre tillgodose det allmännas intressen kommit till synes bland annat i vissa bestämmelser om arbetarnas bostadsförhållanden, om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning samt om rätt för kronan att efter sextio år övertaga gruva. Den gynnsamma ställning, som jordägaren enligt förslaget skulle komma att intaga, har måhända ock huvudsakligen förestavats av tanken att bereda ökade förmåner åt staten i dess egenskap av jordägare.

Vad sålunda förordats har icke rönt större anslutning i de över förslaget avgivna yttrandena. Den kritik som riktats mot förslaget i nämnda delar innehåller otvivelaktigt synpunkter som icke kunna fränkännas berättigande. Sålunda kan jag för egen del ansluta mig till socialiseringsnämndens uttalande, att frågan om sociala välfärdsanordningar knappast bör regleras i en speciell näringslag sådan som gruvlagen. De betydelsefulla spörsmål som hänföra sig till förhållandet mellan företagare och arbetare torde, i den mån de kunna lösas genom lagstiftning, böra regleras i ett vidsträcktare sammanhang, genom lagbestämmelser som icke gälla enbart för viss näringsgren.

Beträffande de föreslagna bestämmelserna om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning måste jag likaledes instämma med dem som ansett dylika stadganden icke böra upptagas i en ny gruvlag. Såsom de sakkunniga själva framhållit, torde problem av malmpolitisk art i huvudsak böra behandlas för sig utan samband med gruvlagstiftningen. Lösningen av dylika problem är i hög grad beroende av mer eller mindre tillfälliga omständigheter, såsom teknikens utveckling, marknadslägen och handelspolitiska förhållanden av olika slag. Därest anledning skulle yppa sig att vidtaga särskilda åtgärder till tryggande av den inhemska förädlingsindustriens möjlighet att erhålla malm av det ena eller andra slaget, torde vanligen andra och mera lättframkomliga utvägar än lagstiftning stå till buds. Vad särskilt angår den föreslagna bestämmelsen om förbud mot deltagande i överenskommelse, som avser konstlat uppehållande av malmpriser, torde visserligen icke helt böra bortses från möjligheten att under nu rådande ordning en enskild kapitalstark sammanlutning skulle kunna tillvälla sig sådant inflytande inom någon gren av bergshandlingen, att en ur olika synpunkter skadlig monopolställning på den inhemska marknaden därigenom uppkomme. Huruvida dylika företeelser med någon framgång kunna bekämpas genom ett i gruvlagen infört förbud mot kartellbildning, synes emellertid mindre säkert.

Den föreslagna rätten för kronan att efter sextio år övertaga gruva har närmast motiverats därmed, att åt statsmakterna borde beredas tillfälle att, med hänsyn till det läge som i framtiden kunde föreligga, taga under omprövning, på vad sätt statens förhållande till gruvdriften lämpligen borde ordnas, och därvid bereda sig det inflytande över malmhushållningen, som då kunde be-

finnas erforderligt. Vad sålunda anförts förtjänar naturligen beaktande. Tydligt är emellertid, att en inlösningsrätt av nämnda slag icke kan bli en större betydelse, då det gäller att snarast öppna möjlighet till ett förstärkt statligt inflytande inom gruvnäringen. Med den långa upplåtelse-tid, som skulle gälla innan inlösningsrätten inträdde, torde denna rätt för övrigt endast i sällsynta undantagsfall kunna bereda det allmänna någon verklig förmån. Huruvida det är möjligt att göra inlösningsrätten mera effektiv genom en förkortning av upplåtelse-tiden, är en fråga som jag längre fram torde få återkomma till.

Att söka tillgodose statens fiskaliska anspråk genom att bereda jordägaren större förmåner i form av avgäld eller dylikt synes mindre lämpligt. Det torde knappast finnas anledning antaga, att något övervägande flertal av de fyndigheter som framdeles upptäckas skola visa sig vara belägna å kronojord. Men även om så vore förhållandet lärer en anordning av nyssnämnda slag ur principiell synpunkt te sig mindre tilltalande. Varje skäl torde nämligen saknas att åt jordägaren såsom sådan bereda en starkare ställning än han redan nu innehar. Jämfört med de övriga intressen staten har att bevaka inom gruvnäringen torde för övrigt det fiskaliska intresset icke vara av särskilt dominerande betydelse.

I det stora hela förefaller det därför, som om en tillfredsställande lösning av det föreliggande problemet om stärkande av det allmännas inflytande inom gruvnäringen icke står att genomföra efter de grundlinjer som uppdragits i 1923 års förslag. Det åsyftade målet torde knappast kunna nås genom att i lagstiftningen upptaga detaljföreskrifter, som alltför lätt kunna uppfattas såsom ett onödigt och besvärande tvång i näringens utövande. En enklare men samtidigt mera effektiv lösning torde böra eftersökas. Härvidlag synes den utveckling, som under de senaste decennierna ägt rum i avseende å statens gruvpolitik, lämna viss ledning.

Den jämförelsevis passiva hållning, som statsmakterna under större delen av 1800-talet intagit med avseende å kronans privatekonomiska intressen i gruvnäringen, efterträddes redan före sekelskiftet av en mera positiv inställning. I lagstiftningen kom den förändrade åskådningen först till synes i den år 1899 genomförda reform, enligt vilken jordägareandelen å odisponerad kronojord skulle tillkomma kronan och ej, såsom förut, inmutaren. Ett nytt steg i samma riktning togs 1902 genom den provisoriska lagstiftning, som haft till syfte att förhindra inmutning för annans än kronans räkning å odisponerad kronojord i vissa delar av Norrland. Under den följande tiden markerades ytterligare statens strävan att för egen räkning förvärva gruvegendom eller delägarskap i sådan egendom. Enligt det avtal som år 1907 träffades mellan staten, å ena, samt Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och dess norrländska dotterbolag, å andra sidan, överlämnade staten samtliga sina jordägareandelar i Kirunavara, Luossavara och Gellivare malmfyndigheter till Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag men erhöi till gengäld preferensaktier i sistnämnda bolag till belopp motsvarande hälften av bolagets aktiekapital.

I avtalet — som blivit ersatt av senare överenskommelser med ändrade bestämmelser i avseende å de närmare villkoren — förbehölls staten rätt att vid viss tidpunkt inlösa stamaktierna, vilka innehavas av trafikbolaget. Genom 1907 års avtal blev vidare staten ensam ägare till vissa malmfyndigheter, däribland de viktiga järnmalmsfälten Ekströmsberg och Mertainen. Under år 1908 inköpte staten de jämförelsevis betydande järnmalmsfyndigheterna Svappavaara och Leveäniemi. Genom nya upptäckter å kronojord, inmutningar, som för statens räkning verkstälts av Sveriges geologiska undersökning, samt nya malmfältsavtal har statens gruvegendom under senare år ytterligare ökats. För statens gruvintressen har beretts ett särskilt skydd genom det år 1910 införda förbudet mot inmutning å sådan kronojord som förklarats skola utgöra statsgruvefält.

Den utvidgning av statens privatekonomiska intressesfär, som utvecklingen sålunda medfört, har naturligen i och för sig underlättat möjligheten för staten att utöva inflytande på malmhushållningen. En vidare utveckling i samma riktning synes ägnad att skapa förutsättningar för staten att fullfölja sina särskilda uppgifter inom gruvnäringen på ett lämpligare och smidigare sätt än genom speciella lagbud eller andra i kraft av statens höghetsrätt vidtagna åtgärder. Nämda utveckling skulle tydligen märkbart kunna befrämjas, om åt staten bereddnes möjlighet att — i annan ordning än genom privata avtal — förvärva andelsrätt jämväl i sådan fyndighet, som inmutats å enskild jord för annans än kronans räkning. Beträffande denna fråga är socialiseringsnämndens förslag av särskild betydelse.

Socialiseringsnämnden, som ansett att ännu oupptäckta eller ej i bruk tagna mineraltillgångar borde förklaras utgöra statens egendom, har med utgångspunkt härifrån föreslagit, att jordägarens andelsrätt i gruva skulle borttagas samt att inmutaren och staten skulle berättigas att till hälften var deltaga i grubarbetet. Tankegången i detta förslag synes värd allt beaktande. Det torde visserligen ej vara lämpligt att i en ny gruvlag införa en uttrycklig förklaring, att äganderätten till mineralen skall tillkomma staten. Ett dylikt stadgande skulle nämligen — såsom längre fram torde få närmare utvecklas — rättstekniskt sett vara svårt att förena med den begreppsbildning och de grundsatser, som för närvarande behärska vår allmänna jordrätt, och synes fördenskill icke, eller i varje fall icke i detta sammanhang, böra införas. Däremot torde det icke möta något hinder ur rättsteknisk synpunkt att låta den rätt som nu tillkommer jordägaren i stället tillfalla staten, att med andra ord låta jordägareandelen utbytas mot en *kronoandel*. En sådan reform — som allenast skulle avse fyndigheter som framdeles inmutas — torde vara ägnad att vidmakthålla och så småningom stärka det allmännas inflytande inom gruvnäringen. Den intressegemenskap mellan staten och den enskilde, som den ifrågasatta anordningen i allmänhet skulle medföra, synes även i skilda hänseenden kunna bliva till nytta för näringen såsom sådan.

När staten funne med sin fördel förenligt att bevaka rätten till kronoandel, skulle mellan inmutaren och staten uppstå ett kompanjonskap av den art som för närvarande är föremål för reglering i 7 kap. gruvestadgan under benäm-

ningen samäganderätt i gruva. Detta omedelbart på lagens stadgande tillkomna rättsförhållande — till vars närmare utformning jag längre fram torde få återkomma — lärer emellertid regelmässigt komma att avlösas genom ett mellan parterna slutet avtal rörande formen och sättet för fyndighetens exploaterande. Vid förhandlingarna angående avtalsvillkoren torde utgångsläget för vardera parten rättsligt sett böra vara detsamma, och lagen skulle sålunda icke — såsom för närvarande i viss mån är fallet — öppna möjlighet för ett gynnande av en part, som icke från början vill ikläda sig de med företaget förbundna riskerna. Tydligt är emellertid, att staten även under denna förutsättning har goda möjligheter att vid avtalslutet få det allmännas intressen beaktade i den utsträckning, som med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet finnes rimlig. På denna väg torde kunna uppnås åtskilliga av de fördelar som man avsett att vinna genom införande av koncessionssystem.

De former, i vilka en gruvdrift med staten såsom intresserad part skulle kunna bedrivas, måste antagas komma att växla efter de särskilda fallens natur. En bolagsbildning, därvid åt staten förbehålles visst aktieinnehav, kan komma att visa sig vara den naturligaste lösningen, särskilt när det gäller en fyndighet av större betydelse. Härvid kunna måhända sådana bestämmelser, som förekomma exempelvis i det mellan staten och Grängesbergsbolaget gällande avtalet, understundom bliva förebildliga. I andra fall åter kan det befinnas lämpligast för båda parterna, att kronoandelen utarrenderas. Beträffande utarrendering av kronan enligt nuvarande regler tillkommande jordägareandel tillämpas för närvarande särskilda bestämmelser, för vissa fall kungörelsen den 20 oktober 1899 om begagnande av kronans jordägareandel i gruva. Genomföres den nu ifrågasatta lagändringen, lära dessa bestämmelser böra undergå revision, varvid torde få förutsättas att åt inmutaren medgives viss företrädesrätt att erhålla arrendet. Vad slutligen angår fyndighet, som av någon anledning ej finnes böra omedelbart bliva föremål för bearbetning, lärer det understundom kunna ifrågakomma, att staten förskaffar sig ensamrätt till fyndigheten genom att inlösa inmutarens andel. En dylik åtgärd, varigenom viss malm reserveras för framtida behov, kan tydligen vara särskilt motiverad i sådana fall, där hänsyn till landets självförsörjning under extraordinära förhållanden göra sig påmint.

Slutligen torde få erinras, att den ifrågasatta lagändringen uppenbarligen icke förutsätter att staten skall utnyttja sin rätt till kronoandel i alla uppkommande situationer. Bortsett från det självklara önskemålet, att staten så vitt möjligt bör undvika att inträda i förlustbringande företag, kunna omständigheterna, när det gäller en fyndighet av mindre betydelse, ofta nog vara sådana, att staten lämpligen bör avstå från att göra andelsrätten gällande. Genom en vidsynt tillämpning av detta förfaringssätt torde staten — utan att det allmännas intressen därigenom trädas för nära — kunna göra det lättare för enskilda företagare, vilka med nuvarande rättsregler måhända icke skulle ha förmått övervinna den belastning som jordägarens andelsrätt kan innebära, att få till stånd en ekonomiskt bärkraftig produktion.

Förslaget om införande av en staten tillkommande andelsrätt har i de avgivna yttrandena blivit föremål för skiftande omdömen. Den framkomna kritiken synes i viss mån koncentrera sig kring frågan huruvida och i vad mån staten bör såsom självständig företagare bedriva gruvbrytning omedelbart för egen räkning. Härutinnan gives från flera håll uttryck åt farhågan att en dylik statlig gruvdrift skulle bliva oekonomisk samt på olika sätt kunna verka till skada för det enskilda näringslivet. Någon anledning att här upptaga till verklig diskussion, i vad mån påståenden av denna art kunna anses i och för sig befogade eller icke, synes emellertid knappast föreligga. Tydligt är att nämnda fråga icke står i något nödvändigt samband med den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden. Denna kan visserligen — i likhet med den av gruvlagstiftningskommittén föreslagna inlösningsrätten — motiveras bland annat ur synpunkten att bereda statsmakterna tillfälle att taga under omprövning, på vad sätt statens förhållande till gruvdriften närmare bör ordnas. Men förslagets genomförande är uppenbarligen icke avgörande för frågan huruvida en statlig gruvdrift i nyssnämnda mening verkligen skall komma till stånd. Det måste förutsättas, att en statlig verksamhet av detta slag ej igångsättes, utan att sorgfälligt undersökning skett angående möjligheten att finna en lämplig form härför. Jag kan emellertid icke dela deras uppfattning, som ansett att en sådan undersökning bör ske redan i detta sammanhang.

Mot socialiseringsnämndens förslag har inväntats att staten, genom att i alltför många fall bevaka sin andelsrätt, skulle i det stora hela åsamkas större utgifter än inkomster. Beträffande denna invändning må först erinras, att kronans privatekonomiska utbyte av andelsrätten under en viss period uppenbarligen icke utgör någon mätare av den ifrågasatta anordningens betydelse för vår nationella hushållning i allmänhet. Även om staten under en längre tid finge vidkännas utgifter som överstege inkomsterna, vore det därmed icke avgjort, att andelsrätten ur det allmännas synpunkt vore skadlig. Emellertid synes ifrågavarande invändning vara grundad på en alltför pessimistisk uppfattning, dels beträffande utsikterna till fortsatta värdefulla malmupptäckter i vårt land, dels ock i avseende å statens förmåga att utnyttja andelsrätten med viss urskillning. Därest denna invändning vore riktig, skulle den för övrigt drabba hela den gruvpolitik som statsmakterna fört under de senaste decennierna. När det ansetts fördelaktigt för staten att erhålla andelsrätt i fyndighet som upptäckes å kronojord, kan det uppenbarligen icke anses bliva till nackdel för staten, om den jämväl berättigas till andel i fyndighet å enskild jord. Att det ur statlig synpunkt anses önskvärt att förvärva gruvrättigheter framgår även av den malmletning, som med icke oväsentliga kostnader varje år bedrivs genom statens egna organ. Ehuru det troligen icke kan undvikas att staten i en del fall — liksom varje annan gruvintressent — åsamkas förluster, måste det givetvis antagas, att dessa i längden komma att vida övervägas av de vinster som mera värdefulla mineralfyndigheter efter hand lämna. För att i görligaste mån förebygga att staten inträder i företag som sedermera visa sig förlustbringande, kan det emellertid vara påkallat att i någon mån utsträcka den respittid som för närvarande

gäller med avseende å anmälan om begagnande av jordägareandel. Staten lärer sålunda icke, såsom socialiseringsnämnden ansett, behöva göra anmälan redan vid utmåsläggningen, utan torde, på sätt gruvlagstiftningssakkunniga föreslagit beträffande jordägaren, en respittid av minst två år efter utmåsläggningen böra medgivas staten.

Från andra håll har gjorts gällande, att införandet av andelsrätt för staten vore ägnad att försvaga inmutarens ställning, så att härigenom malmletningen och den enskilda företagsamheten i övrigt komme att gå tillbaka. Ett sådant generellt omdöme torde icke kunna anses riktigt. Att jordägarens andelsrätt ersättes med motsvarande andelsrätt för staten medför icke någon rubbning i inmutarens rättsställning. Visserligen torde få antagas, att en inmutare ej sällan skulle anse det för sig vara fördelaktigare, om han hade en privat jordägare än om han hade staten till medintressent. Sålunda är det ju tänkbart, att inmutaren i förra fallet har större utsikter att till billigt pris förvärva ensamrätt till en värdefull mineralfyndighet än i senare fallet. Och för vissa enskilda intressen kan det måhända även ur andra synpunkter förefalla mindre bekvämt att få staten till medpart. Emellertid lära förhållandena i nu berörda hänseenden vara ganska skiftande. Ofta nog torde läget vara sådant, att det för inmutaren närmast måste framstå såsom en fördel att staten inträder i företaget. Staten är ju dock — såsom socialiseringsnämnden erinrat — en part, som bland annat har möjlighet att tillföra det gemensamma företaget en säker och relativt billig kapitalinsats. Härtill kommer att staten, genom att helt eller delvis eftergiva andelsrätten, har möjlighet att, när så finnes önskvärt, medverka till konsolidering av ett företag, som måhända under nuvarande förhållanden icke skulle ha tålt den belastning som en jordägareandel kan utgöra, särskilt om den övergått i enskilda spekulanterns händer.

Att en lagändring av den innebörd här åsyftas ej kan anses obehörigen kringskära det enskilda företagarintresset torde ytterligare bekräftas av en jämförelse med de tidigare lagförslag i vilka jordägarens andelsrätt blivit bibehållen. Såsom redan i annat sammanhang blivit antytt skulle enligt dessa förslag rättsläget komma att i ej oväsentlig mån förskjutas till inmutarens nackdel. Här må exempelvis erinras om den av gruvlagstiftningssakkunniga föreslagna bestämmelse, enligt vilken jordägare, som icke förklarade sig inträda i företaget, likväl skulle vara berättigad till en årlig avgäld uppgående till tjugufem procent av den nettovinst som under året uppkommit å gruvföretaget i den mån det avsett jordägarens ägovälde. Det synes otvivelaktigt, att en avgäld av denna art och omfattning, som icke skulle ha motsvarats av någon produktiv insats från jordägarens sida, skulle ha inneburet en avsevärd belastning för gruvföretaget. Någon motsvarande rätt till avgäld skall däremot — enligt vad nu föreslås — icke tillkomma staten. Även den möjlighet till 'passivt' utnyttjande av en gruvandel, som föreligger enligt nu gällande rätt och som från olika håll betecknats såsom en oegentlighet, torde böra borttagas.

Med hänsyn till vad sålunda anförts lär det icke kunna antagas, att den

ifrågasatta andelsrätten för staten skall vålla något avbräck i den enskilda letar- och företagarverksamheten. Betingelserna för denna bliva ingalunda sämre utan snarare bättre än vad de för närvarande äro beträffande kronojord, där inmutning är tillåten. En ytterligare stimulans för den enskilda malmletningen torde åvägabringas, därest — såsom jag ämnar föreslå — det hittills gällande förbudet mot inmutning å odisponerad kronojord inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län upphäves.

För att härefter övergå till de invändningar, som närmast blivit framställda ur synpunkten av jordägarens intresse, må först erinras, att andelsrätten för jordägarna i gemen icke kan anses särskilt betydelsefull. Vad angår den självägande bondebefolkningen i södra och mellersta delarna av landet är det knappast antagligt, att dess ekonomiska intressen i nämnvärd grad skulle kunna påverkas av den ifrågasatta reformen. Utsikterna till att framdeles några fynd av betydelse komma att göras inom dessa delar av landet äro i och för sig icke särskilt stora. Och för varje enskild fastighetsägare torde möjligheten att en gång i tiden förvärva jordägareandel i en brytvärd mineralfyndighet i allmänhet vara så försvinnande liten, att den ej är att räkna med. Vad Norrland angår kan det visserligen antagas, att enstaka malmupptäckter och även givande sådana komma att göras å bondejord. Att genom sådana lyckliga tillfälligheter vissa enskilda, under förutsättning av jordägareandelens bibehållande, skulle kunna skörda ekonomisk vinst, lärer dock icke vara av nämnvärd betydelse ur synpunkten av jordbrukarnas samfälliga intressen. Erfarenheten lärer för övrigt visa, att även vid upptäckt av brytvärd fyndighet jordägaren ofta nog saknar möjlighet att utnyttja sin andelsrätt på sådant sätt att någon större ekonomisk fördel därav uppkommer. Då det vanligen ställer sig mycket svårt att på förhand bedöma värdet av en fyndighet och ett aktivt deltagande i gruvbrytningen förutsätter förmåga att tillsläppa kapital och mod att riskera detsamma, har jordägaren merendels ej annat val, än att antingen avstå från begagnande av jordägareandelen eller att avyttra densamma till inmutaren för den summa denne vill erbjuda. En kategori av jordägare, som måhända har ett visst intresse av jordägareandelens bibehållande, är de bolag som innehava stora delar av Norrlands skogsmarker. Emellertid torde det varken ur gruvnäringens synpunkt vara erforderligt eller ur social synpunkt önskvärt, att dessa bolag förvärva gruvrättigheter enbart på grund av sitt markägarande. I den mån de genom egen malmletning medverka till bergsbrukets utveckling synes inmutningsrätten utgöra tillräcklig belöning.

Borttagandet av jordägarens andelsrätt är särskilt motiverat med hänsyn därtill, att jordägaren ej längre kan antagas i denna sin egenskap göra några nämnvärda insatser till gruvnäringens fromma. Såsom socialiseringsnämnden närmare utvecklat äro de reella faktorer, som en gång i tiden påkallat införandet av jordägareandel, ej mer för handen. Malmletningens teknik har undergått en fullständig omvälvning, och för uppspårande av de mineralförekomster som ännu återstå att upptäcka torde jordägarens speciella lokal-kännedom knappast spela någon roll. I följd av handelns och kommunika-

tionsväsendets utveckling samt nya metoder för malmernas bearbetande har gruvdriften blivit allt mindre beroende av det virke och bränsle som jordägaren kunnat tillhandahålla från den gruvan närmast omgivande skogen. Jordägarens viktiga uppgift i äldre tid, att tillsläppa erforderliga dragare och transportredskap, har numera helt försvunnit. För anskaffande av nödigt kapital till gruvföretaget läser ej heller jordägarens medverkan under nutida förhållanden vara mycket att räkna med. Att jordägarens insats beträffande gruvnäringens utveckling numera måste anses obetydlig har ock bekräftats eller lämnats obestridd i de flesta yttranden rörande förevarande fråga. Vad en bergmästare anfört därom att jordägare i vissa delar av landet allttjämt i ganska stor omfattning ägnade sig åt malmetning, för vilket ändamål även särskilda andelsföreningar bildades, synes icke kunna rubba de skäl som nyss anförts. En jordägare som på egen hand bedriver malmetning uppträder ju själv i egenskap av inmutare, och hans verksamhet i detta hänseende behöver ingalunda vara inskränkt till den av honom ägda fastigheten. Även efter jordägareandelens borttagande torde en malmupptäckt av större betydelse hos ortsbefolkningen framkalla ett starkare intresse för malmetning.

Såsom ett särskilt skäl att bibehålla jordägareandelen har från vissa håll framhållits, att en jordägare, som saknade nämnda förmån, lätt nog kunde bliva benägen att på olika sätt försvåra malmetningen. Någon anledning till farhåga i detta hänseende synes emellertid knappast föreligga. Såsom socialiseringsnämnden erinrat läser en jordägare alltid, oberoende av andelsrätten, kunna påräkna ekonomisk fördel av att ett gruvföretag igångsättes på eller invid hans markområde. Gruvdriften medför stigande markvärde samt bättre avsättningsmöjligheter och priser för jordbrukets, ladugårdens och skogens produkter. I detta sammanhang må även hänvisas till den ersättning för mark samt för skada och intrång, vilken tillkommer jordägaren. Jag delar i princip socialiseringsnämndens uppfattning att sagda ersättningsrätt lämpligen bör utsträckas, så att jordägaren erhåller ersättning med fulla värdet och hälften därutöver för mark som han avstår för gruvdrift liksom ock för skada eller förlust som genom gruvdriften förorsakas hans egendom. En ytterligare förmån torde beredas jordägaren genom de regler angående försvar av gruvrättighet, vilka jag ämnar föreslå och till vilka jag återkommer i specialmotiveringen.

Några av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna ha, i likhet med reservanterna inom socialiseringsnämnden, betraktat jordägareandelens borttagande såsom ett 'obehörigt' ingrepp i enskild äganderätt, ett ingrepp som borde undvikas med hänsyn till samhällets intresse av rättsstatens upprätthållande. Den motivering som framförts till stöd för dylika invändningar är av något växlande innebörd. I ett par yttranden åberopas gängse teorier rörande gruvrättens historiska utveckling. Det framhålles att äganderätten till mineralen enligt nu gällande rätt principiellt tillkommer jordägaren samt att jordägarens andelsrätt varit gällande i över tvåhundra år och sålunda ingått i det allmänna rättsmedvetandet.

Den sålunda framförda kritiken synes i någon mån bottna i föreställningen

om äganderätten såsom en oföränderlig institution, vilken så att säga står över statens lagstiftande makt. Det torde knappast behöva framhållas att äganderätten i likhet med andra rättsinstitut inrymmes i den av staten instiftade och vidmakthållna rättsordningen och att dess närmare innehåll självfallet är underkastat de växlingar som utvecklingen vid varje särskild tidpunkt kan medföra. Att statsmakterna vid en reglering av gruvrätten skulle vara principiellt bundna av den nuvarande utformningen av jordägarens rättsliga ställning kan uppenbarligen ej med fog göras gällande. Huruvida jordägarens befogenheter böra förbliva orubbade eller undergå förändringar är en fråga som får bedömas ur synpunkten av allmänt gagn. Att hänsyn till en viss bestående ordning eller en viss historisk tradition kunna spela en roll vid en sådan bedömning torde emellertid icke böra bestridas. Därför läser den gamla tvistefrågan, huruvida staten eller jordägaren principiellt bör betraktas såsom ägare till mineralen — ehuru frågans lösning i ena eller andra riktningen ingalunda kan sägas ha avgörande betydelse för utformningen av en ny gruvlagstiftning — förtjäna att i detta sammanhang något beröras.

Inom rättsvetenskapen har denna fråga varit föremål för mycket delade meningar. Åtskilliga författare hävda den uppfattningen, att staten är ägare till mineralen eller att i varje fall äganderätten till de mineral som kunna bli föremål för inmutning eller koncession är skild från äganderätten till jorden. Andra författare anse däremot att äganderätten till mineralen tillkommer jordägaren. Den oklarhet, som sålunda gjort sig gällande och som även framträtt i det nu föreliggande lagstiftningsärendet, synes till stor del kunna tillskrivas den omständigheten att själva problemställningen är ägnad att vilseleda. Man har bland annat förmenat att i jorden befintliga mineral såsom utgörande beståndsdelar av fastigheten också borde anses ingå i fastighetsägarens egendom. Själva fastighetsbegreppet sådant det är i nyare lagstiftning utformat kan synas stödja en sådan slutsats. Emellertid bör man särskilja å ena sidan de regler som avse att angiva gränsen mellan fast och lös egendom och i sådant syfte bestämma begreppet fastighet och å andra sidan rättsgrundsatserna angående äganderättens innehåll, d. v. s. angående de olika befogenheter som ingå i äganderätten. En fastighet omfattar ej allenast själva jordytan med de tillbehör, som omförmälas i 1895 års lag angående vad till fast egendom är att hänföra, utan jämväl — ehuru något uttryckligt lagstadgande därom ej finnes — substantiella beståndsdelar av marken. Att mineralen sålunda utgöra en del av det objekt till vilket jordäganderätten hänföra sig, berättigar emellertid icke i och för sig till den slutsatsen, att nämnda äganderätt även innefattar en befogenhet att tillgodogöra sig mineralen. Vilka befogenheter en jordägare har i avseende å olika slags naturprodukter, som utgöra 'beståndsdelar' i eller 'tillbehör' till den fasta egendomen — t. ex. växande träd, mineral, skogsbär, svamp — är icke reglerat i 1895 års lag utan är ett helt fristående spörsmål. Rätten att förfoga över mineral har i äldre tid tillkommit kronan såsom ett regale men genom senare lagstiftning enligt vissa villkor tillerkänts inmutaren samt jordägaren. Några principiella hinder mot en lagstiftning, som i viss utsträckning åter-

upplivar kronans rätt, torde icke kunna påvisas. Förhållandet kan uttryckas så, att de skäl, som vid en viss tidpunkt föranlett lagstiftaren att medgiva jordägaren en särskild förmån i avseende å mineralens tillgodogörande, numera befinnas väga mindre än de skäl som tala för kronans rätt. Det historiska sammanhanget och det sätt varpå rättsreglerna utformats torde visa att jordägarens andelsrätt är av regalt ursprung; den har icke ansetts utgöra ett moment i själva jordäganderätten såsom sådan utan har i gruvnäringens intresse blivit tillerkänd jordägaren såsom en särskild förmån. Vid sådant förhållande lärer påståendet om jordägarens principiella äganderätt till mineralen desto mindre kunna betraktas såsom ett reellt skäl mot en lagändring, varigenom jordägareandelen i gruva utbytes mot en kronoandel.

Någon avgörande vikt kan ej heller tilläggas den omständigheten i och för sig, att regeln om jordägarens andelsrätt i gruva varit gällande under en jämförelsevis lång tidsperiod. Om de sakliga grunder som en gång i tiden föranlett uppställandet av nämnda rättsregel numera upphört eller väsentligen avtagit i betydelse samt nya skäl tillkommit vilka tala för regelns upphävande, kunna hänsyn till traditionen uppenbarligen icke få hindra genomförandet av en reform. I detta sammanhang må erinras om att i de flesta främmande länder jordägaren icke åtnjuter någon lagligen fastslagen andelsrätt i mineralfyndighet. Ej ens i Tyskland, där gruvlagstiftningen liksom i vårt land sedan gammalt är byggd på inmutningssystem, har jordägaren någon sådan rätt. Enligt tysk lag tillfaller nämligen gruvrätten inmutaren, och jordägaren har allenast en rätt till ersättning för liden skada.

På grund av vad sålunda anförts är jag beredd tillstyrka att den jordägaren tillkommande hälftenrätten ersättes med en motsvarande andelsrätt för staten. Hänsyn till bestående rättsförhållanden kunna ej anses påkalla att mineralfyndigheter, vilka inmutats på grund av ansökan efter den nya lagens ikraftträdande men vilka äro belägna å mark som av jordägaren förvärvats före nämnda tidpunkt, skola följa reglerna i hittills gällande lag. Då jordägarens andelsrätt teoretiskt sett ej kan anses uppkomma förrän i samband med inmutningen, synes det bäst överensstämma med följdriktigheten, att den prioritetsgrundande inmutningsansökningen får beteckna skilljepunkten mellan tillämpningen av gammal och ny lag. Särskilt avseende synes knappast böra fästas vid den omständigheten att förvärvet av fastigheten kan anses ha medfört viss utsikt för jordägaren att på grund av en eventuellt framdeles skeende malmupptäckt bliva delägare i gruva. Då det emellertid ej får anses uteslutet, att en fastighet förvärvats med särskild tanke på möjligheten att inom dess område inrymmas en mineralfyndighet, kan det ur billighetssynpunkt vara motiverat att uppskjuta tidpunkten för lagens ikraftträdande under så lång tid, som skäligen kan anses erforderlig för efterforskningar i dylika fall.

En av huvudpunkterna i socialiseringsnämndens förslag var att den på inmutning grundade gruvrätten skulle *upphöra efter trettio år*, räknat från det regelbunden brytning pågått sex månader inom det utmålslagda området eller fem år från utmålsläggningen, såvida staten senast inom utgången av

tjugufemte året gjort anmälan till gruvinnehavaren att den ville övertaga gruvan. Om staten avstått från övertagande av gruva första gången rätten därtill stod öppen, skulle tiden för inmutarens nyttjanderätt förlängas i perioder om femton år, varvid anmälan om statens övertagande av gruva vid slutet av sådan period skulle ske senast fem år dessförinnan. Såsom skäl för att inmutarens rätt till gruva borde tidsbegränsas har socialiseringsnämnden särskilt framhållit, att staten icke borde för all framtid avhända sig rätten till en naturtillgång som den principiellt förfogade över. Förhållanden kunde lätt inträffa, som av malmpolitiska, fiskaliska eller andra skäl gjorde det önskvärt, att staten kunde återtaga förfoganderätten över malmtillgångar som upplåtits till enskilda.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har socialiseringsnämndens förslag i förevarande del mött livlig opposition. Denna har väl i främsta rummet riktat sig mot den förkortning av upplåtelsetiden som nämndens förslag innebär jämfört med gruvlagstiftningssakkunnigas förslag. Emellertid har även själva inlösningsrätten såsom sådan blivit föremål för stark kritik. Den av reservanterna inom socialiseringsnämnden intagna ståndpunkten, att den på inmutning grundade rätten icke borde vara till tiden begränsad, har vunnit anslutning hos de flesta myndigheter och sammanslutningar som avgivit yttranden över socialiseringsnämndens förslag.

Utän att gå närmare in på alla de synpunkter, som framkommit rörande detta spörsmål och vilka återgivits i den förut lämnade redogörelsen, finner jag för egen del övervägande skäl tala för att i sakens nuvarande läge icke ifrågasätta inlösningsrättens upptagande i lagstiftningen.

På sätt förut blivit antytt läser gruvrätten under nuvarande förhållanden böra uppfattas såsom en sakrätt av särskild typ, en rätt som visserligen hänförs sig till jorden såsom det reella underlaget för rättighetens utövande men vilken i anseende till sitt innehåll står självständig och sålunda ej — i likhet med nyttjanderätt eller servitut — kan anses härledd ur jordäganderätten. Gruvrätten har i vårt land karaktär av lös egendom. Dess uppkomst, omfattning och upphörande regleras genom de speciella reglerna i gruvestadgan. Dessa reglers egenart betingas dels därav, att gruvrätten avser utnyttjande av en naturtillgång vilken sedan gammalt tillhört statens intresseområde, dels ock därav, att gruvrättens praktiska utövande förutsätter ett tvångsingripande, en expropriation av nyttjanderätt till viss mark. Även i en ny gruvlagstiftning måste i följd av detta sakläge gruvrätten komma att i åtskilliga hänseenden avvika från vanliga rättsinstitut. I detta sammanhang torde emellertid böra närmare övervägas, i vad mån förhandenvarande olikheter mellan gruvrätt och annan sakrätt lämpligen böra utjämnas. Härvid framkomma de spörsmål, vilka åsyftats då det — bland annat av reservanterna inom socialiseringsnämnden — framstälts krav på *gruvrättens säkerställande*.

Såsom framgår av förut lämnad redogörelse är den rättsliga procedur, som utspelas från inmutningsansökningens tillkomst och till dess inmutningsrätten i samband med utmålsläggningen slutligen fixeras, förbunden med åtskilliga osäkerhetsmoment för inmutaren. I ett flertal fall kan en försummel-

se att iakttaga viss formalitet ådraga inmutaren den stränga påföljden av inmutningsrättens förverkande. Sålunda medför försummelse att inom sextio dagar från mutsedelns utfärdande låta kungöra densamma i kyrkan jämlikt 6 § gruvestadgan inmutningsrättens förlust, om annan söker inmutning innan kungörandet sedermera sker. Vidare gäller enligt 13 § samma stadga att, om inmutaren underlåter att minst fjorton dagar före arbetets början delgiva jordens ägare och brukare bestyrkt avskrift av mutsedeln, inmutaren förlorar sin rätt och därjämte drabbas av skyldighet att för all genom arbetet förorsakad skada ansvara såsom för åverkan. Enligt 14 § åligger det även inmutaren att inom viss tid ha påbörjat försöksarbetet vid äventyr, om det försummas, att inmutningsrätten går förlorad. Slutligen må nämnas att jämlikt 31 § gruvägaren förverkar utmälet och sin på mutsedeln grundade rätt, om han försummar att inom nittio dagar efter utmålsförrätningens avslutande fullgöra betalning av den vid förrättningen bestämda lösesumman för upp-låten mark jämte ränta å nämnda summa.

Att den stränga påföljden i nu nämnda fall icke står i proportion till betydelsen av den åtgärd som det gäller att framtvunga torde vara oförnekligt. Ifrågavarande förverkanderegler ha ej heller medtagits i vare sig 1919 eller 1923 års förslag. Då det utan tvivel är möjligt att på annat sätt tillgodose de särskilda syftemålen med nämnda regler, lärer intet vara att erinra mot förverkandepåföljdens borttagande i dessa fall. Att inmutningsrätten göres mera fast och säker är tydligen enbart av godo, när så kan ske utan att det allmännas intresse eftersättes eller enskild rätt därigenom blottställes.

Kravet på gruvrättens säkerställande synes angå jämväl de stadganden om förverkandepåföljd, vilka sammanhånga med skyldigheten att inom viss tid fullborda försöksarbetet och att efter utmålsläggningen försvara gruvrätten. Beträffande dessa fall — vilka avses i 21 och 47 §§ gruvestadgan — torde emellertid förverkandepåföljden fylla en ingalunda betydelselös uppgift i näringsens intresse. Såsom från skilda håll betonats, är det ett viktigt önskemål, att inmutade fyndigheter snarast bliva föremål för undersökning till utrönande av deras brytvärdhet, liksom ock att utmålslagda fyndigheter, vilka kunna tjäna såsom underlag för ekonomiskt bärkraftiga företag, så snart omständigheterna det medgiva komma till avsedd användning. Väl må det vara riktigt att inom gruvnäringen, liksom inom varje annan industri, produktionen ytterst blir beroende av företagarens positiva intresse för densamma. Emellertid lärer ej kunna förutsättas att inmutningsrätten alltid tillfaller någon som har verklig avsikt eller förmåga att igångsätta ett produktivt företag. Inmutaren har måhända intet intresse av att låta undersöka fyndigheten. Hans syften kunna vara enbart spekulativa; ändamålet med inmutningen är kanske rent av att uppställa ett hinder för en lojal näringsidkare för att därigenom avpressa denne ekonomiska förmåner. I en ny gruvlag böra givetvis icke saknas regler, som kunna vara ägnade att motverka en osund spekulation i inmutningar eller en ur gruvnäringens synpunkt olämplig konkurrens mellan flera inmutare i samma malmfält. Ur nu angivna liksom ock ur andra synpunkter lärer det vara påkallat att bibehålla skyldigheten att utföra undersökningsarbete inom viss tid och att efter vissa grunder försvara gruvrättigheten. Såsom ett ytter-

sta medel att framtvinga dylika åtgärder torde emellertid påföljden av inmutningsrättens förverkande knappast kunna undvaras. Borttoges denna påföljd även i förevarande fall, kunde det befaras att åtgärden huvudsakligen bleve till fördel för sådana inmutare, vilka icke kunna sägas vara särskilt förtjänta av att få sin gruvrätt ytterligare säkerställd.

Vad nu anförts motsäger emellertid icke, att särskilt reglerna om försvar av gruvrättighet i vissa hänseenden torde böra omläggas, så att de bättre motsvara nutida förhållanden. Sålunda torde den föreslagna åtgärden att helt borttaga det i gruvestadgan stipulerade försvarsarbetet och ersätta detsamma med en försvarsavgift förtjäna att genomföras. Det torde ej heller möta några betänkligheter att, med tanke på sådana fall där underlåtenhet att erlagga försvarsavgift beror på ren glömska, väsentligen mildra risken för gruvrättens förverkande. Detta synes kunna ske därigenom, att försummelse att erlagga försvarsavgiften på förfallodagen ej förbindes med annan påföljd än viss avgiftsförhöjning, under det att förverkandet bestämmes skola inträda först sedan gruvinnehavaren blivit påmind om sin skyldighet samt haft viss ytterligare tid på sig att fullgöra betalningen. Vid försvarsreglernas utformning torde även böra undanröjas det osäkerhetsmoment som yppats däri, att en redan förverkad gruvrätt under vissa förhållanden kan återupplivas och medföra undanträngande av en senare uppkommen rätt till samma fyndighet.

I samband med frågan om gruvrättens säkerställande ha jämväl framställts vissa önskemål om underlättande av gruvnäringens *kreditmöjligheter*. Dessa önskemål sammanhånga i viss mån därmed, att enligt förlagsinteckningsförordningen, sådan denna författning tidigare varit utformad, järngruva, i motsats till annan gruva, icke kunnat utgöra föremål för förlagsinteckning. Genom den revision av förlagsinteckningsförordningen, som genomförts år 1932, har emellertid även järngruva inbegripits i sådan egendom som kan förlagsintecknas. Härigenom ha sålunda nyss angivna önskemål i ej oväsentlig utsträckning redan vunnit beaktande.

Emellertid torde få medgivas att förlagsinteckning knappast erbjuder den säkerhet, som ur synpunkten av en mera omfattande kreditgivning kunde förefalla önskvärd. Förlagsinteckningen medför ej någon panträtt utan endast viss förmånsrätt i den intecknade egendomen. Den är vid sådant förhållande ej på långt när likvärdig med fastighetsinteckningen eller tomträttsinteckningen. Med hänsyn härtill kunde det ifrågasättas, huruvida icke gruvnäringens behov av realkredit borde tillgodoses i annan ordning än genom förlagsinteckning. Vissa uppslag härtill ha diskuterats i den promemoria angående hithörande spörsmål, som finnes fogad vid det av gruvlagstiftningssakkunniga avgivna betänkanDET. Efter att bland annat ha avvisat tanken att gruvegendom skulle förklaras vara fast egendom och sålunda kunna bliva föremål för fastighetsinteckning, synes promemorians författare närmast förorda införandet av ett nytt rättsinstitut, inskriven gruvrätt, som i likhet med inskriven tomträtt skulle kunna särskilt intecknas.

Den utväg som sålunda anvisats läser i och för sig vara förtjänt av att när-

mare prövas. Tydligt är emellertid att en sådan reform förutsätter en ganska omfattande lagstiftning, en reglering som lämpligen torde böra upptagas i en fristående författning. Då någon utredning av beskaffenhet att kunna läggas till grund för utarbetandet av dylika lagbestämmelser ej hittills blivit förebragt, torde det kunna befaras att frågans upptagande i förevarande sammanhang komme att väsentligen fördröja genomförandet av den nya gruvlagstiftningen. Detta synes opåkallat såväl med hänsyn till frågans fristående karaktär, som ock i betraktande därav att viss erfarenhet om den nya gruvlagstiftningens verkningar kan vara av betydelse för frågans lösning. En särskild anledning att tills vidare låta frågan anstå är att lagbestämmelserna rörande inteckning i fast egendom — vilka i viss utsträckning torde bliva förebildliga jämväl för det eventuellt tillskapade institutet inteckning i inskriven gruvrätt — kunna antagas undergå väsentliga förändringar såsom följd av den igångsatta utredningen rörande revision av jordabalken.

Bland de till gruvlagstiftningen hörande spörsmål, som kunna sägas vara av principiell innebörd, märkes även frågan om *statsgruvefält*. Denna fråga står otvivelaktigt i visst samband med den föreslagna principen om en kronan tillkommande andelsrätt i varje gruvföretag. Om nämligen kronans andelsrätt löses från varje beroende av markägande, kunde det synas följdriktigt att — på sätt socialiseringsnämnden föreslagit — möjligheten att utlägga statsgruvefält vidgas till att gälla även beträffande enskild jord. Att utläggandet av statsgruvefält innebär en inskränkning av den fria inmutningsrätten behöver icke i och för sig föranleda betänkligheter. Med inmutningssystemet läser ej vara avsett att uppmuntra vem som helst att under vilka omständigheter som helst förvärva rätt att undersöka och bearbeta mineral. En osund spekulation i inmutningar och en överdriven konkurrens mellan flera inmutare i samma malmfält äro sådana företeelser vilka i möjligaste mån böra motarbetas. Däremot föreligger all anledning att gynna den inmutare genom vilkens forskningsarbete förekomsten av malm i ett visst fält först blivit ådagalagd. Det kan ej anses otillbörligt eller stridande mot inmutningssystemets grundtanke, om för en sådan inmutare i viss mån beredes ökad möjlighet att utestänga tillskyndande konkurrenter, vilka icke själva iklätt sig några uppoftningar för malmetningen. Tydligt är att en sådan institution som statsgruvefält i nu berörda avseenden skulle kunna medföra vissa fördelar. Här må erinras om att det inmutningsförbud, som följer av ett områdes förklarande för statsgruvefält, under nuvarande förhållanden fyller en ingalunda oviktig uppgift därutinnan, att ett gruvföretag inom statsgruvefältet skyddas mot den besvärande fältspärrning eller andra olägenheter, som skulle kunna uppkomma om enskilda tillåtes verkställa inmutningar i närheten av den till företaget hörande fyndigheten.

Mot förslaget att möjliggöra utläggande av statsgruvefält jämväl å enskild jord ha dock i yttrandena åberopats vissa synpunkter, som icke lära kunna fränkännas berättigande. En obegränsad befogenhet att utlägga statsgruvefält synes öppna möjlighet för statsmakterna att — i annan ordning än den

som gäller för stiftande av allmän lag — efter hand tillskapa ett rättstillstånd, som väsentligen avveke från det med gruvlagstiftningen avsedda. Ehuru det icke torde behöva antagas, att statsmakterna skulle komma att missbruka nämnda möjlighet, synes det dock påkallat att i själva gruvlagen uppställa viss begränsning av befogenheten att utlägga statsgruvefält. Vid sådant förhållande torde emellertid knappast kunna förordas att nämnda befogenhet överhuvud taget göres vidsträcktare än vad nu är fallet. Mot att utlägga statsgruvefält å enskild jord talar bland annat den omständigheten att en privat jordägare, som upptäckt en fyndighet å sin mark, skäligen bör vara berättigad att förvärva inmutningsrätt till densamma. — Beträffande den närmare utformningen av en lagbestämmelse rörande statsgruvefält torde iakttagas att kronan liksom nu bör ha möjlighet att tillgodogöra sig en fyndighet, som upptäcket inom området först sedan detta förklarats för statsgruvefält. Då det emellertid ur skilda synpunkter lärer vara lämpligt att gruvrätten även i dylikt fall konstitueras genom en inmutning, synes det nuvarande förbudet mot inmutning å statsgruvefält böra jämkas därhän att inmutning tillåtes för kronans räkning.

I överensstämmelse med de synpunkter jag i det föregående utvecklat förordar jag sålunda en ny gruvlagstiftning uppbyggd efter ett inmutningssystem, med rätt för inmutaren och staten att vardera njuta andel med hälften i varje gruvföretag — dock att delägare ej erhåller större del av gruvas avkastning än som svarar mot hans deltagande i brytningen — samt med rätt för jordägaren att bekomma ersättning med fulla värdet och hälften därutöver dels för mark som avstås för gruvdrift dels ock för skada eller intrång som förorsakas av gruvdriften. Vid den närmare utformningen av denna lagstiftning lärer det av gruvlagstiftningssakkunniga utarbetade lagförslaget i betydande omfattning kunna tjäna såsom grundval. I enlighet med vad förut anförts synas dock några bestämmelser motsvarande vad nämnda förslag innehåller beträffande rätt för jordägaren att bekomma årlig avgäld (50—60 §§), skyldighet för gruvinnehavaren att tillgodose vissa önskemål angående arbetarnas bostadsförhållanden (86 §), tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning (91—93 §§) samt rätt för kronan att övertaga gruva (94—101 §§) ej böra införlivas med den nya lagstiftningen.

Genom den föreslagna lagstiftningen aktualiseras frågan om *förvaltningen av kronans gruvegendom*. Beträffande denna fråga torde först få erinras att riksdagen under en följd av år medgivit, att Kungl. Maj:t ägde åt svenska medborgare, i den ordning Kungl. Maj:t bestämde, under en tid för varje gång av högst tjugu år mot årlig avgift och under villkor i övrigt, som det tillkomme Kungl. Maj:t att fastställa, upplåta begagnandet av kronan tillhörande jordägareandelar i gruvor, med rätt därjämte för den, som erhållit upplåtelse, att vid upplåtelsetidens utgång äga företräde till förnyad upplåtelse, därest sådan ifrågakomme. Detta medgivande av riksdagen, som tidigare avsett ett eller ett par år i sänder, gäller numera enligt beslut vid 1932 års riksdag tills vidare.

I enlighet med riktlinjer, som angivits i propositionen nr 65 till 1923 års

riksdag, har Kungl. Maj:t i brev till kommerskollegium den 17 maj 1923 genomfört vissa provisoriska åtgärder beträffande förvaltningen av kronans gruvegendom. Ändamålet med dessa åtgärder har varit att — i avbidan på ny gruvlagstiftning och därmed sammanhängande definitiva anordningar för förvaltningens ordnande — åvägbringa största möjliga enhetlighet på ifrågavarande förvaltningsområde. En närmare redogörelse för de vidtagna åtgärderna och dessas samband med förberedelserna till en ny gruvlagstiftning har lämnats i propositionen nr 208 till 1926 års riksdag.

Den sålunda genomförda provisoriska regleringen innebär att förvaltningen av kronans gruvegendom i regel ankommer på kommerskollegium. Härvid gäller emellertid den föreskriften, att om fråga uppkommer, huruvida gruvegendomen skall nyttiggöras genom utarrendering eller på annat sätt, kollegium skall ha att med eget förslag underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Vidare har gruvegendom i betydande omfattning direkt undantagits från kollegii förvaltning. Sålunda skola alla inmutningar, som av Sveriges geologiska undersökning verkstälts eller komma att verkställas för kronans räkning, intill utmålsläggningen förvaltas av nämnda institution. Jordägareandelarna i fyndigheter, som inmutats å kronojord inom andra län än Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, förvaltas av länsstyrelserna i enlighet med bestämmelser i gruvestadgan, kungörelsen den 20 oktober 1899 om begagnande av kronans jordägareandel i gruva samt kungörelsen den 15 november 1907 med föreskrifter i fråga om bestämmandet å kronans sida av beloppet utav den arrendeavgift som skall erläggas för kronans jordägareandel i gruva m. m.; länsstyrelsernas förvaltningsbefogenhet är dock inskränkt till tiden för den första arrendeupplåtelsen. Åtskilliga fyndigheter, som kronan förvärvat i samband med 1907 och 1908 års malmfältsavtal, förvaltas av ett särskilt bolag, Mertainens gruvaktiebolag. Slutligen har åt domänstyrelsen uppdragits att förvalta en gruva, som av kronan förvärvats tillsammans med den mark varå den är belägen.

Såsom vid den provisoriska regleringens tillkomst blivit förutsatt, torde bristen på enhetlighet i förvaltningssystemet såvitt möjligt böra undanröjas i samband med genomförandet av en ny gruvlagstiftning. En ytterligare anledning att företaga en ny reglering är givetvis den, att den föreslagna lagstiftningen i viss mån ställer ökade krav på den statliga förvaltningen, dels därigenom, att omfattningen av kronans gruvegendom måste antagas komma att växa snabbare än vad nu är fallet, och dels så tillvida, att kronans inträde i ett gruvföretag måste föregås av en noggrann bedömning av såväl vinstutsikterna som de med företaget förbundna riskerna.

Vid den sålunda förutsatta regleringen — vars utformning lärer ankomma på handelsministerns föredragning — torde böra eftersträvas att åtminstone alla utmålslagda fyndigheter, som helt eller delvis tillhöra kronan, lämnas till förvaltning av en och samma centrala ämbetsmyndighet. Åt denna myndighet synes även böra uppdragas att representera kronan vid utmålsförrättningarna och att bevaka kronans andelsrätt, därvid dock möjlighet torde böra beredas att i tveksamma fall underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning. Det torde böra

ankomma på Kungl. Maj:t att träffa avgörande angående sättet för fyndighetens respektive kronoandelens nyttiggörande och att godkänna eventuellt upprättade förslag till avtal mellan kronan och inmutaren. I den mån från kronans sida påkallas särskilda tillskott av kapital, läser emellertid för Kungl. Maj:ts ställningstagande till oförmälda frågor riksdagens beviljande av anslag bliva avgörande.

Enär den föreslagna gruvlagstiftningen icke synes vara beroende av det sätt på vilket förvaltningen av kronans gruvegendom närmare regleras men sagda reglering å andra sidan är helt beroende av gruvlagstiftningens utformning, synas skäl tala för att det jämförelsevis omfattande detaljarbetet med ändringar i förvaltningssystemet får anstå, intill dess det visat sig, huruvida den föreslagna lagstiftningen varder genomförd. Då den nya lagens ikraftträdande, såsom i annat sammanhang förutsatts, torde böra uppskjutas någon tid, läser erforderligt rådrum för den organisatoriska regleringens genomförande ej komma att saknas.

Jag övergår nu till en detaljredogörelse för det i enlighet med vad sålunda anförts inom departementet utarbetade förslaget till *gruvlag*.

Specialmotivering.

1 kap. Allmänna bestämmelser.

1 §.

Denna paragraf motsvarar 1 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 75—76 och s. 97—98 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 224.

Paragrafen fastslår den allmänna grundsatsen att envar äger förvärva inmutningsrätt och innehåller i anslutning härtill en bestämning av begreppet inmutningsrätt samt en uppräknning av de inmutningsbara mineralen.

Innebörden av begreppet inmutningsrätt enligt gällande stadganden synes särskilt i ett avseende vara föremål för delade meningar. Det torde nämligen kunna ifrågasättas, huruvida inmutningen endast har den betydelsen att den grundlägger en rätt att med andras uteslutande undersöka och bearbeta den upptäckta fyndigheten, eller om inmutningen rent av utgör den lagliga förutsättningen för varje arbete på en inmutningsbar fyndighet. Om den sistnämnda ståndpunkten är riktig, innebär detta att jordägaren principiellt sett ej är berättigad att utan föregående inmutning anställa försöksarbete eller gruvbrytning å en inmutningsbar fyndighet som han upptäckt å sin mark.

Till stöd för åsikten att jordägaren enligt gällande lag saknar en av inmutning oberoende rätt till inmutningsbara mineraltillgångar torde bland annat kunna åberopas dels att jordägaren under den egentliga regalrättstiden ej haft någon dylik självständig rätt att bearbeta mineralen och att någon sådan rätt ej sedermera blivit införd genom något uttryckligt stadgande dels ock att nu gällande gruvestadga — i likhet med 1855 års gruvestadga — uttryckligen i sin 4 § föreskriver, att den som vill å *egen* grund med arbete belägga och till-

godogöra sig någon till inmutning lovgiven mineralanledning *skall* därom hos bergmästaren i orten göra skriftlig ansökning för erhållande av mutsedel. Emellertid har riktigheten av den slutsats, vartill ordalydelsen av sistnämnda stadgande omedelbart föranleder, från flera håll — däribland av gruvlagstiftningskommittén och gruvlagstiftningssakkunniga — blivit bestridd under påstående att en sådan slutsats icke skulle stämma med lagens mening. I sådant avseende har hänvisats till den omständigheten att en jordägare, som med hänsyn till förekomsten av icke inmutningsbara mineral är berättigad att anställa försöksarbete, därvid icke skulle kunna hindras från att så anordna sina åtgärder, att inmutbara fyndigheter därigenom undersöktes och blottades. Att något förbud för jordägaren att utan inmutning tillgodogöra sig inmutningsbara mineral icke förefinnes, har man vidare ansett framgå därav, att gällande lag icke innehåller något stadgande om påföljd för förbudets överträdande.

De omständigheter som sålunda åberopats till stöd för åsikten om en jordägaren tillkommande, s. k. prekär gruvrätt torde emellertid, emot gruvestadgans uttryckliga bestämmelse, knappast kunna anses avgörande. Av de ofullkomligheter som på grund av praktiska svårigheter föreligga i avseende å gränsdragningen för jordägarens befogenheter i förevarande hänseenden lära alltför vittgående slutsatser ej böra dragas. Och att ansvarspåföljd saknas för det fall att jordägaren utan inmutning tillgodogör sig inmutningsbara mineral torde kunna förklaras därav att något verkligt praktiskt behov av en dylik ansvarsbestämmelse ej föreligger, då nämligen jordägaren, för att ej riskera att bli undanträngd, uppenbarligen i allmänhet har intresse av att snarast själv söka inmutning. Det torde därför med hänsyn till vad förut anförts icke kunna anses oberättigat att utgå från att gruvestadgan, i enlighet med sin ordalydelse, principiellt uppställer inmutning såsom nödvändig förutsättning även för jordägarens rätt till försöksarbete och mineralbrytning beträffande inmutningsbar fyndighet.

Vid en ny reglering av inmutningsrätten, torde det visserligen ligga nära till hands att — såsom gruvlagstiftningskommittén och gruvlagstiftningssakkunniga föreslagit — inmutningsrätten konstrueras såsom en rätt för inmutaren att med andras uteslutande undersöka och bearbeta den inmutade fyndigheten. Emellertid läser frågan härom, teoretiskt sett, stå i nära samband med den föreslagna nya principen om en kronan tillkommande andelsrätt i varje upptäckt fyndighet. Med det allmänna betraktelsesätt, varpå nämnda princip vilar, torde en låt vara prekär rätt för jordägaren att oberoende av inmutning tillgodogöra sig inmutningsbara mineral stå i mindre god överensstämmelse. Det har därför syntts påkallat att, i olikhet mot 1923 års förslag, giva förevarande paragraf sådan avfattning, att inmutningsrätten blir liktydig med rätten överhuvudtaget att undersöka och bearbeta inmutningsbara mineral.

Med denna konstruktion av inmutningsrätten kan det synas följdriktigt att uppställa en särskild ansvarspåföljd för det fall att jordägaren utan att söka inmutning anställer arbete å en inmutningsbar fyndighet. Såsom ett ytterligare skäl för straffbeläggande av ett dylikt förfarande kunde måhända anföras

att en enskild jordägare, när han ej längre njuter förmånen av jordägareandel, kunde känna sig mera frestad att hemlighålla och för egen räkning utnyttja mineralfynd som han upptäckt å sin mark. Risken för att genom försummad inmutning gå miste om varje del i fyndigheten torde dock vara tillräckligt stor för att effektivt avhålla från dylika försök. Emot uppställande av en ansvarspåföljd av ifrågavarande slag tala onekligen de svårigheter som, åtminstone vad undersökningsstadiet angår, måste inställa sig beträffande gränsdragningen mellan jordägarens lojala utövning av sina rättigheter och en i strid med det allmännas intressen utövad verksamhet i syfte att uteslutande för egen räkning åtkomma inmutningsbara mineral. Det har i betraktande härav icke syntts lämpligt att stadga straff för andra fall än sådana, där jordägaren utan inmutning i verklig mening bearbetar inmutningsbar mineralfyndighet. Bestämmelsen härom återfinnes i 73 § av förslaget.

Beträffande frågan vilka mineral skola vara inmutningsbara innefattar 1923 års förslag den utvidgningen i förhållande till gällande rätt, att metallen vanadin, som för närvarande ej är inmutningsbar, ävensom mineralen apatit och magnesit, vilka för närvarande få inmutas endast å odisponerad kronojord, skola kunna inmutas, oavsett i vilken jord de befinna sig.

Mot vad sålunda föreslagits har någon erinran ej blivit framställd. *Bergmästaren i västra distriktet* har emellertid ifrågasatt att ytterligare vissa bergarter och mineral — med hänsyn till deras nationalekonomiska betydelse och olägenheterna av en icke tillräckligt stadgad nyttjanderätt till fyndigheter av ifrågavarande slag — borde göras inmutningsbara. Såsom exempel har nämnts granit och kalksten.

Vid bedömande av förevarande spörsmål torde avseende böra fästas ej blott vid mineralens nationalekonomiska betydelse och deras samhörighet med den metallurgiska industrien utan även vid mineralens förekomstsätt — huruvida behov föreligger att med inmutningsrätt premiera finnaren av dylika fyndigheter — samt icke minst vid jordägarens intresse att alltjämt få bibehålla ensamrätten till mineral av viss beskaffenhet. Av hänsyn till sistnämnda omständigheter torde det ej böra ifrågakomma att till den inmutningsbara kategorien överföra exempelvis granit eller kalksten. I övrigt har ej något framkommit, som syntts motivera tillägg till den uti 1923 års förslag förekommande uppräknigen av de inmutningsbara mineralen.

Med anledning av erinran från vissa myndigheter har paragrafens avfattning undergått en redaktionell ändring för att tydligare hänvisa till det hinder mot erhållande av inmutningsrätt, som för närvarande finnes stadgat i lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

2 §.

Denna paragraf återger med vissa redaktionella jämkningar 2 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 75—80 och s. 98 samt bergmästaren Aspunds reservation s. 224.

För anvisande av utmål erfordras enligt 21 § gruvestadgan att fyndigheten skall vara blottad och att prov på malmen erhållits. Med fyndighetens blottande lärer i allmänhet avses att fyndigheten göres åtkomlig på sådant sätt att dess beskaffenhet kan utrönas. Det lär vara omstritt, huruvida en fyndighet som endast är känd genom diamantborrning i sådant avseende uppfyller det stadgade kravet. Emellertid har högsta domstolen i ett under 1903 avgjort mål (N. J. A. 1903 s. 370), med hänsyn till bestämmelsen att fyndigheten skall vara blottad, upphävt en utmålsläggning, som tillkommit på grund av en å fyndigheten verkställd diamantborrning.

I 1923 års förslag äro villkoren för utmålsläggning så avfattade, att något hinder ej torde möta att anvisa utmål på grund av den kännedom om fyndigheten, som vunnits enbart genom diamantborrning. De sakkunniga ha härvidlag framhållit att om dylik borrning genomginge en större del av malmkroppen en mycket säkrare kännedom vunnnes om fyndigheten än om denna endast bleve blottad på ytan.

Riktigheten av denna uppfattning har ej blivit bestridd i de avgivna yttrandena. Emellertid har *kommerskollegium* ansett att i lagen borde närmare angivas under vilka förutsättningar diamantborrning skulle kunna godkännas i oförmälda hänseende. Kollegium har härom anfört följande:

Diamantborrning måste utföras under sådan kontroll, att bergmästaren och jordägaren kunde få full visshet om att mineralet i den företedda borrhärnan förskreve sig från det till utmål ifrågasatta området. Då i anledning av en skrivelse från 1904 års riksdag rörande lagändring i syfte att möjliggöra utmålsläggning efter detta slags undersökningsarbete yttrande inhämtats, hade från sakkunnigt håll förordats detaljerade kontrollåtgärder, såsom att borrningen skulle ske i två ojäviga vittnens närvaro, av vilka det ena skulle vara fackman, att borrhärnan skulle hava viss minimidiameter, att borrhärnans olika stycken skulle förvaras i viss ordningsföljd och under försegling, ävensom att borrhärprotokoll skulle upprättas samt karta och profilritningar över borrhålet uppgöras. Även detta sistnämnda skulle kunna bereda svårigheter, i det att borrhälen ofta vore krökta och deras rätta lägen svåra att bestämma, varigenom alltså tvekan skulle kunna uppstå om inmutningsbart mineral kunde anses påvisat inom det tillämnade utmålet. Kollegium ansåge att gruvlagen näppeligen borde förbigå dessa omständigheter; åtminstone borde några anvisningar intagas i lagen för att i den mån som vore möjlig förekomma, att dyrbara borrhärningar verkställdes på sådant sätt att, oaktat borrhärnan innehölle inmutningsbart mineral, utmål ej kunde tilldelas.

Vad kommerskollegium sålunda anfört förtjänar naturligen uppmärksamhet. Sålunda torde utmål icke böra anvisas enbart på den grund att vid en verkställd diamantborrning erhållits visst malmprov. Vid bedömande av frågan om utmålsläggning måste uppenbarligen tillses, såväl att det uppvisade malmprovet bevisligen härrör från det avsedda området som ock att diamantborrningen verkställdes under sådana omständigheter att tillvaron av en fyndighet, som kan bliva föremål för gruvdrift, därigenom gjorts sannolik. Att uppställa särskilda legala bevisregler i förevarande avseende synes emellertid knappast erforderligt eller lämpligt. Det torde få antagas att önskvärd säkerhet i rättstillämpningen skall vinnas, även om det överlämnas åt bergmästaren

att mera fritt bedöma den utredning som åtföljer utmålsansökningen. Med hänsyn härtill har den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen synt kunna bibehållas i sak oförändrad.

3 §.

Denna paragraf återgiver med vissa redaktionella jämkningar 3 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 98—100.

2 kap. Om inmutning.

4 §.

Denna paragraf motsvarar 4 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 80—83 och s. 100. Paragrafen skiljer sig från 1923 års förslag beträffande storleken av det inmutade området. Frågan härom sammanhänger med frågan om utmålets storlek.

Enligt 11 § gruvestadgan äger inmutaren företaga sitt försöksarbete inom en cirkel, vars radie utgör etthundra meter. Detta mått står i viss relation till de i 26 § gruvestadgan angivna maximimåtten å utmålet, d. v. s. tvåhundra meter i längd och bredd. Det är nämligen tänkt att utmålet normalt skall utgöra den omskrivna kvadraten kring den cirkel, varav det inmutade området består.

Från dessa regler gjordes i 1919 års förslag avvikelser, dels däri att inmutat område skulle liksom utmålet i allmänhet vara en fyrsidig figur med räta vinklar och dels däri att arealen för såväl inmutat område som utmål skulle få uppgå ända till sexton hektar. Mot vad sålunda föreslagits framställdes åtskilliga erinringar i de avgivna yttrandena. Särskilt betonades att beträffande inmutat område cirkelformen vore den mest ändamålsenliga.

De i 1923 års förslag upptagna reglerna beteckna i huvudsak en återgång till vad nu gäller. Sålunda föreslogs att inmutat område skulle vara cirkelformigt med etthundra meters radie och att utmålet finge omfatta högst fyra hektar. En nyhet är dock att enligt förslaget 32 § möjlighet skulle beredas inmutaren att redan vid utmålsläggningen för flera intill varandra liggande inmutade områden få ett gemensamt utmål utlagt. De sålunda föreslagna reglerna ha i yttrandena föranlett skiftande omdömen. Från vissa håll har gjorts gällande att inmutningsområdena skulle bli alltför små, om radien bestämdes till allenast etthundra meter.

Av skäl, för vilka närmare skall redogöras under 30 §, har det syntts lämpligt att maximistorleken på utmål höjes till sexton hektar. I följd härav har radien i inmutat område ansetts böra bestämmas till tvåhundra meter.

5 §.

Denna paragraf motsvarar 5 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 101—109 samt reservationer s. 224—226 och s. 264—265.

Punkt 1. Beträffande denna punkt hänvisas till den allmänna motiveringen.

Punkt 2. I fråga om det i 1923 års förslag upptagna, ovillkorliga förbudet mot inmutning inom nationalpark ha *bergmästaren i mellersta distriktet* ävensom *kommerskollegium* uttalat att förbudet syntes böra mildras genom upptagande i lagen av en tilläggsbestämmelse som möjliggjorde inmutning efter Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd.

Vad sålunda erinrats har icke ansetts böra föranleda avvikelse från 1923 års förslag. Därest mot förmodan någon mera betydelsefull malmupptäckt skulle komma att göras inom ett till nationalpark avsatt område, torde frågan om fyndighetens exploatering böra bliva beroende av särskild lagstiftning.

Punkt 3. Denna punkt är lika med motsvarande bestämmelse i 1923 års förslag.

Punkt 4. Järnkontoret har ansett att skydd erfordrades för visst område utanför kyrkogård eller begravningsplats, exempelvis intill en gräns av etthundra meter därifrån. Liknande erinran har även framställts av *värmländska bergsmannaföreningen*.

Tillräckliga skäl ha emellertid icke ansetts föreligga att avvika från 1923 års förslag i denna del.

Punkt 5. Denna punkt är lika med motsvarande bestämmelse i 1923 års förslag.

Punkt 6. Enligt 1923 års förslag skulle det skyddsområde, som jämlikt 3 § gruvestadgan förefinnes till ett avstånd av tvåhundra meter från åbyggnad, tomtplats eller trädgård, inskränkas till att avse en omkrets av allenast etthundra meter därifrån. De sakkunniga ha dock, såsom framgår av regler i förslaget 13 och 64 §§, avsett att förbjuda arbete ovan jord på mindre avstånd än tvåhundra meter från åbyggnad, tomtplats eller trädgård.

Vad angår den nu ifrågavarande bestämmelsen har skyddsavståndets inskränkning från tvåhundra meter till etthundra meter i allmänhet lämnats utan erinran i de avgivna yttrandena. *Föreningen bergshandteringens vänner* har dock förordat bibehållande av skyddsområdets nuvarande storlek.

Då det nuvarande skyddsavståndet, såsom särskilt framgår vid jämförelse med utländsk lagstiftning, torde få anses vidsträcktare än behovet påkallar, har den av de sakkunniga föreslagna inskränkningsen synts böra godtagas. Huruvida med denna ståndpunkt skillnad bör göras mellan arbete under och arbete ovan jord, är en fråga som återkommer vid 13 §.

Ett spörsmål som städse varit föremål för delade meningar är under vilka förutsättningar en byggnad som står i viss relation till gruvdriften bör undantagas från fridlysning enligt ifrågavarande bestämmelse. För närvarande gäller enligt 3 § gruvestadgan den regeln, att inom utmål befintliga byggnader, vilka erfordras för gruvdriften, ej må utgöra hinder för inmutning. Syftet med detta stadgande är att förebygga att en gruvägare, genom att i utkanten av sitt utmål uppföra exempelvis en mindre arbetarbostad, skulle åt sig förvärva ensamrätt till inmutning på tvåhundra meters avstånd därifrån och sålunda för sitt framtida behov åt sig bevara fyndigheter på vida större område än egentligen varit avsett. Med hänsyn härtill har stadgandet åtminstone i

ett rättsfall (N. J. A. 1914 s. 201) tolkats så, att om en byggnad, som ursprungligen uppförts vid gruva för gruvdriftens behov, efter gruvdriftens nedläggande övergår till ny ägare och nyttjas till bostad utan samband med någon gruvdrift byggnaden icke skyddas mot ny inmutare. Ägaren av byggnaden har sålunda icke ansetts berättigad till vidsträcktare skydd än den förutvarande gruvinnehavaren från vilken äganderätten till byggnaden härledes. (Jfr dock N. J. A. 1921 A 249.)

Enligt 1923 års förslag skulle varje byggnad som uppförts för gruvdrift undantagas från skyddet mot inmutning. Huruvida byggnaden uppförts å utmålslagt område eller ej, skulle icke föranleda någon skillnad i nämnda hänseende. Den sålunda föreslagna begränsningen av fridlysningen har emellertid givit upphov till vissa erinringar i yttrandena.

Värmländska bergsmannaföreningen har anfört följande:

Alldeles oavsett den juridiska tolkningen av 3 § 2 mom. gruvestadgan, som i alla händelser endast avsåge byggnader inom utmålet, syntes det onödigt och oriktigt att utsträcka fredlösheten till gruvdriftens samtliga byggnader både inom och utom utmålet. I första hand borde skillnad göras mellan rena driftsbyggnader och bostadsbyggnader. Beträffande driftsbyggnader måste anses skäligt, att dessa i viss mån undantoges från fridlysning, oavsett var de vore belägna. Dock borde naturligtvis inmutning ej få tagas eller utmål läggas så nära en dylik anläggning att dess verksamhet eller nödiga utveckling hindrades. I allmänhet torde dylika byggnader ligga på eller i omedelbar närhet av utmålet. Helt annorlunda kunde däremot fallet vara med gruvans bostäder, som ofta låge vitt spridda och icke sällan på betydande avstånd från utmålet. Det syntes orättvist att icke åtminstone sådana avlägsna bostäder skulle åtnjuta samma rättsskydd som varje annat hem. I förslaget gjordes skillnad mellan sådan byggnad som direkt uppförts för gruvdriften och sådan som först längre fram apterats för gruvändamål. Emellertid syntes båda dessa slag av byggnader under alla förhållanden böra likställas, detta så mycket mer som det åtminstone inom de äldre bergslagen torde vara ganska svårt att avgöra vilken karaktär en byggnad ursprungligen haft. Särskilt betänkligt vore att den fredlöshet gentemot inmutning, som enligt förslaget skulle drabba gruvdriftens byggnader, allt framgent skulle vidlåda dem, även om gruvdriften nedlades och utmålen sönades. I de flesta sådana fall avyttrades bostäder och jord till enskilda, och det kunde icke vara skäligt att på så sätt uppkomma egna hem skulle vara sämre ställda i rättsligt avseende än andra. Det vore för övrigt olämpligt att göra undantag för bostäder utanför utmålet endast på den grund att de råkade tillhöra gruvinnehavaren. Bostäder å inlöst område utanför utmål syntes däremot böra jämföras med bostäder inom utmål. Självklart vore att undantaget från fridlysning under alla förhållanden endast borde avse byggnader tillhörande gruvinnehavaren, däremot ej privata bostäder m. m., även om dessa uppförts i mer eller mindre sammanhang med gruvdriften. På grund av vad sålunda anförts hemställde föreningen att från fridlysning borde undantagas allenast följande gruvinnehavaren tillhöriga byggnader: a) driftsbyggnader, oavsett var de vore belägna, dock att inmutning ej finge tagas eller utmål läggas så nära att anläggningens verksamhet eller framtida utveckling förhindrades; b) för gruvdriftens behov använda bostäder, som vore belägna på utmålet eller å inlöst område utanför detsamma. Därest utmålet sönades och gruvans byggnader överginge till ändamål som icke ägde sammanhang med gruvdrift, skulle dock även sådana byggnader åtnjuta stadgat skydd mot inmutning.

Kommerskollegium har hemställt att från fridlysningen måtte undantagas allenast sådana byggnader som vore belägna inom försvarat utmål eller å område därutom, som blivit löst för gruvdriften eller i samband därmed stående verksamhet. Härom har kollegium anfört bland annat följande:

Till förmån för det av de sakkunniga föreslagna stadgandet skulle möjligen kunna anföras att detsamma skulle kunna motverka obehörig fältspärrning. Om gruvrörelsen nedlagts och å det sönade utmålet kvarstode hus vari människor hade stadigvarande bostad, borde emellertid intresset att få ommuta den sannolikt föga betydande fyndigheten vika för hemfridsintresset. Det föreslagna stadgandet skulle ej heller innebära ett effektivt hinder mot den fältspärrning som kunde företagas genom att på större avstånd från utmålet uppföra bostäder åt gruvarbetarna. Såsom stadgandet vore formulerat kunde det nämligen mycket lätt kringgåas. — Med utmål syntes kunna jämföras mark, som utom utmålet inlösts enligt 34 § av 1923 års förslag. Då nämligen sådan mark endast finge lösas för gruvdriften eller för verksamhet som stode i samband med denna, torde den i regel utgöra en plats där det påginge ett arbete av beskaffenhet att kunna verka störande för de å området boende.

Även *järnkontoret* har ansett den föreslagna inskränkningen i fridlysningen vara olämplig samt har härom anfört följande:

Det syntes orimligt, att den omständigheten att inmutning en gång ägt rum på viss plats och att där uppförts byggnader för gruvdriftens ändamål skulle medföra att inmutning sedermera, huru långt därefter som helst, skulle kunna få företagas på platsen, oavsett om byggnaderna dåmera användes för helt annat ändamål. Denna betänklighet vunne i styrka, om man eftergäve kravet på att de byggnader som icke finge hindra inmutning skulle vara belägna inom utmål. Oavsett den betydelse som i fråga om de sönade gruvanläggningarna kunde tilläggas den nuvarande bestämmelsen att byggnader, för att ej hindra inmutning, skulle vara belägna inom utmål, torde nämnda bestämmelse böra upprätthållas även ur en annan synpunkt. Det vore icke ovanligt att en gruvägare läte uppföra t. ex. arbetarbostäder på ganska avsevärt avstånd från själva gruvan, ofta flera kilometer därifrån. Om dessa byggnader därtill uppförts å mark, vartill gruvägaren hade äganderätt, syntes den omständigheten att byggnaderna tjänade gruvdriftens ändamål icke vara tillräcklig anledning, varför de skulle vara undantagna från skyddet mot inmutning.

Föreningen bergshandteringens vänner och *svenska teknologföreningen* ha erinrat att det föreslagna undantagsstadgandet jämväl borde inbegripa byggnad som ursprungligen uppförts för annat ändamål än gruvdrift men som sedermera begagnats för gruvdrift.

Ifrågavarande undantag från skyddet mot inmutning torde, på sätt kommerskollegium erinrat, vara av viss betydelse såsom ett medel att förhindra en olämplig fältspärrning. Det torde emellertid kunna ifrågasättas, huruvida det ur denna synpunkt föreligger grundad anledning att i undantaget inbegripa andra byggnader än sådana, vilka uppförts på inmutat eller utmålslagt område. Visserligen lär en gruvinnehavare som vill utestänga konkurrerande företag från delaktighet i ett malmfält lättare kunna nå detta syfte, om han har möjlighet att på olika ställen i fältet uppföra byggnader som åtnjuta skydd mot inmutning. Betydelsen härav torde dock icke vara syn-

nerligen stor, då ju gruvinnehavaren även har den möjligheten att från början själv inmuta stora markområden i gruvans omgivning. En fältspärrning av nämnda slag behöver ej heller ur gruvnäringens synpunkt framstå såsom olämplig, då den skyddar den första upptäckaren mot störande intrång och underlättar en konsolidering av gruvintressena. Annorlunda förhåller det sig med den fältspärrning som kunde sägas föreligga, därest ommutning av en sönad gruva bleve hindrad på grund därav att inom det gamla utmålet funnes byggnader vilka vore skyddade mot ny inmutning. Härvidlag framstår det emellertid såsom tämligen tvivelaktigt, i vad mån ett förefintligt hemfridsintresse bör få stå tillbaka för önskemålet att underlätta en ommutning av fyndigheten. Ur social synpunkt kunde det synas mindre tilltalande, om de som äga eller bebo hus, vilka visserligen uppförts för gruvdrift men efter gruvans sönande ej längre ha något samband med dylik rörelse, icke skulle åtnjuta samma skydd mot inmutning som ansetts böra tillkomma andra byggnaders ägare och nyttjanderättshavare. Med hänsyn till vad sålunda anförts har det ifrågavarande undantagsstadgandet syntts böra avfattas så, att det allenast inbegriper byggnad som är belägen å inmutat eller utmålslagt område, vartill gruvrätten äger bestånd.

Punkt 7. Beträffande denna punkt i 1923 års förslag ha vissa myndigheter, däribland *kommerskollegium*, uttalat att stadgandets lydelse medförde svårighet att avgöra vad som skulle anses vara industriell anläggning samt vilka inrättningar och vilken mark som skulle hänföras dit. *Bergmästaren i västra distriktet* har ansett stadgandet överflödigt, enär innehavare av område av förevarande slag, liksom varje annan som av inmutning lede skada och intrång, ägde rätt till ersättning. *Järnkotoret* har föreslagit fastställande av en viss skyddsgräns räknad från själva kraftstationen eller från byggnad som tillhörde den industriella anläggningen. I fråga om kraftstation syntes på samma sätt som beträffande järnväg eller kanal skydd erfordras jämväl för visst område, exempelvis 30 meter, på ömse sidor om tilloppskanal, utloppskanal eller tub. Även *värmländska bergsmannaföreningen* har ansett att minst lika stort skyddsområde, som tillkomme järnväg eller kanal, borde beviljas elektrisk kraftstation och industriell anläggning.

De framställda erinringarna ha icke syntts böra föranleda avvikelser från 1923 års förslag i denna del.

Punkt 8. Denna punkt är lika med motsvarande bestämmelse i 1923 års förslag.

Punkt 9. I 17 § lagen angående stenkolsfyndigheter m. m. finnas vissa bestämmelser rörande kollision mellan koncessionsrätt och inmutningsrätt. Om inmutning verkställs å område varå koncession meddelats, eller koncession meddelas å område som förut blivit inmutat, må arbete för fyndighetens eftersökande och bearbetande, som verkställs på grund av förut vunnit rättighet, icke hindras eller uppehållas av arbete på grund av inmutning eller koncession, som senare tillkommit. Uppstår i detta fall tvist om sättet för drivande av de särskilda slagen av arbete, bestämmer bergmästaren huru arbetena skola ordnas, så att innehavare av äldre inmutning eller koncession kan ändamåls-

enligt driva sitt arbete med minsta förfång för den senare rättsinnehavaren.

I sitt yttrande över 1923 års förslag har *kommerskollegium* framhållit att olägenheterna av sammanträffanden mellan inmutning av vanadin och koncession å stenkol icke syntes kunna undvikas genom tillämpning av 17 § stenkolslagen. Nämnda paragraf torde nämligen icke vara tillämplig i andra fall än då både inmutaren och koncessionsinnehavaren kunde genom bergmästarens ingripande tillförsäkras, den förre malmen och den senare stenkolen. Förekomme vanadin i stenkol, kunde emellertid det förstnämnda ej utvinnas utan stenkolets uppbrännande. Slutprodukten av detta arbete bleve vanadinmalm, och koncessionsinnehavaren finge endast den genom förbränningsproceduren uppkomna värmen eller därav alstrad kraft. Brytningen måste ske för gemensam räkning och ett visst ekonomiskt samarbete alltså framtvingas. Att ett sådant skulle kunna av bergmästare åläggas parterna med stöd av 17 § stenkolslagen syntes knappast troligt. Föreläge vanadininmutning och söktes därefter koncession, låge det i Kungl. Maj:ts hand att förhindra en olämplig sammanstötning, men hade koncessionsinnehavaren den äldre rättigheten, borde inmutning å vanadin eller annat i stenkolen ingående mineral, som ej kunde utvinnas utan stenkolens förbränning, icke få äga rum.

Då vad kommerskollegium sålunda erinrat syntes böra vinna beaktande, har till förevarande paragraf fogats en ny punkt av innebörd att förut meddelad koncession å stenkol hindrar inmutning av mineral som ingår i stenkolen och ej kan utvinnas utan stenkolens förbränning. Ifrågavarande hinder har icke syntes böra vara absolut utan kunna undanröjas genom koncessionsinnehavarens samtycke.

6 §.

Denna paragraf motsvarar 6 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 109—112 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 226—227.

Beträffande 2 mom. har det med hänsyn till den betydelse och användning som numera tillkommer fastigheternas registerbeteckningar syntes överflödigt att giva särskild föreskrift om angivande av sådan beteckning. Med hänsyn till vad i 10 § föreslås har det syntes påkallat att ansökningen innehåller uppgift jämväl om fastighetens ägare.

Vad angår 2 mom. 5) betingas olikheterna i förhållande till 1923 års förslag dels av formella skäl och dels av den ändring som föreslagits i 4 §.

Mot bestämmelsen i 3 mom. 1) ha i yttrandena framkommit vissa erinringar.

Sålunda ha *bergmästarna i västra och södra distriktet* uttalat att karta eller kartskiss icke borde vara obligatorisk, då sådan i händelse av behov kunde infordras av bergmästaren. *Bergmästaren i östra distriktet* har befarat att kartan eller kartskissen ofta nog komme att visa sig felaktig och att oreda därav skulle uppkomma. *Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt* har framhållit att det för upprättandet av karta på skogsmark krävdes upphuggning av linjer och således fällning av träd. Då en dylik åtgärd, innan mutsedel delgivits, ej kunde vidtagas utan markägarens tillstånd, syntes markägaren

kunna förhindra kartläggningen ända tills den föreskrivna tiden för kartas-givande utgått. *Svenska teknologföreningen* har ansett det onödigt att ålägga inmutaren att vid ansökningen foga så detaljerad karta som föreslagits. För inmutningshemlighetens bevarande kunde det vara olämpligt att låta utföra detaljerade mätningar å området. Dessutom hade inmutaren vid den tiden icke någon lagenlig rätt att utföra sådana stakningar, som kunde vara erforderliga för inmätningen. Föreskriften om utmärkande av områden inom vilka inmutning icke finge beviljas borde därför utgå ur förslaget. *Kommerskollegium* har uttalat att de sakkunniga syntes ha överskattat betydelsen av kartskissens upprättande. Emellertid har kollegium ansett den ifrågavarande föreskriften vara önskvärd.

De framställda erinringarna ha icke syntes böra föranleda avvikelser från 1923 års förslag i nämnda del.

Bestämmelsen i 3 mom. 2) har undergått jämkning så till vida att skyldighet stadgats att förete handling, utvisande lämnat medgivande jämväl i de fall som avses i 5 § 5) och 9).

I 3 mom. 4) har införts den nyheten i förhållande till 1923 års förslag, att sökanden, förutom vederbörligt förskott, jämväl har att erlægga en särskild ansökningsavgift av tio kronor. Syftet härmed är att motverka vissa med inmutningssystemet förenade olägenheter. Såsom närmare framgår av utredning i den proposition, nr 207, varigenom förslag till lag om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län förelades 1926 års riksdag, har det ej så sällan förekommit att en mängd inmutningsansökningar blivit gjorda i ett sammanhang, utan att avsikt förelegat att inom alla eller ens de flesta områdena bedriva något undersökningsarbete. Sålunda har en inmutningssökande, tydligen för att utestänga andra företagare från upptäckareverksamhet inom visst område, vid ett tillfälle anhållit om utfärdande av ej mindre än omkring 20,000 mutsedlar. Att sådant kunnat förekomma torde kunna tillskrivas den omständigheten att sökanden, utan att behöva vidkännas några utgifter till stämpel och lösen, kunnat avstå från att fullfölja ansökningarna. Med införande av en särskild ansökningsavgift, vilken i olikhet mot förskott till stämpel och lösen ej är avsedd att återbetalas därest ansökningen ej fullföljes, lära missbruk av nämnda slag kunna ganska effektivt motarbetas. Då med den föreslagna anordningen ej avsetts att fördyra kostnaden för en i lojalt syfte företagen inmutning, kunde det synas som om stämpelavgiften, därest ansökningsavgiften för varje inmutning förslagsvis bestämmes till tio kronor, borde nedsättas till hälften av det nuvarande beloppet å tjugu kronor. Med hänsyn till den ökning av inmutningsområdenas storlek som förut föreslagits torde en dylik nedsättning likväl ej böra förekomma. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter rörande sättet för redovisning av ansökningsavgifter.

7 §.

Denna paragraf motsvarar 7 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 112. *Bergmästaren i östra distriktet* har hemställt att åt bergstjänsteman måtte

beredas tillfälle att, där så prövades nödigt, på sökandens bekostnad besöka den med ansökningen avsedda platsen.

Denna hemställan, som avstyrkts av kommerskollegium, har icke syntts böra föranleda någon åtgärd. Paragrafen har undergått vissa jämkningar av formell innebörd.

8 §.

Denna paragraf motsvarar 8 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 112.

Kommerskollegium har erinrat att ansökning om Konungens tillstånd till inmutning borde — i överensstämmelse med stadgandet i 5 § lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag — insändas till länsstyrelsen för att därifrån, jämte länsstyrelsens eget utlåtande, vidare befordras till Kungl. Maj:t.

Denna erinran har syntts böra beaktas.

9 §.

Denna paragraf motsvarar 9 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 114.

På hemställan av vissa myndigheter har den ändringen vidtagits, att det överlämnats åt kommerskollegium i stället för Kungl. Maj:t att fastställa mutsedelsformulär.

10 §.

Denna paragraf motsvarar 10 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 114 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 226.

Bergmästaren Asplunds förslag att jordägaren skulle ofördröjligen erhålla avskrift av mutsedeln har rönt instämmande från flera håll. Sålunda har *värmländska bergsmannaföreningen* erinrat att 1923 års förslag skulle kunna leda till att jordägaren under lång tid förbleve okunnig om en å hans mark befintlig inmutning. Det skulle kunna inträffa att jordägaren i denna sin ovetskap uppförde byggnader å det inmutade området. Huruvida inmutaren vore skyldig inlösa dylika, efter inmutningens kungörande uppförda byggnader kunde synas tvivelaktigt. Även *kommerskollegium* har funnit de framlagda skälen att ålägga bergmästaren skyldighet att delgiva jordägaren mutsedeln vara bärande.

Beträffande de tilltänkta bergskungörelserna har ledamoten av gruvlagstiftningskommittén *Herman Sundholm* i särskilt yttrande uppgivit i huvudsak följande:

Inrättande av bergskungörelser hade under kommittéarbetet, liksom ock tidigare vid skilda tillfällen, föreslagits av Sundholm. Syftet hade varit att bergskungörelserna skulle ersätta uppläsandet från predikstolen av mutsedlar och viloståndsresolutioner. Det hade nämligen varit bekant dels att ett antal mutsedlar blivit förstörda vid en eldsvåda dels att vissa handlingar av nämnda slag på oförklarligt sätt förkommit, varigenom innehavarna gått förlustiga de enda bevis de haft om fullgörandet av skyldigheterna för gruvrättens bibehållande. Om handlingarna i dylika fall varit publicerade i bergskungö-

relserna, skulle någon olägenhet av originalhandlingarnas förkommande icke ha uppstått. Bergskungörelserna skulle innehålla kungörelser från bergsöverstyrelsen och respektive bergmästareämbeten samt utdrag av mutsedlar och annat som enligt lagförslaget skulle komma till allmänhetens kännedom. Slutligen kunde däri intagas kungörelser om bolagsstämmor inom järn- och gruvhanteringen, gruvstämmor o. d. I en dylik publikation vore kungörelser mycket lättare att finna än i allmänna tidningarna, där de skulle försvinna bland massan av andra annonser. Bergskungörelserna skulle utkomma tre gånger i månaden i samma format som svensk författningssamling.

Bergmästaren i södra distriktet har hemställt att när kungörelserna om inmutning och utmålsförrättning sannolikt icke bleve tillräckligt underlag för ett så dyrbart företag som utgivande av en särskild publikation bestämmelsen härom icke borde upptagas i lagen. Även *bergmästarna i västra och mellersta distriktet* ha ansett särskilt organ för bergskungörelser icke böra inrättas.

Kommerskollegium har yttrat att bergskungörelserna kunde utgivas som en bilaga till post- och inrikes tidningar.

Från ett par håll har ifrågasatts huruvida kungörelsens uppläsande i kyrka vore erforderligt.

Utfärdandet av mutsedel torde, såsom de sakkunniga funnit, böra förbindas med viss publicitet. Särskilt torde det ur olika synpunkter vara önskvärt att fastighetens ägare snarast erhåller kännedom om den rättighet som genom inmutningen grundlagts i avseende å honom tillhörigt område. Ehuru förevarande förslag ej tillerkänner jordägaren andelsrätt i gruva, har det därför synt påkallat att, på sätt i reservationen föreslagits, stadga skyldighet för bergmästaren att sända en avskrift av mutsedeln till det inmutade områdets ägare. I övrigt torde behovet av publicitet bliva tillräckligt tillgodosett genom ett allmänt kungörelseförfarande. Huruvida för sådant ändamål bör inrättas en särskild, periodiskt utkommande publikation, bergskungörelserna, har varit föremål för delade meningar. Då utredningen emellertid knappast synes giva tillräckligt stöd för antagandet att en dylik publikation, med hänsyn till befarad ojämn tillströmning av ärenden och andra omständigheter, skulle innebära en lämplig anordning, har i förslaget stadgats att meddelande om mutsedeln och dess innehåll skall införas i allmänna tidningarna. Det har icke ansetts erforderligt att härutöver föreskriva mutsedelns uppläsande i kyrka.

11 §.

Denna paragraf motsvarar 11 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 116—118 och bergmästaren Asplunds reservation s. 227.

Bergmästaren i västra distriktet har i likhet med reservanten ansett besvärstiden vid klagan enligt 1 mom. böra bestämmas till fyrtiofem dagar. Vidare har nämnde bergmästare, liksom ock *kommerskollegium*, instämt med reservanten däri, att annan rättsägare än sökanden alltid skulle kunna anmäla klander senast vid utmålsförrättningen och att han sålunda icke, såsom enligt majoritetens förslag, skulle vara bunden vid en besvärstid av trettio dagar i det

fall där frågan gäller, huruvida inmutningsansökningen bort avslås jämlikt 9 § 2 mom. 2).

Bestämmelserna ha syntts böra jämkas till överensstämmelse med den av kommerskollegium uttalade meningen. I paragrafen har jämväl vidtagits en jämkning av innebörd att besvär över bergmästarens beslut över ansökning om inmutningsrätt ej skall behöva ingivas till kommerskollegium utan även kunna dit insändas med allmänna posten.

3 kap. Om undersökningsarbete.

12 §.

Denna paragraf motsvarar 12 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 118—119 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 226—227.

Med hänsyn till den i 10 § — i olikhet mot 1923 års förslag — stadgade skyldigheten för bergmästaren att sända en avskrift av mutsedeln till det inmutade områdets ägare har det icke ansetts påkallat att i förevarande paragraf ålägga inmutaren att lämna avskrift av mutsedeln till vederbörande markägare och nyttjanderättshavare. Emellertid torde det likväl ur skilda synpunkter vara lämpligt att inmutaren i god tid underrättar markägarna och nyttjanderättshavarna om det tillämnade undersökningsarbetet. Härigenom förebygges ock den otrygghet som, på sätt de sakkunniga utvecklat, måhända skulle kunna föreligga på grund av möjligheten att bergmästaren sänder avskriften av mutsedeln till orätt person. I första stycket av förevarande paragraf har därför, i nära anslutning till 1923 års förslag, stadgats underrättelseplikt för inmutaren. Underrättelsen bör naturligen lämnas på sådant sätt att den sedermera kan styrkas. Det har emellertid icke ansetts erforderligt att giva särskild föreskrift om underrättelsens delgivning i den ordning som för delgivning av stämning är stadgad.

13 §.

Denna paragraf motsvarar 13 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 119—120 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 227.

Beträffande andra stycket har vidtagits den ändringen att — på sätt *kommerskollegium* förordat — icke blott innehavaren utan även ägaren av jorden skall lämna tillstånd till uppförande av byggnader som i stadgandet avses. Härigenom vinnes bättre överensstämmelse med föreskriften i 16 § andra stycket.

Mot bestämmelserna i tredje stycket av 1923 års förslag ha *bergmästarna i västra och mellersta distrikten* erinrat att det föreslagna skyddsområdet vore onödigt stort. Att göra skillnad mellan arbete i dagen och arbete under jord innebure en inkonsekvens som kunde bliva till stor nackdel för inmutaren. Om fyndigheten vore belägen på ett avstånd av 100—200 meter från boningshus, kunde den icke göras tillgänglig från dagen utan medgivande av ägaren eller nyttjanderättshavaren till det skyddade föremålet. Ett avstånd av 100 meter

borde vara fullt tillräckligt till det skydd för hus och hem som stadgandet avsåge.

Det torde i och för sig vara mindre lämpligt att undersökningsarbetet icke skulle få bedrivas inom hela det inmutade området. Några större betänkligheter synas ej heller behöva möta mot att låta den i 5 § 6) föreslagna begränsningen av skyddsområdet gälla även beträffande arbete som utföres i dagen. Då bergmästarnas erinran således torde böra beaktas, har någon bestämmelse motsvarande tredje stycket i 1923 års förslag icke upptagits i förevarande förslag.

14 §.

Denna paragraf återgiver med vissa redaktionella jämkningar 14 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 77 och s. 120—121.

15 §.

Denna paragraf motsvarar 15 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 121.

Bergmästaren i mellersta distriktet har hemställt att stadgandet måtte kompletteras med föreskrift om rätt för bergmästaren att meddela vitesföreläggande.

Kommerskollegium har ansett stadgandet böra fullständigas till tryggande av den rätt, som kunde tillkomma annan än jordägaren, såsom exempelvis nyttjanderätts- eller servitutsinnehavare.

Svenska teknologföreningen har funnit bestämmelsen vara överflödig.

Överskrider inmutaren de i lag bestämda gränserna för undersökningsarbetets bedrivande, läser ett sådant förfarande allt efter omständigheterna kunna verka till förfång icke blott för jordägaren utan även för annan rättsägare. Härvid torde även böra uppmärksammas att ett dylikt illojalt förfarande kan komma att rikta sig direkt mot staten, då ju denna enligt ifrågavarande förslag skall åtnjuta rätt till kronoandel. Vid sådant förhållande har det synts mindre lämpligt att bergmästarens befogenhet att utfärda särskilda föreskrifter bleve beroende av framställning från rättsägares sida. Åt paragrafen har därför givits en avfattning, som förutsätter att bergmästaren skall kunna även utan sådan framställning meddela föreskrifter av ifrågavarande slag. Med hänsyn till den i nästföljande paragraf upptagna straffbestämmelsen har det icke synts erforderligt att här giva något stadgande angående vitesföreläggande.

De föreskrifter som nyss nämnts förutsättas enligt lydelsen av 1923 års förslag vara givna för kontroll därav att inmutaren icke överskrider sin rätt. Emellertid synes bergmästarens befogenhet icke böra vara inskränkt till att enbart kontrollera, huruvida inmutaren håller sig inom den i lagen föreskrivna ramen. Då såsom de sakkunniga framhållit gränserna för undersökningsarbetet icke kunna i lagen fixeras på ett mera bestämt sätt, torde det lämpligen böra ankomma på bergmästaren att, när behov därav yppas, genom särskilda föreskrifter närmare reglera uppkommande konkreta spörsmål rörande lagens

tillämpning. Med hänsyn härtill har paragrafens avfattning i förevarande hänseende syntts böra undergå viss jämkning.

16 §.

Denna paragraf motsvarar 16 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 121—122.

I motiven till 1923 års förslag har uttalats att jordägaren, i händelse inmutaren överskrede sin undersökningsrätt, enligt allmänna rättsgrundsatser borde vara berättigad till skadestånd motsvarande det värde de olovligen brutna mineralen kunde anses äga i jorden. Med hänsyn till svårigheten att fastställa detta värde har emellertid i nämnda förslag påföljden i stället blivit bestämd till ett förverkande av de brutna produkterna eller, om dessa icke funnes i behåll, skyldighet att ersätta deras värde i brutet skick. Denna påföljd skulle även inträda för det fall att inmutaren underlåtit att fullgöra vad honom ålegat i avseende å delgivning av mutsedeln samt ställande av pant eller borgen.

Då enligt de allmänna grunderna för nu förevarande förslag icke åt jordägaren i denna hans egenskap tillerkännes någon rätt till inmutningsbara mineral, skulle det uppenbarligen innebära en oegentlighet, om de från olovlig brytning av sådana mineral härrörande produkterna skulle förverkas till jordägaren. Den skada som uppkommer genom den olovligen brytningen, såvitt angår inmutningsbara mineral, drabbar nämligen icke jordägaren utan kronan, som på grund av regeln om kronoandel torde böra anses äga rätt till hälften av de brutna mineralen. Däremot bör jordägaren vara berättigad till ersättning för olovligen brutna, icke inmutningsbara mineral liksom ock för annan skada än sådan som innebär förlust av mineral. Vid nu angivna förhållanden har det syntts mindre lämpligt att för de fall varom här är fråga bestämma påföljden till ett förverkande av de brutna produkterna. I förevarande förslag har sålunda icke upptagits någon bestämmelse motsvarande nyssnämnda förverkanderegeln. Inmutarens eventuella skadeståndsskyldighet torde få härledas ur allmänna rättsgrundsatser.

Beträffande andra stycket har det — med hänsyn därtill att jordägaren enligt 10 § skall erhålla del av mutsedeln genom bergmästarens försorg — icke ansetts erforderligt att tillerkänna jordägaren rätt att få arbetet inställt i det fall att inmutaren försummat den honom enligt 12 § första stycket åvilande underrättelseplikten. Bestämmelserna i tredje stycket i 1923 års förslag ha lämpligen syntts kunna inarbetas i andra stycket.

17 §.

Denna paragraf återgiver med vissa redaktionella jämkningar 17 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 122—123.

18 §.

Denna paragraf motsvarar 18 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 123—124

Kommerskollegium har uttalat att den i 1923 års förslag upptagna bestämmelsen om kostnaden för skiljemannaförfarandet syntes i allt för hög grad inbjuda den ersättningsberättigade att påkalla skiljedom. Lämpligare syntes vara att låta skiljemännen utan föreslagen inskränkning fördela sagda kostnad.

Vad sålunda erinrats har icke syntes böra föranleda avvikelse från 1923 års förslag. Paragrafen, som numera hänvisar till lagen den 14 juni 1929 om skiljemän, har emellertid undergått vissa formella jämkningar.

19 §.

Denna paragraf återger 19 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 124—126 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 228 och s. 239.

Bergmästaren i mellersta distriktet har erinrat att, då någon viss årlig arbetsprestation icke stipulerats och någon restriktion mot ommutning icke förefunnos, det vore fara värt att det med undersökning av de inmutade fyndigheterna bleve högst väsentligt sämre ställt än för närvarande. Därest man bibehölle valfriheten att arbeta eller icke arbeta, syntes det ovillkorligen påkallat att, såsom i 1919 års betänkande föreslagits, inskränka undersökningstiden till två år med rätt för bergmästaren att bevilja förlängning av denna tid med ett år, varvid bergmästaren samtidigt skulle godkänna förelagd plan för arbetenas fortsättande. För erhållande av förlängning första gången borde erfordras att sökanden styrkt sig hava utfört ett arbete, minst motsvarande brytning av 30 kubikmeter fast berg, eller ock styrkt att mot arbetets utförande förelegat hinder som kunde av bergmästaren godkännas. Funne bergmästaren ej skäl till förlängning, borde påföljden för uraktlåtet arbete vara inmutningsrättens förlust. Utöver denna förlängning borde bergmästaren kunna medgiva ytterligare två års förlängning.

Bergmästaren i östra distriktet har likaledes ansett särskilda bestämmelser erforderliga för att framtvunga undersökningsarbete. Då inmutningsrätten kunde bibehållas i tre år utan annan kostnad än den mutsedeln betingade, skulle synnerligt men kunna uppkomma såväl för jordägaren som för tredje man. För att råda bot härpå borde införas skyldighet för inmutare att i viss närmare angiven ordning erlægga försvarsavgift till fördelning mellan kronan och jordägaren.

Kommerskollegium, som i annat sammanhang förordat vissa bestämmelser om försvar av gruvrätt, avsedda att tillämpas även beträffande inmutningarna, har ansett att, därest dessa bestämmelser ej godtoges, första stycket i förevarande paragraf borde ändras i enlighet med det förslag som framstälts av bergmästaren i mellersta distriktet.

För bergsbrukets utveckling är det naturligen av vikt att arbetet med inmutade fyndigheters undersökande icke onödigtvis förhalas eller helt underlåtes. De framställda erinringarna mot 1923 års förslag i förevarande del synas därför i och för sig förtjäna viss uppmärksamhet. För att pådriva undersökningsarbetet läres det dock knappast vara erforderligt eller lämpligt att införa särskilda regler om försvarsarbete eller försvarsavgift på undersökningsstadiet

eller att förkorta undersökningstiden. Nämda syfte torde effektivt kunna ernås redan därigenom att — såsom även 1923 års förslag innebär — underlåtenhet att utföra undersökningsarbete efter förloppet av en icke alltför lång tidrymd måste leda till inmutningsrättens förlust, på grund därav att någon ansökan om utmål icke kan göras inom föreskriven tid med utsikt att vinna bifall. Härvidlag måste dock förutskickas att inmutaren icke — såsom för närvarande är fallet — skall kunna undvika nämnda påföljd genom att innan den äldre rätten upphört söka ny inmutning å fyndigheten. Denna möjlighet är enligt förevarande förslag liksom ock enligt 1923 års förslag borttagen genom den bestämmelse i 5 § 8), som innebär att förut inmutat område skall utgöra hinder mot ny inmutning, såvida rätten äger bestånd då den nya ansökningen inkommer. Väl är det tänkbart att en inmutare, som icke vill bedriva något undersökningsarbete utan använda inmutningen uteslutande såsom underlag för spekulation, skulle låta inmutningsrätten förverkas i förhoppning att någon konkurrent icke passade på tillfället att förvärva rätt till fyndigheten eller någon del därav. Risken att verkligen gå förlustig inmutningsrätten torde likväl i de flesta fall avhålla från dylika försök, varjämte i detta sammanhang må erinras om det i 6 § 3 mom. 4) föreslagna stadgandet om skyldighet att vid ansökning om inmutningsrätt foga ansökningsavgift och vissa förskott. På grund av vad sålunda anförts har det icke syntts föreliggande tillräckliga skäl att avvika från 1923 års förslag beträffande förevarande paragraf.

4 kap. Om erhållande av utmål och förändring av utmål.

Om ansökning om utmål.

20 §.

Denna paragraf återgiver 20 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 126.

Bergmästaren i mellersta distriktet har ifrågasatt förlängning av den i första stycket sista punkten stadgade fristen. *Kommerskollegium* har erinrat att i följd av stadgandet i nämnda punkt vem som helst kunde erhålla en månads uppskov med ingivande av ansökning om utmål. Om inmutaren själv funne fyndigheten så otillräckligt undersökt, att han önskade få förlängd tid för undersökningsarbetet, men sådan förlängning ej beviljades, syntes i regel sannolikheten för utmåls erhållande vara så liten, att nämnda stadgande ej kunde anses nödvändigt.

Vad sålunda erinrats har ej ansetts böra föranleda avvikelser från 1923 års förslag.

21 §.

Denna paragraf motsvarar 21 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 126—129.

Bergmästaren i mellersta distriktet har erinrat dels att föreskriften i 1 mom. 5) borde mildras därhän att uppgift skulle lämnas endast såvitt sökanden ägde eller borde äga kännedom om förhållandena, dels ock att någon bestyrkt avskrift av ansökningen icke skulle behöva lämnas. *Bergmästaren i östra distriktet* har ansett att i ansökningen borde uppgivas jämväl den lämpligaste mötesplatsen i gruvans närhet för dem som skulle kallas till förrättningen. Han har tillika erinrat att bestämmelsen i 2 mom. 2) om 'tillstötande gränser för de i 1 mom. 5) avsedda områden' borde modifieras, enär det mången gång vore svårt att exakt angiva sådana gränser. *Kommerskollegium*, som velat bibehålla den nu gängse skalan å utmålsdesignationer om 1:2000, har hemställt att den i 2 mom. 2) avsedda kartan måtte för underlättande av arbetet å designationerna likaledes upprättas i skalan 1:2000, dock med rätt för bergmästaren att godkänna karta även i annan skala.

Vad sålunda anförts har icke synts böra föranleda avvikelser från 1923 års förslag. I paragrafens 1 mom. ha emellertid vidtagits vissa smärre jämkningar, delvis för vinnande av likformighet med hänsyn till bestämmelserna i 6 §.

22 §.

Denna paragraf återgiver med vissa redaktionella jämkningar 22 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 129—130.

Om utmålsförrättnings kungörande.

23 §.

Denna paragraf motsvarar 23 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 130.

Bergmästaren i mellersta distriktet har ansett att förrättningen borde annonseras i allmänna tidningarna, en i Stockholm utkommande daglig tidning, en i länsresidensstaden utkommande tidning samt en ortstidning, varjämte kungörelse borde uppläsas i kyrkan och särskilda kallelsebrev sändas till sakägarna. *Bergmästaren i södra distriktet* har uttalat att om något kungörande utöver uppläsning i kyrka vore nödigt annonsering borde ske, icke i bergskungörelserna, utan i någon eller några av ortstidningarna. *Bergmästaren i västra distriktet* har ansett nuvarande regler rörande kungörande och delgivning böra bibehållas. *Bergmästaren i östra distriktet* har ansett att bergmästaren borde äga rätt att påkalla kronobetjäningens hjälp med delgivning i sådant fall, då man kunde förmoda att sakägare ej läte sig anträffas med brev inom avsedd tid, såsom exempelvis när sakägare ville hålla sig undan. I dylikt fall brukade nämligen kronobetjäningen anslå kallelsen å vederbörandes bostad, en åtgärd till vilken bergmästaren ej torde kunna tillerkännas befogenhet. Av liknande skäl har även *svenska teknologföreningen* förordat upptagande av en bestämmelse av innehåll att bergmästaren, där han så funne lämpligt, skulle äga anlita ortens stämmingsmän för kallelsens delgivning.

Det har icke syntts erforderligt att i sak göra annan avvikelse från 1923 års förslag än att, i konsekvens med vad tidigare förordats, annonsering i bergskungörelserna ersatts med kungörande i allmänna tidningarna och att kungörelsens uppläsande i kyrka utbyttts mot annonsering i ortstidning.

24 §.

Denna paragraf motsvarar 24 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 131.

I paragrafen har syntts böra vidtagas vissa jämkningar, vilka emellertid allenast ha redaktionell innebörd.

25 §.

Då med hänsyn till den andelsrätt, som enligt förslaget skall tillkomma kronan, tillfälle torde böra beredas kronan såsom gruvintressent att låta sig representeras vid förrättningen, har i första stycket av förevarande paragraf upptagits en bestämmelse om att bergmästaren skall översända kungörelsen om förrättningen till den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom.

Andra stycket återgiver med någon jämkning 25 § i 1923 års förslag.

Om utmålsförrättnings företagande och utmåls utläggande.

26 §.

Denna paragraf motsvarar 26 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 132.

Bergmästaren i mellersta distriktet har ansett att bergsstatstjänsteman, som tjänstgjorde inom distriktet, borde utan särskilt förordnande få anlitas till biträde vid förrättningen. Skulle bergmästaren önska biträde av annan än inom distriktet tjänstgörande bergsstatstjänsteman, borde han därom göra framställning till kommerskollegium. *Bergmästaren i västra distriktet* har ansett att förordnande för bergsstatstjänsteman borde meddelas av kommerskollegium. *Bergmästaren i södra distriktet* har uttalat, att bergsstatstjänsteman, d. v. s. gruvingenjör, borde utan särskilt förordnande kunna anmodas närvara vid förrättningen. Även *kommerskollegium* har funnit mindre lämpligt att förordnande för bergsstatstjänsteman att biträda vid förrättningen skulle utfärdas av länsstyrelsen; sådant förordnande syntes böra meddelas av kommerskollegium.

Dessa erinringar ha icke syntts böra föranleda avvikelse från 1923 års förslag. I andra stycket har däremot vidtagits den jämkningen, att den i 1923 års förslag förekommande hänvisningen till reglerna om domarejäv i rättegångsbalken blivit ersatt med en liknande hänvisning till bestämmelserna om jäv mot förrättningsmän vid laga skifte (2 kap. 9 § jorddelningslagen).

27 §.

Denna paragraf återgiver 27 § i 1923 års förslag. Från vissa håll har erinrats att de i paragrafen föreskrivna åtgärderna vore tämligen självklara och

att bestämmelserna därför vore överflödiga eller i allt fall icke av beskaffenhet att böra införas i allmän lag. Med anledning härav torde få hänvisas till att liknande bestämmelser förekomma exempelvis i 3 kap. 6 § jorddelningslagen och 10 kap. 25 § vattenlagen.

28 §.

Denna paragraf motsvarar 28 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 132 --133 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 228.

Beträffande verkan av sökandens uteblivande från förrättningen intog 1919 års förslag — i likhet med gällande gruvestadga — den ståndpunkten, att förrättningen, oberoende av laga förfall, skulle inställas och att dess företagande sedermera berodde på ny anmälan inom den för ansökning om utmål föreskrivna tiden. Härifrån gjordes i 1923 års förslag den avvikelser, att om sökanden inom 30 dagar visade laga förfall för sin utevaro förrättningen skulle utan ny ansökan kunna företagas å dag då förfallet upphört, varvid om denna dag ej kunde vid förrättningen bestämmas ny kungörelse och kallelse skulle utfärdas. Den sålunda föreslagna undantagsbestämmelsen avstyrktes av bergmästaren Asplund bland annat därför att bestämmelsen kunde öppna en utväg för parterna att obehörigen fördröja förrättningen. Reservantens mening har vunnit anslutning hos de flesta hörda myndigheter. Med hänsyn härtill och då, såsom i reservationen framhållits, något framträdande behov av en dylik undantagsbestämmelse icke torde vara för handen, har nämnda bestämmelse ej synts böra upptagas i förevarande förslag. Första stycket av ifrågavarande paragraf återgiver sålunda motsvarande bestämmelse i 1919 års förslag.

Vad åter angår verkan av sakägares eller allmänt ombuds utevaro överensstämmer förslaget med 1923 års förslag, liksom ock med gällande gruvestadga, därutinnan att sådan utevaro ej hindrar förrättningens fortgång, om kungörelse utfärdats och vederbörligen delgivits parten. Enligt 1923 års förslag kunde emellertid förrättningen under vissa villkor fortgå, trots att utebliven sakägare icke blivit behörigen kallad. Beträffande sådan sakägare som endast innehade nyttjanderätt, servitut eller avkomsträtt till jorden fanns nämligen en särskild bestämmelse av innehåll att, om vederbörligen jordägare åtog sig ansvaret för den skada som genom ifrågavarande sakägares uteblivande kunde förorsakas denne och hans inkallande icke ansågs erforderligt, förrättningen skulle omedelbart kunna fortgå. Denna bestämmelse har icke synts böra upptagas i förevarande förslag. Skälen härtill äro dels att något framträdande behov av en sådan bestämmelse ej torde vara för handen dels att jordägaren, med hänsyn till den allmänna rättsställning han intar enligt förslaget, icke torde kunna förutsättas vara villig att ikläda sig någon garanti för eventuell ersättning till den uteblivne. Enligt andra stycket av ifrågavarande paragraf skall sålunda förrättningen ovillkorligen uppskjutas, om utebliven sakägare icke blivit vederbörligen kallad till förrättningen.

I paragrafens tredje stycke behandlas slutligen det fall att en tillstådeskommen sakägare icke blivit vederbörligen kallad till förrättningen. Enligt 1923 års förslag skulle i sådant fall förrättningen uppskjutas, såvida icke sak-

ägaren medgåve att förrättningen omedelbart finge fortgå. Häremot har bergmästaren i mellersta distriktet erinrat, att det i nämnda fall vanligen icke torde vara svårare för sakägaren att fatta ståndpunkt till uppkommande frågor än om han blivit vederbörligen kallad, och att det därför syntes onödigt att uppskjuta förrättningen enbart därför att sakägaren protesterade mot förrättningens fortgång. Denna erinran har synts böra i viss mån beaktas. Då det skulle vara föga ändamålsenligt, om ett obetydligt fel i avseende å delgivningen ovillkorligen skulle vålla uppskov med förrättningen, oaktat sakägaren kommit tillstådes, har dylikt uppskov enligt förslaget gjorts beroende, förutom av sakägarens yrkande, av bergmästarens skälighetsprövning.

29 §.

Denna paragraf återgiver 29 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 133.

Vissa bergmästare ha ansett att det borde ankomma på bergmästaren ensam att fatta beslut rörande framställt jäv. Den i förslaget intagna ståndpunkten, att gode männen skola delta i dylikt avgörande, står emellertid i överensstämmelse med liknande stadganden i 3 kap. 9 § jorddelningslagen och 10 kap. 14 § vattenlagen.

30 §.

Denna paragraf motsvarar 30 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 80—83 och s. 133—135.

Beträffande frågan om storleken av utmål har föreningen bergshandteringsvännen ansett den i 1923 års förslag angivna maximiarealen av fyra hektar vara för liten samt härom anfört följande:

För fyndigheternas tillgodogörande behövdes nu helt andra anläggningar än de som erfordrats när 1884 års gruvestadga tillkommit. Dessa anläggningar krävde ett betydligt större utrymme än förut, och då fyndigheterna i regel vore donlägiga samt anläggningarna, för att icke äventyras under arbetets gång, måste förläggas å liggväggen, återstode för fyndigheter inom utmålet, eller det varpå hela företaget baserades, ett alltför litet utrymme. Anläggnings- och arbetskostnader m. m. nödvändiggjorde numera ett intensivare bedrivande av arbetet än tidigare. Under sådana förhållanden kunde fyndigheten snart komma att ligga utom utmålsgränsen. De skäl som de sakkunniga anfört mot tilldelande av större utmål syntes icke bärande. Även en mindre fyndighet kunde vara av den beskaffenhet och det värde, att den tarvade ett större utmål än vad som enligt 1884 års gruvestadga tillätes och av de sakkunniga föreslagits. De sakkunniga hade trots sig kunna avhjälpa detta missförhållande genom att tillåta ett gemensamt större utmål för flera intill varandra liggande inmutningar, men det vore kanske först under undersökningsarbetets gång som kunskap kunde erhållas att fyndigheten ej rymdes inom det erhållna inmutnings- eller utmålsområdet, och då kunde det vara för sent att råda bot för skadan. Sådant inträffade särskilt vid icke magnetiska fyndigheter. Ett särskilt skäl att ej tillmäta utmålet för snävt läge i vad nyss anförts om donlägig fyndighets snara överskridande av utmålsgränsen på djupet, då gränserna fortfarande räknades på lodlinjen. Ansåges däremot en återgång till donlägiga utmålsgränser möjlig och lämplig, kunde utmålets vidd i dagen göras mindre. Huru stort utmålsområdet generellt borde tilltagas, kunde vara föremål för olika meningar. En utsträckning till den förr använda storleken

eller till utmål med 200 famnars sida syntes lämplig. Detta motsvarades av ungefär 350 meters sida för utmålet och gäve en areal av 12.25 hektar.

Även *järnkantoret* har ansett den föreslagna utmålsarealen vara för liten. Olägenheterna med de små utmålen kunde icke avhjälpas genom bestämmelser om utläggande av gemensamt utmål för flera inmutningar. Behovet av ett större område framträdde nämligen redan på undersökningsstadiet; man behövde skydd mot s. k. okynnesinmutningar.

Vid bedömning av förevarande spörsmål läser särskilt avseende böra fästas vid önskemålet att en fyndighet, åtminstone om den är av normal storlek, skall kunna rymmas inom ett utmål. Med den utmålsareal av allenast fyra hektar, som för närvarande är medgiven, kan detta önskemål givetvis icke uppfyllas. En fyndighet kommer under nuvarande förhållanden regelmässigt att fördelas på flera utmål, och för en större fyndighet blir antalet utmål ofta nog mycket stort. Att en sådan ordning är förbunden med bestämda olägenheter synes obestriddigt. Den medför ökat arbete för statsmyndigheterna såväl med avseende å inmutningarna — vilkas antal på grund av den för inmutningsområdet gällande, av utmålsarealen beroende storleken blir över hövan stort — som ock med avseende å utmålsläggningen och den fortlöpande tillsynen över gruvdriften. För gruvägaren läser nämnda begränsning av utmålens storlek medföra icke oväsentliga nackdelar ur administrativ synpunkt, olägenheter som torde komma att framträda icke minst beträffande statlig gruvegendom. Vissa svårigheter torde även yppas med hänsyn därtill att inom utmålet icke alltid kan beredas önskvärd plats för alla de byggnader och anläggningar som kunna erfordras för gruvdriften. Med den ringa arealen följer slutligen en väsentligt ökad risk att fyndigheten, sedan den någon tid varit föremål för bearbetning, visar sig på djupet falla utanför den lodräta utmålsgränsen och måhända fortsätter på ett område vartill annan person än gruvägaren förskaffat sig inmutningsrätt.

Den i 1923 års förslag (32 §) upptagna anordning, som bereder möjlighet att vid utmålsläggning för flera intill varandra liggande inmutningsområden få ett gemensamt utmål utlagt, synes endast delvis avhjälpas de nu berörda bristerna. Den motverkar icke de olägenheter som framträda på undersökningsstadiet i följd av inmutningsområdenas ringa storlek och den synes endast i mindre mån förminska den risk som kan föreligga på grund av fyndighetens s. k. donläge. Härtill kommer att de föreslagna bestämmelserna rörande gemensamt utmål — såsom även i några yttranden påtalats — på grund av sin jämförelsevis invecklade beskaffenhet torde komma att erbjuda svårigheter i den praktiska tillämpningen.

En effektivare och samtidigt enklare metod vore tydligen att, efter förebild från 1919 års förslag, höja utmålsarealens maximistorlek. De betänkligheter som de sakkunniga anfört mot en dylik höjning synas knappast vara avgörande. Vad först angår farhågan att en förstoring av inmutningsområde och utmål skulle innebära en obehörig fältspärrning, läser icke utan fog kunna göras gällande, att de med nämnda uttryck betecknade verkningarna huvudsakligen komme att drabba sådana inmutare, vilka utan någon självständig positiv

insats i malmletningen träda till närmast för att draga fördel av en utav annan företagare gjord upptäckt. Av den fria inmutningsrättens princip torde icke behöva följa att jämväl en inmutarverksamhet av detta slag skall röna särskild uppmuntran. Beträffande åter den framkomna synpunkten, att jordägaren behövde skyddas mot onödigt intrång, är att märka att en höjning av maximitorleken icke föranleder därtill att utmålet skall göras större än som motsvarar fyndighetens sannolika sträckning och gruvdriftens behov. I detta sammanhang må även hänvisas till den rätt till jordlösen som enligt föreliggande förslag skall tillkomma jordägaren. Med hänsyn till vad nu anförts har maximitorleken av utmålet, liksom enligt 1919 års förslag, synts kunna bestämmas till sexton hektar. Såsom följd härav ha i förslaget icke upptagits några bestämmelser motsvarande 32 § i 1923 års förslag.

Vad härefter angår frågan om utmålets form och gränslinjer ha i yttrandena framställts vissa erinringar mot 1923 års förslag.

Bergmästaren i västra distriktet har framhållit att man borde undvika alltför smala utmål. Den nuvarande bestämmelsen, att utmålets längd om möjligt ej skall överstiga dubbla bredden, borde bibehållas.

Mot den föreslagna bestämmelsen att utmålet skall begränsas av räta linjer har *föreningen bergshandteringens vänner* erinrat att det kunde finnas äldre angränsande utmål, vilka ej begränsades av räta linjer. *Kommerskollegium* har i anslutning härtill hemställt att åt stadgandet i andra stycket måtte givas en mindre kategorisk avfattning, som inrymde möjlighet att, där så av förhållandena nödvändiggjordes, begränsa utmålet även med icke räta linjer.

Svenska teknologföreningen har betonat de ekonomiska olägenheter för olika ägare av intill varandra liggande utmål, som ofta vore en följd av den lodräta begränsningen och som i viss mån skulle bortfalla, om utmålsgränserna följde malmernas donläge. Föreningen har emellertid samtidigt förklarat sig vara fullt medveten om den större reda som vunnas genom bestämmelser om lodräta gränser mot djupet.

Med hänsyn till vad i yttrandena anförts har föreskriften om utmålets begränsning av räta linjer synts böra jämkas så att densamma ej blir ovillkorlig. Tillika har, i stället för den föreslagna bestämmelsen att utmålets längd ej må överstiga 280 meter, upptagits ett stadgande därom att utmålets längd ej må överstiga dubbla bredden.

31 §.

Denna paragraf motsvarar 31 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 135—140.

Föreningen bergshandteringens vänner har ansett att hinder, som tillkommit efter mutsedelns utfärdande, icke borde få utöva inverkan på utmålsläggningen. De bestämmelser av motsatt innebörd som upptagits i 1923 års förslag skulle i alltför hög grad beskära inmutarens möjligheter att utsträcka utmålet i önskvärd riktning. Härigenom skulle även legaliseras det i vissa trakter ganska vanliga oskicket att genom okynnesinmutningar, byggnadsarbeten,

tomtutläggningar o. s. v. beröva den förste inmutaren frukterna av hans arbete. Sådant hade ofta nog skett i rent utpressningssyfte.

Även *bergmästaren i västra distriktet* har uttalat att utmålsläggningen ej borde få hindras av omständighet som tillkommit efter det inmutningen fått gällande kraft. I annat fall skulle någon kunna tillskapa dylikt hinder i prohibitivt syfte.

Vad sålunda erinrats torde icke kunna fränkännas visst berättigande. Sålunda synes tillräcklig anledning knappast föreligga att övergiva den nu gällande huvudregeln att hinder, som uppstått först efter mutsedelns utfärdande, saknar betydelse för utmålets utläggande. Huruvida denna regel bör bli undantagslös och sålunda — i olikhet mot vad för närvarande får anses gälla — ej ens en nytillkommen inmutning skulle få hindra utmålsläggningen, synes däremot mera tveksamt. Till stöd för en sådan förändring kunde visserligen, på sätt i yttrandena antytts, åberopas det skälet att s. k. okynnesinmutningar därigenom skulle verksamt försvåras. Frågan härom torde dock stå i visst samband med det tidigare berörda spörsmålet om inmutningsområdets och utmålets storlek. Med hänsyn till den höjning av utmålets maximistorlek som föreslagits i 30 § har det syntts lämpligast att beträffande sistberörda fråga vidbliva den ståndpunkt som kommit till uttryck i 1923 års förslag och som, enligt vad de sakkunniga utvecklat, får anses överensstämma med gällande rätt. På grund av vad sålunda anförts har åt andra stycket av förevarande paragraf syntts böra givas det innehåll, att vid utmålets utläggande utanför det inmutade området skall iakttagas, dels att annat inmutat område, som ej enligt första stycket utgör hinder mot utmålsläggningen, ej må beröras i vidare mån än som erfordras för att utmålet skall erhålla mot varandra vinkelräta gränslinjer vilka tangera förstnämnda inmutade område, dels ock att annat redan utlagt utmål ej till någon del må tagas i anspråk.

32 och 33 §§.

Dessa paragrafer återgiva med vissa jämkningar 33 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 141—142.

34 §.

Denna paragraf motsvarar 34 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 142—144.

Järnkontoret, föreningen bergshandteringens vänner och kommerskollegium ha ansett att utom utmålet borde få anvisas utrymme jämväl för avfall från anrikningsverk. Dylikt avfall syntes icke kunna inbegripas i uttrycket 'varp'.

Bergmästaren i mellersta distriktet, föreningen bergshandteringens vänner och kommerskollegium ha förordat att utom utmålet skulle kunna anvisas även sådan mark, som genom gruvbrytningen kunde bli utsatt för sättningar eller ras. *Svenska teknologföreningen* har likaledes önskat ett tillägg, enligt vilket gruvägaren finge möjlighet att efter ansökan hos bergmästaren få lösa mark, som genom sättningar eller ras kunde utsättas för skada.

I paragrafen har icke vidtagits annan saklig ändring än att sökanden berättigats få sig anvisad nödig mark icke blott för uppläggande av varp utan även för andra avfallsprodukter. Den i yttrandena ifrågasatta bestämmelsen om anvisande av mark, som kunde bliva utsatt för sättningar eller ras, har icke syntts erforderlig.

35 §.

Denna paragraf återgiver 35 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 144.

Om jordlösen och annan ersättning.

36 §.

Denna paragraf återgiver med vissa jämkningar 36 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 144—145.

37 §.

Denna paragraf motsvarar 37 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 145—146.

Den huvudsakliga olikheten i förhållande till 1923 års förslag består däri, att medan lösen och annan ersättning enligt nämnda förslag skulle utgå med belopp motsvarande fulla värdet av marken respektive full gottgörelse för förlusten dylik lösen och ersättning enligt förevarande förslag skall beräknas till fulla värdet och hälften därutöver. Angående de skäl som föranlett denna ändring hänvisas till socialiseringsnämndens förslag samt den allmänna motiveringen. Ehuru syftet med förhöjningen närmast är att bereda jordägaren en särskild förmån, har den nya beräkningsgrunden syntts böra tillämpas jämväl beträffande ersättning till annan sakägare.

För vinnande av viss likformighet har efter förebild i 39 § expropriationslagen samt 9 kap. 52 § vattenlagen till paragrafen fogats ett särskilt stycke med bestämmelser rörande uppskattningen i det fall att marken besväras av återköpsrätt.

38 §.

Denna paragraf återgiver 38 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 146.

Bergmästaren i västra distriktet har ansett att om pluralitet ej kunde vinnas för någon viss mening bergmästarens mening borde bliva gällande. Denna erinran har biträts av *kommerskollegium*. *Svenska teknologföreningen* har uttalat att bergmästaren borde ha utslagsröst i det fall att någon sammanjämkning av de olika meningarna icke vore möjlig.

Vad sålunda erinrats har icke syntts böra föranleda avvikelse från 1923 års förslag.

39 §.

Denna paragraf återgiver 39 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 146.

Föreningen bergshandteringens vänner har ansett att sådan ersättning, som i paragrafen avses, borde få bestämmas vid särskild bergmästareförrättning. Härigenom erhöles beslut snabbare och billigare än om saken skulle prövas vid domstol. Liknande erinran har även framställts av *svenska teknologföreningen*.

Dessa erinringar ha icke syntts böra leda till ändring i 1923 års förslag.

Om utmålsförrättnings avslutande, så ock om fullföljd av talan mot förrättningen och därunder meddelade beslut.

40 §.

Denna paragraf återgiver med vissa redaktionella jämkningar 40 § första stycket i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 147.

I 1923 års förslag funnos i 40 § andra stycket vissa bestämmelser om den tid inom vilken protokoll över förrättningen skulle vara tillgängligt. Då dessa bestämmelser torde ha sin rätta plats i expeditionslösenförordningen ha desamma icke medtagits i förevarande förslag.

Enligt 40 § tredje stycket i 1923 års förslag skulle bergmästaren låta på sökandens bekostnad i bergskungörelselerna införa meddelande att utmålet blivit utlagt jämte kort beskrivning över detsamma. På sätt tidigare nämnts är det enligt förevarande förslag icke avsett att någon särskild publikation benämnd bergskungörelselerna skall inrättas. Då det vidare, såsom även vissa bergmästare erinrat, knappast torde vara erforderligt att låta kungöra utmålsförrättnings avslutande, har någon bestämmelse motsvarande nyssnämnda tredje stycke icke syntts böra upptagas.

41 §.

Denna paragraf motsvarar 41 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 147—149 och bergmästaren Asplunds reservation s. 229—230.

Bergmästaren i östra distriktet har i likhet med reservanten ansett det betänkligt att besvärstiden i 2 mom. skulle förkortas och att densamma ej skulle räknas från delfäendet av beslutet. Det kunde inträffa att innehavaren av ett äldre inmutat område ej bleve kallad till förrättningen och att han i ovetenskap om densamma ej heller inställde sig. Emellertid kunde det ej vara rimligt att han under sådana förhållanden förlorade området eller den del därav, som råkade falla inom det utmål som utlades med stöd av den senare gjorda inmutningen. För att förebygga dylikt missförhållande borde bergmästaren redan före utfärdandet av mutsedel beredas tillfälle att granska förhållandena på platsen. Beträffande utmåls utläggande intill ett äldre utmål kunde osäkerhet komma att råda i sådana fall, där det äldre utmålet icke genom förnyad utstakning fått sin belägenhet å marken tydligt angiven. Det kunde

därför sättas i fråga om icke innehavaren av det äldre utmålet borde vara skyldig att på kallelse av bergmästaren inställa sig vid förrättningen för bevakande av sin rätt.

Såsom de sakkunniga närmare utvecklat är det av vikt att utmålsförrättningen i så stor utsträckning som möjligt vinner rättskraft mot de sakägare som därav kunna beröras. Med hänsyn härtill torde den föreslagna anordningen att besvärstiden skall räknas, icke såsom nu från delfäendet av beslutet, utan från förrättningens avslutande innebära en given fördel. Härvid torde emellertid icke böra bortses från den med sådan anordning förknippade risken, att den enskildes rätt därigenom i något fall uppoftas. Denna risk torde dock praktiskt taget kunna anses utesluten, om besvärstiden göres tillräckligt lång. Vad i reservationen och förutnämnda yttrande anförts beträffande ifrågavarande spörsmål har därför icke syntts böra föranleda annan avvikelse från 1923 års förslag än att i 2 mom. tiden för anförande av besvär blivit förlängd till ett år.

Om utbetalning av ersättningsmedel.

42—44 §§.

Dessa paragrafer motsvara 42—44 §§ i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 149—152.

I åtskilliga yttranden har uttalats att de i 1923 års förslag upptagna reglerna angående ersättningsmedlens utbetalande tarvade förenkling. Sålunda har *bergmästaren i mellersta distriktet* anført följande:

Den i 42—44 §§ föreslagna betalningsproceduren bleve, där det ej vore fråga om relativt stora belopp, omständlig och ekonomiskt betungande särskilt för gruvägaren men även för den ersättningsberättigade. I vanligen förekommande fall syntes bergmästaren kunna bedöma, huruvida ett ersättningsbelopp utan men för fordringsägare eller nyttjanderättshavare kunde betalas direkt till jordägaren. Lösensummor på belopp understigande 100 kronor förekomme ofta vid utmålsförrättningar. Ett dylikt ärende föranledde emellertid samma arbete hos länsstyrelsen som då saken rörde större belopp, och man borde noga se till att icke i onödan pålasta ämbetsmyndigheter arbete som icke hade någon praktisk betydelse. Förslaget innebure visserligen en fördel framför gällande gruvestadga därutinnan, att utmålsökanden — i sådant fall där nedläggning hos länsstyrelsen förutsattes skola ske — hade möjlighet att i stället till jordägaren utbetala ersättningsbeloppet utan att därvid löpa annan risk än att få utbetala ersättningen två gånger. För att emellertid sökanden icke skulle kunna ånyo krävas på beloppet när som helst, borde det stadgas att, därest intecknings- eller nyttjanderättshavare icke inom den för klander av utmålsförrättningen fastställda tiden genom stämning gjort sin rätt gällande, han därefter förlorat sin rätt mot utmålsägaren. Bergmästaren kunde ock underätta uppgivna fordringsägare såväl om storleken av lösenbelopp som ock huruvida detsamma blivit betalt till jordägaren eller icke.

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt har yttrat följande:

Bestämmelserna i 42—44 §§ av 1923 års förslag medförde vidlyftigare åtgärder än omständigheterna påkallade. De flesta sågverks- och bruksegendo-

mar vore numera intecknade till säkerhet för obligationslån. Den som behöfde lösa mark kunde naturligen icke förskaffa sig tillstånd av obligationernas ägare att utbetala lösen för marken till markägaren. Ansåge förrättningsmannen att bestämmelserna i 44 § skulle tillämpas, bleve omkostnaderna för beloppets utbetalande säkerligen flera gånger större än det belopp som skulle erläggas. Skulle enligt 44 § sammanträde för fördelningen hållas, måste reseersättningar utbetalas åt markägare eller deras ombud. Enbart anskaffandet av gravationsbevis droge ofta större kostnad än marklösenbeloppen, särskilt i Kopparbergs län då på smala ägoskiften mark skulle lösas för väg eller för kraftledning och ofta flera olika hemmansdelar vore samägande i området med sämjedelning mellan sig. Om förslaget oförändrat antoges, skulle bestämmelserna för marklösen bliva ungefär lika med dem som gällde för expropriation för kraftledningar, men sistnämnda bestämmelser medförde så stora omkostnader, att icke ens statens verk kunde tillämpa dem. De föreslagna bestämmelserna skulle innebära en väsentlig försämring emot de nu gällande, om icke förrättningsmannen förstode att ordna saken för sökanden, så att onödiga resor undvekes och mindre belopp på sökandens risk utbetaltes till markägare, fastän marken vore intecknad.

Bergmästaren i östra distriktet har ansett de föreslagna bestämmelserna i 42—44 §§ vara alltför utförliga i förhållande till de obetydliga ersättningsbelopp som plägade förekomma.

Föreningen bergshandteringens vänner har uttalat att de föreslagna bestämmelserna i 42—44 §§ syntes alltför rigorösa och omständliga i förhållande till storleken av de belopp som kunde ifrågakomma. Då någon olägenhet av nu gällande betydligt enklare regler veterligen icke försports och någon grund för övergång till ett strängare system knappast torde föreligga, borde de föreslagna bestämmelserna omarbetas och förenklas.

Svenska teknologföreningen har erinrat att, då det icke kunde vara rimligt och väl icke heller vore lagens mening att gruvnehavare skulle gälda de kostnader som sakägare haft för resor m. m., lagtexten i 44 § 3) borde förtydligas.

De i yttrandena uttalade önskemålen om förenkling av förfarandet vid ersättningsmedlens utbetalande äro visserligen värda uppmärksamhet. Emellertid bör en förenkling ej genomföras på sådant sätt att kravet på rättssäkerhet därigenom eftersättes. Hithörande regler ha sin särskilda betydelse med hänsyn till in-teckningsväsendet. De bilda tillsammans med liknande regler i andra lagar, såsom expropriationslagen, vattenlagen m. fl., ett visst system, som i fastighetskreditens intresse syftar till att skydda in-teckningshavarna mot sådana åtgärder med avseende å fastigheten, varigenom in-teckningshavarnas säkerhet skulle kunna minskas. Att inom området för en speciell näringslag sådan som gruvlagen bryta detta system torde knappast vara lämpligt. Tvärtom lärer en viss naturlig önskan om likformighet göra sig gällande, ett önskemål som med hänsyn till nu föreliggande smärre skiljaktigheter synes påkalla vissa jämkningar i annan riktning än den som i yttrandena åsyftats. Vad åter angår en eventuell förenkling av nämnda, ett flertal rättsområden berörande system, synes det uppenbart att frågan härom icke i förevarande sammanhang bör upptagas till behandling. Såsom sammanhängande

med inteckningsväsendet i allmänhet torde denna fråga lämpligen böra bedömas i samband med den förut omnämda utredningen rörande revision av jordabalken. — Att märka är ock, att de ersättningar varom här är fråga mången gång kunna uppgå till ej oväsentliga belopp, åtminstone om förslaget stånds punkt i fråga om utmålets areal godtages.

Enligt 31 § gruvestadgan behöver lösesumman ej nedsättas hos länsstyrelsen i det fall att inteckningshavarna medgivit jordägaren rätt att lyfta nämnda summa. Troligen är det härvid avsett, att dylikt medgivande från inteckningshavarnas sida ej skall medföra någon förändring av inteckningsrätten och att sålunda, där lösesumman lämnat tillgång till gäldande av viss intecknings kapitalbelopp eller del därav, sagda inteckning likväl skall kvarstå i fastigheten till oförminskat belopp. I 1923 års förslag har regeln att någon nedsättning av ersättningsmedlen ej behöver ske om inteckningshavarna medgivit markens ägare att lyfta ersättningen blivit bibehållen. Emellertid läser frågan om upprätthållande av denna regel stå i nära samband med spörsmålet, huruvida inteckningshavarna, jämväl sedan nedsättning skett, skola hava möjlighet att utan rättsförlust avstå betalning ur nedsatt belopp till förmån för fastighetsägaren.

Detta spörsmål har, beträffande ersättningslikvider av andra slag än enligt gruvestadgan, flera gånger tidigare varit föremål för uppmärksamhet (jfr proposition nr 19 till 1927 års riksdag s. 29, 36 och 39, proposition nr 4 till 1929 års riksdag s. 21 samt proposition nr 8 till 1934 års riksdag s. 14 och 16). I 1923 års förslag har såsom förutsättning för att en fördelning enligt utsökningslagens regler skall komma till stånd angivits att inteckningshavarna icke medgivit markens ägare att lyfta för honom avsett belopp i lösen och annan ersättning. Denna uttryckliga bestämmelse har icke någon direkt motsvarighet i nu gällande författningar. Emellertid har det tidigare ofta förekommit att inteckningshavare avstått från dem tillkommande ersättning och låtit fastighetsägaren lyfta densamma. Härvid ha inteckningshavarna i allmänhet utgått från att inteckningarna skulle förbliva gällande till oförminskade belopp, även om ersättningen vore tillräckligt stor för att ur densamma skulle kunna gäldas icke blott ränta utan även intecknat kapital. Denna uppfattning är numera underkänd enligt ett av högsta domstolen under år 1930 avgjort rättsfall (N. J. A. 1930: 536). I detta rättsfall var situationen den att, sedan en del av ett hemman exproprierats, expropriationsersättningen lämnat tillgång till gäldande av hela huvudstolen av den enda i hemmanet meddelade inteckningen, varvid emellertid inteckningshavaren, som ägde fordran å ett kapitalbelopp understigande nämnda huvudstol, låtit hemmansägaren uppbära hela ersättningsbeloppet. Högsta domstolen fann nu att enär de för fördelning tillgängliga medlen lämnade tillgång till gäldande av, förutom ogulden ränta å ifrågavarande intecknade fordran, jämväl intecknade huvudstolen i dess helhet inteckningen till hela sitt belopp vore utan verkan.

Med den tolkning av 24 § 2 mom. inteckningsförordningen, som sålunda

fastslagits i rättspraxis, skulle en i gruvlagen införd regel av innebörd att formlig fördelning av nedsatta medel ej skulle komma till stånd, om in-teckningshavarna medgivit fastighetsägaren att lyfta beloppet, stå i mindre god överensstämmelse. I 43 § andra stycket av förevarande förslag har därför, i olikhet mot 1923 års förslag, icke stadgats annan förutsättning för fördel-ningsreglernas tillämpning än att marken häftar för fordran av angivet slag. Vid sådant förhållande torde det emellertid ej heller vara lämpligt att bi-behålla regeln att någon nedsättning hos länsstyrelsen ej skall äga rum om in-teckningshavarna medgivit fastighetsägaren att lyfta beloppet. Huruvida nedsättning skett eller icke, synes knappast böra tilläggas avgörande betydelse för frågan huruvida en in-teckning, vars huvudstol täckts av ersättningen, bör nedskrivas till sitt belopp. Med hänsyn härtill har i 42 § första stycket av förevarande förslag stadgats att nedsättning hos länsstyrelsen alltid skall ske, så snart marken är besvärad av sökt eller beviljad in-teckning eller jäm-lik 11 kap. 2 § jordabalken kan i ägarens hand häfta för ogulden köpeskil-ling.

Vad härefter angår själva sättet för ersättningsmedlens fördelning ha vissa förenklingar i det i 1923 års förslag angivna systemet synts böra genomföras. Sålunda ha i 43 § tredje stycket — efter förebild i 6 § ensittarlagen och 57 § expropriationslagen — upptagits vissa bestämmelser om ett förenklat kallelse-förfarande, när marken är samfälld för flera än tio fastigheter med skilda äga-re. Av större betydelse är det preklusionsförfarande, varom regler införts i 43 § fjärde stycket och som jämväl återverkat på bestämmelserna i 42 § andra stycket. Denna anordning, som har förebilder i ensittarlagen och expropria-tionslagen, innebär i huvudsak att under vissa villkor betalning ur de ned-satta medlen ej må tilläggas innehavare av fordran, för vilken marken häftar, med mindre denne eller annan sådan rättsägare till marken senast på åttonde dagen före fördelningssammanträdet framställt anspråk därpå hos länssty-relsen. Om anspråk ej framställts inom angiven tid och ej heller någon av delägarna i marken senast vid sammanträdet påyrkat fördelning av de ned-satta medlen, skola dessa tillhandahållas delägarna för samfälld räkning, var-vid delägarna ha att inom tio år göra anspråk på desamma. Såsom villkor för tillämpning av nämnda förfarande skall — liksom enligt expropriations-lagen — gälla dels att marken är samfälld för flera än tio fastigheter med skilda ägare dels ock att omständigheterna utgöra grund för antagande att genom utmålsläggningen säkerheten icke avsevärt minskas för fordrings-havarna. Prövningen huruvida dessa villkor äro för handen — vilken pröv-ning i motsvarande fall enligt 47 § tredje stycket expropriationslagen ankom-mer på den domstol som handlägger expropriationsmålet — har enligt före-varande förslag tillagts Konungens befallningshavande.

Bestämmelsen om skyldighet för gruvinnehavaren att gälda de med fördel-ningen av nedsatt ersättning förenade kostnaderna avses skola ha samma inne-börd som motsvarande stadgande i 67 § expropriationslagen.

Såsom följd av nämnda förenklingar i utbetalningssystemet ha bestämmel-

serna blivit i viss mån vidlyftigare än i 1923 års förslag. De krav på för-
enkling av själva lagtexten, vilka framställts i vissa avgivna yttranden, ha
sålunda icke kunnat vinna beaktande. Någon verklig olägenhet synes dock
knappast kunna befaras på grund härav. Den likformighet, som vunnits ge-
nom bestämmelsernas anslutning till motsvarande stadganden i andra lagar,
torde närmast innebära en fördel i den praktiska tillämpningen.

Om förändringar med avseende å utmål.

45 §.

Denna paragraf motsvarar 45 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill
s. 152—153 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 230—231.

Bergmästaren i mellersta distriktet har efterlyst en uttrycklig bestämmelse,
huru vid förändringar av utmål gränserna på djupet skola räknas. Det vore
icke alltid självklart att dessa gränser skulle räknas lodräta. Om exempelvis
flera utmål blivit sammanlagda utan jämkning i gränserna, kunde ifråga-
sättas om icke gränserna på djupet skulle räknas efter äldre stadganden. Och
att vid reglering och i all synnerhet vid ny utstakning av äldre utmål icke
räkna efter donläget, där detta på grund av äldre stadganden eljest skulle
ske, kunde icke vara överensstämmande med rättvisa.

Kommerskollegium har ansett att vid reglering och ny utstakning av ut-
måls gränslinjer de för beräkning av utmålets gränser mot djupet dittills
gällande regler borde lämnas oförändrade, varemot i övriga fall gränserna
borde räknas lodräta.

Järnkantoret har uttalat att ett sammanslaget utmåls gränser borde be-
stämmas på enahanda sätt som gällt i fråga om de särskilda utmålen. Sam-
mansloges ett äldre utmål med ett utmål som tillkommit efter den 1 januari
1885, torde till den del det sammanslagna utmålets yttergräns sammanfölla
med förstnämnda utmåls yttergräns, reglerna för detta bliva tillämpliga, medan
 däremot det sammanslagna utmålets yttergräns, till den del den sam-
manfölla med yttergränsen för det utmål som tillkommit efter den 1 januari
1885, borde följa reglerna för detta. Likaså syntes vid delning av utmål de
uppdelade utmålen yttergränser böra följa samma regler som gällde för det
ursprungliga utmålet, när än detta tillkommit. För undvikande av ovisshet
borde regler i dessa hänseenden givas i övergångsbestämmelserna.

Värmländska bergsmannaföreningen har ansett önskligt att i lagen klart
angäves huru gränserna på djupet skulle räknas. Vid utvidgning av ett
äldre, donläggigt utmål måste det anses skäligt, att de nya gränserna på dju-
pet räknades lodräta. Men vid sammanläggning av två eller flera dylika
utmål, varvid ingen utökning av totala utmålsarean ägde rum, kunde det
icke vara rimligt, att det sammanlagda utmålet skulle förlora de rättigheter
i fråga om gränsernas förlopp på djupet, som de enskilda utmålen förut åt-
njutit. Detsamma gällde ock beträffande minskning och delning av utmål
ävensom beträffande reglering av utmålsgränser utan verklig ökning av ut-
målsarealen.

Svenska teknologföreningen har likaledes ansett att i paragrafen borde införas bestämmelser huru gränserna på djupet skulle räknas. Tillika har föreningen erinrat att uppdelning av utmål ej borde få ske, där ej samtliga delägare i utmålet vore därom ense; i annat fall kunde en mindre delägare möjligen bliva lidande på en sådan delning.

I överensstämmelse med vad kommerskollegium förordat har i första stycket upptagits en uttrycklig bestämmelse därom, att vid reglering eller ny utstakning av utmål gränserna på djupet skola räknas på sätt vid utmålets tillkomst blivit tillämpat. Däremot har den i 1923 års förslag intagna ståndpunkten att utmålsgränserna på djupet skulle räknas lodräta synts böra bibehållas beträffande övriga i paragrafen avsedda fall. Till förekommande av tvetydighet har i fråga om sammanläggning och uppdelning en uttrycklig bestämmelse härutinnan synts böra upptagas i förslaget. Paragrafen har i övrigt undergått vissa redaktionella jämkningar.

5 kap. Om kronans rätt till andel i gruvföretag.

46 §.

Beträffande denna paragraf hänvisas till den allmänna motiveringen.

47 §.

Denna paragraf motsvarar 47 § första och andra styckena i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 83—86 och s. 157—158 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 232—233.

Bergmästaren i mellersta distriktet har ansett den föreslagna respittiden för jordägarens anmälan vara för lång samt härutinnan åberopat sitt yttrande över 1919 års förslag (se 1923 års betänkande s. 85).

Kommerskollegium, som i annat sammanhang förordat skyldighet för inmutare att hos bergmästaren anmäla påbörjandet av regelbunden brytning, har hemställt att första stycket i denna paragraf måtte jämkas till överensstämmelse därmed.

Ingenjörsvetenskapsakademien har ansett den föreslagna respittiden vara oskäligt lång. Uppskov med anmälan kunde medföra omöjlighet för inmutaren att finansiera gruvföretaget, och härav kunde följa att den regelbundna malmbrytning, som förutsattes skola föregå jordägarens beslut, aldrig komme till stånd. Ett försenat inträde från jordägarens sida kunde även medföra väsentligt ökade svårigheter att bestämma den ersättning som skulle utgå till inmutaren för nedlagda kostnader.

Sveriges industriförbund har ansett att jordägaren borde sist vid utmålsförrättningen ha bestämt, om han ville bliva utlöst från sin jordägareandel med avgäld. Om han avstått från att begagna sig av denna möjlighet, borde det emellertid stå honom fritt att vänta intill två år — oberoende av om regelbunden gruvdrift därunder pågått eller ej — med att slutgiltigt avgöra om han ville delta i den framtida brytningen.

Socialiseringsnämnden (s. 14) har uttalat att staten senast vid utmålsläggningen borde ha anmält till inmutaren, att staten ville bevaka sin rätt till del i gruvan.

Såsom redan i den allmänna motiveringen blivit nämnt kan det icke anses lämpligt, att kronan redan vid utmålsläggningen måste taga ställning till frågan om inträde i företaget. De skäl som föranlett de sakkunniga att tillerkänna jordägaren en längre respittid än för närvarande åtnjutes torde nämligen ha sin giltighet även såvitt angår kronans begagnande av kronoandel. Vad i vissa yttranden anförts emot den föreslagna utsträckningen av respittiden synes icke kunna tillmätas någon avgörande betydelse. De sakkunnigas ståndpunkt har ock vunnit anslutning i de flesta avgivna yttranden.

I paragrafen ha vidtagits ändringar föranledda därav att den ifrågavarande andelsrätten skall tillkomma kronan i stället för jordägaren. Då det syntes lämpligt att, på sätt reservanten och kommerskollegium förordat, låta anmälan om påbörjande av regelbunden brytning ske hos bergmästaren, har paragrafens första stycke undergått viss jämkning med hänsyn härtill.

Enligt 47 § tredje stycket i 1923 års förslag skulle en inmutare, som företog brytning innan underrättelse därom meddelats den till jordägareandel berättigade, till denne ha förbrutit de produkter, som han dessförinnan brutit inom ifrågavarande ägovälde, eller ersätta deras saluvärde i brutet skick, i den mån de icke längre funnes i behåll. Det har icke syntes påkallat att i förevarande förslag upptaga en motsvarande förverkanderegeln till förmån för kronan. En sådan regel skulle även innebära en något väl sträng påföljd för underlåtenhet att iakttaga den i 70 § föreskrivna anmälningsskyldigheten. Enligt förslaget skall sagda underlåtenhet allenast medföra bötespåföljd. Bestämmelsen härom återfinnes i 72 §.

48 §.

Denna paragraf motsvarar 48 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 158.

Då det syntes lämpligt att låta kronans delaktighet i företaget börja vid ett årsskifte även i sådant fall då inmutaren ännu icke erhållit utmål, har paragrafen undergått viss jämkning.

49 §.

Denna paragraf motsvarar 49 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 158—159 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 233.

Bergmästaren i västra distriktet har instämt i reservationen.

Bergmästaren i mellersta distriktet har ansett att punkt 3) i 1923 års förslag lämpligen kunde utgå. De i sagda punkt omförmälda tillredningsarbetena kunde icke hinna bli av större omfattning, men deras ersättande kunde lätt giva upphov till tvister.

Skyldigheten för kronan att ersätta kostnader, vilka nedlagts av inmutaren före kronans inträde i företaget, har syntes böra regleras efter i huvudsak sam-

ma normer som enligt 1923 års förslag skulle tillämpas vid jordägarens inträde i företaget. Den i 1923 års förslag förekommande uppräkningskostnaden har utökats med kostnad för utmålsförrättning och fördelning av ersättningsmedel.

50 §.

Beträffande denna paragraf hänvisas till den allmänna motiveringen.

6 kap. Om rätt till brytning inom utmålet.

51 §.

Denna paragraf motsvarar 61 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 169 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 236.

Bergmästaren i mellersta distriktet har anmärkt att jordägaren icke utan vidare borde erhålla hälften av den under undersökningstiden brutna malm som vid utmålsförrättningen funnes i behåll. Vissa utgifter, som inmutaren kunde ha haft utöver brytnings- och uppfodringskostnaden, borde täckas av ifrågavarande malm, innan jordägaren finge del i denna.

Paragrafen har undergått vissa jämkningar dels såsom följd av den i förevarande förslag upptagna andelsrätten för kronan och dels på grund av uteslutandet av de i 1923 års förslag förekommande bestämmelserna om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning. Av samma skäl, som föranlett de sakkunniga att tillerkänna jordägaren viss andelsrätt i de under undersökningstiden brutna inmutningsbara mineralen, har det syntts påkallat att tillerkänna kronan en motsvarande rättighet. Denna har dock ansetts böra vara beroende dels av att kronan senast vid utmålsförrättningen framställer anspråk härpå och dels av att kronan verkligen inträder i företaget. Då nämnda rätt för kronan närmast har till syfte att förebygga missbruk av undersökningsarbetet och troligen jämförelsevis sällan kommer att få någon tillämpning, har det icke syntts erforderligt att föreskriva skyldighet för kronan att vidkännas andel i kostnaden för ifrågavarande minerals brytning och uppfodring. Härvidlag har även kommit i betraktande den i 49 § föreskrivna skyldigheten för kronan att deltaga i kostnaden för vissa tillredningsarbeten.

52 §.

Denna paragraf återger med vissa redaktionella jämkningar 62 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 169—171 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 237.

53 §.

Denna paragraf motsvarar 63 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 171 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 238.

Kommerskollegium har erinrat, att det fortfarande funnes exempel på att varp vore föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre för-

fattning; kollegium har därför i likhet med reservanten ansett en bestämmelse motsvarande 9 § gruvestadgan vara erforderlig.

Denna erinran har synts böra beaktas.

54 §.

Denna paragraf återgiver med vissa redaktionella jämkningar 64 § första och andra styckena i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 171—172 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 238.

Uteslutandet av den i 64 § tredje stycket av 1923 års förslag förekommande bestämmelsen om hinder för arbete i dagen på mindre avstånd än 200 meter från vissa byggnader, tomtplats och trädgård är föranlett av den avvikelser från 1923 års förslag som gjorts i 13 §. Härom hänvisas till vad i motiveringen till sistnämnda paragraf och till 5 § punkt 6 blivit anført.

7 kap. Om försvarsavgift, så ock om förverkande av rätt till gruva.

55 §.

Denna paragraf motsvarar 65 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 89—94 och s. 172 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 239—240.

Förslaget att helt borttaga nuvarande regler om försvarsarbete och i stället införa skyldighet för gruvinnehavaren att erlägga årlig försvarsavgift, oavsett huruvida gruvarbete bedreves eller icke, har föranlett kritik i vissa yttranden.

Sålunda har *bergmästaren i mellersta distriktet* livligt framhållit betydelsen av att mineralfyndigheterna bleve föremål för undersökningar som verkligen medförde ökad kännedom om desamma. Enligt bergmästarens mening innebure 1923 års förslag icke tillräckliga garantier för att sådana undersökningar komme att i önskvärd utsträckning företagas. Bergmästaren förordade i stället ett system enligt vilket viss del av försvarsavgiften skulle kunna utbytas mot arbete av viss beskaffenhet. Härom lämnades följande närmare upplysningar:

Försvarsavgift borde erläggas med 20 kronor för hektar eller del därav inom utmålet och inom det utanför utmålet inlösta området. Av avgiften borde en fjärdedel erläggas i varje fall, men de övriga tre fjärdedelarna, kallade försvarsavgäld, endast såvida ej undersökningsarbete bedreves enligt av bergmästaren godkänd plan. Detta arbete skulle betinga minst samma kostnad, som eljest skulle ha erlagts i försvarsavgäld, därvid dock, för att stimulera till arbete i större utsträckning på en gång, gruvägaren skulle få tillgodoräkna sig $\frac{1}{3}$ längre tid än som betingades av den med arbetskostnaden lika försvarsavgälden. Arbetet skulle ske för minst 5 högst 20 år samt få avse flera utmål, vilka icke behövde angränsa till varandra men borde vara belägna i samma län. Det borde ankomma på bergmästaren att bestämma vad som skulle räknas som undersökningsarbete. Efter arbetets utförande skulle bergmästaren lämna gruvägaren bevis om den tid, varunder befrielse från arbete eller avgäld åtnjotes.

Även bergmästaren i västra distriktet har ansett att gruvinnehavaren borde befrias från försvarsavgift när arbete utfördes. Avgiften borde höjas och fastställas till ett belopp motsvarande kostnaden för ett årligt försvarsarbete. Försvarsarbete för en längre period, exempelvis tio år, borde få utföras under loppet av ett år. Utmål som gränsade intill varandra borde utan särskilt tillstånd få försvaras gemensamt.

Kommerskollegium, som biträtt reservantens förslag att bestämmelserna om försvar skulle äga tillämpning även under undersökningstiden, har i övrigt anfört betänkligheter liknande dem som uttalats av bergmästaren i mellersta distriktet. Vad de sakkunniga anfört till stöd för försvarsarbetets fullständiga borttagande kunde kollegium icke finna övertygande. Bergsstaten hade tillräckliga arbetskrafter för att kunna övervaka att arbetsskyldighet fullgjordes, och dylik kontroll medförde den fördelen att bergsstatstjänstemännen vunne ökad kännedom om fyndigheterna. En gruvinnehavare vore icke intresserad av att få fyndigheten undersökt, om denna endast utgjorde underlag för ovederhäftig och osund spekulation. Att fordringarna för vinnande av utmål skärptes hade icke någon betydelse för redan lagda utmål och syntes icke kunna hämma mutsedelshandeln. Kollegium förordade därför i huvudsak det av bergmästaren i mellersta distriktet föreslagna systemet, dock med följande erinringar:

Den av bergmästaren föreslagna uppdelningen av avgiften syntes onödig och vore möjligen ägnad att minska säkerheten för gruvrättens bestånd. Årsarbetskostnaden syntes böra bestämmas till samma belopp som avgiften. Under ett år borde arbete få utföras för högst 20 år och gemensamt för flera utmål i samma gruvfält. Endast undersökningsarbete borde medgivas som alternativ till avgifts erläggande, och till sådant arbete borde räknas schaktsänkning, ortdrivning, diamantborrning samt magnetiska, elektriska och andra mätningar till utronande av malmens läge och beskaffenhet ävensom andra jämförliga åtgärder. Undersökningsarbete som skulle ersätta försvarsavgift måste vara utfört efter av bergmästaren godkänd plan och borde efter utförandet avsynas och godkännas av bergmästaren, varvid denne hade att meddela bevis härom med angivande av den tid och de utmål, för vilka det utförda arbetet skulle gälla som försvar. För att icke äventyra rättssäkerheten borde befrielse från erläggande av försvarsavgift icke äga rum, såvida icke vid avgiftens förfallodag omförmälda bevis av bergmästaren föreläge. Bergmästarens bevis om verkställt arbete borde tillerkännas ovillkorligt bindande verkan.

Järnkontoret har i huvudsak ej haft något att invända mot de i 1923 års förslag upptagna reglerna om försvarsavgift. Emellertid kunde arbete icke lämpligen bedrivas samtidigt inom alla utmål i ett och samma gruvfält. Då den föreslagna försvarsavgiften skulle utgå, oavsett om arbete bedrevs eller icke, kunde för ett gruvfält bestående av många utmål försvarsavgifterna lätt bli en ganska avsevärd ekonomisk belastning av företaget. Det kunde därför ifrågasättas, att möjlighet bereddес gruvägaren att efter särskild ansökan erhålla befrielse från avgiftens erläggande, varvid i viss mån nu gällande regler om vilostånd kunde tjäna till ledning, eller att avgiften minskades särskilt beträffande utmål som gränsade intill varandra och ej lämpligen kunde brytas på en gång.

Ingenjörsvetenskapsakademien har ansett den föreslagna försvarsavgiften av 10 kronor per hektar vara väl hög. Den avgift som för närvarande erlades för obearbetad gruva uppginge i medeltal knappast till hälften av den föreslagna avgiften. Toges ytterligare hänsyn till att vid alla de utmål som vore under arbete någon särskild försvarsavgift för närvarande ej förekomme, syntes det påtagligt, att enligt förslaget betydliga merutgifter skulle komma att påläggas, och detta gällde särskilt de gruvföretag som hade sina gruvor under arbete. En högre försvarsavgift än 5 kronor per hektar syntes ej lämpligen böra föreskrivas.

Även *värmländska bergsmannaföreningen* har yrkat att försvarsavgiften måtte nedsättas till 5 kronor per hektar. Det borde därjämte tagas i övervägande, om ej i vissa fall, då bevisligen ett utmål ej kunde på grund av sitt läge eller andra omständigheter bearbetas, möjlighet till vilostånd borde finnas.

Socialiseringsnämnden (s. 147) har anfört: En bestämmelse om försvarsavgift komme tydligen icke på samma sätt som upprätthållande av arbetskyldighet att framtinga bearbetandet av en utmålslagd fyndighet. Å andra sidan kunde avgiften anses vara en onödig utgift för den som hölle gruvbrytningen i gång. Av sistnämnda skäl kunde ifrågasättas, om ej gruvan borde få försvaras antingen med arbete eller med försvarsavgift. Nämnden ville emellertid ansluta sig till de sakkunnigas förslag huvudsakligen på den grund att genom detsamma vunnes ett förenklat kontrollförfarande. Den av nämnden föreslagna rätten för staten att övertaga gruva komme ock, beträffande nya fyndigheter, att bli en verksam sporre på gruvinnehavaren att bearbeta gruvan under upplåtelse tiden i de fall fyndigheten vore av brytvärd natur. Mot förslaget om försvarsavgiftens fastställande till 10 kronor för varje hektar eller överskjutande del av hektar av utmålets areal hade nämnden intet att invända.

I sitt yttrande över socialiseringsnämndens förslag har *bergmästaren i mellersta distriktet* anfört:

Nuvarande gruvlag befordrade ej undersökningsarbetet å utmålslagd fyndighet i önskvärd utsträckning. Utmålen försvarades årtionde efter årtionde genom avgift eller vilostånd utan att något som helst arbete utfördes för undersökning av fyndigheternas storlek och beskaffenhet. Enligt 1925 års officiella statistik utgjorde totala antalet försvarade utmål 4,155 stycken, varav 10.4 % försvarades genom arbete inom eget utmål, 18.9 % genom arbete å närgränsande utmål eller arbete under föregående år, under det att 70.7 % försvarades genom avgift eller vilostånd. För brytande av denna fältspärr vore det i folkhushållets intresse, att prestationen för fyndets försvar skärptes, så att verkligt undersökningsarbete komme till stånd. I annat fall borde fyndet återfalla i det fria. En ny gruvlagstiftning borde därför söka framtinga ökat undersökningsarbete å utmålslagda mineralanledningar, och ett fynd borde ej under obegränsad tid få disponeras varken av den enskilde eller det allmänna utan skyldighet för företagaren att söka klarlägga dess betydelse. Det vore till gruvhanteringens gagn, att den fria konkurrensen i största möjliga utsträckning finge göra sig gällande, så att malmtillgångarna utnyttjades, medan de ekonomiska förutsättningarna funnes. Förslaget om arbets-

skyldighetens borttagande skulle ha en mycket menlig inverkan på känne-
domen om våra malmtillgångar. Såsom skäl för det föreslagna systemet hade
visserligen åberopats att därigenom möjliggjordes en god och lätt kontroll
över äganderättens bibehållande och att staten erhöle ökade inkomster. Dessa
båda fördelar vore dock av ringa betydelse för staten i jämförelse med för-
delen att fyndigheterna bleve undersökta. I enlighet med vad bergmästar-
ämbetet tidigare föreslagit borde för framtvingande av verkligt undersök-
ningsarbete vid sidan av en mindre årlig gruvrättsavgäld av 5 kronor införas
en försvarsavgäld av 15 kronor per hektar. Den senare avgiften skulle endast
betalas för utmål som icke försvarades med arbete och borde av praktiska skäl
tillfalla staten. Då nytt utmål nästan undantagslöst hade en areal av mellan
3 och 4 hektar och de äldre, större utmålen liksom även de utmål, som upp-
stått genom att flera utmål sammanslagits till ett gemensamt, vore relativt få,
vore det ändamålsenligt, att avgifterna fastställdes till respektive 20 och 60
kronor oberoende av utmålets storlek. Härigenom vunnas reda och enkelhet,
varjämte undvekas att beloppen varierade för olika stora utmål. Enbart gruv-
rättsavgälden skulle årligen tillföra statskassan 80,000 till 85,000 kronor. För
stimulerande av verkligt undersökningsarbete borde försvarsarbete få utföras
på en gång för en följd av år, förslagsvis högst 15 år, och gälla för samtliga
de utmål, som tillhörde samma företagare inom ett gruvfält, oberoende av om
utmålen gränsade intill varandra. Det sistnämnda motiverades därunder, att i
ett gruvfält den samlade malmen ofta vore belagd med flera sammanhängande
utmål men att därjämte enstaka utmål lags på större eller mindre avstånd
från de förra i fältstrykningen eller på en parallellmalm. Kostnaden för det
gemensamma försvarsarbetet borde uppgå till minst det belopp som motsvarade
totala försvarsavgälden för de år arbetet gällde. Bergmästaren borde utöva
kontroll över undersökningsarbetets planmässiga utförande. Arbetskyldighet
borde i så ringa utsträckning som möjligt ersättas med försvarsavgift.

Såsom framgår av den förebragta utredningen äro de nuvarande reglerna
om försvarsarbete föga ändamålsenliga. I 1919 och 1923 års betänkanden ha
ock framkommit starka skäl till stöd för den föreslagna åtgärden att helt bort-
taga den årliga arbetskyldigheten. De av kommerskollegium och vissa berg-
mästare uttalade farhågorna att en sådan förändring skulle medföra svårig-
heter att i önskvärd utsträckning vinna kännedom om landets mineralfyndig-
heter synas däremot icke böra tillmätas alltför stor vikt. För en vidgad kän-
nedom om malmtillgångarna läser man under alla förhållanden väsentligen
vara hänvisad till den verksamhet, som härrör av företagarens eget intresse att
om möjligt få till stånd en vinstgivande produktion. Det torde kunna förut-
ses att föreskrifter om utförande av vissa arbetsprestationer på det hela taget
bliva föga effektiva. I många fall måste det anses överflödigt eller olämp-
ligt att söka framtvinga dylika prestationer. Det torde icke ur nationalekono-
misk synpunkt vara önskvärt att arbete och kapital engageras i sådana under-
sökningar, vilka med fördel kunna anstå eller vilka bestämt måste antagas visa
negativt resultat. Ur nämnda synpunkter synes man kunna betvivla, att något
vore vunnet med en anordning av det slag som förordats av bergmästaren i
mellersta distriktet. Att sagda anordning förutsätter en ganska invecklad
reglering och ett väsentligen ökat arbete för statens kontrollerande organ inne-
bär självfallet en nackdel. Någon föreskrift om arbetskyldighet har vid nu
angivna förhållanden icke synts böra upptagas i föreliggande förslag.

Ett i viss mån fristående spörsmål är huruvida den avgift som torde böra ersätta försvarsarbetet bör uttagas även beträffande fyndighet som är föremål för verklig gruvsdrift. Ville man strängt fasthålla vid avgiftens karaktär av försvarsavgift, kunde det teoretiskt sett förefalla motiverat, att avgiften endast utginge från fyndigheter som ej bearbetades. Avgiften kunde i dylikt fall sägas utgöra ett försvar för gruvsrättens bestånd; den skulle bereda det allmänna en viss förmån samtidigt som dess erläggande ådagalade gruvinnehavarens avsikt att framdeles nyttiggöra fyndigheten. Emellertid läser frågan om avgiftens uttagande ej böra ses ur en dylik snäv synvinkel. Det torde ur olika synpunkter vara lämpligt att avgift uttages jämväl från gruva som är föremål för bearbetning. Att avgiften i dylikt fall närmast kan sägas innebära viss gottgörelse för utnyttjandet av en naturtillgång, som tillhör statens intresseområde, torde ej behöva föranleda att avgiften behandlas annorlunda än i det fall att gruvan ej bearbetas. I föreliggande förslag har därför, liksom i 1919 och 1923 års förslag, försvarsavgift föreskrivits skola utgå, vare sig arbete bedrivs eller icke.

Beträffande grunderna för avgiftens beräkning ha tillräckliga skäl ej synts föreligga att avvika från vad i 1923 års förslag blivit stadgat.

En fråga av viss principiell räckvidd är huruvida försvarsavgiften bör tillfalla kronan ensam eller gå till fördelning mellan kronan och jordägaren. För närvarande gäller regeln att avgiften delas lika mellan kronan och jordägaren. Samma regel skulle ock gälla enligt 1919 års förslag. Däremot skulle enligt 1923 års förslag försvarsavgiften i sin helhet tillfalla kronan. Detta sammanhänger därmed, att enligt de sakkunnigas betraktelsesätt försvarsavgiften fattades såsom en gottgörelse för rätten att besitta och tillgodogöra sig en naturtillgång över vilken staten sedan gammalt ansetts ha en viss överhöghetsrätt. Såsom förut antytts torde emellertid försvarsavgiftens uttagande kunna motiveras ur skilda synpunkter. Och även om en särskild enhetlig rättsgrund för denna avgift kan framkonstrueras, läser en sådan konstruktion knappast böra vara avgörande för frågan vem försvarsavgiften bör tillfalla. Denna fråga är närmast en lämplighetsfråga, som torde få bedömas såsom ett led i den allmänna avvägningen mellan statens, inmutarens och jordägarens intressen. I sådant avseende torde det, icke minst med hänsyn därtill att jordägaren enligt föreliggande förslag ej längre skall åtnjuta någon rätt till jordägareandel, få anses rimligt att jordägarens rätt till hälften av försvarsavgiften bibehålles. En sådan rätt står ock i god överensstämmelse därmed, att vid gruvsrättens förverkande den upplåtna marken, oavsett att lösen för densamma givits, enligt 57 § i förevarande förslag skall hemfalla till jordägaren. Gruvinnehavaren har sålunda att försvara sin gruvsrätt icke blott mot det allmänna utan även mot jordägaren.

Den i förslaget intagna ståndpunkten att försvarsavgiften skall delas mellan kronan och jordägaren har i paragrafens första stycke föranlett upptagande av vissa specialbestämmelser samt i andra stycket påkallat viss ändring av den i 1923 års förslag reglerade betalningsproceduren.

56 §.

Denna paragraf motsvarar 66 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 172 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 240.

Föreningen bergshandteringens vänner, bergmästaren i östra distriktet och kommerskollegium ha ansett försummad avgiftsbetalning böra medföra skyldighet att erlägga dubbel avgift. Samma åsikt har även uttalats av *svenska teknologföreningen*.

Föreningen bergshandteringens vänner har med instämmande av *kommerskollegium* uttalat att inträffade fall av förverkande av gruvrätt borde bringas till vidsträcktare kännedom; uppgift därom borde lämpligen införas i de tillämnade bergskungörelserna. Sistnämnda myndighet har jämväl ansett att bergmästaren vid förverkande av gruvrätt borde delgiva utmålsinnehavaren beslut i ärendet med besvärshänvisning.

Vad i åtskilliga yttranden anmärkts därom, att påföljden vid försummelse att i rätt tid erlägga försvarsavgift borde bli strängare än enligt 1923 års förslag, har synts böra beaktas. I förevarande förslag har därför, liksom i 1919 års förslag, föreskrivits att dylik försummelse skall medföra skyldighet för gruvinnehavaren att erlägga dubbel avgift. Denna betalning skall enligt förslaget vara fullgjord senast den 31 mars, vid äventyr att rätten till gruvan förverkas. I övrigt har paragrafen icke undergått annan ändring än att i tredje stycket tillagts en bestämmelse om skyldighet för bergmästaren att vid förverkande av gruvrätt underrätta den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom.

57 §.

Denna paragraf motsvarar 67 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 172—175 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 240—241.

Socialiseringsnämnden (s. 148) har förklarat sig ej ha något att invända mot 1923 års förslag, i vad det avsåge omfattningen av den förverkade egendomen. I överensstämmelse med hela konstruktionen av nämndens förslag borde emellertid den förverkade egendomen, i den mån den ägts av gruvinnehavaren, tillfalla staten. Själva gruvan borde betraktas såsom sönad och ligga fri för ny inmutning av staten eller enskilda.

Såsom de sakkunniga anfört lära förhållandena, såvitt angår rätten till själva fyndigheten, vid förverkandet böra återföras till samma läge som före inmutningen. Denna princip innebär emellertid icke enligt förevarande förslag att jordägaren skulle vara berättigad att utan ny inmutning bearbeta fyndigheten. Härom torde få hänvisas till vad under 1 § blivit anfört.

Med nyssnämnda princip överensstämmer att den mark som varit upplåten för gruvidriften vid förverkandet skall hemfalla till jordägaren. Detta torde, såsom de sakkunniga funnit, vara en naturlig följd redan därav, att markens upplåtande ej inneburit att jordägaren avhant sig själva äganderätten till marken. Ehuru jordägaren uppburit lösen för marken, torde det ur skilda synpunkter vara rimligt, att marken vid förverkandet återgår till jordägaren utan

skyldighet för honom att återbetala någon del av vad han uppburit. Bestämelse härom har upptagits i tredje stycket.

Däremot torde, med den uppfattning som ligger till grund för förevarande förslag, anledning saknas att låta annan egendom än nyss nämnts tillfalla jordägaren. Med hänsyn till den ställning kronan avses skola intaga har det synts påkallat att, i olikhet mot 1923 års förslag, föreskriva att dylik förverkad egendom skall tillfalla kronan. Utan hinder härav torde dock, liksom hittills, vissa egendomskategorier böra betraktas såsom oskiljaktiga beståndsdelar av gruvan. Sålunda har i förslaget ansetts kunna stadgas, att de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan samt i gruvan inbyggda uppfordringsverk skola övergå till den som i laga ordning förvärvar rätt till gruvans bearbetande. Beträffande omfattningen av den egendom som nu angivits överensstämmer förslaget med innehållet i reservationen.

8 kap. Om samäganderätt i gruva.

58 §.

Denna paragraf återgiver med viss jämkning 68 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 175—177.

De sammanslutningar, vilka med reglerna i förevarande kapitel åsyftas, äro dels sådana som uppkommit omedelbart på grund av lagens stadgande genom att kronan eller, såvitt angår äldre gruva, jordägaren begagnat sin andelsrätt, dels ock sådana som uppstått genom att två eller flera delägare i samma fyndighet slutit bolag för fyndighetens bearbetande. En sammanslutning av förstnämnda slag lärer, såsom de sakkunniga funnit, icke i och för sig kunna betraktas såsom en självständig juridisk person. Sammanslutningen såsom sådan kan sålunda icke förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter eller inför domstol kära eller svara. Det mellan kronan och inmutaren bestående förhållandet är tills vidare endast ett fall av egendomsgemenskap. När gruvan bearbetas, blir emellertid denna verksamhet jämlikt 1 § bokföringslagen den 31 maj 1929 underkastad bokföringsskyldighet. Härav följer enligt 1 § lagen den 28 juni 1895 om handelsbolag och enkla bolag att om kronan och inmutaren sinsemellan sluta bolagsavtal det sålunda bildade bolaget omedelbart får karaktären av handelsbolag och därmed av juridisk person. För vinande av rättskapacitet erfordras sålunda ej längre att 'gruvbolaget' skall införas i handelsregistret.

59 §.

Denna paragraf återgiver 69 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 177 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 241.

Det har icke synts erforderligt eller lämpligt att, på sätt i reservationen påyrkats, i lag uppställa krav på särskild sakkunskap hos den som utses till gruvföreståndare.

60 §.

Denna paragraf återger 70 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 177 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 241.

61 §.

Denna paragraf motsvarar 71 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 178.

Svenska teknologföreningen har erinrat att om kallelse till gruvstämma skulle intagas i bergskungörelserna det vore onödigt att uppläsa kallelsen i kyrkan. *Föreningen bergshandteringens vänner, järnkotoret och kommerskollegium* ha med hänvisning till 81 § aktiebolagslagen uttalat, att föreskriften om intagande i kallelsen av uppgift om ärendena vore onödigt sträng.

I paragrafen har ej synts böra vidtagas annan saklig ändring än att kallelsens införande i bergskungörelserna och uppläsande i kyrkan ersatts med publicering i allmänna tidningarna och tidning i orten.

62 §.

Denna paragraf återger med viss redaktionell jämkning 72 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 178.

63 §.

Denna paragraf motsvarar 73—75 §§ i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 179—184 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 242—245.

Bergmästaren i östra distriktet har ansett de i 1923 års förslag upptagna bestämmelserna vara alltför invecklade för att med fördel kunna lända till efterrättelse. De nuvarande bestämmelserna syntes i huvudsak kunna bibehållas.

Bergmästaren i mellersta distriktet har däremot uttalat att de sakkunniga vid reglerandet av minoritetens rätt i avseende å deltagandet i brytningen funnit en framkomlig och rättvis utväg.

Sveriges industriförbund har ansett att minoritetsdelägarens intresse gynnas över hövan och på ett mot majoritetsdelägaren obilligt sätt. Härom har förbundet anfört följande:

Enligt de föreslagna bestämmelserna skulle den i gruvdriften icke, eller endast obetydligt deltagande få lika stor vinstandel, som om han i full utsträckning deltagit i brytningen och kapitalförlaget och alltså delat företagens risker. Detta syntes orimligt och komme naturligtvis att medföra att varje minoritetsdelägare, som hade något ekonomiskt förstånd, valde den bekväma, riskfria och minst lika inkomstbringande rollen av passiv delägare, vilken deltoge i brytningen rent nominellt för kanske endast några få ton per år. Den andra delägaren — d. v. s. i regel inmutaren — finge då bära hela bördan och hela risken utan att hava någon däremot svarande fördel. Detta måste betecknas som motsatsen till rättvisa och kunde endast resultera i ett förlamande av företagsamheten. I stället borde fördelningen av avkastningen mellan de i brytningen deltagande regleras genom bestämmelser analoga med dem som förbun-

det förordad i fråga om jordägares rätt till avgäld. Sålunda borde en minoritetsdelägare, som ej ville deltaga i brytningen, endast få en femtedel av den del av nettovinsten som svarade mot hans andel i gruvan.

En liknande uppfattning har uttalats av *ingeniörsvetenskapsakademien* som yttrat följande:

Genom de föreslagna bestämmelserna skulle en minoritetsdelägare i en gruva tillerkännas lika stor andel i gruvföretagets avkastning, vare sig han deltog i brytningen och bure sin andel i riskerna eller han förhölle sig passiv. Påtagligen innebure detta en orimlighet vilken väl icke varit avsedd. Enligt förslaget skulle en jordägare kunna utan någon olägenhet när som helst anmäla sig till inträde i gruvföretaget för sin jordägareandel. Utan att behöva deltaga i några risker finge han likväl full vinstandel. En lämpligare ordning vore att minoritetsdelägare, som icke eller endast till en del deltog i brytningen, bleve för den brytning som av den andra parten utfördes å hans andel ersatt med en avgäld efter samma principer som kunde fastställas för i gruvföretaget icke deltagande jordägare.

Järnkontoret, värländska bergsmannaföreningen och kommerskollegium ha instämt i bergmästaren Asplunds reservation, såvitt den angår 74 § första stycket i 1923 års förslag.

Beträffande 74 § andra stycket har *kommerskollegium* anfört följande:

Bestämmelserna borde kompletteras, så att det tydligt framginge, dels att det belopp varmed delägare förut bidragit till anläggningar skulle minskas med den del av de totala avskrivningarna, som komme på hans del, och dels att av den så uträknade summan skulle tillskjutas vad som erfordrades för att täcka årets nyanläggningskostnader. Därest sådan komplettering ej skedde, skulle de sakkunnigas formulering kunna leda till att gäldenären måste i vissa fall, för att få bryta under året, dels ensam försträcka hela det för nyanläggning erforderliga kapitaltillskottet, dels på en gång till fordringsägaren utbetala hela det överskott som, beroende på fördelningen av årets brytning, för honom beräknades. Ett sådant resultat vore icke rimligt.

Angående 75 § i 1923 års förslag har *järnkontoret* anfört:

Även om den föreslagna regleringen i sina grundlinjer vore riktig, kunde det icke förnekas att den i vissa avseenden ledde till otillfredsställande resultat. Å ena sidan drabbades gäldenären alltför hårt, då fordringsägaren berättigades att för sin fordran för anläggningskostnader hålla sig icke blott till den överskottsmalm som fordringsägaren brutit å gäldenärens lott utan även till den malm i vars brytning gäldenären själv deltagit. Den som önskat en mindre brytning riskerade således att nödgas år från år avstå från de produkter, vilkas brytande han själv bekostat, till förmån för anläggningar vilkas värde, icke blott efter hans egen uppfattning, utan måhända även enligt fullt objektivt bedömande aldrig komme att motsvara de nedlagda kostnaderna. Han bleve på detta sätt tvingad att intill utgången av den föreslagna 15-årsperioden avstå från brytning för egen del och helt lämna gruvan i händerna på den som önskade den större brytningen. Å andra sidan medförde den föreslagna regleringen alltför ringa trygghet för fordringsägaren, då han för sin fordran på ersättning för anläggningskostnaderna icke hade någon rätt att hålla sig till anläggningarna utan endast till den brutna malmen. Om företaget måste läggas ned och anläggningarna försäljas, innan fordringsägaren ur malmen erhållit full täckning för sin fordran, kunde han icke uttaga bristen

ur köpeskillingen för anläggningarna, utan köpeskillingen skulle enligt förslaget fördelas mellan delägarna i förhållande till deras andelar i gruvan.

Värmländska bergsmannaföreningen har anfört:

Enligt 75 § skulle där omförmäld fordringsägare få göra sig betäckt ur vad å gäldenärens lott i gruvan belöpte av de under året brutna inmutningsbara mineral i vilkas brytning denne icke deltog. Härvid hade man förbiset att brytningen möjligen kunde ge förlust ifrågavarande år, varvid alltså övriga delägare skulle få stå för denna förlust för både egen och gäldenärens räkning utan möjlighet att framdeles kräva ersättning av denne. En delägare i en gruva skulle alltså ett år, då han märkte att gruvrörelsen på grund av tillredningsarbeten, dåliga konjunkturer eller dylikt komme att gå med förlust, helt enkelt kunna vägra att betala sin andel i driftkostnaderna för den å stämman överenskomna brytningen men däremot nästa år, när förhållandena blivit gynnsammare, åter deltaga i brytningen utan att behöva riskera efterräkningar. Utan tvivel skulle mindre honnetta delägare komma att handla på detta sätt och därigenom vålla oreda i brytningen och en orättvis förlust för övriga delägare. Till förekommande härav borde oundgängligen stadgas att fordringen finge täckas även genom övertagande av de inmutningsbara mineral, som under kommande år brötes å gäldenärens lott i gruvan. I detta fall borde sålunda icke gälla den tidsbegränsning av 15 år, som stadgades i fråga om fordringar enligt 74 § andra stycket. — När de sakkunniga icke velat medgiva fordringsägarna förmånsrätt i utförda anläggningar, hade de förbisett att gruvdrift vanligen vore en föga lukrativ affär och att företag av denna art ofta nog hade en ganska kort livslängd, varigenom en fordringsägare riskerade att aldrig bliva i tillfälle att få sina utgifter täckta. Med den föreslagna anordningen kunde det inträffa att en inmutare ensam finge taga hela driftsförlusten samt dessutom avstå hälften av realisationsvärdet å anläggningarna till jordägaren, som därå ej satsat några medel. Paragrafen borde därför kompletteras med en bestämmelse av innehåll att, därest gruvföretaget nedlades och anläggningarna realiserades innan en delägars fordran hade hunnit täckas, dylik fordran skulle först gäldas ur realisationsmedlen, innan dessa delades mellan delägarna i förhållande till deras lotter. — Bestämmelsen i 75 § andra stycket, att såsom mineralens värde skulle anses deras saluvärde å arbetsplatsen vid kontant försäljning, kunde bliva svår att tillämpa, och man kunde förutse att fordringsägaren och gäldenären komme att ha skilda meningar om beräkningen. Därest auktionsförfarandet, för vars olämplighet de sakkunniga icke förebragt någon övertygande motivering, icke skulle bibehållas, måste anvisning givas angående förfarandet i det fall att parterna ej kunde enas om saluvärdet. Det kunde vara lämpligt föreskriva att saluvärdet i dylikt fall skulle bestämmas av en nämnd med den sammansättning som föreslagits i 53 § första stycket i 1923 års förslag.

I anslutning till 75 § har *kommerskollegium* yttrat följande:

Av lagtexten framginge icke tydligt på vilket sätt man tänkt sig, att fordran för tillskott till anläggningar skulle ersättas. Om den av de sakkunniga föreslagna lydelsen skulle innebära, att fordringsägare skulle äga rätt att, om så vore erforderligt för täckande av hans fordran för förut gjorda anläggningar, förfoga över allt det av gäldenären brutna mineralet, skulle väl detta förmodligen leda därtill, att om fordringarna vore lika stora eller större än mineralets värde, vilket lätt kunde bliva fallet, gäldenären icke skulle bliva i stånd att gå med på någon brytning förr än överskjutande tillskott till anläggningar genom besparade vinstmedel av å gäldenärens lott i gruvan brutet mine-

ral vore amorterade eller fordringsrätten preskriberad efter 15 år. Skulle han nämligen anmäla sig för en viss brytning och göra däremot svarande tillskott, skulle han ändå nödgas till saluvärdet inlösa det av honom själv brutna mineralet, d. v. s. han finge praktiskt taget betala detta två gånger. Det kunde väl också synas egendomligt, att, om gäldenären deltog i brytningen, fordringsägaren skulle få tillgodoräkna sig mineralets hela värde, då han, om gäldenären icke deltog, finge nöja sig med skillnaden mellan försäljningsvärdet och brytningskostnad. Rimligare vore väl, att fordringsägare för sin fordran hade att hålla sig till denna skillnad, d. v. s. behållningen av allt det å gäldenärens lott i gruvan brutna mineralet, vare sig denne deltog eller icke. Skulle detta vara de sakkunnigas mening och fordringsägarna sålunda hava att förfoga över det av gäldenären brutna och av honom genom tillskott betalade mineralet endast såsom säkerhet för ett belopp motsvarande därå belöpande vinst, vilket innebure, att gäldenären mot erläggande av nämnda belopp finge disponera över den mängd mineral, i vars brytning han själv deltagit, borde denna mening i texten tydligt framkomma. — I fråga om värdet av mineral stadgades i andra stycket, att såsom mineralens värde skulle anses deras saluvärde på arbetsplatsen vid kontant försäljning. Då parterna beträffande försäljningsvärdet torde komma att i de flesta fall hava olika meningar, förordade kommerskollegium en bestämmelse att, om parterna icke kunde enas, saluvärdet skulle bestämmas på sätt i första stycket av 53 § stadgades. — För att förhindra att, om företaget ginge med förlust och på denna grund nedlades, den delägare som brutit gruvan och bekostat anläggningarna skulle få avstå någon del av realisationsvärdet av dessa till andra delägare, som alldeles icke eller i mindre grad deltagit, borde lagtexten kompletteras med ett tillägg av det innehåll värmändska bergsmannaföreningen föreslagit.

Den framkomna kritiken mot 1923 års förslag torde giva vid handen, att de jämförelsevis invecklade bestämmelser nämnda förslag innefattar icke kunna anses innebära en tillfredsställande lösning av de föreliggande problemen. En särskild anledning att omarbета dessa bestämmelser ligger emellertid däri att, i följd av jordägareandelens utbyte mot kronoandel och det i samband därmed åsyftade förebyggandet av 'passivt' delägarskap, förutsättningarna ej längre äro desamma som enligt 1923 års förslag.

Vid den reglering som lärer erfordras för det fall att några delägare vilja bryta mera och andra mindre, torde böra tillses, å ena sidan att företagsamheten ej obehörigen klavbindes och å andra sidan att åt detta intresse ej gives sådant spelrum att en försiktigare eller kapitalsvagare parts befogade anspråk därigenom kränkes. I förstnämnda hänseende torde kunna förordas att — såsom enligt 1923 års förslag — den större brytningen får komma till stånd när den påkallas av delägare som inneha minst hälften i gruvan. Vad åter angår skyddet för den svagare parten, synes det kunna vara föremål för delade meningar i vilken omfattning sådant skydd bör beredas.

Här torde först få erinras att de bestämmelser i förevarande ämne, som för närvarande återfinnas i 66 § gruvestadgan, för sin tillämpning förutsätta att rösterna å ömse sidor äro lika många. Såsom de sakkunniga framhållit kan det emellertid knappast anses skäligt, att en majoritet av delägare mot de övrigas bestridande skulle kunna bestämma omfattningen av brytningen med skyldighet för de sistnämnda att deltaga och svara för kostnaden, vid risk

att deras lotter i gruvan eljest förverkades. Anledning torde därför föreligga att — såsom skett i 1923 års förslag — anordna visst skydd för den part, som icke vill att den större brytningen skall komma till stånd, även i det fall att han icke förfogar över lika stort rösttal som den andra parten. En ändring i denna riktning torde desto mindre vara ägnad att väcka betänkligheter som den praktiska betydelsen därav blir tämligen begränsad vid det förhållande att de vanliga intressenterna i ett gruvföretag — kronan och inmutaren — i allmänhet torde komma att förfoga över samma rösttal.

Enligt gällande rätt tillgodoses den svagare partens anspråk på skydd sålunda, att den part som påkallar den större brytningen ensam får förskjuta det tillskott som erfordras utöver behovet för den mindre brytningen, och detta utan rätt att för förskottet hålla sig till annan egendom än den vunna malmen. Tillämpad på den enkla situation, att den ena parten överhuvud taget ej deltagar i brytningen, innebär regeln, att nämnda part undgår varje förlust, om brytningen lämnar negativt resultat, men att han i motsatt fall har rätt att få till sig redovisad den del av överskottet, som motsvarar hans lott i gruvan. Nämnda regel ligger även till grund för 1923 års förslag med dess i detaljerna mera utformade bestämmelser. En dylik anordning torde emellertid vara ägnad att i alltför hög grad gynna den part som vill förhålla sig passiv. Det har därför också framhållits — bland annat av reservanterna inom socialiseringsnämnden — att anordningen är obillig och ur folkhushållets synpunkt olämplig. Även socialiseringsnämndens majoritet torde ha utgått från en liknande uppfattning, då den, vid behandlingen av frågan huru staten bör använda sin andelsrätt, uttalat att staten i regel bör förhålla sig aktiv genom att från början gå med i företaget med dess kostnader och taga både de risker och de vinster som därav kunna följa.

Med beaktande av vad sålunda anmärkts har förevarande förslag så utformats, att en delägare som icke vill riskera något utlägg därmed även går miste om möjligheten till vinst. Skyddet för den svagare parten upprätthålles så till vida, att det liksom nu skall åligga den part som påkallat den större brytningen att ensam utgiva tillskott som utöver behovet för den mindre brytningen erfordras. I andra stycket av förevarande paragraf har emellertid införts en regel av innehåll att den del av den för varje år brutna malmen, som motsvarar skillnaden mellan den större och den mindre brytningen, skall tillgodoräknas allenast delägare som utgivit tillskott på sätt nyss nämnts.

I tredje stycket av förevarande paragraf behandlas det fall att en delägare, som ej från början anmält sig till deltagande i den större brytningen, sedermera vill ansluta sig till denna. Möjlighet härtill bör naturligtvis stå honom öppen. Här uppkommer emellertid spørsmålet i vad mån denne delägare bör bli skyldig att vidkännas andel i sådan av meddelägaren förskjuten kostnad, som icke är att hänföra till driftskostnaden för den förflutna tiden. Om en delägare bekostat de anläggningar, som varit erforderliga för den större brytningen, bör han rimligen vara berättigad till viss gottgörelse härför av annan delägare, som utan att ha gjort någon motsvarande kapitalinsats likväl

vill deltaga i brytningen och få del av vinsten. Beträffande den uppgörelse som sålunda bör komma till stånd torde det ligga nära till hands att tillämpa en liknande regel som den, vilken enligt 49 § skall iakttagas när kronan inträder i ett gruvföretag. Det har därför synts kunna stadgas att den delägare, som vid en senare tidpunkt ansluter sig till den större brytningen, skall vara skyldig att i förhållande till sin lott i gruvan utgiva ersättning för den nedlagda merkostnad för anläggningar, maskiner, redskap och förråd, som påkallats av den större brytningen, efter det värde egendomen har vid delägarens anslutning.

Tydligt är att en tillämpning av de regler som nu förordats i ganska stor utsträckning förutsätter avgöranden efter skälighetsbedömning. Någon egentlig olägenhet härav torde dock knappast vara att befara. Härvidlag torde få erinras om att bestämmelserna i förevarande paragraf — liksom ock med vissa undantag övriga bestämmelser om samäganderätt — allenast äro av subsidiär beskaffenhet. De få överhuvudtaget icke någon tillämpning när en annan ordning blivit mellan delägarna avtalad. Det måste antagas att i sådana fall, där en verklig gruvbrytning avses skola bedrivas, parterna komma att reglera sina mellanhavanden genom särskilda överenskommelser. Förevarande regler få därför sin huvudsakliga betydelse därutinnan, att de kunna bidra till att fixera själva utgångsläget för parternas förhandlingar. Men för sådant ändamål kan det knappast vara erforderligt eller lämpligt att meddela bestämmelser av mera djupgående detaljutformning. — Med hänsyn till sådana sannolikt sällsynta fall, där en tillämpning av ifrågavarande stadganden giver upphov till rättstvist mellan delägarna, har i fjärde stycket upptagits en bestämmelse av innehåll att tvist rörande avkastningens fördelning eller beloppet av tillskott eller ersättning skall avgöras av skiljemän enligt reglerna i 18 §.

64 §.

Denna paragraf motsvarar 76 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 184—185 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 245.

Värmländska bergsmannaföreningen har uttalat, att förlust av gruvandelen vore en väl drastisk påföljd av en försummelse att erlagga nödigt tillskott för driftskostnaderna. Det syntes rimligare att i dylikt fall övriga delägare finge göra sig betäckta för sina ökade omkostnader genom övertagande av den försumliges andel i malmfångsten. *Kommerskollegium* har däremot förordat den ståndpunkt som kommit till uttryck i lagtexten; denna anslöte sig nära till nu gällande bestämmelser.

Såsom i vissa yttranden anmärkts föreligger viss skiljaktighet mellan de sakkunnigas motivering och den av dem föreslagna lagtexten. Medan enligt den förra någon påföljd av förverkande icke skulle inträda i andra fall än då delägaren försummat göra tillskott som erfordras för försvarsavgift eller för iakttagande av myndighets föreskrifter angående gruvdriften, skulle enligt lagtexten gruvlotten kunna förverkas jämväl vid försummelse att erlagga tillskott som erfordras för bestridande av kostnaderna för gruvdriften. I före-

varande förslag har företråde synts böra givas åt den senare ståndpunkten, som jämväl kommit till uttryck i 1919 års förslag.

Beträffande frågan vilken egendom som drabbas av ifrågavarande förverkandepåföljd har förslaget — med viss olikhet i förhållande till 1923 års förslag — återgivit den nuvarande regeln att förverkandet avser delägarens lott i gruvan och dess tillhörigheter.

Den i gruvestadgan och 1923 års förslag åt kronan medgivna särskilda anståndstiden läser icke vara påkallad av något oundgängligt praktiskt behov. Med hänsyn till den principiella likställighet, som enligt förevarande förslag avses skola förefinnas mellan delägarna, synes nämnda förmån för kronan ej heller vara följdriktig. Bestämmelsen härom har vid sådant förhållande synts böra uteslutas.

9 kap. Om övergång av rätt till gruva.

65—67 §§.

Dessa paragrafer motsvara 77—79 §§ i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 185—186.

Då gruvestadgan icke innehåller några privaträttsliga regler angående överlåtelse av gruvrättighet, gäller i avseende å dylikt förfogande samma formfrihet som principiellt anses tillåten beträffande lös egendom i allmänhet. Sålunda läser försäljning av en gruva med bindande verkan kunna komma till stånd genom ett blott och bart muntligt avtal mellan kontrahenterna. Härtill kommer att gruvegendom av naturliga skäl icke — såsom fallet är med lösöre — överlämnas till nye ägaren genom en särskild traditionsakt och att ej heller något inskrivningsförfarande finnes anordnat. Väl stadgas i 56 § gruvestadgan viss skyldighet för nye ägaren att hos bergmästaren göra anmälan om gruvsrättens övergång. Denna föreskrift, som allenast har karaktären av ett ordningsstadgande, saknar emellertid betydelse för frågan om överlåtelsens giltighet och läser för övrigt, i betraktande av den ringa straffpåföljden vid skyldighetens eftersättande, vara föga effektiv. Av det sagda följer att en formlös överlåtelse av gruvsrätt — även om överlåtelsen är av benefik natur — icke blott binder kontrahenterna utan jämväl omedelbart erhåller full rättslig verkan emot tredje man och därmed mot överlåtarens borgenärer. Den ståndpunkt gällande rätt i förevarande hänseende intager läser ur skilda synpunkter vara mindre tillfredsställande. Det torde få antagas att formlösheten i ej oväsentlig grad bidragit till de missförhållanden — den okontrollerade och ej sällan osunda spekulatión — som tidvis framträtt inom affärslivet på detta område.

I detta sammanhang må även erinras om den oklarhet som synes råda i avseende å möjligheten att, annorledes än genom förlagsinteckning, utnyttja gruvegendom såsom underlag för realkredit. Det torde understundom i praktiken förekomma att mutsedelns överlämnande till kreditgivaren uppfattas såsom en pantsättning av gruvsrätten. Då emellertid mutsedeln, som allenast utgör ett av myndighet utfärdat tillståndsbevis, ej har karaktären av en hand-

ling som kan anses representera gruvrätten, torde någon giltig panträtt ej uppkomma genom en sådan transaktion. Ej heller eljest torde någon möjlighet föreligga att anordna en traditionsakt av det slag som erfordras för att en laglig pantsättning skall kunna anses föreligga. Vid sådant förhållande är det förklarligt, att gruvinnehavaren för att erhålla kredit ofta anlitar utvägen att överlåta gruvrätten, en överlåtelse, varmed i så fall givetvis icke åsyftas en definitiv avhändelse av rättigheten utan endast att rättigheten skall tjäna som säkerhet för lånet. Dylika säkerhetsöverlåtelser (fiduciariska överlåtelser) äro ägnade att giva upphov till svårlösta rättsliga problem. Under vilka förutsättningar och i vilken utsträckning ifrågavarande avtal under nuvarande rättsordning kunna godkännas torde vara mer eller mindre ovisst. Därest emellertid — såsom de flesta torde anse — en säkerhetsöverlåtelse av en gruvrätt kan bli giltig emot överlåtarens borgenärer, lärer det likväl framstå såsom betänkligt, att en säkerhetsrätt sålunda kan stiftas utan vidtagande av särskilda publicitetsåtgärder. Förekomsten av dylika säkerhetsöverlåtelser torde därför utgöra en särskild anledning att frångå den nuvarande formfriheten vid överlåtelse av gruvrätt.

Beträffande ett speciellt område av gruvlagstiftningen har redan tidigare överlåtelse av inmutningsrätt gjorts beroende av vissa formers iakttagande. I 12 § av den numera upphävida lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län stadgades nämligen att, då inmutning skett enligt 2 § i nämnda lag, överlåtelse av inmutningsrätten icke vore giltig, med mindre bergmästaren å mutsedeln gjort anteckning om överlåtelser. Då bestämmelserna i 1918 års lag alltjämt gälla i fråga om inmutning, som skett med tillämpning av samma lag, är nämnda formföreskrift fortfarande av viss betydelse.

Den i 78 § första stycket av 1923 års förslag upptagna bestämmelsen ansluter sig nära till nyssnämnda stadgande i 1918 års lag. Överlåtelse av gruvrätt skulle enligt förslaget icke bli giltig, förrän anmälan därom gjorts till bergmästaren och anteckning om överlåtelser skett, beträffande inmutningsrätt å mutsedeln samt eljest å den handling, varigenom överlåtelser ägt rum.

Emellertid torde på goda grunder kunna göras gällande, att den sålunda föreslagna anordningen med myndighets medverkan såsom betingelse för överlåtelserns giltighet i alltför hög grad avviker från svensk rätts allmänna ståndpunkt. Väl torde det för tillsynen av gruvdriften vara erforderligt att bergmästaren vinner kännedom om vem som vid varje tidpunkt är behörig innehavare av gruvrätten. Detta önskemål lärer emellertid kunna vinnas utan att avtalets giltighet göres beroende av en utav bergmästaren vidtagen expeditionsåtgärd. Ur privaträttslig synpunkt kunde det ock — såsom i ett yttrande framhållits — synas egendomligt, om för överlåtelse av gruvrätt skulle på sätt nu nämnts erfordras strängare villkor än som gälla vid överlåtelse av fast egendom. Här torde emellertid ytterligare få anmärkas att 1923 års förslag beträffande själva avtalslutet icke synes tillräckligt ha beaktat önskemålet om iakttagande av betryggande form. Den föreslagna be-

stämelsen synes nämligen icke innebära att överlåtelse av inmutningsrätt skulle behöva ske genom en särskild skriftlig handling. Ett muntligt avtal i förening med mutsedeln överlämnande skulle, sedan anteckning å mutsedeln skett, konstituera giltig överlåtelse.

Vid den omarbetning, som av skäl nu nämnts synts böra vidtagas, ha i 65 § första stycket införts regler angående formen för själva avtalet. Härutinnan finnas på fastighetsrättens område nära till hands liggande förebilder. Att skriftlig form påbjudes torde vara påkallat dels med hänsyn till kontrahenterna — att egendomens föryttring sker på sådant sätt att onödiga tvister undvikas — och dels med hänsyn därtill att avtalet, såsom vidare skall beröras, torde böra bli föremål för särskild inskrivningsåtgärd. Det har emellertid icke ansetts erforderligt att, såsom vid fastighetsöverlåtelse, uppställa särskilt krav på att avtalet skall vara bevittnat. Reglerna ha därför erhållit en avfattning, som nära ansluter sig till nyttjanderättslagens formföreskrifter beträffande arrendeavtal.

Ett avtal ingånget i denna form bör i enlighet med vad förut nämnts omedelbart konstituera vissa rättsverkningar. Den rättsliga betydelsen av avtalet läser icke böra inskränkas till förhållandet mellan kontrahenterna, utan i viss utsträckning synes avtalet böra bli gällande även emot tredje man. Av liknande grunder som föranlett att svensk lag, beträffande äganderättsöverlåtelse i allmänhet, såsom villkor för fullt sakrättsligt skydd föreskriver en viss, utåt synlig åtgärd, antingen tradition eller inskrivning, torde något motsvarande böra iakttagas vid överlåtelse av gruvrätt. Här framträda särskilt vissa hänsyn till överlåtarens borgenärer. Dessa ha ett befogat intresse av att erhålla kännedom om gruvrättens överlåtande. Det torde även — icke minst ur synpunkten av gruvinnehavarens personliga kreditvärdighet — vara av betydelse att borgenärerna skyddas mot faran för simulerade rättshandlingar. På grund härav har i 65 § andra stycket upptagits en bestämmelse därom, att överlåtelse ej skall vara gällande mot överlåtarens borgenärer, förrän anmälan om överlåtelsen blivit gjord hos bergmästaren.

Den anmälan som nu nämnts är enligt förslaget avsedd att fylla en dubbel funktion. Den utgör i första hand ett led i det inskrivningsförfarande, som av förut anförda skäl torde böra anordnas och vid vilket — såsom även de sakkunniga lära ha förutsatt — det i 90 § av 1923 års förslag omförmälda gruvregistret synes kunna göra tjänst såsom inskrivningsurkund. Men därutöver skall anmälingen uppenbarligen — liksom motsvarande anmälan enligt 56 § gruvestadgan — ha till uppgift att möjliggöra för bergmästaren att utöva den honom åliggande tillsynen över gruvdriften. Med hänsyn särskilt till sistnämnda uppgift är det givetvis erforderligt, att anmälningsskyldighet föreskrives icke blott beträffande överlåtelse utan vid varje förvärv av gruvrätt. I 66 § första stycket av förevarande förslag har upptagits en bestämmelse härom, som i allt väsentligt överensstämmer med motsvarande stadgande i 1923 års förslag. Rörande anmälningsskyldighetens närmare utformning ha i första och andra styckena av nämnda paragraf synts böra upptagas vissa stadganden, vilka nära ansluta sig till bestämmelser i 2 § lagfartsförord-

ningen. I paragrafens sista stycke har upptagits ett stadgande om bötespåföljd för försummelse att iakttaga anmälningsskyldigheten.

Beträffande det tilltänkta inskrivningsförfarandet läser det vara önskvärt att anordningen göres så enkel som möjligt. Såsom i allmänna motiveringen blivit nämnt, är det icke avsett att i förevarande sammanhang lösa spörsmålet om utvidgad möjlighet till belåning av gruvegendom. Då den inskrivna gruvrätten vid sådant förhållande icke — såsom i motsatt fall vore tänkbart — kommer att utgöra föremål för inteckningsrätt, läser det vara mindre angeläget att tillskapa särskilda garantier för inskrivningens materiella giltighet. I privaträttsligt hänseende torde på inskrivningen knappast böra ställas annat krav, än att den skall giva en viss offentlighet åt det skedda rättsförvärvet. I följd härav synes någon mera ingående prövningsplikt ej böra åvila bergmästaren. Det har dock — liksom enligt 1923 års förslag — ansetts lämpligt att i samband med inskrivningen anordna kontroll över att gruvrätt icke förvärfvas av någon, som enligt 1916 års lag är obehörig därtill. Denna prövning, liksom konstaterandet av att själva anmälningen gjorts i föreskriven form, torde vara av den enkla beskaffenhet, att den icke förutsätter någon grad av juridisk kompetens hos inskrivningsmyndigheten.

I fråga om proceduren, som likaledes regleras i 66 §, har det synts lämpligt föreskriva, att fångeshandlingen skall företes i huvudskrift samt vara åtföljd av en bestyrkt avskrift, vilken bergmästaren har att för framtiden bevara. Föreligger brist i något av de avseenden som bergmästaren har att pröva, bör anmälningen förklaras utan verkan. I annat fall skall anteckning göras i gruvregistret samt handlingen förses med bevis härom. Närmare bestämmelser rörande gruvregistrets inrättande och förande torde böra meddelas i administrativ ordning.

Slutligen har i 67 § — liksom i 1923 års förslag — upptagits ett stadgande av innehåll, att omförmälda regler skola äga motsvarande tillämpning, där nyttjanderätt till gruva eller andel däri blivit åt annan upplåten eller å ny innehavare övergått.

10 kap. Om tillsyn över gruvdriften.

68 §.

Denna paragraf motsvarar 80 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 186—189.

Bestämmelser till skydd mot yrkesfara vid bergverksarbete finnas dels i gruvestadgan och dels i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd. Tillsynen över arbetarskyddet utövas enligt 50 § gruvestadgan av bergverksstyrelsen, d. v. s. av kommerskollegium och bergsstatens tjänstemän. Enligt 23 § lagen om arbetarskydd — vilket lagrum genom 1931 års lagstiftning undergått vissa ändringar — står tillsynen å efterlevnaden av lagen och med stöd av densamma meddelade föreskrifter under överinseende och ledning av yrkesinspektionens chefsmyndighet, d. v. s. socialstyrelsen, samt utövas av yrkesinspektionens befattningshavare och kommunala tillsynsorgan. Nämda befattningshavare ut-

göras för tillsynstjänsten i allmänhet av yrkesinspektörer, yrkesinspektörsassistenter och yrkesunderinspektörer. För tillsyn företrädesvis å bergverksarbete och därmed sammanhängande arbete anlitas bergmästare och gruvingenjörer. Konungen må därjämte förordna att tillsynen å visst slag av verksamhet skall, med fritagande helt eller delvis av övriga tillsynsorgan, utövas av specialinspektör.

Av nämnda regler följer att bergmästarna — såsom de sakkunniga framhållit — intaga en dubbel ställning. En bergmästare kan efter fritt val handla, i ett fall med stöd av gruvestadgan och i ett annat, alldeles likartat fall med stöd av lagen om arbetarskydd, och allteftersom bergmästaren tillämpar gruvestadgan eller arbetarskyddslagen sorterar han under olika högre myndigheter, i det förra fallet under kommerskollegium och i det senare under socialstyrelsen. Den befogenhet som tillkommer bergmästaren enligt gruvestadgan sträcker sig emellertid längre än den som tillkommer honom enligt arbetarskyddslagen. Medan bergmästaren enligt gruvestadgan kan meddela föreskrift, som gruvägaren vid ansvarspåföljd är skyldig att ställa sig till efter rättelse, står en sådan möjlighet honom icke till buds enligt arbetarskyddslagen. Och medan bergmästaren enligt gruvestadgan kan förelägga gruvägaren att utföra viss anstalt, vid äventyr att det föreskrivna arbetet på gruvägarens bekostnad verkställs genom bergmästarens försorg eller att gruvarbetet inställs, har bergmästaren enligt arbetarskyddslagen att i liknande fall vända sig till socialstyrelsen, som därvid kan förbjuda arbetsgivaren att bedriva visst arbete eller använda viss arbetslokal, maskin, redskap eller annat hjälpmedel eller viss arbetsmetod utan att ha iakttagit visst av socialstyrelsen vid förbudets meddelande angivet villkor. Å andra sidan är att märka att arbetarskyddslagen har ett större tillämpningsområde inom bergshantering än vad fallet är med de i gruvestadgan förekommande skyddsbestämmelserna. Medan de sistnämnda endast hänföra sig till det egentliga gruvarbetet, äger arbetarskyddslagen tillämpning även på annat i samband med gruvdriften bedrivet arbete, såsom de utvunna produkternas skrädning, anrikning och brikettering. Även i fråga om bestämmelsernas innehåll är arbetarskyddslagen mera omfattande än gruvestadgan. Här må särskilt erinras om de i arbetarskyddslagen förekommande bestämmelserna rörande minderårigas och kvinnors användande i arbete.

Enligt 1923 års förslag — liksom ock enligt 1919 års förslag — var den föreliggande dubbla regleringen av arbetarskyddet inom bergshantering avsedd att bibehållas. Såsom skäl härför anfördes att den nuvarande anordningen icke visat sig medföra några svårigheter i den praktiska tillämpningen utan tvärtom syntes vara den ändamålsenligaste med hänsyn såväl till själva verksamhetens olika natur som till de övervakande myndigheternas kompetens. Härutinnan erinrades bland annat att, i sådana fall då åtgärd, som krävdes för tryggnad av gruvans framtida bestånd, samtidigt vore nödvändig för arbetarnas skyddande mot olycksfall, eventuella besvär över bergmästarens beslut i ämnet borde handläggas hos en och samma myndighet, i dylika fall självfallet kommerskollegium. Vidare åberopades å ena sidan att bergmästarens

vidsträcktare befogenhet enligt gruvestadgan borde bibehållas med hänsyn till den särskilda fara, som karakteriserade det egentliga gruvarbetet till skillnad från annan industriell verksamhet, och å andra sidan att den omfattande maskinella utrustning, som plägade förekomma vid ett modernt gruvföretag, i arbetarskyddshänseende lämpligen borde bedömas efter samma regler som gällde för vanliga industriella anläggningar. Förslaget innebar dock viss jämkning av de gruvrättsliga tillsynsbestämmelsernas räckvidd. Tillsynen skulle ej såsom nu avse gruvdriften överhuvudtaget utan begränsas till arbete för mineralens brytning och uppfordring samt annat i gruva verkställt arbete.

Vid 1924 års riksdag väcktes inom andra kammaren en motion, nr 343, däri motionärerna hemställde, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära dels tillsättande av en speciell yrkesinspektör för gruvindustrien, dels utfärdande av närmare föreskrifter till skydd mot olycksfall och ohälsa i arbete inom nämnda industri. I motionen framhölls bland annat att eftersom bergmästarna hade att handlägga alla frågor rörande gruvdriften i allmänhet frågan om tillsyn och ordnande av arbetarskyddet icke bleve tillräckligt beaktad. Enligt motionärernas mening borde även övervägas, huruvida icke en del för gruvarbetet mera tillämpbara bestämmelser kunde inarbetas i arbetarskyddslagen.

I ett över nämnda motion avgivet yttrande anförde *socialstyrelsen* bland annat följande:

Vid arbetarskyddslagens tillkomst hade bergmästarna, för ett fortsatt handhavande av sin tillsynsuppgift, ansetts särskilt skickade och lämpliga genom sin föregående verksamhet och den ingående kännedom om gruvhanteringen och de enskilda gruvornas beskaffenhet de måste anses besitta samt genom de besök i gruvorna de på grund av sin tjänst i övrigt måste företaga. Visserligen torde icke kunna förnekas att motionärerna haft fog för sin synpunkt, att ett av skilda uppdrag splittrat arbete lätt ledde till att en arbetsuppgift eftersattes för en annan och att i regel en odelad arbetsuppgift ledde till större effektivitet. Därest särskild inspektör för tillsynen av arbetarskyddslagens efterlevnad tillsattes, skulle emellertid gruvorna bliva underkastade tillsyn dels av denne dels även av bergsstatens tjänstemän. Dessa senare hade nämligen att tillse att icke genom sättet för gruvbrytningen gruvans framtida bestånd äventyrades, därvid olika åtgärder skulle vidtagas, vilka alla stode i intimt samband med förebyggandet av olycksfall i gruvor och som knappast kunde överlätas på andra än bergsstatens befattningshavare. Åt en speciell yrkesinspektör för gruvdriften skulle således antagligen endast kunna delegeras befogenhet i avseende å en del av de åtgärder, som vore av betydelse för arbetarnas skyddande mot olycksfall i arbetet, medan övriga dylika åtgärder väl alltjämt skulle komma att påvila bergmästarna, varvid gränsen mellan dessa tillsynsmyndigheters befogenhet knappast kunde exakt uppdragas. Tvivelsaktigt torde även vara, om en specialinspektör skulle kunna medhinna inspektionen av samtliga gruvor i landet med deras skilda beskaffenhet.

På hemställan av de tillfälliga utskott som behandlat förenämnda motion (första kammarens andra tillfälliga utskott, nr 14, samt andra kammarens första tillfälliga utskott, nr 6) uttalade riksdagen att tillräckliga skäl ej blivit förebrogta för ett frånskiljande av befogenheten att övervaka arbetarskyddet från bergmästarnas åligganden till förmån för en nyinrättad särskild yrkesinspektion. Emellertid anhöll riksdagen, likaledes på utskottens hemställan,

i skrivelse till Kungl. Maj:t, nr 211, att utredning måtte verkställas, på vilket sätt inspektionen inom gruvindustrien måtte kunna göras ur yrkesfaresynpunkt så tillfredsställande som möjligt, och att eventuellt nödiga föreskrifter måtte utfärdas till skydd mot olycksfall inom nämnda industri.

Den sålunda begärda utredningen, vilken anförtroddes åt kommerskollegium och socialstyrelsen, medförde såsom resultat, förutom vissa av socialstyrelsen utfärdade allmänna anvisningar, den av Kungl. Maj:t utfärdade kungörelsen den 23 december 1931 (nr 426) om uppfodringsanordningar för personbefordran i gruvor och stenbrott. Denna författning, som utfärdats med tillämpning av 7 § 1 mom. och 52 § lagen om arbetarskydd, har tillagt bergmästaren vissa uppgifter. Sålunda får i kungörelsen omförmäld koncessionsbesiktning av uppfodringsanordning uppdragas allenast åt sådan vid företaget icke anställd person, som blivit godkänd av bergmästaren. Såsom tillsynsmyndighet fungerar socialstyrelsen, som emellertid har att samråda med kommerskollegium.

I de yttranden som avgivits över 1923 års förslag ha däri förekommande bestämmelser i förevarande ämne i allmänhet lämnats utan erinran. Emellertid har *kommerskollegium*, under hänvisning till nyssnämnda, vid tillfället ännu ej avslutade utredning, förklarat sig avstyrka den i förslaget gjorda inskränkningen i tillsynsmyndigheternas befogenheter. Något skäl syntes ej föreligga varför kollegium — såsom de sakkunniga föreslagit — skulle uteslutas från möjligheten att utöva omedelbar tillsyn enligt ifrågavarande kapitel. Den föreslagna avfattningen täckte ej alltid behovet av skydd enligt gruvlagen. Även annat ovan jord bedrivet arbete än brytning och uppfodring kunde verkställas under sådana omständigheter att tillsynsmyndigheten borde gripa in, såsom exempelvis då ras hotade. Det vore icke välbetänkt att vidtaga sådana ändringar i gruvlagen, att effektiviteten av de med omförmälda utredning avsedda skyddsbestämmelserna därigenom kunde bli lidande.

Socialstyrelsen har förklarat sig icke kunna biträda de sakkunnigas förslag såsom en slutgiltig lösning men har dock ansett att bestämmelserna kunde godtagas att gälla tills vidare.

Vid den utredning som föregått 1931 års ändringar i arbetarskyddslagen¹ synes någon omläggning av den dubbla regleringen av arbetarskyddet inom gruvnäringen ej ha varit ifrågasatt. En av socialstyrelsen föreslagen ändring av innebörd att bergmästarna skulle likställas med specialinspektörer och att deras verksamhet, såvitt anginge arbetarskyddslagen, sålunda skulle helt grundas på Kungl. Maj:ts förordnande, har icke ansetts böra genomföras.

Förhållandet mellan arbetarskyddsbestämmelserna i gruvestadgan och i lagen om arbetarskydd innebär onekligen en viss formell oegentlighet och är måhända icke ur organisatorisk synpunkt i allo tillfredsställande. Vid genomförandet av en ny gruvlagstiftning kunde det därför sättas i fråga, huruvida icke en omreglering borde komma till stånd. Emellertid lära de skäl

¹ Statens off. utredn. 1925:34 samt proposition nr 40 till 1931 års riksdag.

som de sakkunniga häremot anført alltjämt äga giltighet, och genom den rättsutveckling som ägt rum efter sakkunnigförslagets tillkomst synas nämnda skäl närmast ha vunnit i styrka. Härtill kommer att en omläggning, även om den kunde genomföras utan att skyddsbestämmelsernas effektivitet därigenom försvagades, i allt fall synes förbunden med sådana rättstekniska och organisatoriska svårigheter, att densamma icke lämpligen torde böra sammankopplas med en lagstiftning sådan som ifrågavarande, med dess mångfald av vittutseende, rättsliga och ekonomiska spörsmål. Vid en eventuellt framdeles skeende revision av arbetarskyddslagen lärer lägligare tillfälle yppa sig att taga hithörande spörsmål under förnyat övervägande.

Därest sålunda förhållandet mellan de gruvrättsliga och de allmänna arbetarskyddsbestämmelserna kommer att i det väsentliga förbliva orubbade, torde knappast tillräcklig anledning föreligga att, på sätt de sakkunniga föreslagit, vidtaga viss begränsning av förstnämnda bestämmelsers räckvidd. En dylik begränsning skulle för övrigt innebära en inskränkning av tillsynsmyndigheternas befogenhet och sålunda en försvagning av arbetarskyddet, ett resultat som uppenbarligen ej kan anses önskvärt. I nu föreliggande förslag har därför första stycket av paragrafen syntes böra jämkas till närmare överensstämmelse med gällande rätt, liksom ock med 1919 års förslag.

69 §.

Denna paragraf motsvarar 81 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 189—190.

Kommerskollegium har uttalat att den enligt 50 § gruvestadgan bergmästaren tillkommande rätten att vaka över gruvas framtida bestånd även måste anses innefatta befogenhet att förhindra rovbrytning. Då emellertid detta ej vore allmänt erkänt, hade kollegium ej något att erinra mot de av de sakkunniga föreslagna förtydligande stadgandena.

Ingenjörsvetenskapsakademien har ifrågasatt, om det vore lämpligt att låta bergmästaren, som eljest icke hade att taga någon befattning med annat än administrativa och gruvtekniska detaljer, även ingripa i frågor av ekonomisk innebörd. Även den i paragrafens andra stycke upptagna bestämmelsen berörde ett ekonomiskt spörsmål, i det att obrutna delar av gruvan kunde vara ur ekonomisk synpunkt icke brytvärda. En sådan omständighet borde gruvägaren, vilken hade att taga den ekonomiska risken, få bedöma själv. Akademien avstyrkte sålunda befogenhet för bergmästaren att öva tillsyn över själva ekonomiseringen i brytningen och malmens tillgodogörande. I allt fall syntes bergmästarens befogenhet i nämnda hänseenden allenast böra innefatta rätt att göra anmälan i saken hos kommerskollegium, som då borde verkställa närmare allsidig undersökning.

Svenska teknologföreningen har ansett bestämmelserna i förevarande paragraf i vissa hänseenden innebära en besvärande och obehörlig tunga för gruvägaren. Man måste utgå från att en gruvas riktiga skötsel låge i gruvägarens eget intresse. För övrigt hade bergmästaren i enlighet med den för honom ut-

färdade instruktionen både skyldighet och rättighet att övervaka arbetet vid gruvan.

Föreningen bergshandteringens vänner har likaledes ansett att bergmästarens befogenhet enligt förevarande paragraf borde inskränkas.

De erinringar som nu berörts ha icke synts böra föranleda avvikelser från 1923 års förslag. I enlighet med hemställan av kommerskollegium har i föreliggande förslag ansetts böra upptagas en bestämmelse, vilken i likhet med stadgandena i 43 § gruvestadgan skulle bidra till avvärjande av sådan skada som i följd av arbetets nedläggande i en gruva kan förorsakas annan gruva genom ökat vattentillopp. Bestämmelsen har såsom ett tredje stycke fogats till förevarande paragraf.

70 §.

Beträffande denna paragraf, som saknar motsvarighet i 1923 års förslag, hänvisas till bergmästaren Asplunds reservation s. 241, 245 och 248.

Kommerskollegium har i likhet med *bergmästarna i östra, mellersta och västra distrikten* förordat den av reservanten föreslagna skyldigheten för gruvinnehavaren att göra anmälan till bergmästaren rörande regelbunden brytnings påbörjande och nedläggande för längre tid. Därjämte har kollegium funnit mycket tala för att vid varje under regelbunden brytning varande gruva skulle finnas en för iakttagandet av föreskrifterna i förevarande kapitel ansvarig person. Av denne syntes ej böra fordras annan kompetens än så mycken teknisk sakkunskap, som med hänsyn till varje särskild gruvdrift vore nödig. Då hans verksamhet bleve av annan art än den som skulle tillkomma gruvföreståndaren enligt 69 § i 1923 års förslag, borde olika benämningar användas för dessa båda befattningar.

Tillräckliga skäl ha icke synts föreligga att från reservantens förslag medtaga annan bestämmelse än den som angår anmälan om regelbunden brytnings påbörjande och gruvdriftens nedläggande. Med hänsyn till den betydelse, som enligt 47 § av förevarande förslag skall tillkomma anmälan om regelbunden brytnings påbörjande, och då även gruvdriftens nedläggande kan vara en omständighet av beskaffenhet att intressera kronan, har i paragrafen inryckts en bestämmelse om skyldighet för bergmästaren att om inkommen anmälan omedelbart underrätta den myndighet som förvaltar kronans gruvegen-
dom.

71 §.

Denna paragraf återger med vissa redaktionella jämkningar 82 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 190.

I föreliggande förslag ha ej upptagits några bestämmelser motsvarande 83, 84 och 86 §§ i 1923 års förslag. Vidkommande 83 § torde få anmärkas, att det av de sakkunniga åberopade skälet för bestämmelsens upptagande förfallit i och med 1931 års ändringar i lagen om arbetarskydd. Att gruvingenjör en-

ligt föreliggande förslag tilldelas vissa befogenheter i avseende å tillsynen över gruvdriften framgår av 68 och 69 §§. Vad åter angår 84 §, innebär dess uteslutande endast en redaktionell ändring, som synts böra vidtagas i anledning av erinran från kommerskollegium. Beträffande slutligen 86 § hänvisas till vad därom anförts i den allmänna motiveringen.

72 §.

Denna paragraf motsvarar 85 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 191.

I paragrafen har införts en straffbestämmelse jämväl för det fall att gruvinnehavaren försummar den anmälningsskyldighet som åvilar honom enligt 70 §. Härom hänvisas till vad vid 47 § blivit anfört.

73 §.

Beträffande denna paragraf, som saknar motsvarighet i 1923 års förslag, hänvisas till vad vid 1 § blivit anfört. Straff bör givetvis stadgas även för det fall att annan än jordägaren gör sig skyldig till förfarande som här avses.

74 och 75 §§.

Dessa paragrafer motsvara 87 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 191—193.

Bergmästaren i östra distriktet har anmärkt att även gruva som brytes utan att vara inmutad eller utmålsbelagd borde kartläggas.

Värmländska bergsmannaföreningen har erinrat att man av bestämmelsen i andra stycket möjligen kunde få den uppfattningen att gruvinnehavaren skulle bekosta även det kartarbete, som nu utfördes å gruvkartekontoret, vilket väl knappast varit de sakkunnigas mening. Därest emellertid själva inläggandet av kompletteringarna å kommerskollegii och bergmästarens exemplar icke skulle bekostas av gruvinnehavaren, syntes någon omredigering erforderlig.

Då någon skyldighet att bekosta själva införingen av kompletteringen å de exemplar av kartan, som skola förvaras av bergmästaren och kommerskollegium, ej lämpligen torde böra åläggas gruvinnehavaren, har omformulering vidtagits i enlighet med värmländska bergsmannaföreningens hemställan.

76—78 §§.

Dessa paragrafer återgiva med vissa jämkningar 88—90 §§ i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 193—194.

11 kap. Särskilda bestämmelser.

79 §.

Denna paragraf motsvarar 46 § 2 mom. i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 154—157.

Sedan rätten till jordägareandel borttagits lärer stadgandet ha sin huvudsakliga betydelse i avseende å marklösen samt andel i försvarsavgift.

80 §.

Denna paragraf återgiver med vissa jämkningar 102 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 198 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 251.

Svenska teknologföreningen har ansett att den enligt gruvestadgan för vissa delar av Norrland gällande besvärstiden av 45 dagar lämpligen borde utsträckas att gälla för hela riket.

Vad sålunda erinrats har icke syntts böra föranleda avvikelser från 1923 års förslag.

81 §.

Denna paragraf motsvarar 103 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 198—199.

Kommerskollegium har erinrat att då gräns mellan jurisdiktionsområden kunde framgå över det inmutade området eller utmålet stadgandet ej vore fullt uttömmande.

I anledning av denna erinran har paragrafen omformulerats sålunda att inmutningspunktens belägenhet blir avgörande i forumfrågan.

82 §.

Denna paragraf motsvarar 104 § i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 199.

Den ändring som vidtagits i första stycket är en följd av ändringarna i 5 kap.

Övergångsbestämmelser.

Dessa bestämmelser motsvara i huvudsak 105—107 §§ i 1923 års förslag. Se motiven härtill s. 199—202 samt bergmästaren Asplunds reservation s. 252—255.

Beträffande tidpunkten för lagens ikraftträdande hänvisas till vad därom anförts i allmänna motiveringen. De synpunkter som däri åberopats för visst anstånd med ikraftträdandet lära bliva tillräckligt beaktade, om lagen sättes i kraft den 1 januari 1939.

Vid antagandet av en ny gruvlag lärer lagen den 28 april 1926 om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län böra upphävas. Detta torde vara motiverat redan med hänsyn till den olikhet i grunduppfattningen, som framträder mellan 1926 års lag och den föreslagna gruvlagen. Medan den förra sökt tillgodose det allmännas intresse genom att till förmån för kronan inskränka den fria inmutningsrätten och i följd därav sannolikt även i praktiken verkat i viss mån hämmande på malmletningen, vilar det föreliggande förslaget på den uppfattningen, att malmlet-

ningen i möjligaste mån bör befrämjas och att kronan bör draga fördel därav genom att i väsentligen större omfattning än nu bliva delaktig i upptäckta fyndigheter. Att 1926 års lag skulle upphöra att gälla vid tillkomsten av en ny gruvlag läser ock städse ha varit förutsatt. Här om torde få hänvisas särskilt till propositionen nr 7 till 1932 års riksdag.

På sätt de sakkunniga framhållit torde såsom allmän grundsats böra gälla, att med avseende å de gruvrättigheter som uppkommit genom en före den nya lagens ikraftträdande gjord ansökning äldre rätt skall äga tillämpning. I detta hänseende må särskilt erinras om vad i allmänna motiveringen anförts därom, att kronans rätt till andel i fyndighet belägen å enskild jord endast avses skola gälla beträffande fyndighet varom inmutningsansökan göres efter lagens ikraftträdande. Såsom de sakkunniga funnit torde emellertid väsentliga partier av den nya lagstiftningen kunna göras tillämpliga jämväl å gruvor, som tillkommit före lagens ikraftträdande. Detta gäller huvudsakligen de kapitel (7—10 kap.), vilka innehålla reglerna om försvar av gruvrättighet, om samäganderätt i gruva, om övergång av rätt till gruva samt om tillsyn över gruvdriften. Då bestämmelserna i nämnda kapitel — jämte de från nu gällande rätt föga avvikande reglerna i 6 kap. — tydligen i praktiken få den huvudsakliga aktualiteten, sedan väl gruvföretagen hunnit passera försöksstadiet, torde tillämpligheten i övrigt av skilda författningar ej komma att bereda alltför stora svårigheter.

I punkterna 1—4 av 106 § ha de sakkunniga föreslagit borttagande av vissa med försöksarbetet och utmålsläggningen enligt nuvarande lag förbundna formaliteter och förverkandepåföljder. Häremot läser i och för sig intet vara att erinra. Emellertid torde — på sätt i ett par yttranden framhållits — en viss förenkling av lagtexten böra eftersträvas. Då de åsyftade reglerna tillhöra de partier av gruvestadgan, som i övrigt skulle förbliva gällande beträffande äldre gruvor, skulle det bidra till bättre översikt och reda, om jämväl nämnda regler kunde bibehållas. På grund härav och då de reella olägenheterna av ifrågakvarande formaliteter och äventyr ej kunna anses särskilt betydelsefulla i betraktande av att reglerna snart nog förlora sin aktualitet, har i förevarande förslag icke syntts böra upptagas några bestämmelser motsvarande angivna punkter i 1923 års förslag.

Beträffande försvarsavgiftens beräkning för äldre utmål har bergmästaren i mellersta distriktet uttalat, att avgiften syntes böra utgå efter utmålets storlek samt böra bestämmas av bergmästaren enligt av honom gjorda beräkningar. Emellertid finnes en del sammanslagna utmål och andra utmål vilka jämlikt äldre författning erhållit en betydande areal. Med hänsyn härtill vore det rimligt att en maximigräns fastställdes för de äldre utmålen. Denna syntes lämpligen kunna sättas till 100 kronor per utmål.

Kommerskollegium har framställt erinran av delvis samma innehåll, därvid kollegium anfört följande:

Då kollegium föreslagit att försvaret alternativt skulle få ske genom undersökningsarbete, samt det i allmänhet icke föreläge någon svårighet att med led-

ning av utmålsprotokoll och designationer uträkna äldre utmåls ytvidd, kunde kollegium ej dela de sakkunnigas mening att försvarsavgiften borde bestämmas till ett fast belopp av 25 kronor per utmål. Av billighetsskäl syntes dock en viss begränsning av försvarsavgiften böra fastställas, så att icke innehavare av äldre, mycket stora utmål finge vidkännas en alltför starkt stegrad kostnad. För utmål av över 10 hektars yta syntes sålunda avgiften för den areal som överstege 10 hektar lämpligen kunna utgå med lägre belopp, t. ex. 5 kronor för hektar. En tillämpning av de principer kollegium sålunda förordad skulle dock bliva oskäligen beträffande sjö- och myrmalmsutmålen, vilka på grund av malmens säregna förekomstsätt kunnat utläggas till betydliga vidder, enligt 1855 års gruvestadga $\frac{1}{2}$ kvadratmil för sjömalmsutmål och 90,000 kvadratfamnar för myrmalmsutmål. Att för dessa utkräva försvar efter samma normer som gällde för vanliga utmål vore orimligt. För dessa liksom för gruv- och slaggvarp borde fortfarande gälla sådant undantag från de för övriga inmutade fyndigheter gällande försvarsföreskrifter varom nu stadgades i 49 § gruvestadgan.

Den i berörda yttranden uttalade meningen, att försvarsavgiften vid äldre utmål principiellt bör utgå efter samma grunder som enligt lagförslaget skola gälla beträffande nya utmål, har syntes böra vinna beaktande. Då försvarsavgiften enligt gruvestadgan utgår med ett fast belopp av femtio kronor för varje utmål men enligt förevarande förslag skall utgöra tio kronor för varje hektar eller överskjutande del av hektar, innebär ifrågavarande förändring, vid det förhållande att de enligt gruvestadgan utlagda utmålen omfatta en areal av högst fyra hektar, en viss reducering av försvarsavgiftens belopp. Härvid måste emellertid tagas i betraktande, att enligt gruvestadgan försvarsavgift ej utgår för utmål där arbete bedrives och ej heller för utmål för vilket vilostånd åtnjutes. Då förevarande förslag i nämnda hänseenden intar en motsatt ståndpunkt, läser den årliga totalsumman av försvarsavgifterna från de fyndigheter, vilka blivit utmålslagda enligt gruvestadgan, icke komma att undergå någon minskning utan snarare en viss ökning.

Vad härefter angår de utmål, vilka tillkommit före den nuvarande gruvestadgans ikraftträdande, kunna de nya reglerna synbarligen ej utan vidare göras tillämpliga. Enligt 1855 års gruvestadga kunde utmålet i allmänhet omfatta högst 100 famnar i längd och bredd, men från ännu äldre tid finnas utmål vilka omfatta ansenliga områden. Det har av hänsyn härtill syntes lämpligt föreskriva att den årliga försvarsavgiften ej må överstiga 50 kronor för varje utmål.

De från äldre tid härrörande sjö- och myrmalmsstäckter samt gruve- och slaggvarp äro — såsom kommerskollegium erinrat — undantagna från nuvarande regler om försvar (49 § gruvestadgan). Detsamma torde böra gälla även efter nya lagens genomförande.

Beträffande rätten att uppbära försvarsavgift skulle övergångsbestämmelserna i 1923 års förslag — enligt vilket försvarsavgiften skulle tillfalla staten ensam — synbarligen få till följd att en jordägare, som under nuvarande förhållanden äger uppbära hälften av försvarsavgiften, efter nya lagens genomförande ginge miste om denna förmån. Denna verkan kommer

ej att inträda enligt förevarande förslag, som ju bibehåller jordägarens rätt till andel i försvarsavgiften. De nya försvarsreglernas tillämpning på äldre gruvföretag medföra dock även här en viss förskjutning i läget, ehuru i annan riktning än enligt 1923 års förslag. Sålunda kommer en jordägare, som under nuvarande förhållanden icke erhåller någon avgift därför att gruvan är under arbete, efter nya lagens genomförande att åtnjuta sådan förmån. Ehuru detta i viss mån kunde synas opåkallat, har dock, med hänsyn till sakens relativt ringa betydelse och för undvikande av ytterligare komplicering, något särskilt korrektiv häremot icke syns böra vidtagas.

Kommerskollegium har framhållit behovet av en övergångsbestämmelse rörande försvarsavgiftens erläggande för första året av gruvlagens giltighetstid. Enligt de sakkunnigas förslag skulle nämligen försvarsavgiften betalas i förskott senast den 31 december före ingången av det år som avsåges. Därest nya lagen trädde i kraft vid ett årsskifte, måste sålunda, om ej avgift inbetalad under gruvestadgans giltighetstid skulle tilläggas bindande verkan, antingen de föreskrivna tiderna för avgiftsbetalning, påminnelse och respittid något förskjutas under första året av lagens giltighetstid eller ock, vilket måhända vore det enklaste och lämpligaste, avgiftsförhöjningen vid för sen inbetalning ej inträda under nämnda år.

Denna erinran har syns böra beaktas. I följd härav har bland ifrågavarande bestämmelser upptagits en föreskrift av innehåll, att den i 56 § stadgade påföljden av avgiftsförhöjning i fall av dröjsmål med försvarsavgiftens erläggande ej skall äga tillämpning under det kalenderår som följer efter lagens ikraftträdande. Sagda föreskrift inverkar uppenbarligen icke på bergmästarens skyldighet att senast den 15 januari översända påminnelse om avgiftens erläggande. Inbetalas ej avgiften senast den 31 mars, skall enligt 56 § rätten till gruvan förverkas.

De sakkunniga ha i punkten 9 av 106 § föreslagit borttagande av den tvååriga preskriptionstid, som enligt 10 § 2 mom. gruvestadgan gäller i avseende å viss talan rörande gruvrättens förverkande. Härmed ha de sakkunniga velat förebygga det under nuvarande förhållanden stundom praktiserade tillvägagångssättet, att någon genom inbetalande av försvarsavgifter söker uppliva en gruvrätt som redan förverkats, för att därigenom eventuellt undantränga någon annan, som under tiden inmutat fyndigheten.

Bergmästaren Asplund har däremot i sin reservation framhållit att nämnda preskriptionstid borde bibehållas. I annat fall kunde nämligen en äldre inmutare för all framtid utsättas för risken att bliva trakasserad av personer, som ville göra gällande att gruvrätten förverkats genom någon försummelse under de två sista åren av gruvestadgans giltighetstid. Enligt Asplunds mening borde, därest någon efter nya lagens ikraftträdande inbetalade försvarsavgift för utmål om vars försvar under de två sista åren före lagens ikraftträdande

uppgifter saknades, bergmästaren förelägga vederbörande att inkomma med sådana uppgifter, vid äventyr att gruvan behandlades som sönad.

Kommerskollegium har förklarat sig godkänna den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen, under förutsättning att det nya osäkerhetsmomentet undanröjdes genom skyldighet för bergmästaren att, då för första året efter lagens ikraftträdande gruvrättigheten skulle försvaras, verkställa undersökning angående rättighetens bestånd.

På grund av de nya försvarsreglernas retroaktiva tillämpning lära missförhållanden av den art, som föranlett den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen, inom kort helt upphöra. Vid sådant förhållande, och med hänsyn till vad i övrigt anförts mot nämnda bestämmelse, har densamma icke synts böra upptagas i förevarande förslag.

I fråga om fyndighet, som inmutats enligt 2 § lagen den 31 maj 1918, innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län, ha de sakkunniga i 107 § föreslagit, att bland annat 5 § i nämnda lag icke vidare skulle gälla. Härigenom skulle en inmutare, som under nuvarande förhållanden icke är berättigad att bryta järnmalm inom sitt utmål, framdeles komma i åtnjutande av sådan rätt. En dylik förändring torde emellertid — såsom bergmästaren Asplund framhållit — innebära en icke oväsentlig uppoffring för kronan, som hittills enligt nämnda lag principiellt haft rätten till järnmalmen. På grund härav har 5 § i 1918 års lag synts alltjämt böra gälla i den mån lagen i övrigt är tillämplig.

Beträffande 7 § första och tredje styckena samt 11 § i 1918 års lag har det, med hänsyn till att dessa bestämmelser numera torde sakna aktualitet, synts överflödigt att utbyta desamma mot nya bestämmelser.

Till övergångsbestämmelserna har slutligen fogats en bestämmelse angående sådan kronan tillkommande jordägareandel, vilken inmutare njuter till godo enligt 17 § tredje stycket gruvestadgan eller 6 § andra stycket i 1918 års lag. Enligt bestämmelsen skall kronan i dylikt fall äga begagna kronoandel enligt 5 kap. i nya lagen, såvida anmälan därom göres senast den 31 december 1940 eller — om vid nya lagens ikraftträdande den i nyssnämnda lagrum avsedda skyldigheten för inmutaren att vara underkastad nya bestämmelser om rätt för kronan att själv begagna jordägareandelen ännu ej inträtt — inom två år från det så skett.

I förevarande sammanhang har *kommerskollegium* uttalat farhågor för att olägenheter skulle kunna uppkomma, om den nya lagens antagande föranledde ett över hövan stort antal inmutningar under slutet av gruvestadgans giltighetstid. Med tanke härpå har kollegium förordat ett provisoriskt förbud mot inmutning under tiden närmast före den nya lagens ikraftträdande.

Vad sålunda erinrats i anslutning till 1923 års förslag torde knappast ha samma betydelse, därest det nu föreliggande förslaget upphöjes till lag. Den ställning inmutaren kommer att intaga enligt förevarande förslag torde icke vara sådan, att den kan befaras i och för sig giva anledning till en onormal

ökning av inmutningarnas antal närmast före lagens ikraftträdande. Det ifrågasatta inmutningsförbudet torde ej heller vara förenligt med syftet att jordägare skola ha tillfälle att före lagens ikraftträdande tillgodose sina intressen med avseende å eventuella upptäckter.

Såsom följd av den föreslagna gruvlagen ha jämväl utarbetats förslag till lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående *inteckning i fast egendom* samt lag angående ändrad lydelse av 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 31) om *inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt*. Dessa förslag innehålla allenast vissa jämkningar av formell inbörd.»

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget till gruvlag samt sistnämnda båda lagförslag, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Sigrid Linders.

Förslag

till

Gruvlag.

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Envar äger genom inmutning erhålla rätt att på de villkor och med de in-
skränkningar som i denna lag stadgas undersöka och bearbeta sådan å egen
eller annans grund belägen mineralfyndighet som innehåller:

1) malm till någon av följande metaller, nämligen: guld, silver, platina,
kvicksilver, koppar, bly, zink, järn, mangan, krom, kobolt, nickel, titan, vana-
din, molybden, wolfram, tenn, vismut, antimon och arsenik, dock ej sjö- och
myrmalm;

2) svavelkis, magnetkis, grafit, apatit eller magnesit.

Angående förbud för utländska medborgare samt vissa bolag, föreningar,
andra samfälligheter och stiftelser att inmuta mineralfyndighet är särskilt
stadgat.

2 §.

Den som vill erhålla sådan rätt som omförmäles i 1 § (*inmutningsrätt*) till
fyndighet av däri angivet slag har att i den ordning som i andra kapitlet stad-
gas göra skriftlig ansökning därom hos bergmästaren.

Bifalles ansökningen, skall bergmästaren utfärda *mutsedel*; och äger sökän-
den (*inmutaren*) därefter inom det område som i mutsedeln anvisas (*inmutat
område*) anställa undersökningsarbete å inmutningsbara mineral.

Visas att inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande mine-
ral av i 1 § angivet slag som lämpar sig för teknisk bearbetning och som före-
kommer i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål
för gruvdrift, äger inmutaren, efter särskild ansökning hos bergmästaren, få
sig anvisat visst arbetsområde (*utmål*) samt inom detta bryta och tillgodo-
göra sig inmutningsbara mineral.

3 §.

Inmutningsrätten gäller i förhållande till andra inmutare från och med den
dag då ansökningen därom inkommit till bergmästaren.

Hava flera å samma dag inkommit med ansökningar som helt eller delvis
avse samma område, meddele bergmästaren dem var sin mutsedel, och njute
de sedan lika rätt med avseende å det område som är gemensamt för ansökning-
arna; dock skall, därest någon av inmutarna kan visa att han, innan ansök-

ningarna inkommit, först upptäckte inmutningsbar mineralfyndighet inom det område hans ansökning avser samt nämnda fyndighet icke är belägen å område som förut varit inmutat eller belagt med utmål, inmutningsrätten till det gemensamma området tillhöra honom ensam.

2 KAP.

Om inmutning.

4 §.

Inmutat område skall vara cirkelformigt med tvåhundra meters radie i horisontalplanet räknat, dock med den inskränkning i områdets yta som betingas av hinder enligt 5 §.

Medelpunkten i cirkeln (*inmutningspunkten*) skall vara till sitt läge å marken bestämd.

Det inmutade områdets gränser skola på djupet räknas lodräta, såvida det kan ske utan intrång å äldre utmål.

5 §.

Inmutningspunkten må icke vara belägen å, ej heller inmutat område omfatta:

1) område å kronojord som genom beslut av Konung och riksdag förklarats skola utgöra statsgruvefält; dock att vad sålunda stadgats ej skall äga tillämpning, där inmutning sökes för kronans räkning;

2) område som enligt vad därom är stadgat blivit avsatt till nationalpark;

3) befästningsområde eller område utanför detta till den utsträckning Konungen bestämmer;

4) kyrkogård eller begravningsplats;

5) område på mindre avstånd än trettio meter från sådan järnväg eller kanal som är upplåten för allmän trafik, såvida ej medgivande till inmutningen lämnats av vederbörande ämbetsmyndighet; skolande nämnda avstånd räknas från ytterkant av bank eller skärning eller, där sådan ej finnes, från själva anläggningens ytterkant;

6) område beläget på mindre avstånd än etthundra meter, i horisontalplanet räknat, från boningshus eller från annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård, med mindre medgivande till inmutning lämnats av såväl ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården som den vilken därtill har nyttjanderätt; dock att under åbyggnad som nu sagts ej skall innefattas byggnad som är belägen å inmutat eller utmålslagt område vartill gruvrätten äger bestånd;

7) område som upptages av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning, med mindre medgivande till inmutning lämnats av ägaren till kraftstationen eller anläggningen;

8) förut inmutat område eller utlagt utmål, såvida rätten därtill äger bestånd då den nya ansökningen inkommer, eller område vartill annan på grund av stadgandet i 3 § första stycket äger företrädesrätt;

9) område varå koncession förut meddelats för eftersökande och bearbetande av stenkol, såvida begärd inmutning avser mineral som ingår i stenkolen och ej kan utvinnas utan stenkolens förbränning; dock att hinder mot inmutning ej föreligger om koncessionsinnehavaren lämnat medgivande därtill.

6 §.

1 mom. Ansökning om inmutningsrätt skall ingivas eller i betalt brev med posten insändas till bergmästaren i det distrikt där inmutningspunkten är belägen.

2 mom. I ansökningen skall uppgivas:

- 1) sökandens namn, yrke, hemvist och postadress;
- 2) mineralfyndighetens art;
- 3) fastighet, församling och län, där det med ansökningen avsedda området är beläget, ävensom ägarens namn, yrke, hemvist och postadress;
- 4) inmutningspunktens belägenhet med så noggrann beskrivning, att någon osäkerhet därom ej kan uppstå;
- 5) huruvida sökanden veterligen inom en omkrets på tvåhundra meters avstånd från inmutningspunkten finnes område till vilket enligt 5 § inmutningsrätt icke eller icke utan särskilt medgivande må beviljas;
- 6) huruvida inom det med ansökningen avsedda området sökanden veterligen finnes fyndighet vilken tidigare varit föremål för rätt på grund av inmutning samt, där så är förhållandet, huruvida rätten förfallit innan den nya inmutningsrätten sökes, ävensom fyndighetens förut åsatta benämning samt vad i övrigt kan tjäna till upplysning om den äldre inmutningsrätten;
- 7) förslag till benämning å det inmutade området.

3 mom. Vid ansökningen foga sökanden:

- 1) karta eller kartskiss i två exemplar, varå skall utmärkas såväl det med ansökningen avsedda området som även detta område berörande eller närliggande ägo gränser och områden, inom vilka enligt 5 § inmutningsrätt icke må beviljas;
- 2) där jämlikt 5 § 5), 6), 7) eller 9) särskilt medgivande kräves antingen för inmutningen överhuvudtaget eller för inmutning av någon del av det med ansökningen avsedda området, handling utvisande att sådant medgivande lämnats;
- 3) där sökanden är svenskt bolag eller svensk ekonomisk förening, handlingar utvisande sökandens rätt att verkställa inmutningen eller, om sökanden icke innehar sådan rätt, till Konungen ställd ansökning om tillstånd att verkställa inmutningen;
- 4) en ansökningsavgift av tio kronor samt förskott till stämpel och lösen för mutsedel ävensom till beräknad kostnad för mutsedelns kungörande på sätt i 10 § stadgas.

7 §.

Finns bergmästaren att ansökningshandlingarna äro ofullständiga i något av de avseenden som angivas i 6 § eller att eljest upplysning erfordras rörande

de omständighet som för ansökningens bedömande är av betydelse, eller har sökanden underlåtit att erlägga ansökningsavgift eller förskott, skall bergmästaren ofördröjligen förelägga sökanden att inom viss tid avhjälpa bristen vid äventyr, om det försummas, att ansökningen förfaller i sin helhet eller såvitt angår viss del av det med ansökningen avsedda området. Beslutet, däri äventyr som nu sagts skall intagas, skall genast genom bergmästarens försorg delgivas sökanden eller tillsändas honom i rekommenderat brev med posten.

8 §.

Har ansökning om Konungens tillstånd till inmutning ingivits till bergmästaren, skall denne ofördröjligen insända ansökningen jämte eget utlåtande till Konungens befallningshavande i det län där det med ansökningen avsedda området är beläget; och åligger det Konungens befallningshavande att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen.

I avbidan på Konungens beslut i sådant ärende skall ansökningen om inmutningsrätt vila.

9 §.

1 mom. Så snart ske kan och sist inom trettio dagar efter det ärendet kommit i sådant skick, att detsamma kan av bergmästaren företagas till slutligt avgörande, skall bergmästaren meddela skriftligt besked över ansökningen.

2 mom. Ansökningen skall avslås:

1) om, enligt vad därom är särskilt stadgat, sökanden icke äger här i riket inmuta mineralfyndighet eller om, där Konungens tillstånd till inmutning erfordras, sådant blivit sökanden förvägrat;

2) om den uppgivna mineralfyndigheten icke är av det slag som anges i 1 §;

3) om inmutningspunkten är belägen å område till vilket enligt 5 § inmutningsrätt ej må beviljas.

3 mom. Föreligger ej något av de i 2 mom. angivna skäl till avslag, skall bergmästaren bevilja inmutningsrätt till det område som enligt vad i 4 § stadgas skall utgöra inmutat område samt utfärda mutsedel i enlighet med de närmare föreskrifter kommerskollegium därom meddelar.

10 §.

Bergmästaren skall ofördröjligen i rekommenderat brev med posten översända mutsedeln till inmutaren. Samtidigt härmed skall bergmästaren i enahanda ordning sända en avskrift av mutsedeln till det inmutade områdets ägare.

Det åligger därjämte bergmästaren att inom sextio dagar efter mutsedelns utfärdande sända meddelande om mutsedeln och dess innehåll till allmänna tidningarna för meddelandets införande däri.

11 §.

1 mom. Är sökanden missnöjd med bergmästarens beslut över ansöknin- gen om inmutningsrätt, må talan mot beslutet föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola vara dit inkomna sist å trettionde dagen efter det sökanden fått del av beslutet.

2 mom. Anser annan rättsägare än sökanden, att ansökningsen bort avslås eller att visst område icke bör ingå i det inmutade området, må före utmåls- förrättningen anställas klander, hos kommerskollegium om den inmutade fyn- digheten ej är föremål för inmutning enligt 1 §, men eljest efter stämning vid domstol.

Har inmutningsrätt beviljats i strid med bestämmelse i 5 § 1), 2) eller 3), vare ock allmän åklagare berättigad att vid domstol föra talan som nyss sagts.

3 KAP.

Om undersökningsarbete.

12 §.

Minst fjorton dagar innan något arbete å det inmutade området börjas skall inmutaren härom bevisligen underrätta såväl ägaren av den mark varå han ämnar bedriva arbetet som den vilken med nyttjanderätt innehar sådan mark; dock må, där marken äges eller innehaves av enskild person som är frånvaran- de och låter egendomen förvaltas av annan, underrättelsen lämnas förvalta- ren.

Det åligger därjämte inmutaren att, innan något arbete å det inmutade om- rådet börjas, ställa pant eller borgen för all den ersättning vartill han är för- bunden enligt 17 §. Denna säkerhet skall, där den icke antages av den till ersättning berättigade, vara godkänd av överexekutor i den ort där inmut- ningspunkten är belägen.

13 §.

Undersökningsarbetet må bestå allenast i sådana åtgärder, vilka erfordras för att ådagalägga att inom det inmutade området förekommer mineralfyn- dighet av i 1 § angivet slag samt för att vinna närmare kännedom om fyn- dighetens storlek, beskaffenhet och brytvärdhet. Allt arbete skall utföras så, att minsta möjliga skada förorsakas.

Å det inmutade området må inmutaren icke utan tillstånd av jordens ägare och innehavare uppföra andra byggnader än sådana som oundgängligen er- fordras för undersökningsarbetets bedrivande. Inmutaren äger begagna eller anlägga erforderlig väg till och inom det inmutade området.

14 §.

1 mom. Under arbetet brutna inmutningsbara mineral må inmutaren icke använda på annat sätt eller i större omfattning än som är nödvändigt för

undersökning av deras beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Därvid utvunna produkter äger inmutaren fritt tillgodogöra sig.

På enahanda sätt äger inmutaren utnyttja inom det inmutade området befintligt varp, som förutvarande gruvinnehavare icke, enligt vad i 57 § stadgas, äger bortföra och som icke är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning.

2 mom. Icke inmutningsbara mineraliska ämnen må av inmutaren brytas allenast i den mån sådant är erforderligt för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande, och äge inmutaren därav använda vad för undersökningsarbetet å fyndigheten behöves.

15 §.

Inmutaren vare skyldig underkasta sig de föreskrifter som kunna meddelas av bergmästaren i syfte att förebygga att inmutaren överskrider den rätt som enligt 13 § första stycket och 14 § tillkommer honom.

16 §.

Påbörjar inmutaren undersökningsarbetet innan han fullgjort vad honom enligt 12 § åligger eller åsidosätter han föreskrift som meddelats av bergmästaren jämlikt 15 §, straffes med dagsböter.

Har arbetet påbörjats innan inmutaren fullgjort vad honom enligt 12 § andra stycket åligger, eller har inmutaren inom det inmutade området uppfört annan byggnad än han enligt 13 § ägt därå uppföra, ankomme på överexekutor att på ansökan av jordens ägare eller innehavare förordna, i förra fallet om inställande av arbetet intill dess nämnda åliggande blivit fullgjort och i senare fallet om byggnadens borttagande på inmutarens bekostnad.

17 §.

För begagnandet av den mark som inmutaren tager i anspråk för arbete enligt 13 § skall inmutaren till innehavaren av jorden giva full ersättning i årlig avgift som för varje år skall förskottsvis betalas. Inmutaren skall jämväl ersätta skada som marken kan hava tagit för framtiden; och ansvare inmutaren, intill dess denna ersättning blivit erlagd, för fulla beloppet av den årliga avgiften för märkens begagnande.

Då eljest av undersökningsarbetet förorsakas förlust, skada eller intrång, skall ock full ersättning därför givas.

18 §.

1 mom. Sämjas ej parterna om beloppet av årlig avgift eller annan ersättning som enligt 17 § skall utgå, äger den som fordrar ersättning påkalla att densamma bestämmes av skiljemän; och skall beträffande sådan tvist vad i lagen om skiljemän stadgas äga motsvarande tillämpning, dock med iakttagande av vad i denna paragraf finnes särskilt föreskrivet.

Kostnaden för skiljemannaförfarandet skall gäldas av den som skiljemännen pröva därtill skyldig; ej må dock sådan skyldighet åläggas den ersättningsberättigade, utan så är att han uppenbarligen påkallat förfarandet utan

skäl. Skiljemännens beslut skall, även om någondera parten däremot instämmer klander, gå i verkställighet, där ej rätten eller överexekutor annorlunda förordnar.

Vill den som fordrar ersättning, hellre än att låta tvisten avgöras av skiljemän, draga densamma under domstols prövning, skall det stå honom öppet.

2 mom. Har då utmålsförrättning hålles tvist om ersättning icke hänskjutits till avgörande av skiljemän eller domstol, skall frågan, där ej parterna sämjas om ersättningen, avgöras av förrättningsmännen i den ordning som i 38 § stadgas.

19 §.

Det undersökningsarbete som enligt 2 § erfordras för erhållande av utmål skall vara utfört inom tre år från dagen för mutsedelns utfärdande, där ej enligt vad nedan stadgas förlängning av undersökningstiden erhålles.

Har undersökningsarbetet på grund av tvist som avser inmutningsrättens bestånd eller omfattning under någon del av undersökningstiden icke bedrivits, äger inmutaren, därest han före utgången av nämnda tid därom hos bergmästaren gör ansökan, erhålla förlängning av undersökningstiden med lika lång tid som den varunder arbetet på grund av tvisten icke bedrivits.

Ådagalägger inmutaren att arbetet på grund av markens beskaffenhet, särskilda naturförhållanden, arbetsinställelse eller annan till sin verkan därmed jämförlig omständighet icke kan fullgöras inom den i första stycket stadgade tid eller den förlängda tid som enligt andra stycket kan hava blivit bestämd, må bergmästaren, därest inmutaren före tidens utgång därom gör ansökan, medgiva förlängning av undersökningstiden med den tid som av omständigheterna påkallas, dock högst två år. Sökes sådan förlängning, skall inmutaren vid ansökningen foga, förutom handlingar till bevis om den omständighet han vill åberopa såsom skäl för förlängningen, berättelse över de av honom utförda undersökningsarbeten, vilken berättelse bör vara till riktigheten vitsordad av två ojäviga personer.

Är ansökning om utmål eller om förlängning av undersökningstiden vid den utgång beroende på prövning, må undersökningsarbetet fortgå intill dess ansökningen slutligen prövats; avslås ansökningen om förlängning av undersökningstiden, men söker inmutaren utmål inom den i 20 § stadgade tid, må undersökningsarbetet därutöver fortgå intill dess ansökningen om utmål slutligen prövats.

4 KAP.

Om erhållande av utmål och förändring av utmål.

Om ansökning om utmål.

20 §.

Ansökning om utmål skall göras skriftligen och till bergmästaren ingivas eller i betalt brev med posten insändas. Ansökningen skall hava kommit bergmästaren tillhanda sist före utgången av den i 19 § första stycket stad-

gade undersökningstiden eller den förlängda undersökningstid som jämlikt samma paragraf kan hava beviljats. Har bergmästaren avslagit ansökning om förlängning av undersökningstiden, må dock, där detta beslut givits senare än trettio dagar före undersökningstidens utgång, ansökning om utmål kunna göras sist inom trettio dagar efter det beslutet om avslag givits.

Försummar inmutaren att inom tid som i första stycket sägs göra ansökning om utmål, have inmutaren förlorat inmutningsrätten.

21 §.

1 mom. I ansökning om utmål skall uppgivas:

- 1) sökandens namn, yrke, hemvist och postadress;
- 2) den mutsedel på vilken inmutningsrätten grundas;
- 3) fastighet, församling och län, där de områden äro belägna, som sökanden önskar erhålla såsom utmål eller därutöver jämlikt 34 § taga i anspråk;
- 4) de personers namn, hemvist och postadress vilka äro ägare av de under 3) angivna områden eller därtill hava nyttjanderätt, avkomsträtt, servitut, rätt till elektrisk kraft eller återköpsrätt;
- 5) huruvida omedelbart intill det sökta utmålet finnes område varå enligt 31 § utmål ej må utläggas samt, där fråga är om sådant område varom sägs i 5 § 5)—9), dess innehavares namn, hemvist och postadress.

2 mom. Vid ansökningen foge sökanden:

- 1) där sökanden icke själv verkställt inmutningen och icke förut hos bergmästaren visat behörighet att innehava och bearbeta ifrågavarande fyndighet, handlingar utvisande att sökanden äger sådan behörighet;
- 2) karta över de under 1 mom. 3) angivna områden jämte erforderlig beskrivning, vilka handlingar skola vara upprättade av lantmätare, bergsstatstjänsteman eller annan sakkunnig person; skolande av dessa handlingar, av vilka kartan i fråga om utmålet skall vara utförd i skala om minst 1:4000 samt såvitt angår mark som endast är avsedd för väg, transportbana eller ledning må vara upprättad i därför lämplig skala, tydligt framgå områdenas belägenhet, tillstötande gränser för de i 1 mom. 5) avsedda områden, inmutningspunktens läge, de ställen där inmutningsbart mineral påträffats samt övriga för inmutaren kända förhållanden som äro av betydelse för bedömande av fyndighetens storlek, läge och utsträckning;
- 3) berättelse över de resultat som erhållits genom undersökningsarbetena samt annan förefintlig utredning som är av betydelse för bedömande, huruvida de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för utmåls anvisande föreligga;

4) bestyrkt avskrift av ansökningen jämte därvid fogade handlingar.

3 mom. Där sökanden samtidigt vill söka utmål för flera varandra berörande eller i närheten av varandra belägna inmutade områden, må för samtliga dessa göras en gemensam ansökning om utmål.

4 mom. Kostnaderna för utmålsförrättningen, kungörelsekostnaden däri inbegripen, skola gäldas av sökanden; och vare denne pliktig att, där bergmästaren det fordrar, förskjuta desamma.

22 §.

Finner bergmästaren ansökningshandlingarna ofullständiga eller någon ytterligare upplysning erforderlig eller önskar bergmästaren erhålla förskott å kostnaderna för utmålsförrättningen, äge bergmästaren förelägga sökanden att inom viss tid inkomma med erforderlig handling eller upplysning eller fordrat förskott, vid äventyr, om det försummas, att ansökningen icke anses hava inkommit förrän den dag det förelagda blivit fullgjort. Beslutet, däri äventyr som nu sagts skall intagas, skall genast genom bergmästarens försorg delgivas sökanden eller tillsändas honom i rekommenderat brev med posten.

Om utmålsförrättnings kungörande.

23 §.

1 mom. Sedan ärendet kommit i sådant skick att detsamma kan företagas till slutligt avgörande, skall det utsättas att så fort ske kan och tjänlig årstid är för handen förekomma vid förrättning inför bergmästaren.

2 mom. Bergmästaren föranstalte därom att kungörelse om förrättningen med uppgift å tid och ställe för densamma samt angående ansökningens innehåll varder minst trettio dagar före förrättningen införd i allmänna tidningarna och tidning i orten.

3 mom. Det åligger därjämte bergmästaren att i rekommenderat brev med mottagningsbevis översända kungörelsen såväl till sökanden som till de sakägare vilka jämlikt 21 § 1 mom. 4) och 5) uppgivits i ansökningen eller eljest äro för bergmästaren kända. Kungörelsen skall avsändas så tidigt, att densamma kan komma mottagarna tillhanda minst trettio dagar före förrättningen.

Bestyrkt avskrift av ansökningshandlingarna skall för att hållas tillgänglig för sakägarna samtidigt med kungörelsen översändas till ägaren av den fastighet å vilken inmutningspunkten är belägen eller, där ansökningen är gemensam för flera inmutade områden, till ägaren av den fastighet å vilken de flesta inmutningspunkterna äro belägna. I kungörelsen skall angivas var avskrift som nu sagts finnes tillgänglig.

Är jord som beröres av utmålsläggningen samfällid för helt skifteslag eller eljest för flera fastigheter, skola det för jordens ägare avsedda exemplaret av kungörelsen samt avskriften av ansökningshandlingarna sändas till sysslomannen eller förvaltaren av den samfällida egendomen eller, där sådan person ej är för bergmästaren känd, till en av delägarna att vara för dem alla tillgängliga.

24 §.

Ägare av sådant jordområde som i 21 § 1 mom. 3) sägs vare pliktig att, då inmutaren för lämnande av stadgad uppgift i utmålsansökningen eller ock bergmästaren därom framställer begäran, utan dröjsmål uppgiva envar som till området har nyttjanderätt, avkomsträtt, servitut, rätt till elektrisk kraft eller återköpsrätt. Underlåter jordägaren detta och lider sådan rättsägare skada

i följd därav att han icke blivit kallad till förrättningen, vare jordägaren pliktig att, där han ägt eller bort äga kännedom om att rättsägaren berördes av förrättningen, ersätta skadan.

25 §.

Det åligger bergmästaren att inom tid och på sätt som i 23 § 3 mom. sägs översända kungörelsen om förrättningen till den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom.

Är kronan sådan sakägare, som jämlikt 23 § 3 mom. skall kallas till förrättningen, skall kungörelsen likaledes inom tid och på sätt i nämnda lagrum sägs översändas till Konungens befallningshavande i det län där inmutningspunkten är belägen; och åligger det Konungens befallningshavande att ofördröjligen förordna ombud till bevakande av kronans rätt eller, där sådant bevakande tillkommer annan myndighet, överlämna kungörelsen till denna myndighet.

Om utmålsförrättnings företagande och utmåls utläggande.

26 §.

Vid utmålsförrättningen skall bergmästaren biträdas av två gode män, vilka av honom utses bland dem som i orten äro valda till gode män vid lantmäteriförrättning, så ock, där sådant anses nödigt, av lantmätare, bergsstatstjänsteman eller annan sakkunnig person som förordnas av Konungens befallningshavande.

Mot bergmästaren och de vid förrättningen biträdande gälle de jäv som i lag äro stadgade beträffande förrättningsmän vid laga skifte.

27 §.

Bergmästaren skall föra protokoll över allt som förekommer vid förrättningen.

I protokollet skola antecknas de personer som blivit kallade till förrättningen samt de som personligen eller genom ombud kommit tillstädes.

Det åligger bergmästaren att i protokollet noga upptaga av sakägare framställda yrkanden och anförda skäl samt däröver meddela beslut med angivande av grunderna för desamma.

28 §.

Utebliver sökanden från förrättningen, varde den inställd, och ankomme dess företagande sedermera på anmälan inom den tid, som i 20 § är föreskriven för ansökning om utmål.

Annan sakägares uteblivande må ej hindra förrättningens fortgång, såvida kungörelse om förrättningen utfärdats samt delgivits vederbörande på sätt och inom tid som i 23 och 25 §§ stadgas. Är så ej fallet, skall förrättningen uppskjutas till annan dag för den uteblivnes behöriga inkallande.

Förrättningen må ock, där så finnes skäligt, uppskjutas, om tillstädeskommen sakägare, vilken icke blivit inom föreskriven tid kallad till förrättningen, därom framställer begäran.

29 §.

Vid förrättningens början skall efterhöras, om jäv är att anföra mot bergmästaren eller någon av de vid förrättningen biträdande, och meddele bergmästaren och gode männen omedelbart beslut över framställt jäv.

Finnes bergmästaren jävig, skall förrättningen uppskjutas att företagas å dag till vilken ojävig förrättningsman kan hinna förordnas och inställa sig å förrättningsstället. Finnes god man jävig, kalle bergmästaren annan i hans ställe. Finnes annan vid förrättningen biträdande jävig, ankomme på bergmästaren att pröva, huruvida annan person skall inkallas i den jäviges ställe.

Ogillas framställt jäv, skall förrättningen fortgå, med rätt för den med beslutet missnöjde att fullfölja sin talan däremot i sammanhang med huvudsaken.

30 §.

Visas vid förrättningen att de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för erhållande av utmål blivit uppfyllda, äger sökanden, där ej eljest enligt denna lag hinder däremot möter, efter fyndighetens sannolika sträckning och gruvdriftens behov erhålla ett utmål om högst sexton hektar, i horisontalplanet räknat.

Utmålet skall, där ej annat av förhållandena påkallas, begränsas av räta linjer samt vara fyrsidigt med räta vinklar; dess längd må ej överstiga dubbla bredden. Inom utmålet skola ligga såväl inmutningspunkten som minst ett på inmutade området beläget ställe varå påvisats inmutningsbar fyndighet.

Gränserna för utmålet skola på djupet räknas lodräta, där detta kan ske utan intrång på äldre utmål.

31 §.

Föreligger vid utmålsförrättningen i 5 § omförmält hinder mot inmutning, skall hindret, där det förefanns redan vid mutsedelns utfärdande, även gälla i fråga om utläggande av utmål.

Vid utmålets utläggande utanför det inmutade området skall iakttagas, dels att annat inmutat område, som ej enligt första stycket utgör hinder mot utmålsläggningen, ej må beröras i vidare mån än som erfordras för att utmålet skall erhålla mot varandra vinkelräta gränslinjer vilka tangera förstnämnda inmutade område, dels ock att annat redan utlagt utmål ej till någon del må tagas i anspråk.

32 §.

Utmålet skall vid förrättningen utstakas samt förses med ordentliga rösen eller skiljemärken, skolande särskild karta däröver upprättas och bifogas förrättningsprotokollet, som tillika bör upptaga fullständig beskrivning över utmålet med dess belägenhet och sträckning. Finnas inom utmålet flera jord-

ägare, skola de särskilda jordägarnas ägoområden tillika å kartan utmärkas och i protokollet beskrivas.

33 §.

Sökanden må själv bestämma, huru stort utrymme inom utmålet, som han vill taga i anspråk för arbetet ovan jord. Denna mark skall särskilt utstakas och inläggas å kartan ävensom anmärkas i protokollet.

34 §.

Utom utmålet äger sökanden vid förrättningen få sig anvisad nödig mark dels för uppläggande av malm samt varp och andra avfallsprodukter dels ock för sådan byggnad eller annan anläggning, väg, transportbana eller kraftledning, som är erforderlig för gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet. Därest för utförande av elektrisk kraftledning erfordras Konungens tillstånd, må dock mark därför icke anvisas förrän sådant tillstånd erhållits.

Är fråga om anläggning av järnväg, som jämväl är avsedd för allmän trafik, gälle beträffande förvärv av därtill erforderlig mark vad särskilt är eller kan varda stadgat.

Jämväl den mark utanför utmålet, som enligt denna paragraf anvisas, skall utstakas, utmärkas å karta och i protokollet antecknas på sätt i 32 § sägs. Karta över sådan mark må upprättas i den skala som för ändamålet prövas lämplig.

35 §.

Med ledning av vad vid förrättningen utrönts rörande utmålet storlek skall förrättningsmannen uträkna och i protokollet anteckna beloppet av den årliga försvarsavgift, som enligt 55 § skall för utmålet erläggas.

Om jordlösen och annan ersättning.

36 §.

Mark inom utmålet, som gruvinnehavaren tager i anspråk för arbetet ovan jord, skall av honom lösas. Upplåtes för ändamål som avses i 34 § mark utom utmålet skall, såframt marken helt tages i anspråk för ändamålet eller lider synnerligt men av upplåtelsen, erläggas lösen för marken, och i annat fall utgå ersättning för skada eller intrång som förorsakas.

Skall en del av en fastighet avstås och lider genom avståendet eller markens begagnande för gruvdriften en återstående del av fastigheten synnerligt men, skall jämväl denna del lösas, om ägaren det begär. Uppkommer eljest skada eller intrång å återstoden av fastigheten, skall ersättning därför givas.

Är nyttjanderätt till mark, varför lösen skall givas eller som lider skada eller intrång, av ägaren åt annan upplåten, eller är marken besvärad av rätt till avkomst eller annan förmån eller till servitut eller till elektrisk kraft eller av återköpsrätt, och går till följd av utmåsläggningen sådan särskild rätt förlorad eller lider den intrång, skall ersättning jämväl därför givas.

Då till följd av utmålsläggningen förorsakas annan skada eller förlust än ovan nämnts, skall ock sådan skada eller förlust ersättas.

37 §.

Lösen och annan ersättning varde bestämd i penningar att utgå på en gång, särskilt för varje sakägare. Lösen för mark, ersättning för skada eller intrång å fastighet samt annan ersättning till jordägaren skola ock bestämmas var för sig.

Lösen varde bestämd till den avträdda markens fulla värde och hälften därutöver. Annan ersättning beräknas till belopp motsvarande full gottgörelse och hälften därutöver för förlusten, skadan eller intrånget. Medför sådan särskild rättighet, varom förmäles i 36 § tredje stycket, förminskning av markens värde, skall till grund för den ägaren tillkommande ersättningen läggas det värde marken med därå vilande besvär äger.

Erfordras för tillämpning av reglerna i 43 § andra stycket att särskild värdering sker av marken dels med och dels utan visst besvär som därå vilar, varde i samband med ersättningens fastställande sådan värdering tillika verkställd.

Vid uppskattning av återköpsrätts inverkan till förminskande av markens värde skall hänsyn tagas jämväl till det i samband med återköpsrätten avtalade villkoret angående fastighetens användning. Värdet av återköpsrätten skall anses uppgå till belopp motsvarande den sålunda uppskattade förminskningen av markens värde.

38 §.

Sämjas ej parterna och utmålsökande om lösen eller annan ersättning, skall sådan vid förrättningen bestämmas av bergmästaren och gode männen. Yppas därvid skiljaktiga meningar, gälle vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening, gälle den mening till vilken jämkning kan ske.

39 §.

Uppstår efter utmålsförrättningens avslutande skada eller intrång, som ej vid förrättningen förutsetts, må särskild talan om ersättning därför kunna föras vid domstol.

Om utmålsförrättnings avslutande, så ock om fullföljd av talan mot förrättningen och därunder meddelade beslut.

40 §.

Sedan beslut muntligen avkunnats i alla till utmålsförrättningen hörande frågor, skall bergmästaren tillkännagiva att förrättningen är avslutad samt meddela de närvarande och i protokollet intaga fullständig underrättelse om vad iakttagas skall för fullföljd av talan mot förrättningen och därunder meddelade beslut.

41 §.

1 mom. Är någon missnöjd med åtgärd eller beslut under utmålsförrättningen i fråga som avser

1) huruvida de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för erhållande av utmål äro uppfyllda,

2) huruvida det anvisade utmålet erhållit den storlek, form eller sträckning som betingas av fyndighetens sträckning och gruvdriftens behov,

3) anvisande av mark utanför utmålet enligt 34 §,

äger han däröver hos kommerskollegium anföra besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola vara dit inkomna sist å nittionde dagen från förrättningens avslutande. Besvären skola vara åtföljda av utdrag av protokollet i vad angår den åtgärd eller det beslut som överklagas.

Har klaganden underlåtit att ingiva utdrag av protokollet, förelägge kommerskollegium klaganden viss tid att inkomma därmed vid äventyr att, där detsamma ej är i kollegium tillgängligt då målet företages till avgörande, klaganden skall hava förlorat sin talan.

2 mom. Är någon missnöjd med åtgärd eller beslut vid utmålsförrättningen i annan fråga än i 1 mom. nämnts, instämme sin talan därom, vid äventyr av dess förlust, sist inom ett år från förrättningens avslutande. Har vid förrättningen utmålet blivit utlagt över ett äldre utmål till vilket rätten ännu äger bestånd, vare dock innehavaren av sistnämnda utmål för bevarande av sin rätt icke pliktig att inom tid som nyss nämnts instämma klander mot förrättningen.

Om utbetalning av ersättningsmedel.

42 §.

Vid utmålsförrättningen fastställd lösen och annan ersättning jämte sex procent ränta därå från dagen för förrättningens avslutande skola inom nittio dagar från samma tid, oavsett mot förrättningen förd talan, erläggas till den ersättningsberättigade. Är den mark för vilken, enligt vad i 36 § första eller andra stycket sägs, lösen eller annan ersättning skall givas, besvärad av sökt eller beviljad inteckning för fordran eller kan marken jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för ogulden köpeskilling, skola dock såväl nämnda för markens ägare avsedda ersättningsbelopp som ock de ersättningsbelopp, som må hava avsetts för innehavare av särskild rättighet till samma mark, jämte ovan föreskriven ränta inom tid som nyss sagts nedsättas hos Konungens befallningshavande i det län där utmålet är beläget. Även i annat fall än nu sagts må gruvinnehavaren, om han det hellre vill, nedsätta vid utmålsförrättningen fastställd ersättning hos Konungens befallningshavande.

Då ersättning nedsättes hos Konungens befallningshavande, skall gruvinnehavaren tillika ingiva gravationsbevis rörande den fastighet varom fråga är ävensom utdrag av protokollet över utmålsförrättningen i vad det avser hans ersättningsskyldighet, vid äventyr att det felande varder på gruvinnehavarens bekostnad anskaffat av Konungens befallningshavande. Avser ersättningen mark, som är samfällad för flera än tio fastigheter med skilda ägare, vare gruvinnehavaren dock ej pliktig att ingiva gravationsbevis. Erfordras i ty fall för ersättnings fördelning att äga tillgång till dylik handling, må densamma anskaffas på gruvinnehavarens bekostnad.

Där ersättningen jämte ränta icke inom föreskriven tid erlägges eller hos Konungens befallningshavande nedsättes, njute den till ersättningen berättigade hos överexekutor skyndsamt handräckning för ersättningens utbekommande; ägande och överexekutor på därom av den ersättningsberättigade gjord framställning förordna om gruvarbetets inställande, intill dess ersättningen erlagts eller uttagits.

Medel som nedsatts skola, i den mån utbetalning av dem ej omedelbart kan försiggå, av Konungens befallningshavande ofördröjligen insättas i bankinrättning för att där innestå mot ränta.

43 §.

Konungens befallningshavande utbetale nedsatta medel jämte därå upplupen ränta till den som är berättigad till desamma. Är ej sådant fall för handen som avses i andra stycket, må utbetalningen ske utan hinder av mot förrättningen förd talan.

Häftar marken för fordran varom förmäles i 42 § första stycket, äge stadgandena om fördelning hos överexekutor av köpeskillning för utmättningsvis såld fast egendom motsvarande tillämpning, såvida ej nedan annorlunda stadgas. Är marken förutom av fordran besvärad av annan särskild rätt, som förminskar fastighetens värde och åtnjuter sämre rätt än fordringen, erhålle fordringsägaren, i den mån det tarvas för fulla gäldandet av hans fordran, betalning såsom om marken icke vore av nämnda rätt besvärad, och varde ersättningen för rättigheten i motsvarande mån förminskad.

Sammanträde för fördelningen skall hållas så snart ske kan. Kallelse till sammanträdet skall genom Konungens befallningshavandes försorg minst fjorton dagar förut med posten sändas till jordägaren och kända innehavare av fordran som skall utgå ur de nedsatta medlen ävensom innehavare av sådan rättighet för vilken särskild ersättning blivit bestämd; är innehavare av fordran okänd, skall kungörelse om sammanträdet minst fjorton dagar förut införas i allmänna tidningarna och tidning inom orten. Är marken samfällad för flera än tio fastigheter med skilda ägare och finnes för samfälligheten känd styrelse eller annan som är satt att den förvalta, erfordras ej kallelse till de särskilda delägarna i samfälligheten, utan må kallelsen översändas till ledamot av styrelsen eller till förvaltaren och vare denne, där han ej äger att själv föra talan för samfälligheten, delägarna ansvarig för att kallelsen tillställas någon, som äger behörighet härtill, eller, om sådan ej finnes, kommer till delägarnas kännedom. Finnes ej känd styrelse eller förvaltare, må kallelsen sändas till en av delägarna att vara för dem alla tillgänglig. Delgives kallelse på sätt som sist nämnts, skall uppgift om vilken delägare kallelsen tillställts intagas i kungörelsen om sammanträdet, och skall kungörelsen anslås i socken- eller rådstugan eller å annan lämplig plats inom kommunen.

Är marken samfällad för flera än tio fastigheter med skilda ägare och utgöra omständigheterna grund för antagande, att genom utmålsläggningen säkerheten icke avsevärt minskas för innehavarna av fordringar, för vilka marken på grund av sökt eller beviljad inteckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabal-

ken häftar, förordne Konungens befallningshavande att betalning ur de nedsatta medlen icke må tilläggas innehavare av fordran för vilken marken sålunda häftar, med mindre denne eller annan sådan rättsägare senast å åttonde dagen före sammanträdet skriftligen framställt anspråk därpå hos Konungens befallningshavande; underlåtenhet att väcka dylikt anspråk må dock ej läggas någon till last såsom försummelse i bevakande av honom eller annan tillkommande rättighet. Framställes ej anspråk som nu sagts, och påyrkar ej heller någon av delägarna i marken senast vid sammanträdet fördelning av de nedsatta medlen, skola dessa tillhandahållas delägarna för samfälld räkning. Göra ej dessa inom tio år från sammanträdet anspråk på de nedsatta medlen, må dessa lyftas av gruvinnehavaren, såframt denne för sådant ändamål anmäler sig hos Konungens befallningshavande under elfte året efter sammanträdet. Sker ej sådan anmälan, tillfalle beloppet kronan. Förordnande som i detta stycke sägs skall intagas i kallelse och kungörelse.

De med fördelningen förenade kostnaderna skola gäldas av gruvinnehavaren.

44 §.

Belöper vid fördelning som i 43 § andra stycket sägs likvid å intecknings kapital, åligger det Konungens befallningshavande att därom, sedan fördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, ofördröjligen göra anmälan hos inskrivningsdomaren samt därvid tillika insända fördelningslängden.

Om förändringar med avseende å utmål.

45 §.

Önskas sedan utmål erhållits utvidgning eller minskning av utmålet eller ock reglering eller ny utstakning av dess gränser, eller yppas behov att för arbete ovan jord taga i anspråk ytterligare mark inom utmålet eller att för ändamål som omförmäles i 34 § få mark anvisad utanför utmålet, må ansökan därom göras hos bergmästaren; och gälle beträffande sådant ärende i tillämpliga delar vad om utmålsförrättning är stadgat, dock att, vad angår reglering eller ny utstakning av utmål, gränserna på djupet skola räknas på sätt vid utmålets tillkomst blivit tillämpat.

Begäres att särskilda utmål som gränsa intill varandra må varda för gemensam gruvdrift till ett enda sammanlagda, äge kommerskollegium att där om förordna efter ty lämpligt prövas, utan avseende därå att det sammanlagda utmålet innefattar större vidd än eljest är tillåtet. Yrkas att utmål uppdelas i två eller flera särskilda utmål, äge kommerskollegium meddela tillstånd till sådan uppdelning, när särskilda skäl därtill äro; och skall i fråga om verkställighet av sådan uppdelning gälla vad kommerskollegium därom förordnar. Vid sammanläggning eller uppdelning varom nu är sagt skola utmålsgränserna på djupet räknas lodräta, där detta kan ske utan intrång på annans utmål.

5 KAP.

Om kronans rätt till andel i gruvföretag.

46 §.

Kronan vare berättigad njuta andel med hälften i varje gruvföretag. Sådan andel kallas kronoandel.

Kronoandel kan begagnas till fullo eller till viss del.

47 §.

Sedan mutsedel blivit utfärdad, äge kronan när som helst inom nedan angivna tid anmäla sig till begagnande av kronoandel. Anmälan, som göres skriftligen hos bergmästaren, skall ske sist inom en månad efter det regelbunden brytning av inmutningsbart mineral pågått under en tid av sex månader från det bergmästaren enligt 70 § erhållit underrättelse om påbörjande av sådan brytning; dock må anmälan alltid kunna ske inom två år från utgången av det år under vilket utmålsförrättningen avslutats.

När anmälan om begagnande av kronoandel inkommit, åligger det bergmästaren att omedelbart i rekommenderat brev med posten därom underrätta inmutaren eller den till vilken enligt anteckning i gruvregistret inmutningsrätten övergått.

48 §.

Från och med året efter det, då anmälan enligt 47 § blivit gjord, njute kronan del i gruvföretaget med skyldighet att vidkännas motsvarande andel i alla kostnader som för arbetets bedrivande därefter erfordras, dock med iakttagande av föreskrifterna i 63 §.

49 §.

1 mom. Vid sitt inträde i företaget vare kronan pliktig att i förhållande till sin andel ersätta inmutaren för dessförinnan av denne anskaffad egendom eller nedlagd kostnad av följande slag, nämligen:

1) byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap, inventarier och förråd, som äro nödiga eller nyttiga för fortsatt gruvdrift, efter det värde egendomen har vid kronans inträde;

2) utgifter till jordlösen och annan ersättning enligt 36 § ävensom kostnader för utmålsförrättning och fördelning av ersättningsmedel;

3) kostnader för sådana efter utmålsförrättningen utförda tillredningsarbeten som äro nödiga eller nyttiga för fortsatt gruvdrift (schaktsänkning, ortdrivning och dylikt).

2 mom. Uppstår tvist om vilken egendom eller kostnad kronan har att ersätta, om fördelningsgrunderna för ersättningen eller om beloppet av densamma, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

50 §.

Kronoandel, om vars begagnande anmälan icke skett inom den i 47 § stadgade tidsfrist, tillfalle inmutaren.

6 KAP.

Om rätt till brytning inom utmålet.

51 §.

Sedan utmål blivit anvisat, äger den eller de som hava del i fyndigheten (*gruvinnehavaren*) rätt att bryta och tillgodogöra sig alla inom utmålet befintliga inmutningsbara mineral.

Under undersökningstiden brutna inmutningsbara mineral, som icke blivit enligt 14 § 1 mom. använda, skola efter utmålsförrättningen tillfalla inmutaren. Inträder kronan i företaget, äge dock kronan rätt att bekomma hälften av mineral varom nu sagts, såframt kronan senast vid utmålsförrättningen därom framställt begäran.

52 §.

Gruvinnehavaren må inom utmålet bryta icke inmutningsbara mineraliska ämnen i den mån sådant erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i fråga om de inmutningsbara mineralen.

Av de icke inmutningsbara mineraliska ämnen som före eller efter utmålsläggningen brutits inom utmålet må gruvinnehavaren använda vad vid gruvarbetet behöves. Vad av dessa ämnen icke användes må han ock tillgodogöra sig, såframt det icke av jordägaren, mot gottgörelse av därå nedlagd kostnad, avhämtas inom sex månader efter tillsägelse.

Uppstår tvist om beloppet av den gottgörelse varom nu är sagt, skall vad i 18 § stadgas äga motsvarande tillämpning; dock skola parterna stå var sina kostnader för skiljedomsförfarandet och gälda vardera halva kostnaden för skiljemännens sammanträde, och varde tiden för avhämtandet räknad från det gottgörelsens belopp blivit slutligen bestämt.

53 §.

Brutna inmutningsbara mineral, som finnas inom utmålet och härröra från äldre gruvbrytning, tillfalla gruvinnehavaren, i den mån desamma icke enligt vad i 57 § stadgas må av förre gruvinnehavaren bortföras. Gruvinnehavaren må dock ej tillgodogöra sig varp som är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning.

54 §.

Gruvinnehavaren äger icke använda utmålet i dagen eller under jord för annat ändamål än gruvarbete och därmed sammanhängande verksamhet för produkternas tillgodogörande.

I dagen må utmälet på sätt nu är sagt användas allenast till den del det blivit inlöst.

Det åligger gruvinnehavaren att omkring det inlösta området ensam hålla det stängsel som är nödigt.

7 KAP.

Om försvarsavgift, så ock om förverkande av rätt till gruva.

55 §.

Det åligger gruvinnehavaren, vare sig arbete bedrivs eller icke, att från och med året efter det varunder utmålsförrättningen avslutats utgiva en årlig försvarsavgift av tio kronor för varje hektar eller överskjutande del av hektar av utmålets areal. Av avgiften tillfaller hälften kronan och hälften den jordägare på vilkens mark utmälet är beläget. Finnas inom utmälet flera jordägare, njute de lott i avgiften, efter som de äga del i jorden. Är gruvinnehavaren tillika ägare av mark inom utmälet, lände detta till befrielse från skyldighet att erlægga den honom tillkommande andelen i avgiften.

Avgiften skall förskottsvis för varje år senast den 31 december föregående år inbetalas till bergmästaren samt vara åtföljd av uppgift å gruvinnehavarens eller, där flera delägare i gruvan finnas, gruvföreståndarens namn och postadress. Det åligger bergmästaren att utan dröjsmål tillhandahålla den till avgiften berättigade honom tillkommande andel.

56 §.

Försummar gruvinnehavaren att inom tid som i 55 § sägs erlægga försvarsavgift, skall han senast den 31 mars påföljande år till bergmästaren inbetala dubbel avgift, vid äventyr, om det försummas, att rätten till gruvan förverkas.

Det åligger bergmästaren att senast den 15 januari i rekommenderat brev med posten till den i gruvregistret antecknade innehavaren av gruvan eller anmäld gruvföreståndare översända påminnelse om avgiftens erläggande med angivande av det belopp som skall inbetalas samt äventyret om det försummas.

Varder rätten till gruvan förverkad, skall bergmästaren omedelbart i rekommenderat brev med posten sända meddelande därom dels till gruvinnehavaren dels ock till den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom.

57 §.

Då rätt till gruva förverkats, vare gruvinnehavaren förlustig all rätt dels till de vid tiden för förverkandet inom utmälet befintliga icke uppfordrade inmutningsbara mineral, dels till de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan samt i gruvan inbyggda uppfordringsverk, dels ock till den mark som inom eller utom utmälet blivit upplåten till gruvdriften.

För gruvdriften gjorda anläggningar, som icke äro att hänföra till de i första stycket omförmälda, ävensom ur gruvan uppfordrade inmutningsbara mi-

neral må under högst två år efter förverkandet kvarligga för gruvinnehavarens räkning; till det som icke inom nämnda tid borttagits have gruvinnehavaren förlorat all rätt.

Efter förverkandet vare jordägaren berättigad att utan lösen förfoga över den mark som varit upplåten för gruvdriften. Annan förverkad egendom tillfalle kronan; dock skola de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan samt i gruvan inbyggda uppfodringsverk övergå till den som i laga ordning förvärvar rätt till gruvans bearbetande.

8 KAP.

Om samäganderätt i gruva.

58 §.

Om två eller flera personer deltaga i samma gruvrörelse, skall i avseende därå gälla vad nedan i detta kapitel stadgas, bestämmelserna i 61—64 §§ dock endast i den mån ej annorlunda mellan delägarna avtalats.

59 §.

Det åligger delägarna att för gruvans förvaltning årligen utse en gruvföreståndare, som har att vid stadgad påföljd iakttaga vad i 10 kap. i denna lag bestämmes. Gruvföreståndare kan endast den vara, som är svensk undersåte och bosatt i riket.

Val av gruvföreståndare skall anmälas hos bergmästaren. Sker ej sådan anmälan eller har obehörig person utsetts till gruvföreståndare, är varje delägare ansvarig, såsom vore han gruvans föreståndare.

60 §.

Gruvföreståndaren äger från delägarna infordra tillskott, som äro av nöden för erläggande av försvarsavgift, så ock för iakttagande av föreskrifter som enligt bestämmelser i 10 kap. meddelas av kommerskollegium eller bergsstatstjänsteman.

61 §.

Minst en gång om året skall med delägarna hållas stämma, varvid val av gruvföreståndare samt frågor angående gruvrörelsens bedrivande och andra gemensamma angelägenheter skola företagas.

Stämma skall utlysas av gruvföreståndaren å tid som av delägarna kan hava bestämts eller då han eljest finner sådant erforderligt, så ock då delägare, som tillsammans äga minst en fjärdedel i gruvan, därom hos honom skriftligen framställa begäran. Finnes ej gruvföreståndare, äger envar delägare utlysa stämma.

Till stämman skola de delägare som äro till namn och adress kända kallas genom rekommenderade brev med posten, vilka skola avsändas så tidigt att kallelsen kan beräknas vara delägare tillhanda minst fjorton dagar före stäm-

man. Saknas kännedom om namn och adress på någon av delägarna, skall kallelsen tillika inom ovan stadgad tid före stämman införas i allmänna tidningarna och tidning i orten. I kallelsen skall intagas uppgift å de ärenden som skola företagas å stämman.

62 §.

Vid omröstning å stämma skall varje delägars rösttal beräknas efter den lott han äger i gruvan.

Val avgöres efter rösttal samt vid lika rösttal genom lottning.

I andra frågor skall, dock med iakttagande av vad i 63 § stadgas, den mening som erhållit de flesta rösterna eller vid lika rösttal biträdes av ordföranden gälla såsom beslut för samtliga delägare. Ej må för delägarnas gemensamma räkning upptagas lån, där ej alla samtycka därtill.

63 §.

Vilja några delägare bryta mera och andra mindre och innehava de förra minst hälften i gruvan, må den större brytningen ske; de som denna påkallat vare dock pliktiga att ensamma utgiva tillskott som utöver behovet för den mindre brytningen erfordras.

Av den för varje år brutna malmen skall den del som motsvarar skillnaden mellan den större och den mindre brytningen tillgodoräknas allenast delägare vilka utgivit tillskott som i första stycket sägs.

Vill delägare, som ej från början anmält sig till deltagande i den större brytningen, sedermera ansluta sig till denna, må det ske efter tillkännagivande å stämma eller skriftlig anmälan hos gruvföreståndaren. Sådan delägare vare skyldig att i förhållande till sin lott i gruvan utgiva ersättning för den nedlagda merkostnad för anläggningar, maskiner, redskap och förråd, som påkallats av den större brytningen, efter det värde egendomen har vid delägens anslutning.

Uppstår i fall varom i denna paragraf sägs tvist mellan delägarna rörande avkastningens fördelning eller beloppet av tillskott eller ersättning, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

64 §.

Underlåter delägare att betala tillskott som blivit av gruvföreståndaren infordrat enligt 60 § eller som erfordras för bestridandet av kostnaderna för gruvdriften i den mån dessa belöpa på delägaren, och har han, sedan den för beloppets erläggande utsatta tiden gått till ända, bevisligen blivit erinrad om betalningens fullgörande men icke inom sextio dagar efter mottagandet av sådan erinran erlagt tillskottet, have han till övriga delägare förverkat sin lott i gruvan och dess tillhörigheter.

Har delägare efter ty nu är sagt förverkat sin lott i gruva, njute han ersättning för sin andel i gruvan tillhörande jordegendom; och vare han för tillskottets betalande fri.

9 KAP.

Om övergång av rätt till gruva.

65 §.

Avtal varigenom rätt till gruva eller andel däri överlätas skall upprättas skriftligen; och varde i avhandlingen upptagna samtliga villkor som betingas. Ändring eller tillägg som ej avfattas skriftligen vare utan verkan.

Överlåtelse varom i första stycket sägs vare ej gällande mot överlåtarens borgenärer, förrän anmälan om överlåtelsen blivit gjord hos bergmästaren på sätt i 66 § stadgas.

66 §.

Har rätt till gruva eller andel däri övergått å ny innehavare, vare denne pliktig att därom göra skriftlig anmälan hos bergmästaren med uppgivande av namn, yrke och postadress. Make som förvärvat sådan rätt genom bodelning vare ej pliktig göra anmälan, med mindre rätten förut tillhört andra maken.

Anmälan skall ske senast inom nittio dagar efter det rätten övergått å ny innehavare. För arvinge eller universell testamentstagare skall tiden för anmälan räknas, där för lottens bestämmande bodelning eller skifte erfordras, från det sådan förrättning hölls eller av skiftesman verkställt skifte blivit ständande, men i annat fall från det bouppteckningen avslutades. För testamentstagare skall tiden för anmälan icke i något fall börja löpa innan testamentet blivit ständande.

När anmälan göres, skall fångeshandlingen i huvudskrift företes samt en bestyrkt avskrift därav ingivas att av bergmästaren för framtiden bevaras.

Är fångeshandling ej företedd eller finnes att den till vilken rätten övergått icke utan Konungens tillstånd äger förvärva eller bearbeta mineralfyndighet och att sådant tillstånd ej erhållits, skall bergmästaren förklara anmälan vara utan verkan. I annat fall än nu är sagt skall bergmästaren om den skedda anmälan göra anteckning i gruvregistret samt förse fångeshandlingen med bevis härom.

Försummar den nye innehavaren att göra anmälan på sätt och inom tid varom nu är sagt, straffes han med dagsböter.

67 §.

Bestämmelserna i 65 och 66 §§ skola äga motsvarande tillämpning, där nyttjanderätt till gruva eller andel däri blivit åt annan upplåten eller å ny innehavare övergått.

10 KAP.

Om tillsyn över gruvdriften.

68 §.

Kommerskollegium och bergsstatstjänstemännen skola över gruvdriften utöva sådan tillsyn, att nödig trygghet beredes arbetarna och att icke genom sättet för gruvbrytningen fara uppstår för annans egendom.

Med avseende å arbetarnas trygghet skall särskilt iakttagas, att lämpliga anstalter vidtagas till förekommande av olycksfall genom ras samt att inrättningarna för person- och godsbefordran och för vandring upp och ned i gruvan äro betryggande och underhållas i sådant skick, att olyckshändelse icke må inträffa genom bristfällighet därå.

Om arbetarnas skyddande mot olycksfall och ohälsa i arbetet samt tillsyn däröver är därjämte stadgat i lagen om arbetarskydd.

69 §.

De i 68 § nämnda tillsynsmyndigheter skola vidare tillse, att gruvarbetet icke bedrives på sådant sätt att gruvans framtida bestånd äventyras eller tillgodogörandet av kvarlämnad känd tillgång på malm eller annat inmutningsbart mineral omöjliggöres eller i väsentlig mån försvåras eller eljest uppenbar misshushållning med malm eller annat inmutningsbart mineral äger rum.

Utfraktsvägar och orter, som leda till gruvans obrutna delar, skola underhållas på ett betryggande sätt samt städse hållas tillgängliga. Vill någon igenlägga utfraktsväg eller ort som nu sagts, söke därtill bergmästarens tillstånd, vare sig gruvan är under arbete eller icke.

Är gruva ej under arbete och kan annan i arbete varande gruva därigenom bliva besvärad av ökat vattentillopp, skall bergmästaren tillse att till förekommande härav lämpliga åtgärder vidtagas.

70 §.

Vid påbörjande av regelbunden brytning så ock vid nedläggande av gruvsdriften för längre tid än två månader skall anmälan därom utan dröjsmål göras hos bergmästaren. Det åligger denne att om inkommen anmälan omedelbart underrätta den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom.

71 §.

Finner bergmästaren nödigt att i gruva göres anstalt till trygghet för arbetarna eller till förekommande av fara för annans egendom eller gruvans bestånd eller till betryggande av tillträde till gruvans obrutna delar eller till förhindrande av sådan misshushållning med malm som omförmäles i 69 §, äger bergmästaren förelägga gruvinnehavaren att inom viss tid hava utfört sådan anstalt vid äventyr, om det försummas, förutom ansvar enligt vad i 72 § sägs, att efter omständigheterna anstalten varder på hans bekostnad utförd genom bergmästarens försorg eller gruvarbetet inställes, till dess sådan anstalt blivit gjord. Bergmästaren äge ock i syfte som nu sagts meddela andra föreskrifter i fråga om gruvarbetets bedrivande.

Medför gruvarbete synnerlig våda för arbetarna, eller drives det på sådant sätt, att uppenbar fara för gruvans bestånd eller annans egendom därigenom uppstår, äger bergmästaren förbjuda gruvarbetets fortsatta bedrivande, och skall sådant förbud omedelbart gå i verkställighet samt gälla intill dess på förd klagan annorlunda kan varda förordnat av högre myndighet. Då bergmästaren förordnat om gruvarbetets inställande, må han, där så är nödigt, för verkställighet därav anlita kronobetjäningens biträde.

72 §.

Igenlägger någon i gruva utan bergmästarens tillstånd utfraktsväg eller ort, som leder till gruvans obrutna delar, straffes med dagsböter.

Samma lag vare där gruvinnehavaren försummar att göra anmälan varom i 70 § sägs eller icke ställer sig till efterrättelse föreskrift som meddelats enligt 71 §.

73 §.

Den som utan att hava förvärvat inmutningsrätt å egen eller annans grund bearbetar mineralfyndighet av i 1 § angivet slag straffes med dagsböter.

74 §.

Över gruva som erhållit utmål och är under arbete skall i minst tre exemplar upprättas fullständig och noggrann gruvkarta i skala 1:800; och böra alla nya grubarbeten inmätas och inläggas å kartan sist inom påföljande årets utgång. Av kartan skall ett exemplar finnas vid gruvan, ett exemplar insändas till bergmästaren och ett till kommerskollegium.

Upprättande av gruvkarta så ock komplettering av sådan karta skall verkställas av bergsstatstjänsteman eller annan, som av kommerskollegium förklarats behörig att verkställa gruvmätningar. Kostnaderna för upprättandet av kartan samt kompletteringen av det vid gruvan förvarade exemplaret skola gäldas av gruvinnehavaren. Denne vare ock skyldig tillhandahålla erforderligt material för komplettering av de exemplar av kartan vilka förvaras av bergmästaren och kommerskollegium.

Närmare föreskrifter om kartans upprättande och komplettering meddelas av kommerskollegium.

75 §.

Försummar gruvinnehavaren vad i fråga om kartas upprättande och komplettering är föreskrivet, äge bergmästaren förelägga honom att inom viss tid, vid vite ej överstigande femhundra kronor, antingen inkomma med karta eller ock lämna erforderligt förskott för arbetets utförande genom bergmästarens försorg.

76 §.

Gruva må icke utan bergmästarens tillstånd nedläggas, förrän alla grubarbeten blivit inmätta och inlagda å karta. Sker det, vare straffet dagsböter.

77 §.

Före den 1 mars varje år skall gruvinnehavaren till bergmästaren insända uppgift å vunnen malm under föregående år jämte de övriga statistiska redogörelser som kommerskollegium kan föreskriva.

Försummar gruvinnehavaren vad i denna paragraf påbjudes, böte tjugufem kronor; och äge bergmästaren förelägga ytterligare tid för uppgiftsskyldighetens fullgörande, varje gång vid vite ej överstigande tvåhundra kronor.

78 §.

Bergmästaren skall föra gruvregister dels över inmutade områden och dels över utmål, och skall i detta register göras anteckning, förutom om anmälan varom förmäles i 66 §, om alla sådana av bergmästaren, domstol eller annan myndighet meddelade beslut eller vidtagna åtgärder, som röra det inmutade området eller utmålet, ävensom beträffande andra omständigheter som äro av betydelse för bedömande av rätten till gruvan.

Har domstol eller annan myndighet meddelat beslut varom anteckning bör ske i gruvregistret, skall underrättelse om beslutet så snart ske kan tillsändas bergmästaren.

Närmare föreskrifter om gruvregistrets inrättande och förande meddelas av Konungen.

11 KAP.

Särskilda bestämmelser.

79 §.

Å kronan tillhörig jord som innehaves under stadgad åborätt njute åbon de rättigheter, vilka enligt denna lag tillkomma jordägaren.

80 §.

Där ej förut i denna lag annorlunda stadgats, må klagan över bergmästarens enligt denna lag meddelade beslut föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola vara dit inkomna sist å trettonde dagen från delfåendet av det beslut som överklagas.

81 §.

Första domstol i tvistemål som skola bedömas enligt denna lag vare allmän underrätt i den ort där inmutningspunkten är belägen.

82 §.

Förbrytelse varom i 16 § förmäles må ej, där densamma endast förnärmar enskild persons rätt, åtalas av annan än målsägande. I övrigt må brott mot stadgande i denna lag åtalas av allmän åklagare.

Böter och viten som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan. Saknas tillgång till deras gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1939.

Genom denna lag upphävas gruvestadgan den 16 maj 1884 (nr 24) samt lagen den 28 april 1926 (nr 88) om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län.

Har före denna lags ikraftträdande inmutning sökts eller utmål utlagts, skola beträffande därigenom uppkomna rättsförhållanden bestämmelserna i äldre författning fortfarande gälla, i den mån icke genom här nedan meddelade bestämmelser annorlunda föreskrives.

1. I stället för bestämmelserna i 37 och 38 §§ gruvestadgan skall gälla vad i 45 § denna lag är stadgat.

2. Bestämmelserna i 39—48 §§ gruvestadgan om arbetskyldighet och

om vilostånd skola icke tillämpas, utan skola i stället gälla bestämmelserna i 7 kap. denna lag med iakttagande dock:

att den årliga försvarsavgiften ej må överstiga femtio kronor för varje utmål;

att, därest vid nya lagens ikraftträdande arbetskyldighet för ett eller flera intill varandra gränsande utmål blivit enligt föreskrifterna i gruvestadgan fullgjord för längre tid än ett år, gruvinnehavaren skall med avseende å den del av samma tid, som faller efter denna lags ikraftträdande, vara befriad från erläggande av försvarsavgift för det eller de utmål för vilka arbetskyldigheten blivit fullgjord;

att, om gruvinnehavaren innan denna lag trätt i kraft erhållit vilostånd eller förlängt vilostånd för tid som faller efter denna lags ikraftträdande, gruvinnehavaren skall vara befriad att för sådan tid erlægga försvarsavgift;

samt att den i 56 § stadgade påföljden av avgiftsförhöjning i fall av dröjsmål med försvarsavgiftens erläggande ej skall äga tillämpning under det år som följer efter lagens ikraftträdande.

3. Bestämmelserna i 6 kap. gruvestadgan om ordningen för gruvdrift, i 70 § av nämnda stadga, såvitt denna paragraf avser sättet för klagan över bergmästarens beslut enligt nämnda kapitel, samt i 12 § lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län skola icke tillämpas utan skola i stället gälla bestämmelserna i 9 och 10 kap. samt 80 och 82 §§, allt i denna lag.

4. Beträffande samäganderätt i gruva skall vad i 7 kap. gruvestadgan är föreskrivet ej äga tillämpning utan skola i stället gälla bestämmelserna i 8 kap. denna lag.

5. Har inmutning skett enligt 2 § lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län äger sedan förevarande lag trätt i kraft såväl inmutaren som kronan och annan ersättningsberättigad påkalla förrättning för fastställande av lösen för den mark inmutaren tagit i anspråk och av den ersättning inmutaren i övrigt har att erlægga. Med avseende å rätten till lösen och ersättning samt lösen- och ersättningsbeloppets fastställande och betalande skola bestämmelserna i förevarande lag tillämpas. I fråga om förrättningens verkställande skall i tillämpliga delar gälla vad i förevarande lag stadgas om utmålsförrättning.

6. Där på grund av bestämmelse i 17 § tredje stycket gruvestadgan eller 6 § andra stycket lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län inmutare njuter kronan tillkommande jordägareandel till godo med skyldighet för honom att från utgången av tjugonde året efter utmålsläggningen eller efter mutsedelns utfärdande vara underkastad de bestämmelser om rätt för kronan att själv begagna jordägareandelen, vilka då må vara gällande, skall kronan äga begagna kronandel enligt bestämmelserna i 5 kap. denna lag, såvida anmälan därom göres senast den 31 december 1940 eller, om vid förevarande lags ikraftträdande omförmälda skyldighet för inmutaren ännu ej inträtt, inom två år från det så skett.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom¹ skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

2 mom. Kommer vid fördelning av ersättning enligt vattenlagen för förlorad vattenkraft eller av ersättning, som enligt nämnda lag eller lagen om flottning i allmän flottled tillkommer jord- eller vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt bestämmelserna i gruvlagen avträtts till inmutare, eller av ersättning, som enligt samma lag tillkommer jordägare för skada eller intrång, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i egendomen, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsökningslagen skola fördelas mellan rättsägare i fast egendom ändå att försäljning av egendomen ej skett, betalning å huvudstolen av intecknad fordran, för vars gäldande försäljningen skolat ske, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan, och varde därom, sedan fördelningen visats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, anteckning gjord i inteckningsprotokollet, som nyss sagts.

Vad sålunda — — — intecknings huvudstol.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1939.

¹ Senaste lydelse se SFS 1919: 430.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 31) om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt.

Häri genom förordnas, att 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt¹ skall erhålla följande ändrade lydelse:

3 mom. Kommer vid fördelning av ersättning enligt vattenlagen för förlorad vattenkraft eller av ersättning, som enligt nämnda lag eller lagen om flottning i allmän flottled tillkommer jord- eller vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt bestämmelserna i gruvlagen avträtts till inmutare, eller av ersättning, som enligt samma lag tillkommer jordägare för skada eller intrång, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i tomträtten, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsokningslagen skola fördelas mellan rättsägare i tomträtt ändå att försäljning av tomträtten ej skett, betalning å huvudstolen av intecknad fordran, varför utmätning skett, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan; och varde därom, sedan fördelningen visats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, anteckning gjord i tomträttsprotokollet som nyss sagts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1939.

¹ Senaste lydelse se SFS 1912: 215.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 6 december 1937.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet AFZELIUS,
regeringsrådet ASCHAN,
justitieråden FORSBERG,
SANDSTRÖM.

Enligt lagrådet den 8 juni 1936 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 29 maj 1936, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) *gruvlag;*
- 2) *lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom; samt*
- 3) *lag angående ändrad lydelse av 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 31) om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet E. Anderberg.

Förslagen föranledde följande yttranden.

Förslaget till gruvlag.

Förslaget i allmänhet.

Justitierådet Afzelius, regeringsrådet Aschan och justitierådet Forsberg:

Den nuvarande svenska gruvlagstiftningen är byggd på inmutningsrätten och jordägarens rätt till andel i gruvföretaget. Det remitterade förslaget bibehåller den förra men låter den senare ersättas av en likartad rätt för kronan.

Inmutningsrätten har under sin nu mer än tvåhundraåriga tillvaro i vårt land varit föremål för åtskilliga angrepp. Särskilt under senare hälften av 1800-talet ville det då starkt hävdade jordägareintresset däri finna ett obehörigt intrång i den rätt till fastighetens mineraltillgångar, vilken tillkomme jordägaren. I lagstiftningen kunde en dylik uppfattning dock icke göra sig gällande. Likasom tillförne ansågs alltjämt den fria inmutningsrätten utgöra en nödvändig betingelse för bergsbrukets utveckling. Enligt den åskådning, som erhöll avgörandet, skulle en sådan utveckling äventyras, om den bleve

ställd i beroende av jordägarens initiativ, och denna näring skulle lida avbräck, om den måste undvara inmutarnas insatser av arbete och kapital för malmfyndigheters upptäckande och gruvrörelses bedrivande. Någon eftergift för anspråken på en vidgad rätt för jordägaren ernåddes icke, och inmutningsrätten kom att kvarstå som en anordning i allmänt ekonomiskt intresse. Så uppfattad blir frågan om inmutningsrättens framtida bibehållande i lagstiftningen oberörd av privaträttsliga synpunkter och kommer att helt bestämmas av lämplighetsskäl. Kan samma ändamål uppnås på annat och bättre sätt, möter ett avskaffande av inmutningsrätten näppeligen någon betänklighet av rättslig natur. Ansatser i dylik riktning hava icke saknats, såsom när under senare tid inmutningsrätten partiellt eller temporärt upphävts i fråga om kronojord. Men erfarenheten synes icke hava manat till fortgående på denna väg, ity att kronan, när den nu eftersträvar ökat inflytande på gruvdriften i landet, icke i någon väsentlig mån är beredd att ens såsom själv jordägare åtaga sig inmutarens uppgift.

Om den rättsliga grundvalen för den nuvarande jordägarandelen i gruvföretag hava från historiska och teoretiska utgångspunkter framställts skilda uppfattningar. Med allt det intresse, dessa meningsstrider erbjuda såsom ägnade att belysa en lång och växlande utveckling, kunna de dock näppeligen utöva något egentligt inflytande på den lagstiftningsfråga, som här ligger före. Så till vida är gällande lag fullt klar, att med jordägenderätten följer en rätt till fastighetens mineraltillgångar, låt vara starkt begränsad genom de befogenheter vilka tillerkänts inmutaren. Väl synes vara ifrågasatt, att denna rätt icke skulle hava den självständiga karaktär att den kan utövas oberoende av att jordägaren själv verkställer inmutning, men detta spörsmål torde sakna nämnvärd praktisk betydelse. Sådan den i verkligheten tillgodos göres, har jordägarandelen ägt bestånd under så lång tid att även emot en avlägsen rättshistorisk bakgrund dess avskaffande måste tilläggas betydelsen av ett ingrepp i obestriddig äganderätt. Härmed är tydligen icke sagt, att ej en särskild på äganderätten grundad befogenhet skulle kunna, likasom denna rätt i övrigt, på lagstiftningens väg underkastas förändring. Föredragande departementschefen har i anledning av vissa invändningar emot förslagens ståndpunkt ansett sig böra framföra några allmänna uttalanden om äganderättens beroende av statens lagstiftande makt. Knappast kan vara av nöden att här närmare utveckla, hurusom en obenägenhet att i denna del biträda förslaget icke behöver hava sin grund i föreställningar om att äganderätten skulle vara under alla förhållanden orubblig. Frågan må, såsom departementschefen yttrat, bedömas ur synpunkten av allmänt gagn. Vid ett sådant bedömande måste dock på övertygande sätt vara ådagalagt, att verkliga och betydande samhällsintressen med nödvändighet kräva att äganderätten får vika och att det ökade statliga inflytande på landets gruvrörelse, vilket väl bör betraktas såsom det här föreliggande huvudsakliga syftemålet, icke kan vinnas utan tillitande av en dylik lagstiftningsåtgärd. Att röran- de den allmänna nyttan av den ifrågasatta förändringen vitt skilda mening- ar stå emot varandra, har framgått av den omfattande utredning, som förelig-

ger i ärendet. Den, vilken det åligger att uttala sitt omdöme om lagförslagens innehåll och genomförande, har att väga de å ömse sidor med stor grundlighet förebragta skälen. För vår del måste vi — i likhet med de båda sakkunnigdelegationer, som behandlat frågan, med reservanterna inom socialiseringsnämnden samt med åtskilliga ämbetsmyndigheter och andra, vilka yttrat sig i ärendet — anse jordägarens andelsrätt böra bibehållas i en ny gruvlagstiftning.

Nyss har framhållits, att inmutningsrättens upptagande i den nya lagstiftningen blir att betrakta såsom en lämplighetsfråga. Det praktiskt ekonomiska syfte man härmed vill tillgodose kräver emellertid, att åt inmutaren beredes en ställning, som kan antagas fullt motsvara hans uppgift. Även om förslaget icke med avseende å inmutningsrättens eget innehåll erbjuder något synnerligt nytt, blir dock i verkligheten inmutarens ställning ej oväsentligt förändrad. Förhållandet mellan inmutaren och den enskilde jordägaren torde i allmänhet hava utan svårighet ordnats på överenskommelsens väg, ofta genom den för dem båda lämpligaste lösningen att inmutaren med äganderätt förvärvat det för gruvan erforderliga markområdet. Där de båda enligt lagens regler taga del i företaget, sammanhållas de av det gemensamma intresset i fördel och risk. Såsom jordägare torde hittills kronan knappast i någon större utsträckning hava gjort annat bruk av sin rätt än att kronan av inmutaren uppburit en avgäld eller arrendeavgift. Det ligger i sakens natur, att om kronan begagnar sig av den nu avsedda rättigheten att, oberoende av jordäganderätt och i stället för den privata jordägaren, inträda i varje nytt gruvföretag, inmutaren kommer att intaga en ej obetydligt svagare ställning. Men även det sätt, varpå kronans befogenheter anges i förslaget, synes i viss mån ägnat att för inmutaren medföra större olägenhet än som med nödvändighet måste följa av det nya systemet. Sålunda kan kronan under längre tid än som för närvarande står jordägaren öppen förhålla sig helt avvaktande till frågan om inträde i företaget. Detta innebär, att på inmutaren lägges en ökad risk, och denna växer med ovissheten om arten av kronans framtida ingripande i företaget och dess skötsel. Visserligen vore det sannolikt ogörligt att söka i en gruvlags paragrafer återge ens allmänna grundlinjer för förvaltningen av kronoandelen, och än mindre kunna några detaljer i detta hänseende där finna plats. Men det vill dock synas som om en klarare insikt om vad härutinnan är att vänta borde tillhöra de nödvändiga förutsättningarna för att kunna med någon säkerhet beräkna den nya lagstiftningens verkningar. I detta avseende kan av förslaget åtföljande uttalanden knappast hämtas närmare ledning än att kronan håller skilda möjligheter öppna.

Vi tillstyrka alltså, att förslaget underkastas sådan omarbetning, som för anledes av att jordägarandelen bibehålles och att bestämmelserna om kronoandel utgå. Då den lösning som gives åt detta spörsmål har vidsträckt återverkan på skilda delar av förslaget, kunna de ändringar, vilka påkallas av den nu gjorda hemställan, icke i detta sammanhang närmare behandlas. Den granskning, som nu kan företagas, torde i det stora hela få hänföra sig till

förslaget sådant det föreligger med utgångspunkt från den i remissprotokollet angivna uppfattningen i här berörda huvudfråga.

Justitierådet Sandström:

Jag är i stort sett ense med lagrådets övriga ledamöter och anser mig — oaktat frågan icke har avgörande betydelse — endast böra i korthet, i anslutning till deras yttrande, angiva min uppfattning angående grunden till den andelsrätt i gruvföretag som enligt gruvestadgan tillkommer jordägaren.

Spörsmålet sammanhänger nära med frågan huruvida gruvestadgan principiellt uppställer inmutning såsom nödvändig förutsättning även för jordägarens rätt till försöksarbete och mineralbrytning beträffande inmutningsbar fyndighet eller om en s. k. prekär gruvrätt tillkommer jordägaren.

Det starkaste stödet för den uppfattning, vilken förnekar tillvaron av en jordägaren tillkommande prekär gruvrätt, hämtas i ordalagen i 4 § gruvestadgan, som föreskriver att »den, som vill å egen eller annans grund med arbete belägga och sig tillgodogöra någon till inmutning lovgiven mineralanledning, skall därom hos bergmästaren i orten göra skriftlig ansökning». Allt för stor betydelse synes emellertid ej böra tillmätas dessa ordalag. Man torde hava saknat anledning att i detta sammanhang uppmärksamma annan gruvrätt än den som varit av praktisk betydelse. En avsikt att genom stadgandet utesluta den praktiskt sett betydelselösa gruvdrift, som kunde tänkas utövad av jordägaren utan inmutning, skulle närmast ha inneburit att man velat markera tillvaron av en regalrätt (jfr förslagets ståndpunkt i denna fråga), en vid tidpunkten för tillkomsten av stadgandet eller dess tidigare förebild i 1855 års gruvestadga föga sannolik eventualitet.

Till stöd för den uppfattning, som hävdar tillvaron av jordägarens prekära gruvrätt, hava åberopats ett flertal skäl (jfr Hammarskjöld, Om gruvregal och gruvegendom i allmänhet enligt svensk rätt). Vart och ett av dessa må, taget för sig, icke synas väga alltför tungt såsom bevis. Sammantagna giva de dock den övertygelsen att antagandet om jordägarens prekära gruvrätt bättre överensstämmer med gruvlagstiftningens bestämmelser i allmänhet än den motsatta uppfattningen. Av dessa skäl skola här endast nämnas — jämte det förhållandet att gruvestadgan saknar straffbestämmelser för det fall att jordägaren bearbetar mineralfyndighet utan inmutning och att jordägaren sålunda kan opåtalat företaga sådant arbete — också den omständigheten att gruvestadgan (10 §) i fråga om mineralbrytning i förverkad gruva tydligen utpekar jordägaren — och ingen annan — såsom målsägare. I denna målsägarrätt torde få antagas ingå rätten att fordra utbekommande av det brutna eller värdet därav. I båda de nämnda avseendena har gruvestadgan haft betydligt större anledning att taga ställning till det behandlade spörsmålet än då det gällt utformandet av regeln angående ansökning om mutsedel.

Den historiska utvecklingen på gruvrättens område synes mig dessutom utvisa att den rätt, som vid regalrättens tillbakaträngande tillerkänts jordägaren och så småningom tagit fastare form, måste ses mindre såsom en i gruvnäringens intresse honom tillerkänd särskild förmån än såsom en eftergift för

hans på äganderätten grundade anspråk på rätt att tillgodogöra sig de i hans jord befintliga mineralerna.

Med hänsyn till det anförda kan jag icke ansluta mig till den av föredragande departementschefen i hans yttrande till remissprotokollet framförda meningen att jordägarens andelsrätt icke utgör ett moment i själva äganderätten. Enligt min uppfattning måste den, trots den särskilda konstruktion den för att anslutas till inmutningsrätten erhållit, anses utgöra en i äganderätten ingående befogenhet, principiellt likställd med jordägarens befogenhet att tillgodogöra sig andra beståndsdelar av fastigheten.

1 §.

Lagrådet:

Enligt den lydelse förevarande paragraf erhållit i det remitterade förslaget skall inmutning utgöra förutsättning för rätt över huvud att undersöka och bearbeta mineralfyndigheter av här avsedda slag. Därest i enlighet med förslaget det nuvarande sammanhanget mellan gruvrätt och jordäganderätt skall upphävas, är i sak någon erinran ej att göra emot ett dylikt stadgande. I remissprotokollet har emellertid den uppfattning kommit till uttryck, att ej heller enligt gällande lagstiftning jordägaren skulle vara berättigad att utan föregående inmutning företaga gruvarbete å sin fastighet. Av skäl, som angivits av de sakkunniga, synes en ny lagstiftning i ämnet, om den fortfarande vill tillerkänna jordägaren en rätt till fastighetens mineraltillgångar, böra utgå från att tillgodogörandet av denna rätt icke i och för sig är beroende av inmutning från jordägarens sida. Under nämnda förutsättning bör alltså enligt lagrådets uppfattning sådan ändring göras i paragrafens lydelse, att i enlighet med de sakkunnigas förslag inmutning förklaras medföra rätt f r a m f ö r a n d r a att undersöka och bearbeta mineralfyndighet.

För att av paragrafen skall klart framgå dess avsedda innebörd att inmutningsrätt skall vara liktydig med rätt över huvud att undersöka och bearbeta inmutningsbara mineral synes avfattningen böra i någon mån förtydligas.

Den i 1 § upptagna hänvisningen till lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag lärer böra innehålla erinran jämväl om gällande inskränkningar i rätten att förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvsdrift.

Regeringsrådet Aschan samt justitieråden Forsberg och Sandström:

De bestämmelser, som åsyftas i andra stycket av förevarande paragraf, äro meddelade i 1 och 2 §§ i 1916 års lag.

I anslutning till dessa bestämmelser har i 9 § 2 mom. 1) i lagförslaget stadgats, att ansökning om inmutningsrätt skall avslås, om, enligt vad i nämnda lag är särskilt stadgat, sökanden icke äger här i riket inmuta mineralfyndighet eller om, där Konungens tillstånd till inmutning erfordras, sådant blivit sökanden förvägrat.

På sätt de sakkunniga uttalat, lära nämnda bestämmelser i 1916 års lag innebära — ehuru detta ej uttryckligen stadgats — att, därest mutsedel kommit att utfärdas för någon, som ej är behörig erhålla inmutning, mutsedeln saknar all rättslig verkan och sålunda är att betrakta såsom nullitet. Då vidare inmutning är en förutsättning för gruvrättighetens uppkomst, skulle följaktligen den omständigheten att inmutning meddelats obehörig person medföra, att jämväl senare innehavare av gruva, som tillkommit på grund av dylik inmutning, när helst behörig rättsägare därom väcker talan, går förlustig all rätt till gruvan, oansett huruvida vid förvärvet god tro förelegat.

Enligt såväl de sakkunnigas förslag som enligt det remitterade förslaget har en sådan situation funnits böra förebyggas. I motiven vid 11 § hava de sakkunniga med avseende å frågans reglerande anført, att den som ville göra gällande, att inmutningsansökning bort avslås av ifrågavarande anledning, skulle äga rätt att före utmålsförrättningen därom föra talan efter stämning till domstol, samt att, om sådan talan icke före utmålsförrättningen blivit anställd och frågan icke heller eljest vid förrättningen bleve beaktad, vanliga regler om utmålsförrättnings rättskraft borde äga tillämpning, så att, där klander icke anställdes inom därför föreskriven tid, utmålsförrättningen skulle äga bestånd. Vad sålunda funnits böra gälla hade, enligt vad jämväl uttalades, kommit till tydligt uttryck genom den avfattning 11 § i sakkunnigförslaget — med vilken samma paragraf i remitterade förslaget härutinnan överensstämmer — erhållit.

Mot förslagets ståndpunkt i denna del synes i sakligt hänseende intet vara att erinra. Det kan dock knappast anses att åt denna ståndpunkt givits klart uttryck genom avfattningen av 11 §. I det föregående har angivits den innebörd bestämmelserna i 1916 års lag få antagas äga. Något ändringsförslag beträffande dessa bestämmelser föreligger icke. Enbart av vad i 11 § stadgats därom, att klander mot inmutning må, bland annat, på den grund att inmutningen meddelats obehörig person före utmålsförrättningen föras efter stämning vid domstol, kan svårligen dragas den slutsats, att, sedan utmålsförrättning vunnit laga kraft, bestämmelserna i 1916 års lag ej längre skola äga tillämpning. För att detta skall vara klart läser erfordras ett positivt stadgande, vari, på sätt motiven utmärka, utsäges, att, sedan utmålsförrättningen vunnit laga kraft, densamma skall utan hinder av bestämmelserna i 1916 års lag äga bestånd. Då emellertid, på sätt förut framhållits, frågan om en inmutnings giltighet med hänsyn till sökandens behörighet är reglerad genom bestämmelserna i nämnda lag, samt förslaget i förevarande del i själva verket måste anses innefatta viss ändring i samma bestämmelser, läser det riktiga vara att i 1916 års lag införes ett stadgande av ungefärligen den innebörd att, sedan utmålsförrättning vunnit laga kraft, hinder för inmutning enligt bestämmelserna i samma lag ej vidare må göras gällande. Vi hemställa alltså om ett sådant stadgande i 1916 års lag. Skulle denna hemställan ej vinna bifall, hemställles, att i allt fall i 1916 års lag måtte ske en hänvisning till vad enligt gruvlagen i förevarande avseende kan varda stadgat.

Med hänsyn till den begränsade omfattning, i vilken hinder enligt 1916 års lag kommer att kunna göras gällande, synes det lämpligt att — i likhet med vad som i 11 § skett i fråga om vissa andra allmänna intressen — åt allmän åklagare gives befogenhet att föra talan angående sådant hinder.

En annan fråga som i förevarande sammanhang bör upptagas rör tillämpningen av 10 och 11 §§ i 1916 års lag.

Förvärv liksom också bearbetning av gruva utan vederbörligt tillstånd, då sådant enligt nämnda lag erfordras, kan medföra påföljd att själva gruvrätten är förverkad. I 11 § av 1916 års lag stadgas att, om å inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet, för vars förvärvande eller bearbetande Konungens tillstånd erfordras, någon utan sådant tillstånd företager försöks- eller gruvarbete, arbetet skall vara utan verkan till bevarande av rätt till fyndigheten eller gruvlägenheten. Detta stadgande anknyter till de bestämmelser i gruvestadgan som föreskriva att visst försöks- eller försvarsarbete skall vara utfört till bestämda tider vid äventyr av inmutningsrättens eller gruvanläggningens förverkande (14, 21 och 47 §§). Då beträffande sådana fyndigheter, om vilka här är fråga, utfört arbete icke får tagas i betraktande, innebär påföljden att gruvan vid den tidpunkt, då arbetet bort vara utfört, kommer att anses såsom sönad. Om i stället för fullgörande av föreskriven arbetskyldighet avgift enligt 41 § gruvestadgan kunnat erläggas, torde lagens mening vara att jämväl sådant erläggande när det sker, innan Konungens tillstånd erhållits, skall vara utan verkan till bevarande av gruvrätten (jfr Nytt juridiskt arkiv avd. II årg. 1917 s. 232). Av anknytningen till gruvestadgans förverkandebestämmelser lär följande, att förverkande skall äga rum endast såframt talan därom anställes inom två år från utgången av det arbetsår, under vilket den presumerade försummelsen skett (jfr 47 § gruvestadgan).

10 § avser inrop å exekutiv auktion av inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet. Enligt 1916 års lag möter ej hinder för utlänning eller med honom likställd utländsk eller svensk juridisk person att göra sådant inrop (6 §). Emellertid är inroparen enligt 10 § skyldig att i viss i lagen angiven ordning avyttra egendomen vid samma äventyr som enligt 11 § är stadgat för det fall att gruva förvärvas eller bearbetas utan tillstånd.

Förslaget upptar icke bestämmelser om arbetskyldighet, varemot efter utmålsläggningen en årlig försvarsavgift, delvis fyllande en annan uppgift än försvarsarbetet, skall förskottsvis erläggas. Från denna skyldighet kan dispens icke erhållas och försummelse leder, om rättelse icke sker inom viss tid, till förverkande av rätten till gruvan (55 och 56 §§). Då påföljden ej är beroende av att den göres gällande inom viss tid, innebär förslaget i denna del en skärpning i förhållande till gruvestadgan.

Sannolikt är tänkt att bestämmelserna i 10 och 11 §§ av 1916 års lag skulle tolkningsvis kunna anpassas till förslagets föreskrifter om försvarsavgift. Med hänsyn till avfattningen av nämnda stadganden i 1916 års lag samt den förändrade grunden för avgiftens upptagande måste det emellertid

anses tvivelaktigt, om dessa stadganden utan vidare kunna erhålla tillämpning i fråga om avgiftens erläggande och påföljden vid försummelse därav. Ordningen för påföljdens inträde torde också göra en sådan tillämpning mindre önskvärd. Då emellertid en påföljd av förverkande alltså synes böra vara förbunden med förvärv eller bearbetande av gruva utan vederbörligt tillstånd, torde nämnda stadganden i 1916 års lag böra undergå jämkning. Därvid synes med hänsyn till vad förut anförts lämpligen böra direkt utsägas vid vilken tidpunkt gruvanläggningen skall vara förverkad, exempelvis då försvarsavgift skolat erläggas.

Då i fall som avses i nyssnämnda paragrafer erläggande av försvarsavgift är utan verkan för gruvrättens bevarande, kan i följd härav uppstå samma situation, som, enligt vad förut sagts, funnits böra förebyggas, när det gäller inmutning av obehörig person. Någon bestämmelse med avseende härå upptager emellertid ej förslaget, vilket synes mindre följdriktigt, helst som förslaget i olikhet med gruvestadgan icke innehåller föreskrift om någon preklusionstid i fråga om gruvrättens förverkande på nu angiven grund. Det synes böra undersökas huruvida icke även i detta avseende en reglering erfordras.

Justitierådet Afzelius:

Bestämmelserna i 1916 års lag torde ha visat sig kunna på fullt verksamt sätt förhindra utländskt inflytande på svenska gruvföretag. Icke i något känt fall har inmutning erhållits av sådant rättssubjekt, som därtill saknat behörighet, och med hänsyn till den prövning, som föregår utfärdandet av mutsedel, kan något dylikt knappast tänkas inträffa annorledes än på grund av myndighets förbiseende eller bristande kännedom om förhållanden, vilka i allmänhet måste kunna utan svårighet fastställas. Det praktiska behovet av lagbestämmelser i syfte att förebygga alltför sträng verkan av en regel om sålunda tillkommen inmutnings ogiltighet kan därför på goda grunder antagas vara ringa. När detta ämne anses för fullständighetens skull påkalla uppmärksamhet i sammanhang med en reviderad gruvlagstiftning, torde mer omfattande ändringar i gällande rätt kunna utan olägenhet undvikas. För ändamålet synes vara tillfyllest, om en gräns anges, vid vilken inmutningens ursprungliga ogiltighet under vissa omständigheter upphör att utgöra grund för en alltfört utövad gruvrätts förverkande. Denna gräns läser lämpligen kunna ställas i samband med utmålsförrättningen, vilken bildar utgångspunkten för det egentliga gruvarbetet. Har beslut i anledning av inmutningsansökningen vid tiden för utmålsförrättningen ännu icke vunnit laga kraft, måste tydligen denna förrättning uppskjutas, och blir på förd klagan inmutningen upphävd, har ansökningen om utmål förfallit. Är inmutningen ogiltig på grund av hinder enligt 1916 års lag, kan — utan att klagan förts — annan person hava sökt eller vunnit inmutning av området. Föreligga ej vid utmålsförrättningen sådana förhållanden som nu sagts, synes icke möta betänklighet att, där efter prövning anmärkning ej förekommer emot sökandens behörighet, låta den omständighet att mutsedeln må vara utfärdad för obehörig person icke utgöra hinder för bifall till ansökningen om utmål. Av

ett sådant stadgande skulle uppenbarligen följa, att efter utmålsförrättning icke emot den, som erhållit utmål, eller dem, som från honom härleda gruvrätt, skall kunna åberopas att inmutningen varit ogiltig av här ifrågavarande orsak.

Med den avfattning 1916 års lag erhållit torde ändring däri ej vara påkallad av hänsyn till att i gruvlagen komme att ingå bestämmelse av den nu angivna innebörden. Emellertid böra stadgandena i 10 och 11 §§ av 1916 års lag bringas till överensstämmelse med vad gruvlagen kommer att innehålla rörande försvarsavgift.

I det remitterade förslaget synas böra upptagas bestämmelser, av vilka tydligt framgår att allmän åklagare äger föra talan om ogiltighet av mutsedel och om upphävande av utmålsförrättning på grund av hinder enligt stadgande i 1916 års lag.

3 §.

Lagrådet:

Stadgandet i andra stycket läser hava den innebörd, att där två eller flera å samma dag sökt inmutning av samma område bergmästaren icke äger ingå i bedömande av påstående om företräde till inmutningsrätt utan har att, om hinder eljest ej möter, utfärda mutsedel för envar av de sökande. Fråga om företrädesrätt skall följaktligen tillhöra domstols prövning. I enlighet härmed torde ock motsvarande bestämmelse i gruvstadgan (7 §) hava tillämpats av bergmästarna (jfr Nytt juridiskt arkiv avd. I årg. 1921 s. 412). Då en dylik tolkning jämväl vinner stöd av bestämmelserna i förslagets 9 § 2 och 3 mom., torde ordalagen i förevarande paragraf icke böra antagas orsaka missförstånd i fråga om vad sålunda är åsyftat.

5 §.

Lagrådet:

Huvudstadgandet i punkten 6) skiljer mellan »boningshus» och »annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård». Från den sålunda meddelade regeln göres därefter undantag för »åbyggnad som nu sagts», där den är belägen å inmutat eller utmålslagt område. Att döma av uttalanden i remissprotokollet har emellertid avsikten varit att under sistnämnda bestämmelse inbegripa byggnad av såväl det ena som det andra slaget, således även boningshus. Till undvikande av missuppfattning torde i stället för »åbyggnad som nu sagts» böra sättas »byggnad som nu sagts».

6 §.

Lagrådet:

För det fall att en ansökning om inmutningsrätt avser flera inmutningar läser vara avsett, att ansökningsavgift skall utgå för varje sökt inmutning. För att detta tydligare skall framgå torde 3 mom. 4) böra något jämkas.

7 §.

Lagrådet:

Ordalagen i det här föreslagna stadgandet skulle kunna tolkas så, att bergmästaren vid sökandens underlåtenhet att fullgöra givet föreläggande ovillkorligen har att förklara ansökningen om inmutningsrätt helt eller delvis förfallen. Näppeligen är dock åsyftat att icke under vissa omständigheter ytterligare anstånd med den slutliga prövningen skall kunna medgivas, såsom exempelvis när sökanden inom den föreskrivna tiden förebragt utredning, vilken han kunnat ha anledning antaga vara tillfredsställande men som dock prövas otillräcklig, eller när sökanden inom den utsatta tiden gör sannolikt att han ej medhunnit fullgöra föreläggandet. Med hänsyn härtill torde stadgandet böra erhålla en något jämkad avfattning.

10 §.

Lagrådet:

Det av de sakkunniga avgivna förslaget innehöll angående mutsedels kungörande — förutom bestämmelse motsvarande den i förevarande paragraf meddelade föreskriften om offentliggörande i allmänna tidningarna — tillika, att bergmästaren skulle inom angiven tid efter mutsedelns utfärdande sända meddelande om mutsedeln och dess innehåll till vederbörande pastorsämbete för uppläsande, så snart ske kunde, i kyrkan för den församling, där det inmutade området vore beläget. I motiven till stadgandet uttalades, att mutsedeln borde bli föremål för såväl allmänt som lokalt kungörande, varvid hänvisades till ett av kommerskollegium i frågan avgivet yttrande. I detta hade framhållits, att även annan jordägare än den, å vars mark inmutning beviljas, ävensom lägenhetsägare i trakten och ägare till angränsande gruvor hade berättigade anspråk att erhålla kännedom om nya inmutningar.

Enligt det remitterade förslaget har emellertid något lokalt kungörande av mutsedeln icke ansetts erforderligt. Det synes dock av skäl, som av kommerskollegium sålunda framhållits, som om dylikt kungörande, varom föreskrift är meddelad i gällande gruvestadga, ej vore mindre av behovet påkallat än kungörandet i allmänna tidningarna. Beträffande frågan om sättet för det lokala kungörandet må redan i detta sammanhang anmärkas, hurusom enligt förslaget i de fall, då sådant kungörande funnits böra äga rum (utmålsförrättnings hållande, 23 §, och kallelse till gruvstämma, 61 §), förfarandet medelst kungörelse i kyrkan ej skall tillämpas utan utbytt mot föreskrift om kungörelsens eller kallelsens införande i ortstidning. Såsom jämväl de sakkunniga i denna fråga uttalat, torde dock knappast förefinnas anledning att här frånga vad i samma avseende funnits böra gälla enligt andra på senare tid utfärdade lagar. De sakkunniga hava härutinnan hänvisat till vattenlagens bestämmelser angående olika syneförrättingars kungörande, och lagrådet vill ytterligare fästa uppmärksamheten på jorddelningslagens bestämmelser om laga skiftes kungörande och därmed överensstämmande föreskrifter i lagen om ägofred angående syneförrättnings kungörande. En-

ligt sistnämnda båda lagar är kungörelse i kyrkan obligatorisk, under det kungörelsens intagande i ortstidning är beroende på förrättningsmannens prövning i det särskilda fallet.

Med hänsyn till vad sålunda anförts hemställer lagrådet, att i förevarande paragraf måtte meddelas föreskrift om mutsedels offentliggörande genom kungörelse i kyrka i överensstämmelse med vad de sakkunniga föreslagit. Däremot läser ej tillika något offentliggörande i ortstidning vara påkallat.

I övrigt hänvisar lagrådet till yttrande, som kommer att avgivas vid 23 §.

12 §.

Lagrådet:

Beträffande denna paragraf hänvisas till yttrande vid 23 §.

15 §.

Lagrådet:

Efter vad remissprotokollet ger vid handen, är bergmästarens befogenhet jämlikt förevarande paragraf icke, såsom enligt motsvarande stadgande i sakkunnigförslaget (15 §), begränsad till att meddela enbart kontrollbestämmelser, utan den sträcker sig även till att »genom särskilda föreskrifter närmare reglera uppkommande konkreta spörsmål rörande lagens tillämpning». Därest, såsom antagligen är åsyftat, dessa föreskrifter skola omedelbart lända till efterrättelse, torde, då detta icke kan anses utan vidare följa av deras innehåll, uttrycklig bestämmelse härom vara erforderlig.

16 §.

Lagrådet:

I fråga om handräckning jämlikt andra stycket i förevarande paragraf läser böra gälla vad som är stadgat rörande sådan handräckning, som avses i 191 § utsökningslagen. Där inmutning skett å kronojord, synes behörighet att påkalla handräckning böra — i likhet med vad som beträffande åtalsrätt följer av 82 § i förslaget — tillkomma allmän åklagare. Erforderliga bestämmelser i dessa hänseenden torde böra upptagas i lagtexten, därvid kan erinras om likartade föreskrifter i 68 § stadsplanelagen (jfr Nytt juridiskt arkiv avd. II årg. 1907 art. 5 s. 91 o. f. samt årg. 1931 s. 399 o. f.).

18 §.

Lagrådet:

Det i 1 mom. andra stycket använda uttrycket »kostnaden för skiljemannaförfarandet» läser avse såväl skiljemännens ersättning som kostnadsersättning åt part. För att undvika den tvekan härom, vartill särskilt en jämförelse

med uttryckssättet i 52 § tredje stycket kan giva anledning, synes lämpligen det i lagen om skiljemän förekommande uttrycket »skiljedomskostnader» kunna begagnas.

Enligt 1 mom. andra stycket andra punkten skall skiljemännens beslut gå i verkställighet utan hinder av klandertalan. Såvitt angår ersättning till skiljeman innebär detta en avvikelse från vad som jämlikt 46 § utsökningslagen gäller i förevarande avseende, i det att enligt nämnda lagrum för verkställighet av skiljedom så vitt angår sådan ersättning fordras bland annat att tiden för parts talan mot skiljedomen i denna del gått till ända utan att sådan talan anställts. Med hänsyn till de skäl, som legat till grund för sistnämnda stadgande (jfr Nytt juridiskt arkiv avd. II årg. 1929 s. 66), synes den nu ifrågasatta avvikelsen icke vara att förorda. Därest den föreslagna bestämmelsen uteslutes, lärers frågan om verkställighet av ifrågavarande slag av skiljedomar komma att bedömas med utgångspunkt från vad i 46 § utsökningslagen sägs om skiljedom, som »eljest enligt lag eller särskild författning skall lända till efterrättelse». Då en skiljedom, till den del den kan klandras på materiella grunder, icke lärers kunna anses skola lända till efterrättelse, skulle härav följa att verkställighet av skiljedomen i fråga om ersättning till skiljeman icke må verkställas före klandertidens utgång.

På grund av vad sålunda anförts synes ifrågavarande bestämmelse böra utgå.

23 §.

Lagrådet:

Under hänvisning till vad lagrådet anført vid 10 § hemställes, att föreskrift meddelas om förrätningens offentliggörande genom kungörelse i kyrka.

I 3 mom. sista stycket av förevarande paragraf lämnas, delvis med 10 kap. 8 § vattenlagen såsom förebild, bestämmelser om ett förenklat förfarande när ägare av samfälld jord skola kallas till utmålsförrättning. Jämväl med avseende å sammanträde för fördelning av jordlösen och annan ersättning givas — i 43 § tredje stycket — föreskrifter om ett förenklat kallelseförfarande i fråga om ägare av viss samfälld mark, men dessa föreskrifter hava utformats med ledning av liknande bestämmelser i 6 och 14 §§ ensittarlagen samt 7 kap. 1 § jorddelningslagen, sådana dessa lagrum lyda enligt lag den 5 april 1929, ävensom i 57 § expropriationslagen enligt den lydelse lagrummet erhållit genom lag den 23 februari 1934. I följd härav har det förenklade kallelseförfarandet i fråga om de båda förrättningarna och förutsättningarna för dess tillämpning icke blivit överensstämmande. Anledning lärers emellertid saknas att i detta hänseende uppställa olika regler. Lagrådet hemställer, att enhetlighet åvägabringas på det sätt att sista stycket i förevarande paragrafs tredje moment ersättes med bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med 7 kap. 1 § jorddelningslagen samt att i 43 § upptages en hänvisning till 23 §.

Det kan ifrågasättas, huruvida icke då det gäller samfälld mark ett liknande förenklat förfarande borde få användas jämväl då bergmästare enligt

10 § skall sända avskrift av mutsedeln till det inmutade områdets ägare och då inmutare enligt 12 § skall underrätta markägare om påbörjande av undersökningsarbete. Enligt 13 § 1 mom. gruvestadgan äger inmutaren för närvarande, då han skall delgiva markägarna mutsedel, använda det stämningssätt som stadgas i 11 kap. 12 § rättegångsbalken.

26 §.

Lagrådet:

Bestämmelserna om utmålsförrättning äro i åtskilliga hänseenden avfattade med jorddelningslagens stadganden om lantmåteriförrättningar såsom förebild. En betydelsefull avvikelse föreligger dock däri, att beslut vid utmålsförrättning skall — utom i vissa särskilt angivna fall (29 § om jäv emot bergmästaren eller gode männen samt 38 § om fastställande av jordlösen och annat ersättningsbelopp) — ankomma på bergmästaren ensam (jfr 18 kap. 2 § jorddelningslagen). Då det är av vikt att denna förslaget innebär kommer till tydligt uttryck i lagtexten, synes ett särskilt stadgande härom böra upptagas i sammanhang med vad förevarande paragraf innehåller rörande de vid förrättningen tjänstgörande.

Då vissa av de omständigheter, som enligt jorddelningslagen grunda jäv för förrättningsmän vid laga skifte, äro av beskaffenhet att endast kunna äga avseende å sådan förrättning, torde, i stället för den i förevarande paragraf beträffande jäv mot bergmästare och de vid utmålsförrättning biträdande gjorda hänvisningen till nämnda lag, böra, såsom ock föreslagits av de sakkunniga, föreskrivas, att härutinnan skola gälla de i rättegångsbalken stadgade jäv emot domare.

Enligt 21 § 4 mom. skola kostnaderna för utmålsförrättning gäldas av sökanden. I sammanhang med förrättningen skall följaktligen i anledning av framställda anspråk meddelas beslut om den ersättning sökanden har att utgiva till bergmästaren och övriga vid förrättningen tjänstgörande. I fråga om bergmästare och annan bergsstatstjänsteman lärer ersättning utgå efter vad som gäller beträffande dem åliggande tjänsteförrättningar. Ehuru gode män vid lantmåteriförrättningar och lantmätare eller andra befattningshavare icke på grund av uppdrag eller tjänst kunna anses pliktiga att medverka vid utmålsförrättning, torde dock, när efter förordnande så sker, ersättningen lämpligen böra fastställas i enlighet med de för dem i deras nämnda egenskap gällande bestämmelserna. Såväl i detta hänseende som för de fall, när dylika grunder icke äro tillämpliga, synas de erforderliga föreskrifterna böra meddelas i administrativ ordning. För detta ändamål bör efter lagrådets uppfattning införas ett stadgande av innehåll, att de vid utmålsförrättningen tjänstgörande äro berättigade till ersättning enligt grunder som fastställas av Kungl. Maj:t.

27 §.

Lagrådet:

Med bestämmelserna i förevarande paragraf läser vara avsett endast att lämna erforderliga föreskrifter rörande protokollets innehåll och avfattning, men däremot icke att angiva någon ordning för meddelande av beslut i särskilda frågor under förrättingens fortgång. Till undvikande av missförstånd härutinnan torde i tredje stycket orden »däröver meddela beslut med angivande av grunderna för desamma» böra ersättas av lämpligt uttryck för att i protokollet skola angivas grunderna för besluten (jfr 3 kap. 6 § jorddelningslagen).

29 §.

Lagrådet:

Därest bergmästaren och gode männen ej äro ense vid meddelande av beslut i jävsfråga, läser skola gälla vad de flesta säga. En uttrycklig bestämmelse härom torde böra införas i förevarande paragraf.

39 §.

Regeringsrådet Aschan och justitierådet Forsberg:

Enligt förevarande paragraf skall särskild talan om ersättning jämlikt gruvlagens bestämmelser för skada eller intrång, som uppstår efter utmålsförrättingens avslutande och som ej förutsetts vid förrättingen, kunna föras vid domstol. Av 36 och 37 §§ följer att även i denna ordning bestämd ersättning skall utgå med belopp motsvarande full gottgörelse och hälften därutöver.

I 33 § gruvestadgan medgives den som har rätt till skadeersättning att efter stämning till domstol särskilt föra den talan, vartill han under gruvarbetets fortgång kan finna sig befogad.

I 65 § tredje stycket i expropriationslagen regleras motsvarande fråga på det sätt att bestämmelserna i nämnda lag ej erhålla tillämpning i fråga om ersättning för skada eller intrång, som uppstår efter expropriationsmålets slutliga avgörande och ej kunnat förutses vid expropriationsnämndens förrättning. I det kommittéförslag, som låg till grund för lagen, yttrades härom, bland annat (jfr Nytt juridiskt arkiv avd. II årg. 1918 s. 253), att det icke kunde vara rättvist att ställa den, som lede förlust av ifrågavarande anledning, i sämre ställning än annan skadelidande. Vore skadan sådan, att envar kunde efter allmänna regler yrka ersättning därför vid domstol, borde den från vilken exproprierats hava samma rätt. Snarare kunde ifrågasättas att giva den, som hade oavgjorda anspråk på ersättning för expropriationsskada, en något bättre ställning än vanliga skadestandsregler beredde genom att låta honom under något större eller mindre antal år efter expropriationsmålets slut framställa nya skadestandsanspråk, som visserligen skulle prövas av domstol men bedömas enligt expropriationslagstiftningen. Varje sådan tidsbegränsning bleve dock godtycklig och kommittén hade föredragit att stanna vid den naturliga gräns, som expropriationsmålets slutliga avgörande bildade. Upp-

stode efter expropriationsmålets slutliga avgörande skada, som visserligen härledde sig från expropriationen men ej kunnat förutses vid expropriationsersättningens bestämmande och följaktligen ej blivit värderad och ersatt, skulle expropriationslagstiftningen ej äga tillämpning i fråga om rätt till skadestånd. Talan härom finge föras vid domstol och prövas, som om skadan ej föränletts av expropriation.

Enligt vattenlagen (2 kap. 24 §, 7 kap. 57 §; jfr 3 kap. 11 § och 8 kap. 16 §) må däremot den, som lider skada eller intrång som icke av vattendomstol eller synemän förutsetts vid meddelande av beslut, även efteråt framställa anspråk på ersättning enligt vattenlagens bestämmelser, dock skall sådant anspråk väckas vid vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som må hava bestämts. I förarbetena till vattenlagen anfördes (jfr Nytt juridiskt arkiv avd. II årg. 1919 s. 145, 148—9), att någon absolut säkerhet för misstag i fråga om ett företags verkningar icke stode att vinna. Kännedomen om vårt lands hydrografiska förhållanden vore ännu så ofullständig, att ett felaktigt antagande rörande nederbörds- och vattenmängdsförhållanden m. m. väl kunde tänkas möjligt. Vidare framhölls, att rätten till ersättningstalan borde begränsas till viss tid efter vattenbyggnadens fullbordan. En sådan begränsning vore en nödvändig följd ej allenast därav, att byggnadens ägare otvivelaktigt hade en berättigad fordran att ej under all framtid vara utsatt för anspråk av dylik art, utan ock av svårigheten att, sedan någon längre tid förflutit efter byggnadens tillkomst, åvägabringa tillförlitlig utredning angående förhållandena dessförinnan och de orsaker, som kunde hava medverkat till skadan.

Uppenbarligen är det önskligt att lagreglerna på närliggande rättsområden göras så likformiga som kan vara förenligt med förhållandenas natur. Ur denna synpunkt kan det synas påkallat att bringa innehållet i nu förevarande paragraf till överensstämmelse med motsvarande stadgande i expropriationslagen, som i åtskilliga andra avseenden lagts till grund för förslagets bestämmelser. Avgörandet därutinnan måste dock väsentligen bero på i vad mån framtida skadeverkningar äro möjliga att beräkna vid utmålsförrättningen. Olägenheterna av en blivande gruvdrift bero uppenbarligen på dennas omfattning och sättet för dess utövning, men därom är det vid utmålsförrättningen tydligen svårt att döma. Skulle ersättningstalan enligt gruvlagen vara avskuren med utmålsförrättningens avslutande, kunde detta föranleda förrättningsmännen att söka giva jordägaren ersättning för varjehanda tänkbar skada, varigenom avgörandet bleve osäkert och ersättningsbeloppen kunde komma att oskäligt drivas i höjden. Begränsades åter ersättningen allenast till att omfatta skada, som med full visshet kunde förutses, skulle jordägaren i många fall bliva missgynnad. Vid expropriation däremot har företagets omfattning måst fixeras, innan expropriationstillstånd lämnas, och företagets skadeverkningar låta sig lättare överskådas. Dessutom lär man kunna antaga, att ersättningsfrågorna vid expropriationsdomstolen och inför expropriationsnämnden erhålla en grundligare utredning än som är möjligt vid en utmålsförrättning.

Med hänsyn till de sålunda föreliggande olikheterna och då gällande rätt medger jordägare ersättningstalan jämväl efter utmålsförrättningen, finna vi förslaget i denna del ej föranleda vidare erinran.

Justitieråden Afzelius och Sandström:

Lika med regeringsrådet Aschan och justitierådet Forsberg finna vi ej anledning till erinran emot att jordägaren berättigas att vid domstol föra talan om ersättning för skada, som efter utmålsförrättningen uppkommit i följd av gruvanläggningen. Härvid skall enligt förslaget gälla allenast den begränsning att skadan ej vid förrättningen förutsetts. Övervägande skäl synas emellertid tala för att, i enlighet med vad för motsvarande fall är stadgat i expropriationslagen, uppställa det villkor att skadan ej kunnat vid förrättningen förutses. Synnerligen önskvärt är nämligen att ersättningsanspråken i den mån det låter sig göra bliva i ett sammanhang bedömda redan vid förrättningen, helst som gottgörelse i dessa fall skall utgå efter annan grund än den för skadestånd i allmänhet gällande. Enligt den föreslagna lydelsen torde talans upptagande vid domstol icke kunna vägras under annan förutsättning än att anspråket faktiskt varit föremål för prövning vid förrättningen; huruvida det är av beskaffenhet att lika väl hava kunnat framställas på det tidigare stadiet, kommer icke i betraktande. Då rätten att föra talan vid domstol här icke lämpligen kan, såsom i vattenlagen, inskränkas till viss tid från förrättningens avslutande, skulle dylika ersättningsfrågor följaktligen utan giltig orsak kunna efter jordägarens gottfinnande undandragas den regelmässiga behandlingen och hållas svävande under en lång tidsrymd. Med hänsyn härtill hemställa vi, att stadgandet i denna del avfattas i överensstämmelse med motsvarande föreskrift i expropriationslagen.

43 §.

Lagrådet:

Med avseende å det i tredje stycket föreskrivna kallelseförfarandet hänvisar lagrådet till sitt yttrande vid 23 §.

48 §.

Lagrådet:

Enligt 18 § gruvestadgan må jordägaren under försöksarbetet när han vill och i regel senast vid utmålsläggningen anmäla sig till begagnande av sin jordägarandel, och han njuter delaktighet i anläggningen från den tid sådan anmälan bevisligen skett. I 1923 års sakkunnigförslag, enligt vilket jordägaren skulle äga möjlighet att — inom samma gränser som det remitterade förslaget uppställer med avseende å kronoandel — göra sin anmälan jämväl efter utmålsförrättningen, föreskrevs av praktiska skäl att, då vid anmälan inmutaren erhållit utmål, jordägaren skulle njuta del i företaget inom sitt ägovälde först från och med året efter det då sådan anmälan skett, varemot för det fall att an-

mälan skett tidigare förslaget anslöt sig till gruvestadgan. Enligt vad som anföres i remissprotokollet har det syntts lämpligt att låta kronans delaktighet i företaget börja vid ett årsskifte även i sådant fall då inmutaren ännu icke erhållit utmål, och förevarande paragraf har avfattats i överensstämmelse därmed.

De praktiska skäl, som kunna åberopas för frångående av gruvestadgans ståndpunkt i förevarande fråga och som huvudsakligen torde sammanhånga med gruvföretagets bokföring, hänföra sig närmast till sådan tid då egentlig gruvdrift pågår, d. v. s. tiden efter utmålsläggningen. För tiden därförinnan, då endast undersökningsarbete kan företagas, torde däremot knappast några olägenheter vara förbundna med ett omedelbart inträde i företaget. Göres anmälan om begagnande av kronoandelen vid eller före utmålsläggningen, torde man för övrigt kunna antaga att det sker just för att från början av den egentliga gruvbrytningen få deltaga i företaget, och med hänsyn jämväl till reglerna angående den kostnad som skall ersättas av kronan, lär det i detta fall ur de praktiska synpunkter som här komma i fråga vara önskvärt att inträde sker omedelbart.

Då sålunda den lämpligaste ordningen synes vara den som ingår i 1923 års förslag, hemställer lagrådet, att förevarande paragraf ändras till överensstämmelse med denna ståndpunkt.

52 §.

Lagrådet:

Enligt förevarande paragraf tillerkännes jordägaren rätt att i viss utsträckning avhämta inom utmålet brutna icke inmutningsbara mineraliska ämnen mot skyldighet att utgiva gottgörelse för därå nedlagd kostnad. I 8 § gruvestadgan lämnas jordägaren en liknande rätt men mot erläggande av gottgörelse allenast för brytnings- och uppforderingskostnader. Förslaget åsyftar att ersättning skall lämnas även för sovrings- och anrikningskostnader samt i viss omfattning för de allmänna omkostnaderna för gruvdriften. Det kan på goda grunder sättas i fråga om denna ståndpunkt är motiverad av förhållandenas natur. Lagrådet hemställer för sin del om bibehållande av den nu gällande bestämmelsen i detta ämne.

55 §.

Lagrådet:

Sista punkten i första stycket synes såsom överflödigt kunna utgå eller i annat fall bära sålunda omformuleras, att under den angivna förutsättningen gruvinnehavaren tillkommande andel i avgiften ej skall uttagas.

Erforderliga föreskrifter rörande bergmästarens redovisning av uppburna avgifter torde lämpligen meddelas i administrativ ordning. På grund härav och då stadgandet i sista punkten av andra stycket i den föreslagna formen lär bli ofullständigt, synes samma punkt bära uteslutats.

57 §.

Lagrådet:

I 1855 års gruvestadga, § 50, voro meddelade vissa bestämmelser, som beträffande de till en övergiven eller sönad gruva hörande byggnader och anläggningar närmare reglerade förhållandet mellan den förutvarande gruvinnehavaren och den som efter honom i behörig ordning övertagit gruvan. Sålunda skulle den nye gruvinnehavaren vara berättigad dels att utan ersättning komma i besittning av de för gruvans styrka och bestånd verkställda gruvbyggnader och dels att i närmare angiven ordning tillösa sig övriga byggnader, varibland särskilt nämndes vatten- och uppforderingsverk. Av vissa andra stadganden i samma paragraf lärer framgå, att med byggnader av det förra slaget åsyftades »de till förekommande av ras i gruva anbragta förtimringar och förstämplingar» samt »de i gruvan varande vandringar».

I gällande gruvestadga har i nu antydda hänseenden ej meddelats andra bestämmelser än att i 48 § stadgas, att då gruvanläggning blivit sönad eller inmutningsrätt annorledes förverkats de i gruvan befintliga, för dess styrka och bestånd verkställda byggnader skola utan lösen tillfalla den som sedermera i laga ordning förvärvar rätt till gruvans bearbetande. I motiven till paragrafen (jfr Nytt juridiskt arkiv avd. II årg. 1885 art. 4 s. 57) har uttalats, att nämnda stadgande överensstämde med motsvarande bestämmelse i 1855 års stadga. I anslutning härtill har ock i det sakkunnigbetänkande, som ligger till grund för förevarande lagförslag, uttalats, att enligt gällande rätt i gruva varande vandringar i likhet med förtimringar och förstämplingar utgjorde byggnader av nyss angivna egenskap. Vid dessa förhållanden och då ej heller försports, att det gällande stadgandet skulle i tillämpningen hava erhållit annan tolkning, synes onödigt att när till ny lag överflyttas berörda bestämmelse därtill foga särskilt angivande av »inrättningar för vandring upp och ned i gruvan». Härvid må tillika anmärkas, hurusom, på sätt jämväl järnkontoret i ett över det remitterade förslaget avgivet yttrande framhållit, genom den avfattning tillägget erhållit detsamma kunde tolkas såsom avseende även annan byggnad än sådan som i vanlig mening vore att beteckna såsom vandring, något som dock icke torde vara avsett.

Såsom jämförda med byggnader av förut angiven egenskap ha i förevarande paragraf upptagits »i gruvan inbyggda uppforderingsverk». Bestämelsen om sådan anläggnings förverkande avviker ej blott från gällande rätt utan även från vad majoriteten av de sakkunniga föreslagit. På sätt framhållits såväl av socialiseringsnämnden i dess över de sakkunnigas förslag angivna utlåtande som ock av järnkontoret i det förenämnda yttrandet, har gruvinnehavaren ofta å dylika anläggningar genom deras utrustning med maskinella anordningar av olika slag, såsom elektriska pumpar och spelanordningar m. m., nedlagt betydande kapitalvärden. Då en gruvinnehavare låter det gå därhän, att rätten till gruva förverkas, torde detta i regel bero på att driften funnits icke kunna med ekonomisk fördel uppehållas. Det lärer då oftast framstå såsom synnerligen ovisst, om över huvud eller när någon vidare drift vid gruvan kommer att återupptagas. Knappast kan då ur

någon synpunkt anses motiverat, att gruvinnehavaren skall vara förhindrad att för bruk å annat håll tillgodogöra sig dylik värdefull egendom, vilken dessutom snart, därest den lämnades utan tillsyn, skulle bliva obrukbar.

Med hänsyn till vad sålunda anförts hemställes, att i förevarande paragrafs första och tredje stycken orden »inrättningar för vandring upp och ned i gruvan samt i gruvan inbyggda uppforderingsverk» måtte utgå.

Enligt 34 § äger utmålssökande få sig anvisad mark dels för uppläggande av malm m. m. och dels för byggnad eller anläggning m. m., som erfordras »för gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet». I första och tredje styckena av 57 § talas om »mark som inom eller utom utmålet blivit upplåten till gruvdriften». Att sistnämnda bestämmelser äga avseende å all sådan mark, som tagits i anspråk jämlikt 34 §, är otvivelaktigt och synes, utan att något förtydligande kan vara erforderligt, framgå av det valda uttryckssättet.

61 §.

Lagrådet:

Med avseende å kungörande av kallelse till stämma hänvisar lagrådet till sitt yttrande vid 10 §.

Bland gruvestadgans bestämmelser om samäganderätt i gruva saknas motsvarighet till den i förevarande paragraf sist meddelade föreskriften att i kallelse till stämma skall intagas uppgift å de ärenden som där skola företagas. Med fog synes kunna ifrågasättas, huruvida behov kan föreligga av ett stadgande med detta innehåll, då i nutiden gruvrörelse väl endast sällan drives i formen av en dylik samfällighet och, när så sker, de sannolikt fåtaliga delägarna efter att hava mottagit personlig kallelse till stämma lätt nog torde kunna skaffa sig kännedom om ärendena och besluten. Om ett stadgande infördes, är emellertid av vikt, att av dess lydelse tydligt framgår, huruvida beslut i ärende, som icke blivit på dylikt sätt tillkännagivet, skall, om det klandras, vara ogillt. I den mån ej annat gäller enligt avtal (jfr 58 § i förslaget) synes frågan kunna enklast lösas genom en regel av innehåll, att ärende, som ej blivit i kallelse angivet, ej må å stämman företagas till avgörande med mindre samtliga delägare äro tillstädes och därtill samtycka, samt att stämman i varje fall må kunna fatta beslut om utlysande av extra stämma för behandling av visst ärende. Särskilda bestämmelser om tid och sätt för klander-talan torde knappast kunna anses påkallade av här ifrågavarande förhållanden.

68 §.

Lagrådet:

Efter de tre styckenas innehåll synes paragrafen böra uppdelas på sådant sätt, att första och tredje styckena tillsammans bilda en paragraf och andra stycket upptages i särskild paragraf. I sammanhang härmed bör lämpligen tredje stycket erhålla en avfattning, av vilken tydligare än av den föreslagna lydelsen framgår, att genom bestämmelserna i 10 kap. icke göres inskränkning i vad arbetarskyddslagen innehåller med tillämpning å gruvdrift.

69 §.

Lagrådet:

I första stycket synas orden »eller annat inmutningsbart mineral» kunna uteslutas, enär på grund av stadgandets innehåll i övrigt dessa ord icke torde vara erforderliga för att tillsynsmyndighetens befogenhet skall kunna utövas i den med stadgandet avsedda utsträckningen.

Med bestämmelsen i andra punkten av andra stycket lärers vara avsett, att tillstånd skall sökas jämväl i det fall att gruvrätten upphört. Med hänsyn härtill torde ordalagen böra undergå någon jämkning.

70 §.

Lagrådet:

Den i förevarande paragraf stadgade anmälningsskyldigheten torde vara avsedd att gälla jämväl i fråga om återupptagande av driften, sedan den varit nedlagd för längre tid än två månader. Särskilt med avseende å den till paragrafen knutna straffbestämmelsen synes därför efter orden »två månader» böra i förtydligande syfte tilläggas »eller vid dess återupptagande».

82 §.

Lagrådet:

Under hänvisning till vad därutinnan av lagrådet anförts i utlåtande den 29 september 1937 över förslag till lag om rätt till jakt (35 §) hemställes, att den i andra stycket andra punkten av förevarande paragraf upptagna bestämmelsen om bötesförvandling får utgå.

Övergångsbestämmelserna.

Lagrådet:

Enligt bestämmelsen i punkt 1 skall 45 § i förslaget vinna tillämpning även då en gruvinnehavare, som erhållit utmål enligt gällande rätt, önskar bekomma utvidgning av utmålet. Detta lärers, med hänsyn till den i nämnda paragraf förekommande hänvisningen till vad om utmålsförrättning är stadgat, innebära att gruvinnehavare, som enligt 37 § gruvestadgan haft rätt att erhålla en utvidgning av utmålet till en vidd av högst 4 hektar, nu skall äga komma ett utmål av ända till 16 hektar. Hänsyn till välförvärvade rättigheter lärers emellertid vid en sådan utvidgning av gruvinnehavarens rätt kräva att, med avvikelser från vad som stadgas i 31 §, hinder enligt 5 § må göras gällande oansett om det förefanns redan vid mutsedelns utfärdande. Tilläventyrs kan dock undantag böra göras för det fall att hindret ej kunnat göras gällande vid en utvidgning av utmålet i den utsträckning som enligt gruvestadgan kunnat förekomma.

Övriga lagförslag.

Lagrådet lämnade dessa förslag utan erinran.

Ur protokollet:

Wilhelm von Schwerin.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 januari 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, anmäler, efter gemensam beredning med cheferna för social-, finans-, jordbruks- och handelsdepartementen, lagrådets den 6 december 1937 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 29 maj 1936 remitterade förslagen till

- 1) *gruvlag*;
- 2) *lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående in-teckning i fast egendom*; samt
- 3) *lag angående ändrad lydelse av 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 31) om in-teckning i tomträtt och vattenfallsrätt.*

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

»Lagrådet har tillstyrkt att en ny gruvlagstiftning, såsom föreliggande förslag till gruvlag innebär, grundas på inmutningssystem. Däremot har lagrådet icke ansett sig kunna biträda förslaget, i vad det avser att jordägarens andelsrätt ersättes av en motsvarande andelsrätt för kronan.

I anslutning till den sistnämnda huvudpunkten ha inom lagrådet gjorts vissa uttalanden angående den rättsliga grundvalen för den nuvarande jordägareandelen i gruvföretag. Ehuru jag i likhet med såväl min företrädare i ämbetet som lagrådet icke överskattar det inflytande, som hithörande teoretiska synpunkter böra utöva på den föreliggande lagstiftningsfrågan, torde jag likväl, med anledning av vad som förekommit inom lagrådet, få tillkännagiva min uppfattning angående de särskilda spörsmål som blivit vidrörda.

Jordägarens rätt i gruvföretag utbildades redan under den tid, då landets mineraltillgångar ostridigt voro att anse såsom kronans tillhörighet. Sagda rätt hade sålunda icke sin grund i allmänna rättsgrundsatser rörande jordägarerättens innehåll utan hade från början sitt stöd i uttryckliga medgivanden från statsmakternas sida i gruvförfattningarna. Denna rättstekniska anordning bibehölls vid de tid efter annan genomförda reformerna av gruvlagstiftningen och kvarstår principiellt oförändrad ännu i dag. Sådan andelsrätten nu föreligger avviker den starkt från de befogenheter, som i skilda hänseenden tillkomma en jordägare med avseende å den honom tillhöriga fastigheten. Jordägare-

andelen är för sin tillkomst beroende av anmälan inom viss tid. Den kan, även där den kommit till praktisk användning, under vissa förutsättningar förverkas till den eller dem, som jämte jordägaren deltaga i gruvrörelsen. Den har, även i jordägarens hand, karaktär av lös egendom. Den omfattas icke av lagfarts- eller in-teckningsbeslut rörande fastigheten. Och den kan, utan att härför erfordras särskilda formaliteter med hänsyn till blivande ägare av fastigheten, fritt omsättas i handeln utan varje samband med äganderätten till jorden. I betraktande av nu anförda omständigheter finner jag mig kunna dela den av min företrädare i ämbetet uttalade meningen, att jordägarens andelsrätt icke bör fattas såsom ett moment i själva jordäganderätten.

Vad en ledamot av lagrådet anförut därom, att enligt gällande lag inmutning icke skulle utgöra en nödvändig förutsättning för jordägarens rätt att tillgodogöra sig inmutningsbara mineral eller att med andra ord en s. k. prekär gruvrätt skulle tillkomma jordägaren, kan jag icke finna övertygande. Den praktiskt sett betydelselösa lucka i lagen, som kan sägas föreligga i så måtto, att straffpåföljd saknas för det fall att jordägaren utan inmutning bearbetar en inom fastigheten befintlig, inmutningsbar mineralfyndighet, läser icke, vid bedömandet av gruvestadgans principiella ståndpunkt, utgöra något verkligt stöd för åsikten om en jordägarens tillkommande rättighet att företaga dylik gruvbrytning, en åsikt som, på sätt i remissprotokollet nämnts, direkt strider mot ordalydelsen i 4 § gruvestadgan. Att i jordägarens målsäganderätt vid vissa fall av olovlig brytning av inmutningsbara mineral även skulle innefattas ett anspråk på utbekommande av det brutna eller värdet därav är endast ett antagande, för vilket ej heller något känt rättsfall torde kunna åberopas såsom stöd. Härmed är likväl ej sagt, att en dylik skadeståndsberäkning, därest fråga därom någon gång skulle uppkomma, vore utesluten, ty uppenbarligen kunna i ett dylikt fall vissa praktiska hänsyn och andra omständigheter spela en roll. Vilken mening man än må hysa beträffande sistnämnda spörsmål, torde man likväl få utgå från att stadgandet i 4 § gruvestadgan, även såvitt nu är i fråga, motsvarar vad lagstiftaren avsett. Härvidlag torde det vara tillräckligt att hänvisa därtill, att den med inmutnings-systemet förbundna proceduren bereder offentlig myndighet den kännedom om gruvföretagets tillvaro, som möjliggör utövandet av den i 6 kap. gruvestadgan föreskrivna tillsynen. Riktigheten av den åsikt till vilken jag här anslutit mig bestyrkes ytterligare av bestämmelsen i 48 § andra stycket gruvestadgan, där det i fråga om sönad gruvanläggning stadgas, att de i gruvan befintliga, för dess styrka och bestånd verkställda byggnader skola utan lösen tillfalla den som i laga ordning förvärvar rätt till gruvans bearbetande. Denna bestämmelse torde visa, att lagstiftaren utgått från att jordägaren icke utan inmutning har rätt att bearbeta en sönad gruva.

Att spörsmålet om den s. k. prekära gruvrätten överhuvudtaget kommit att spela en roll, sammanhänger med vissa, efter gruvestadgans tillkomst gjorda försök att teoretiskt förklara förhållandet mellan gruvrätten samt fastighetsbegreppet, sådant detta i senare tid kommit att uppfattas. Värdet av konstruktioner, avsedda att belysa den positiva rättens innebörd, är naturligen

beroende av i vad mån desamma verkligen låta sig förena med lagreglernas innehåll. Såsom förut antytts har jag funnit den teoretiska uppfattning, var-åt i remissprotokollet givits uttryck, ur denna synpunkt vara väl grundad. Emellertid har lagrådet — utan att dock dess flesta ledamöter direkt bestritt riktigheten av den i remissprotokollet förekommande utläggningen i ämnet — ansett sig böra uttala, att jordägareandelen, sådan den i verkligheten tillgodogöres, ägt bestånd under så lång tid, att även emot en avlägsen rätts-historisk bakgrund dess avskaffande måste tilläggas betydelsen av ett in-grepp i obestridlig äganderätt.

Med anledning av detta uttryckssätt torde till förebyggande av missförstånd få understrykas, att jordägareandelens avskaffande icke innebär in-kräktande på någon redan existerande, välförvärvad rättighet; vad som av-skaffas är endast den rättsregel på grund varav nya jordägareandelar skulle kunna uppkomma i följd av framtida inmutningar. Att jordägareandelens borttagande icke kan anses som ett obehörigt ingrepp i den bestående jord-äganderätten har även framhållits i det yttrande, som vid granskningen i hög-sta domstolen av 1908 års förslag till en reform av gruvlagstiftningen avgi-vits av dåvarande justitierådet friherre Marks von Würtemberg och vilket återgivits i remissprotokollet. Även i övrigt innehåller detta yttrande syn-punkter som i förevarande sammanhang förtjäna beaktande. Sålunda torde enligt den mening, som däri uttalats, vägande skäl icke kunna anföras till förmån för en rättsregel om jordägareandel, vilken gör det möjligt för en en-skild fastighetsägare att utan någon särskild produktiv insats och av en ren tillfällighet komma i besittning av naturtillgångar i värde mångdubbelt över-stigande det normala priset på fastigheten.

Såsom framgår av det förut anförda är jordägareandelens avskaffande en åtgärd som icke berör jordäganderättens innehåll. Jag kan ej medgiva rik-tigheten av de farhågor beträffande reformens konsekvenser med avseende å jordäganderättens upprätthållande, vilka uttalats av järnkontoret i en pro-memoria, som järnkontoret utöver sitt tidigare yttrande ingivit till justitie-departementet efter remissen till lagrådet och som tillhandahållits lagrådet vid dess granskning.

De jordägarens intressen vilka grunda sig å jordäganderätten äro i det nu föreliggande förslaget erkända och tillgodosedda. Förslaget innebär sålunda att ersättningen till jordägaren för mark som avstås för gruvdrift samt för skada eller förlust som förorsakas genom gruvdriften ökas, så att gottgörelse skall utgå med fulla värdet och hälften därutöver. Jämväl de föreslagna nya reglerna om avgift för försvar av gruvrätt komma att verka till fördel för jord-ägaren, i det att andel i försvarsavgift kommer att tillfalla honom i betydligt större utsträckning än vad för närvarande är fallet.

För att övergå till den sida av saken, som enligt lagrådets mening har den utslagsgivande betydelsen, så ha i remissprotokollet, såsom lagrådet fun-nit, med stor grundlighet förebragts de skäl, som tala för ett stärkande av det allmännas inflytande inom gruvnäringen. Lagrådet har icke bestritt att dessa skäl förefinnas men synes ha ansett, att desamma icke uppväga de be-

farade olägenheterna av den föreslagna lagstiftningsåtgärden. Vad lagrådet härom anfört torde knappast innefatta någon synpunkt, som förut i ärendet lämnats obeaktad. Även om en inmutare i vissa fall skulle anse det vara fördelaktigare, om han hade en privat jordägare än om han hade staten till medintressent, kunna å andra sidan tänkas fall, där just kompanjonskapet med staten kan visa sig värdefullt för inmutaren. Någon verklig olägenhet torde i praktiken knappast behöva följa därav, att för staten beredes möjlighet att före inträdet i gruvföretaget avvakta resultatet av en provbrytning. Den respittid, som enligt förslaget skall åtnjutas av staten beträffande dess ställningstagande till frågan om inträde i företaget, är ej längre än den, som de sakkunniga föreslagit med avseende å begagnande av jordägareandel. Att staten, liksom för närvarande jordägaren, bör hava fria händer att utnyttja andelsrätten på sätt som i det särskilda fallet synes mest ändamålsenligt, torde vara tydligt. För de skilda möjligheter, som härvidlag kunna ifrågakomma, har i remissprotokollet lämnats redogörelse.

Då övriga invändningar, som blivit framställda mot den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden, redan blivit bemötta i remissprotokollet på ett sätt som förefaller uttömmande och övertygande, torde anledning saknas att ånyo allsidigt belysa hithörande förhållanden. Jag delar uppfattningen att förslagets genomförande icke föranleder något avbräck i den enskilda företagssamheten på gruvnäringens område. Att jordägareandelens borttagande ej kommer att verka till skada för jordbrukets intressen har påvisats i remissprotokollet. Det torde kunna tilläggas att borttagandet av den möjlighet till jordspekulation, vartill den nuvarande regeln om jordägareandel kan giva upphov, utgör en vinst ur jordbrukspolitisk synpunkt.

Slutligen må erinras därom, att under hela den tid av omkring tre decennier, som förflutit sedan arbetet med en allmän revision av gruvlagstiftningen första gången upptogs, uppgiften städse varit att bereda det allmänna en starkare ställning än som följer av vår numera i åtskilliga stycken föräldrade gruvestadga. Olika förslag ha i detta syfte blivit framställda, däribland även sådana vilka utgått från jordägareandelens bibehållande. Lagrådet har — utan att dock förorda de grundlinjer enligt vilka dessa äldre förslag sökt lösa den nämnda uppgiften — ansett förslaget böra underkastas sådan omarbetning, som föranledes av att jordägareandelen bibehålles och att bestämmelserna om kronoandel utgå. På vad sätt önskemålet att bereda det allmänna en starkare ställning skulle från den av lagrådet angivna utgångspunkten kunna vinnas, därom lämnar lagrådets utlåtande icke någon antydning.

Under sådana förhållanden kan jag ej finna anledning att detta lagstiftningsärende ånyo uppskjutes. Lagrådets ställningstagande i den nu berörda huvudfrågan — vilken närmast är att bedöma från närings- och socialpolitisk synvinkel — synes mig icke böra föranleda ett övergivande av förslagets ståndpunkt.

Med utgångspunkt från den i remissprotokollet angivna uppfattningen i nämnda huvudfråga har lagrådet företagit en närmare granskning av förslagen. Därvid har lagrådet i huvudsak godkänt vad dessa innehålla. I den mån

förslagen sålunda lämnats utan erinran har ej heller jag funnit anledning till avvikelse från dessa. Vad angår de detaljmarkeringar som lagrådet framställt har jag, såsom av det följande framgår, i allmänhet ansett mig böra beakta desamma.

Vad inom lagrådet uttalats med avseende å den tillämnade lagstiftningens förhållande till reglerna i lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag har givit mig anledning att utarbeta förslag till *lag angående ändrad lydelse av 10 och 11 §§ i nämnda lag*. Detta förslag innefattar den av lagrådet förordade jämkningen beträffande inträdet av förverkandepåföljd i det fall att de föreslagna bestämmelserna i 7 kap. gruvlagen äga tillämpning med avseende å försvar av gruvrätten. Vidare har genom tillägg till 11 och 41 §§ i förslaget till gruvlag givits befogenhet för allmän åklagare att föra talan angående sådant hinder mot inmutning eller utmål, som föranledes av bestämmelserna i 1916 års lag. Däremot har jag icke funnit erforderligt att i förtydligande syfte införa ytterligare stadganden i vare sig 1916 års lag eller den föreslagna gruvlagen. Av de regler som upptagits i 9 § 2 mom. 1) samt 11 och 41 §§ av gruvlagsförslaget torde tillräckligt tydligt framgå, att en behörig innehavare av utmål, mot vars utläggande klander ej blivit anfört, icke riskerar att förlora sin rätt blott därför att den ursprunglige innehavaren av mutsedeln jämlikt 1916 års lag saknat behörighet. Dessa regler strida icke mot någon uttrycklig bestämmelse i 1916 års lag, ehuru de innefatta en avvikelse från den ståndpunkt, vartill man tolkningsvis kan komma vid en jämförelse mellan den nu gällande gruvestadgan och nämnda lag.

En ledamot av lagrådet har ansett, att om mutsedel utfärdats, oaktat hinder förelegat jämlikt 1916 års lag, inmutningen borde oavsett klander betraktas såsom ogiltig, dock att denna ogiltighet under vissa förutsättningar skulle kunna upphöra i samband med utmålsförrättning. Den sålunda förordade avvikelserna från förslaget ståndpunkt har emellertid icke synt mig vara erforderlig. Då enligt 11 § i 1916 års lag undersökningsarbete, som bedrivits av obehörig person, är utan verkan till bevarande av rätt till fyndigheten, torde bergmästaren, även om klander mot inmutningen icke anförts, böra vägra utmålsläggning, när sådan sökes av den obehörige. I detta sammanhang må framhållas, att de tillämnade nya reglerna om försvar av gruvrätt möjliggöra ett effektivare inskridande mot den som i strid mot bestämmelserna i 1916 års lag bearbetar mineralfyndighet utan vederbörligt tillstånd.

Vad lagrådet vid 10 § gruvlagsförslaget anfört angående behovet av ett lokalt kungörande av utfärdad mutsedel har jag funnit mig böra beakta. Detta har skett sålunda, att i paragrafen upptagits en föreskrift av innebörd att annonsering skall ske i ortstidning. Lagrådets hemställan, att denna form av kungörande, som föreskrivits bland annat i 23 och 61 §§ av förslaget, måtte utbytas mot uppläsande av kungörelse i kyrka, har icke synt mig böra bifallas. Med hänsyn till det lokala kungörandet av mutsedeln har föreskriften i 10 § om skyldighet för bergmästaren att sända en avskrift av mutsedeln till det inmutade områdets ägare synt — i anledning av vad lagrådet ifrågasatt —

kunna jämkas därhän att, om marken är samfällad för flera fastigheter med skilda ägare, avskriften skall sändas till den som förvaltar samfälligheten eller till en av delägarna i densamma.

I anledning av vad lagrådet ifrågasatt beträffande 12 § har vidtagits en jämkning i syfte att utmärka, att en inmutare, för markägarnas underrättande om tillämnat arbete å det inmutade området, äger anlita det förfarande som gäller för delgivande av stämning.

Vad lagrådet hemställt vid 15, 16 och 18 §§ har ansetts böra beaktas.

Beträffande 23 § har, på sätt lagrådet hemställt, reglerna i tredje momentets sista stycke blivit ersatta med föreskrifter i huvudsaklig överensstämmelse med 7 kap. 1 § jorddelningslagen. I samband härmed ha vissa smärre jämkningar vidtagits i 43 § tredje stycket av förslaget.

I 26 § ha reglerna undergått den komplettering och jämkning varom lagrådet hemställt.

Beträffande 39 § har jag icke funnit mig böra biträda den av två lagrådsledamöter gjorda hemställan om stadgandets ändring till överensstämmelse med motsvarande föreskrift i expropriationslagen.

De ändringar, varom lagrådet hemställt vid 48, 52 och 57 §§, ha ansetts böra vidtagas.

Vad lagrådet yttrat beträffande 61 § har föranlett att ur förslaget uteslutits föreskriften att i kallelse till stämma skall intagas uppgift om förekommande ärenden.

Den anmärkning lagrådet framfört i anslutning till övergångsbestämmelserna har syntts kräva beaktande jämväl för det fall att utvidgning skall företagas med avseende å ett jämlikt nya lagen utlagt utmål. Med hänsyn härtill har 45 § kompletterats med ett stadgande av den innebörd som lagrådet avsett.

Övriga av lagrådet gjorda erinringar, vilka avse jämkningar av formell natur, ha ansetts böra beaktas, dock med undantag beträffande 1 § första stycket samt 68 §.

Med hänsyn till den tid som förflutit efter förslagens remitterande till lagrådet har tidpunkten för den nya lagstiftningens ikraftträdande framflyttats till den 1 januari 1940.

Utöver vad nu berörts ha i förslaget till gruvlag vidtagits vissa smärre jämkningar av redaktionell innebörd.»

Föredraganden hemställer att ifrågavarande fyra lagförslag, med de ändringar som angivits, måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Tage Evers.